This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

8 1/2

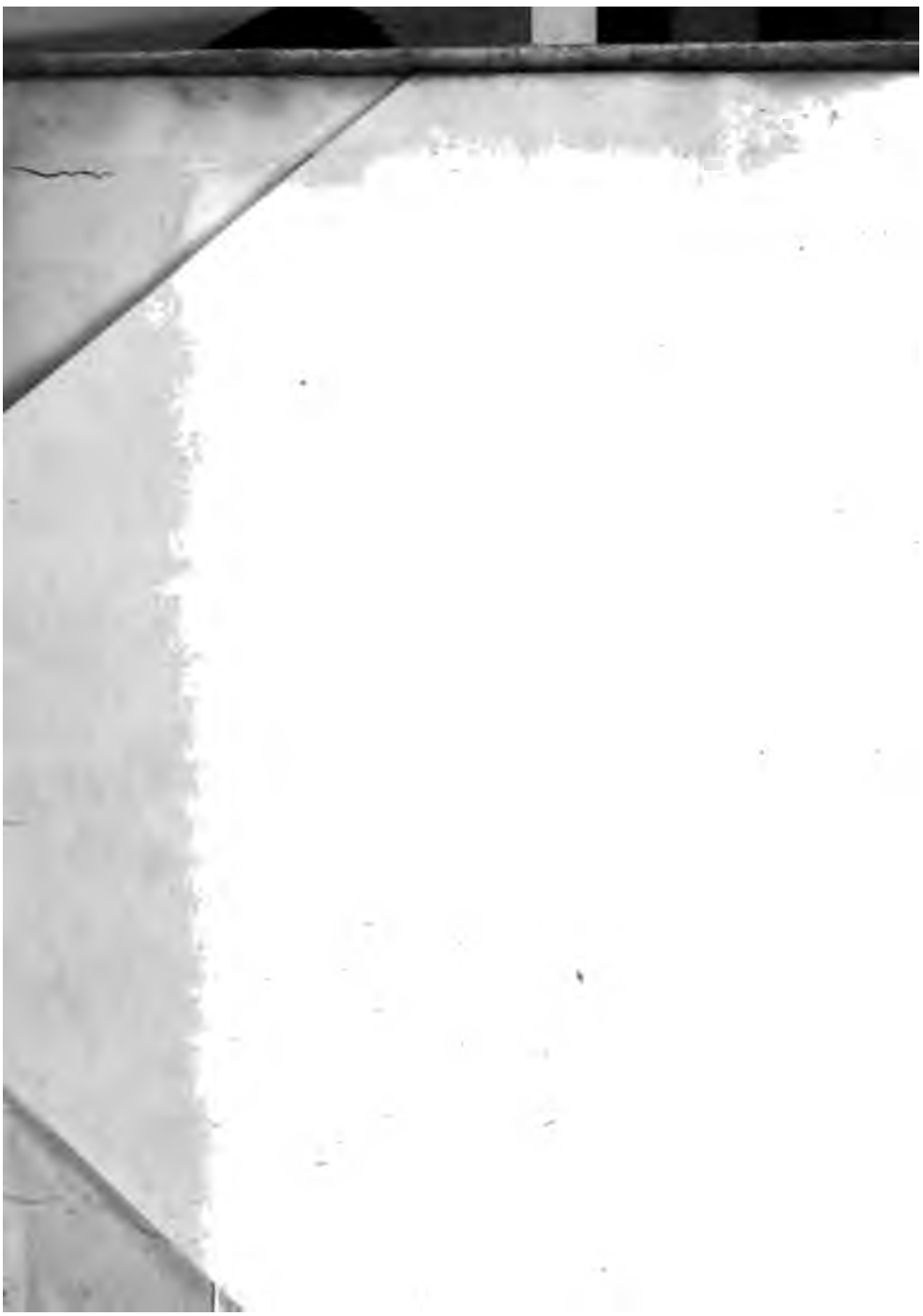

Zie over D: Ruyters Swalue, aan de Leeuwe
bl: 286.

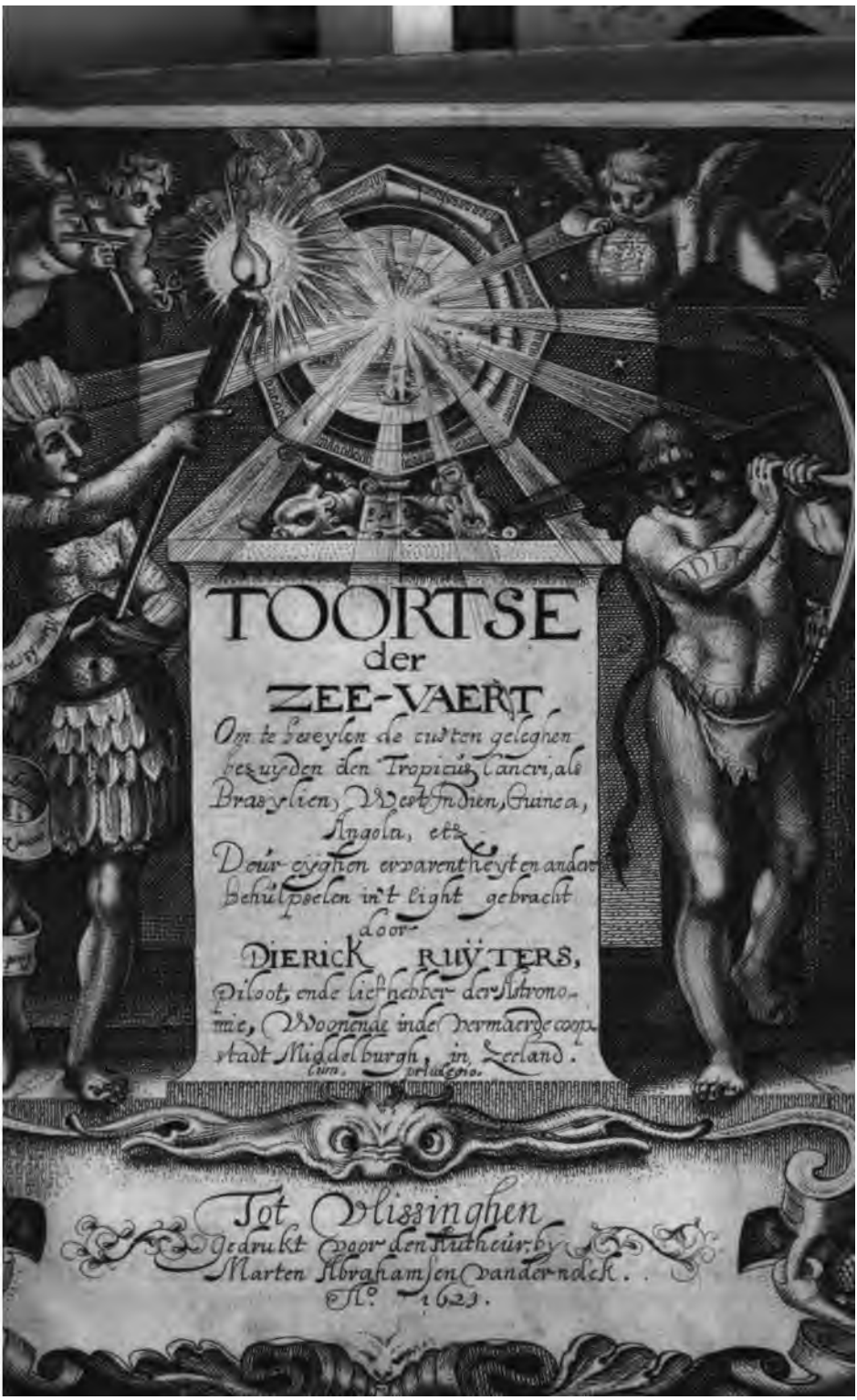
TOORTSE
der
ZEE-VAERT,
Om te beseylen de custen geleghen
bezuyden den Tropicus Cancri, als
Brasylien, West Indien, Guinea,
Angola, etc.
Deur eyghen ervarentheyt en ander
behulpselen in't light gebracht
door
DIERICK RUYTERS,
Piloot, ende liefhebber der Astrono-
mie, Woonende inde vermaerde coop-
stadt Middelburgh, in Zeeland.
cum. privilegio.
Tot Vlissinghen
Gedrukt voor den Autheur, by
Marten Abrahamsen Vander-nolck.
A°. 1623.

TOORTSE
DER
ZEE-VAERT.

Om te beſeylen de Cuſten gheleghen bezuyden den *Tropicus Cancri*, als *Braſilien*, *West-Indien*, *Guinea*, en *Angola*, &c.

BIBLIOTHECA

TOT VLISSINGHEN.

By *MARTEN ABRAHAMSZ.* vander *NOLCK*, Boeckvercooper woonende in de Druckerye, voor den Autheur.
Anno 1623. Met Privilegie.

201. f. 14

EXTRACT VYT DE PRIVILEGIE.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebben gheconſenteert, ende gheoctroyeert, Conſenteren, ende Octroyeren mits deſen, DIERICK RVITERS, *dat hy voor den tijt van thien Iaren naeſt comende, alleene in de Vereenichde Nederlanden, ſal moghen drucken, ofte doen drucken, ende uyt-gheven, 't Boeck gheintituleert* Toortſe der Zee-vaert, *waer in beſchreven werdt de weghen ende paſſagien uyt deſe Nederlanden, naer* Braſilien, Weſt-Indien, Guinea, *en* Angola, *&c. ende oock hoe dat men alle Rivieren, Havenen, Baeyen, ende Reeden ſal beſeylen, ende hoe men alle Banden, Reven, Clippen, ende Rotzen ſal ſchuwen ende mijden &c. Verbiedende alle ende een yeghelijck Ingheſetenen van deſe Landen, gheaſſocieerde Landtſchappen ende Steden, de voorſchreven* Toortſe der Zee-vaert *nae te drucken, ofte doen nae-drucken, ende uyt-gheven, in't groot, ofte in't cleyn, in't gheheele, ofte ten deele, binnen den voorſchreven tijdt van thien Iaren naeſt comende, ofte elders nae-ghedruckt in de Vereenighde Provintien te brenghen om te vercoopen, ſonder des Suppliants Conſent, by pene van verbeurte van de nae-ghedruckte Exemplaren, ende daer en boven van de de ſomme van ſes hondert Carolus guldens: T'appliceren een derden-deel daer van tot behoef van den Officier, die de Calengie doen ſal, het tweede derden-deel tot behoef van den Armen, ende het reſterende derden-deel tot behoef van den voorſchreven* DIERICK RVITERS. *Ghedaen ter Vergaderinghe van de Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael, in s'Graven-Haghe, den 20. Mayus 1623. Was gheparapheert,* I. MAGNVS. vt. *Onder ſtondt,*

Ter Ordonnantie van de Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael,

C. Aerſſen.

AEN DE

HOOGHMOGENDE,

Edele, Erntfeſte, wijſe ende ſeer voorſieni-
ghe Heeren, mijne Heeren,

DE

STATEN GENERAEL

der vereenighde Nederlanden.

ENDE

AEN DEN DOORLVGH-

tighen, Hoogh-ghebooren Vorſt, ende

Heer, mijn Heer,

MAVRITS,

By der gratien Gods, ghebooren Prince

van Oraengien, Grave van Naſſau, Catzenelenboge, Vyan-
den Dietz, Meurs, &c. Marquis van der Veer, ende
van Vlißinghen, Heere van S. Vijt, Doeſ-burgh, de
Stadt Grave, ende van den Lande van Cuyck,
Leck, Polanen, &c. Ridder van der Ordre,
des Groot-machtighſten Coninex van
Groot Britanien, Gouverneur ende
Capiteyn Generael van de Ge-
unieerde Provintien, Ad-
mirael van der Zee.

HEt is ruchtbaer de geheele Werelt door, met wat een yver, ende goede genegentheyt hare Hoog. Mo. ende zijne Prin. Ex. altijts (ende noch daeghlijcx) trachten

*** om

om de Navigatie in deſe landen meer, ende meer te ſtabilieren, ende wat (tot wel-ſtandt des landts) tot die ſelvighe noodigh is, niet en laten ontbreken: om door ſulcke ende diergelijcke middelen, te beter de Commercien van deſe landen (daer in ons gheheel tijdelijck wel-varen beſtaet) te mogen mainteneren. 'Tis oock kennelijck, wat beneficien, gratien, ende Privilegien, hare Hoogh. Mog. ende zijne Princ. Exc. allen lief-hebbende onderſoeckers vergunnen, aen de gheene die yveren om alſulcke plaetſen, waer datſe comen, tot dienſte van den lande, wel ſcherpelijck op teeckenen, om alſoo (met 'tſamen 'tgheene ſy weten, ende door andere comen te weten) een light tot dienſt van allen zee-vaerders, in't openbaer te brengen: waer door in't *Neerlant* oock ſoo veel ſchoone, ende treffelijcke Boecken (van alle die Cuſten op de noort-zijde van den *Tropicus Cancri* gheleghen) werden bevonden.

Deſ-halven ſoo hebbe ick (ſiende, dat tot noch toe niemant ſonderlingh daer veel ghewagh af en heeft ghemaeckt) my ſelven vervordert, met een ſlechte ende Matrooſſche maniere van ſchrijven, doch naer de waerheyt der ſaken, dit Boeck in't light te brenghen, gheintituleert met de name van *Toortſe der Zeevaert*, het welcke allen zee-vaerders (die op die Cuſten van *Braſilien*, *Weſt-Indien*, *Guinea*, ende *Terra Nova* willen weſen) ſeer nut en dienſtelijck ſal zijn, om niet alleen te ſommighe, maer op alle Rivieren, Havenen, Baeyen, ende Reeden (die tot noch bekent zijn) te moghen comen: waer in oock te ſien zijn, de wonderlijcke wercker des Heeren, hoe dat de menſche by naeſt in alle quartieren des werelts, zijn ghelchapen van verſcheyden weſen, poſture, ende menighierley conditie, dat oock de Heere, midden

in

in ſulcken grooten lantſchap als van *Rio d'Oure* (ghe-leghen in *Africa*, recht onder den *Tropicus Cancri*) tot varde zuyt-waert van de *Cabo Buena Eſperança*, midden onder een ſwert gheſlachte, gheſtelt heeft, menſchen ſoo wit als crijdt; ende meer andere dinghen, die in dit Boeck verhaelt werden. Maer ghelijck de weerelt huyden daeghs vol laſterende tonghen, ende beriſpende monden is, die voornemelijck haer vergift uyt ſchieten teghen de gheene die yets voort brenghen, van te vooren noyt, of gheheel ſober en onvol-maeckt gheſien; ſoo hebbe ick deſe vrymoedicheyt, met een zeeſche, en Zeeuſche rondicheyt ghebruyckt, om dit Boeck te eyghenen en op te draghen aen hare Hoogh: Mog: en zijn Princ. Excell. om alſoo te beter alle af-gunſte, en nijdighe jeloerſheyt te moghen ontgaen, ofte overwinnen: Biddende haer Hoogh: Mog: en zijn Princ: Excell. het ſelve met ſoo goede ghenegh entheyt te ontfanghen, als het met een goeden yver, en van oprechten herten van my gheſchreven is: en ſoo ick bevinde, volgens mijne hope, dat hare Hoogh: Mog: ende zijne Princ. Excell. deſe mijne arbeyt voor goet ſullen op nemen ende het ſelve daer deur aen hare Onderdanen recommanderen, ſal daer deur veroorſaeckt werden, een tweeden Druck te laten uyt gaen van veele dinghen vermeerdert, ende met alle de platen der ſelver landen verſien, die alreede veerdigh by my gheteeckent ligghen: ſal oock te meer gheprickelt werden om voorts te varen in't gheene (ick) met Gods hulpe, voor ghenomen hebbe; waer over oock gheen perijckel ontſien en ſal, mijn lijf en leven te waghen, om niet alleene deſe allen ghemeene plaetſen in't licht te brenghen: maer ghelijck die landen groot zijnde, noch veel verborghene Rivieren, Kreken,

Baeyē en in-hammē hebbē : mitſgaders ooc noch veel vlackten, hoecken, drooghten, ende Clippen &c. die noch door gheen menſchen bevonden ende ontdeckt zijn, om de ſelve in't light te brenghen, Dies ghetuyghe zy Godt, die hare Hoogh. Mog. ende zijne Princel. Excel. voort aen believe meer, en meer te verſtercken, ende te bewaren in een lanck-duricghe, Godt-ſalighe, ende vredighe regieringhe.

Actum den 20. Mayus 1623.

Hare Hoogh. Mog. als oock zijne Princ. Excel. onderdanighen dienaer,

DIERICK RYTERS.

Voor

Voor-reden.

GOet-gunſtighe Leſer / hier hebt ghy / in dit Boeck / ghenitituleert de Toortſe der Zee-vaert, beſchreven de ſeplagien / om aen de voornaemſte Cuſten / ofte Eylanden ghelegen zuyt-waert / ſoo op de zuyt-zijde als op de nooyt-zijde van de Linie Æquinoctial / mitſ-gaders oock Terra Nova, Guinea, &c. bequamelick / en met weynigh perijckel te comen / het welcke u hoogh-dienſtigh ſal weſen / om op de voyage mede te nemen: als zijnde beter ghevonden weghen te volghen / als van nieus te vinden. Onder-en-tuſſchen ofte het ſoo ware / dat ('tgheene light can gheſchieden) ergens noch pets / 't ſy Clip / Banck ofte Rif (die ſoo wel in de Spaenſche, Portugijſche, als oock in dit Boeck noch niet bekent en ſtaen) gevonden wierden / ten ware niet te verwonderen / dewijle (voornemelijck) die plaetſen groot / jae meer als 3000. m. in begrijp zijn / en ſommige oock tot noch toe niet bevaren en zijn. Behalven datter noch veel Eylanden in de Weſt-Indien zijn ghelegen / als oock op meer andere plaetſen / waer van in dit Boeck (om ſekere redenen) geen mentie a ſen wert ghemaeckt: ghelijck oock by exempel 't Eylandt dat meeſt o. en w. light met Cabo de Naſſouw, genaemt Ilha de Fonſeco, S. Mathias, oock 't Eylant Bonairo, dat nochtans mede in den vaer-wegh (alſmen naer de Cuſt van S. Marta ſeylt) is gelegen / z. ende n. met

Golfo

Golfo Triſto, op de 11. graden ende 10. minuten/ noch veel Eylanden meer / die men alle in onſe G neraale Paſ-caerte (volgende de ſeylagie van t Boeck) ſal connen becomen.

Hoe menigh maal is onder de zee-varende lie vel ghewenſcht ('tzedert de ſeylagien zijn-waer ende ontrent de Linie Æquinoctial) om eenighe i ſtructie te moghen hebben / van de vergaderinge der tijden / want door die ſelve onbekent zijn de menighen Stier-man verlept gheweeſt / nieuwen de Linie Æquinoctial te paſſeren / ende ten langh leſten / na dat ſy 3. ofte 4. maenden lanck / ſoo m ſtilte / als contrarie winden / onder de Linie Æ quinoctial hadden ligghen dryven die neeh (n ſonder groote moeyte / ende hert-ſweer) ten lang leſten heel anders als ſy ghewenſcht ſoude hebb door by gecomen: den eenen is vervallen op de Cu van America, in Braſilien, den anderen in de boc van Camaronis, op de Cuſt van de Mina, in Guine aen't landt van Africa, ofte zijn ooch wel (aen t ſelve Cuſt van Africa) vervallen op de Cabo de lo Gonçalves, ſoo dat die op de Cuſt van Braſilien ve vielen / met groote miſerie / ende niet ſonder ſchi lijf / ende goet in waegh-ſchael te ſtellen / boven i Abreolhos ghecomen: jae zijn van de Cuſt van Br ſilien weder (over de 800. mylen) belent / in de voo noemde bocht van Camaronis, ende van Cabo de l po Gonçalves (al eer datſe de Cabo Buena Eſpera ça hebben connen paſſeren) op de Cuſt van Can nea, Parnagua, ende Patoa in America zijn vervalle welcker oorſake is gheweeſt / dat haer al daer d ghemeenen loop van de wateren (weder ende win is onbekent gheweeſt. Hoe menigh maal iſt oo

ghebeurt/dat wanneer yemant begheerde/op de 13 ofte 14. graden aen de Cust van Brasilien te comen/ op de 7. ende 8. graden is belent / jae het ghebeurt noch daeghelijcx van de Portugijsen selve/datse ('tzy nu door nalatigheyt / on-ervarentheyt) ofte datse haer selven een eyghen wijsheyt toe schrijven / en even soo op de stroomen ende winden niet en letten (al hoe wel die verscheyden Autheuren / soo in Spaensch als in Portugijsch, pertinentlijck door de Hydrographia aen wysen) en meenen dat even (als die Autheuren schrijven) daer soo net niet op en hoeft ghepast te zijn: waer door alsse meenen te Parnambuco in Brasilien te comen vervallen / op de 7. ofte 7. graden ende 30. minuten / al eer sy aen't lant connen comen / ende dan comt het datse meenen 8. graden op de zuyt-zijde van de Linie in een haven te gheraken: zijn ghehouden in de West-Indien op de 16. graden aen de noort-zijde van de Linie (om leven/schip / ende goet te salveren) een Reede te soerken/het 'tgheene 400. mylen is/datse van hare reysen werden versteken. Hoe dickmael ist oock ghebeurt dat wy Neerlanders, Enghelsche ende Françoische natie/aen die Custen op het landt comende/ vermoort / doot gheslaghen en andere in groote miserie (6. en 7. jaren lanck) ghevanckenisse gheleden hebben: waer van sommighe noch ten langen lesten/ met groot mirakel zijn wegh gheraeckt: waer van ick doch listelijck betrapt zijnde (die door Gods genade miraculeuslijck weder ben ontcomen) dertigh maenden/ met de Portugijsen (ghevanghen) langs die Custen van America, 3. ende 400. mylen weegs hebbe moeten swerven/ somtijt in yseren ghesloten/ somtijts met touwen ghebonden/ en soo over 'tlant

ghe-

ghelept / somtijts ooch los en liber met schepen en
passage bercken op de zee ghevaren / langhs die
Custen ginc en weder / 't principale is waer voor
men (aen alle die Custen comende / gheleghen zuyt-
waert van den Tropicus Cancri) wert bedrooghen /
comt in't gemeyn / door dien / als men aen die landen
comt / gheen menschen en verneemt / en die landen
staen in't ghemeene soo dicht van Bosschagien / al
ofte zijn leven daer nopt menschen en hadde geweest
men verneemt noch hutte / noch voet-stap / noch
niets / waer by bespeurt can werden / daer eenighe
menschen te zijne: men haelt water / men capt hout /
men loopt in't Bosch / men vaert aen boort / men
comt aen't landt / sonder pets te vernemen / waer
door (al ist schoon dat wy gheweer en alles met
hebben (even wel werden verrascht / overrompelt
en doot gheslaghen. Dewijle nu (ick) tot mijn
groot leet-wesen van de Americanen, ende Portugij-
sen op een Eylandt daer sy nochtans (noch ooch
gheen menschen) op en woonden / verrascht en over-
rompelt ben / soo wil ick ghetrouwelijck mijn even
naesten daer van waerschouwen op haer hoede te
wesen / en 't beste my daer in duncht ghedaen / is
niet stil-wijs aen't landt te comen (voornemelijck
al waer eenighe suspicie van Spaeingiaerden ofte
Portugijsen is) maer aen't landt comende / te schie-
ten / al eer ghy op't landt trapt / 2. ofte 3. schooten
met mosquetten / op dat sigh (wat daer sy) openba-
re / ende en doet dat niet alleen / als ghy eerst aen
landt comt / maer soo menigh-mael als ghy met de
boot aen't landt comt / maer al waer gheen Spaen-
giaerden ofte Portugijsen by ofte ontrent en zijn
moet men (soo men anders met de inwoonderen wil

spreken

spreken) niet schieten/ want souden alle daer seer bevreest van zijn. Ick soude hier veel cloecke Commandeurs / Admiraelen / Vice-Admiraelen (soo wel van de Engelsche, Françoische als van onse natien) connen noemen/ die alle door sulcken over rompelen/ volck hebben verlooren/ ende dickmaels/ selfs in persoon / 'tselve met grooter hafard ontcomen. Doch om den Leser / door een langhe voor-reden/ niet op te houden / wil ick het hier by laten blijven/ eñ hem wijsen tot het Boec selve/ alwaer hy de particulariteyten in't breede sal vernemen. Vaert wel.

Den Leser sal weten / als dat in't setten in Fol. 446. lin 11. een reghel is over geslegen/ ende sult lesen voor 72. graden 51. mi. voor de Pools hooghdet 72. graden 51. minuten/ ghetrocken van 90. 't Zenith rest 17. graden 9. minuten voor de Pools hooghde.

Aen de Zee-varende man.

GHy die de Zee deur-ploeght, ſnel van den windt ghedreven,
Gheen duyſter lucht ontſiet, om in ghevaer te leven:
Ghy die, tot trouwen dienſt, van't lieve Vaderlandt,
In een ſwart plancken-hol, uw' bloedt en goet verpant;
Nu deur Neptunus rijck, ten Hemel op-ghedreghen,
Nu we'er tot in de leegh't, des af-gronts neer-ghevleghen;
Dien ſomtijts hondert-mael des daeghs is voor-ghevelt,
't Schricklijck ghevight des doots, die't alles neder-velt,
Soo ghy u leven mint, ghelijck al ander dieren,
En met den ſelven dienſt, u ſelf en ſchip wilt ſtieren.
Verſekert, naer de Cuſt, van d'Indiaenſch ghevlacht,
VVaer ons de Son ontgaet, en over-brenght den nacht;
Of naer het Moorſche volck, en daer de corte daghen
Ons gheven ys en ſneeuw, des Somers vreught verjaghen,
Comt herwaerts, ſtaet wat ſtil, ſpert open u ghevight,
Ghy ſult door deſe TOORTS, en corten tijt verlight,
Bekennen Clip en Banck, Rivieren, Havens, Reeden,
En wat u eenighſins can helpen, en beleeden.
't Is met een raeuwe pen, goet ronts, goet Zeeuſch geſet,
Nochtans vol dienſt en nut, voor die daer wel op let.

Aen Momus ghеſellen.

GHy die uw's even menſch ghebreck niet cont verhelen,
Maer graeuw en ſwart van nijt, altijts een ander ſmaet;
Die, van een helſch vergift vervult tot aen de kelen,
U ſelven ſpijſt en drenckt, met uwes naeſten quaet;
Ghy hebt hier ſtof ghenoech (wat wil ick't doch verſchoonen)
Om hier op, met wat rechts, te wetten uwen tand:
Maer waert niet beter, ſeght, dat ghy ons eerſt quam thoonen,
Yet beters, eer dat ghy comt aen eens anders cant.

Beſchrijvinghe van

Breſili Meridionalis in America.

ALſoo een reyſenden man wel van nooden is, ſoude hy eenige proffiten gaen doen in vreemde landen, dat hy eerſt wete, wat beſt mede ghenomen is, om winninghe te doene.

Is oock allen lief-hebberen om landen te gaen beſoecken, groot voordeel, datſe van te vooren weten, de conditie der menſchen, ende oock de complectie des lants, daerſe naer toe willen reyſen, om haer alſoo, daer na te moghen verſien, met alſulcx als haer daer toe van noode ſal weſen. Waeromme ons oock goet heeft ghedacht: eerſt te beſchrijven de Equipagien, ende de Traffiquen, mitſgaders, de conditien der menſchen, van dien lande, ende de complectie der ſelver.

Als voor eerſt / de Equipagie van de Portegijſen upt Portegael / om naer t'landt van Breſilien te varen / ghe ſchieden / voornemelijck / voor die byſondere wijſen. D'eerſte is / behalven alles wat zy tot haer reyſe van noode hebben / dat zy in-nemen tot Coopmanſchappen veel meel / in tonnen ghedaen / Olye / Hollantſche Caes / Peſontis / ſoo ſyſe noemen / t'welck zijn ghebroochde Pannen / ghe ſouten Herdepn / ende voorts alle andere eetbaer

ſpijſe/die in die heete landen/niet en bederven/nemen oock noch andere Coopmanſchappen inne / als diverſche coleuren / van Taffeta / ende Armozijnen/ oock eenighe zijde houſſen / van alle coleuren / veel mans vilten / Sleſiaher Lywaet / Netel-doeck / en oock Camericr/veel Picotten/Taffetten/ ende Perpetuanen.

Andere laden hare Schepen met wijnen/ ſommighe met Canary wijnen/ en ſommige met Madeerſche wijnen / ende ſommigeoock die haer ſchepen geheel laden met Portugaelſche wijnen.

De derde laden hare Schepen met alſulcke waren als in Angola ghetrocken zijn / daerſe Negros voor handelen. Leeſt in dit ſelfde boeck verbolgens/daer ſult vindē met wat waren de Portugijſen haer ſchepen Equiperen / ende oock wat den handelaer moet hebben om langs de voorſz. Cuſte van Angola te Negocieren.

De Retoeren uyt Breſilien , zijn meeſt al Suyckeren. daerſe hare ſchepen mede vol laden / ondertuſſchen nemen oock mede/ſoo een weynich ghemunt ende onghemunt ſilver in/ dat jaerlyer uyt Rio de la Plata comt. t'Breſilien hout/datſe in hebben/ is voor den Coninck / en nemens ſlechts ſoo veel mede / als haer van nooden doet / om de ſuycker-kiſten daer mede te ſtouwen/en vaſt te ſetten/ende altemets oock een weynich ghedroochde Ginneber/die daer noch al beſtolens wert uyt ghevoert / want van al de Ginneber/ die int landt van Breſilien waſt / wert Conſerve ende Conſyturen ghemaeckt. De ſchepen die tot Rio de Genēre laden / hebben oock gout inne/ t'ghene uyt de mijne van S. Paulo comt.

Als nu de Retoeren van Breſilien naer Portugael

gael ghevonden werden / ſoo en connen de ſchepen dien ſelven weeh niet gaen dieſe ghecomen zijn / maer moeten by de boelijn / weſtwaert over loopen / naer de Sergas zee toe / het t'ghene de Portugijſen noemen A volta de Sergaſſe. Deſe zee is ghelegen in de groote zee Oceanus / ende dryft altijts ſoo vol wier ende ruychte / dat het dickmael ſchijnt ghecn zee / maer landt te weſen. Deſe zee wert eerſt vernomen / van de 16. graden verhevinghe des Pools Arcticus, tot de 29. ende 30. graden / verhevinghe des ſelven Pools, t'welck zijn 210. duytſche mylen / dat deſe zee groot is / in Latitude / dienen alſoo by den wint moet paſſeren / blijvende noot ſackelijck / al over eenen boech loopende / tot dickmaels den Pool 43. ende 44. graden verheven ſtaet / al eer den weſten wint vernomen wert / ſomtijts ghebeurt het wel naer den tijt van't jaer is / wanneer den weſten wint zijne meeſte cracht heeft / dat op de 38. ende 39. graden / den weſten wint al waept / die menigen een / al oft ſy in yſere ketenen gheweeſt waren / nu los en lijber ſchijnt te maken / voornemelijck de Portugheſen / die haer victualy ſoo wat t'ſober is / ſy ſpringhen recht op en neder / van blyſchap dat ſe ſoo eenen goeden wint hebben / daer ſe mede recht voor den wint moghen in Portugael ſeylen / en paſſeren alſoo langs de Eylanden van Azores nae Portugael toe / als Lisbona, Viana ende Portaport, het welcke zijn de drie voornaemſte Traffijck ſteden van ghheel Portugael / waer van Lisbona het hoff is / daer des Coninck Paleys ſtaet / alwaer de Coninghen van Portugael / haer woonſtede pleghen te houden.

't Land van Breſilien is heet ende droogh / ſoo iſt oock met de inwoonlinghen der ſelver / die extraordina-

als meer tot de conuersatie der naturen zijn ghenegheu / als op eenighe andere plaetsen / daer ick oyt mijn leue ghewees̄t hebbe / soo wel tnyouwe geslacht / als tmaenne volck / soo dat de Ouders / als hare dochters comen tot thien ofte elf jaren / ghevense ten houwelijck. tLeven dat in Brefilien, int ghemeen onder de Portugysen gelept wert / en is niet schoonder als der Spaengiaerden / meer beestelijck / als menschelijck levende inde Weft Indien.

Waer van alleene een dinghen moet verhalen / tghene ick aldaer ghesien hebbe / ende was inde Baya de todos los sanctos. Een Portugys die cocht een Negra tot sijne slavinne die blint was / maer anderssins welvarende / desen Portugys gaet heuen / ende doet gelijck sy alle int gemeen ghewent zijn te doene / ende slaept by dese vooys. Negra die hy ghecocht hadde / de welcke oock by hem wert groot gaende / dese Negra bekende / ghelijck de waerheyt was / als datse by haren Heere swaer ginck / den Portugys daerenteghen loochende het selfde / ende seyde dat sijne Negra looch / hem misschien schaemēde voor andere om datse blint was / van weese dat hy soude bespot worden / ende daer en boven zijn Negra seere gedreycht te ghees̄elen / ende dan te vercoopen / seggende tot haer / O Cadella, os caons, andem con vos, heu, te adevender, het welck is te seghen / O ghy teve / de honden hebben met u te doene / ick sal u verrooyen / de Negra een slavinne wesende van haren meester / heeft patientelijck verdraghen / tghene haer haren meester dede / tot dat den tijt vervult wert datse quam te ghelighen / ende baerde tegen ns de nature / sy een negerinne wesende / soo swert als gette / een alsoo blancken kint / als hier ofte elders in eenighe ander

Negra tot sijne slavinne die blint was / maer anderssins welvarende / desen Portugys gaet heuen / ende doet gelijck sy alle int gemeen ghewent zijn te doene / ende slaept by dese vooys. Negra die hy ghecocht hadde / de welcke oock by hem wert groot gaende / dese Negra bekende / ghelijck de waerheyt was / als datse by haren Heere swaer ginck / den Portugys daerenteghen loochende het selfde / ende seyde dat sijne Negra looch / hem misschien schaemēde voor andere om datse blint was / van weese dat hy soude bespot worden / ende daer en boven zijn Negra seere gedreycht te ghees̄elen / ende dan te vercoopen / seggende tot haer / O Cadella, os caons, andem con vos, heu, te adevender, het welck is te seghen / O ghy teve / de honden hebben met u te doene / ick sal u verrooyen / de Negra een slavinne wesende van haren meester / heeft patientelijck verdraghen / tghene haer haren meester dede / tot dat den tijt vervult wert datse quam te ghelighen / ende baerde tegen ns de nature / sy een negerinne wesende / soo swert als gette / een alsoo blancken kint / als hier ofte elders in eenighe ander

Negra tot sijne slavinne die blint was / maer anderssins welvarende / desen Portugys gaet heuen / ende doet gelijck sy alle int gemeen ghewent zijn te doene / ende slaept by dese vooys. Negra die hy ghecocht hadde / de welcke oock by hem wert groot gaende / dese Negra bekende / ghelijck de waerheyt was / als datse by haren Heere swaer ginck / den Portugys daerenteghen loochende het selfde / ende seyde dat sijne Negra looch / hem misschien schaemēde voor andere om datse blint was / van weese dat hy soude bespot worden / ende daer en boven zijn Negra seere gedreycht te ghees̄elen / ende dan te vercoopen / seggende tot haer / O Cadella, os caons, andem con vos, heu, te adevender, het welck is te seghen / O ghy teve / de honden hebben met u te doene / ick sal u verrooyen / de Negra een slavinne wesende van haren meester / heeft patientelijck verdraghen / tghene haer haren meester dede / tot dat den tijt vervult wert datse quam te ghelighen / ende baerde tegen ns de nature / sy een negerinne wesende / soo swert als gette / een alsoo blancken kint / als hier ofte elders in eenighe ander

Negra tot sijne slavinne die blint was / maer anderssins welvarende / desen Portugys gaet heuen / ende doet gelijck sy alle int gemeen ghewent zijn te doene / ende slaept by dese vooys. Negra die hy ghecocht hadde / de welcke oock by hem wert groot gaende / dese Negra bekende / ghelijck de waerheyt was / als datse by haren Heere swaer ginck / den Portugys daerenteghen loochende het selfde / ende seyde dat sijne Negra looch / hem misschien schaemēde voor andere om datse blint was / van weese dat hy soude bespot worden / ende daer en boven zijn Negra seere gedreycht te ghees̄elen / ende dan te vercoopen / seggende tot haer / O Cadella, os caons, andem con vos, heu, te adevender, het welck is te seghen / O ghy teve / de honden hebben met u te doene / ick sal u verrooyen / de Negra een slavinne wesende van haren meester / heeft patientelijck verdraghen / tghene haer haren meester dede / tot dat den tijt vervult wert datse quam te ghelighen / ende baerde tegen ns de nature / sy een negerinne wesende / soo swert als gette / een alsoo blancken kint / als hier ofte elders in eenighe ander

Negra tot sijne slavinne die blint was / maer anderssins welvarende / desen Portugys gaet heuen / ende doet gelijck sy alle int gemeen ghewent zijn te doene / ende slaept by dese vooys. Negra die hy ghecocht hadde / de welcke oock by hem wert groot gaende / dese Negra bekende / ghelijck de waerheyt was / als datse by haren Heere swaer ginck / den Portugys daerenteghen loochende het selfde / ende seyde dat sijne Negra looch / hem misschien schaemēde voor andere om datse blint was / van weese dat hy soude bespot worden / ende daer en boven zijn Negra seere gedreycht te ghees̄elen / ende dan te vercoopen / seggende tot haer / O Cadella, os caons, andem con vos, heu, te adevender, het welck is te seghen / O ghy teve / de honden hebben met u te doene / ick sal u verrooyen / de Negra een slavinne wesende van haren meester / heeft patientelijck verdraghen / tghene haer haren meester dede / tot dat den tijt vervult wert datse quam te ghelighen / ende baerde tegen ns de nature / sy een negerinne wesende / soo swert als gette / een alsoo blancken kint / als hier ofte elders in eenighe ander

dere landen van blancke vrouwen ghebaert mach werden: ende den voorschreven Portugys soo gelijck al ofte hy het selfve gheweest ware: hier mocht dees Portugys bedencken ofte hy de hont was / daer zijn slavinne mede te doene ghehadt hadde: merckt de rechte sententie des Heeren.

Een swerte vaert een blanck kint int jaer 1618.

Wat aengaet in Bresilien dat een Portugys syne slaevinne met zijn eyghen kint vercoopt / en is daer soo gheen groot wonder / want sy ghebruycken tot een gemeen spreeck-woort / eenen hont by eenen hont ghewonnen, die machmen wel beyde vercoopen.

De Portugysen houden daer soo veel van haer selven: datse malcanderen schande spreken; als d'een ofte den anderen yets wat soude willen lichten / versetten ofte draghen / en vraghen terstont den anderen ofte daer gheen swerte honden ghenoech en zijn.

Int somma alles wat daer blanck ghenoemt wert ghelijck sy haer selven heeten / soude zijn eere ende reputatie verliesen: als sy bycans / dat ick soo spreke / hare broecken op-nestelen.

De Portugysen die in de Bresilien woonen is een Godtloos volck / ende zijn veel daer ghebannen uyt Portugael: De slaeven diese tot hunnen dienst in Bresilien ghebruycken / zijn Negros uyt Angola. Dese Negros is volck die de meerendeel in den Oorloghe ghecreghen werden van den Coninck van Congo; die teghen andere Negros Oorloocht / ende al wat Negros hy van syne partye ghevanghen crijcht vercoopt aende Portugysen te S. Paulo, een stadt die de Portugysen in Loanda hebben. Desen Coninck van Congo en vercoopt niet alleene die die hy van syne vyanden verovert / maer oock van zijn eyghen gemeēte daer hy de minste actie op weet vercoopt hy

Negros dat zijn swerte menschen.

Den koninck van Congo is een swerte Coninck.

terſtont met hou kinderen ende al wat van dat gheſlachte bekent is. De Portugheſen hebben den Coninck van Congo ſoo verre ghecreghen dat hy het Roomſche gheloove heeft aenghenomen / ende hem laten doopen.

Daer wert een groote negocie in dit Angola door de Portugheſen ghedreven/int coopen ende vercoopen van Negros, ende en hebben daer oock inſonderheyt anders gheen negotie als in menſchen/dieſe voor alſulcken waren alſe daer bringhen coopen / ghelijck voor Broot/Meel/Olye/Wijn/ Cherdinnos, Berckens/Sleſighen Lijwaet/Perpetuanen/ Saſſetten/ Picotten/ Yſer/ en ſoo voorts daerſe al Negros voor handelen / ende crijghen altemet voor twee tonnen wit beſchuyt/een luſtighe kloecke Negro: daerſe weder 50. Milres in Breſilien van crijghen / het welck zijn 373. gulden: die van twee tonnen broots ghewonnen werden: ende een ſchip van 70. ende 80. laſten/daer ſtaken ſy 600. Negros inne ſo cleyn en groot ende varen daer mede naer Breſilien, op alſulcke plaetſe als ſy dan beſchepden zijn. De Portugheſen vercrijghen oock patente van den Coninck van Spaengien: wanneer ſy dat verſoecken om met de Negros, dieſe in Angola laden naer Weſt-Indien te varen: ſonder patente en mogen geen portugheſen op verbeurte van lijf/ſchip ende goet inde Weſt-Indien comen. Soo oock mede en vermogen geen Spaengiaerden op ghelijcke verbodt / comen in eenighe plaetſen daer de portugheſen hare reſidentie hebben/ ghelijck op Guinea, Angola, ende Breſilia.

Daer wert het grouſaemſte ghelt ghewonnen met menſchen te coopen en vercoopen / ſoo onder de portugheſen als onder de ſpaengniaerden / dat het

ſchier

schier ongheloovich soude schijnen alsmen dat wilde verhalen: ick hebbe selfs in persoon gheweest daer soo sekere portugysen my wel bekent zijnde / in mijn presentie eenen over-slach maeckten van 500. Negros, diese uyt Angola inde Baya de todos los sanctos ghebracht ende daer vercocht hadden / ende bevonden boven alle oncosten ghewonnen te hebben 31000. Realen van achten / dit was op Bresilien, ende op West-Indien is de winste noch veel grooter.

De Negros brengen den Coninc van Spanguien een groot gelt op.

In Bresilien werden mede schepenen ghereet om in Angola te varen / en daer swerten te halen / die met Farinha gheladen werden / het welcke het broot is van Bresilien. Dit Bresilsche broot ofte soo het ghenoemt wert Farinha, is seer wel in Angola ghetrocken / want op 't landt van Loanda in Angola, groeyt weynich het t'gene men tot suyvel in stede van broot soude connen nutten.

Dese Farinha is een seker wortel / die ghenaemt werdt Mantiocque, en groeyt bycans alleens als jonge quekerie. De wortel van die boomkens ofte rijskens zijn heel grof ende dicke / maer lanck worpich / bycans van sulcken fatsoen als de concommeren / maer zijn van buyten swert ghelijck een aert note / van binnen soo wit als een spier. Dese wortelen als zy uytter aerden gheplukt werden / zijn soo fenijnich / dat wie daer af ate / soude terstont bersten / daeromme al eerment mach eten moet het bereyt werden / ende hoemen 'tselve moet bereyden om te moghen eten / heeft ons goet ghedacht mede te beschrijven aldus: men gaet naer den middach soo veel van dese Mantiocque wortel delven alsmen begheert te hebben / en men doet die dan altsamen in eenen Cainasser ofte mande / diemen als die wortelen daer

Met sulcke rijskens.

in

in zijn / boven toe maeckt op dat ſe daer niet uyt en vallen / dan wert de mande met de voorſz. woytelen / ofte ghelijck als zy ghenaemt zijn Mantiocque in een vlietende beke van ſoet water gheleght / latende die aldaer eenen gheheelen nacht in legghen tot des anderen daeghs datmenſe gaet halen / dan zijn die woytelen heel ſachte / diemen dan raſpet op eene groote blicke raſpe / die op een plancke ghenaghelt is ghelijck een plate / wanneer dan die voorſz. woytelen alſamē geraſpt zijn / ſo ſpoeltmen die in ſchoon water wederom uyt: dit nu aldus gedaen zijnde / ſo neemt men ſackens die daer al toe ghemaeckt zijn van baſte van boomen / ontrent drie vierendeel van een elle lanck en twee ſpannen wijt / in dees ſackens wert die ghe raſpte Mantiocque gedaen: dan is daer toe eenen langhen dicken ſtock ghemaeckt / by eans ghelijck den diſſelboom van eenen wagen / noch ſtaen daer ghe ſet inde aerde twee groote ſtaecken / eenen voet ofte twee naer der malcanderen als den voornoemden ſtock lanck is / in een van deſe twee ſtaken is een gat / daer men de voornoemde ſtock met het een eynde in ſteeckt / in de andere ſtake zijn diepe kerven ofte in plaetſe van de kerven / zinnen / ende onder den voornoemden ſtock zijn ock kerven / om dat de ſackens als men die daer aen ſteeckt niet en ſouden op ſlieren / en men leght den eenen ſtrop van't ſackxken over d'eerſte ſtake / ende door de andere ſtrop van't ſelve ſackxken ſteectmen den voornoemden ſtock / dan wert de ſtock met het eene eynde gheſteken int gat vande eerſte ſtake / alſoo wert die ſtock neer gedout ſoo ſtijve als het ſackxken can verdraghen / latende dan alſoo die ſtock onder d'een pinne ofte kerf vande tweede ſtake pal ſtaen / ſoo loopt

ende

ende verſijpt al dat ſoy voor de ſackens heenen dat in die gheraſpte Mantiocque is/ en latent ſoo vijf ofte ſes uren ſtaen te verſijpen/ende ſettent onderentuſſchen altemet noch een palleken aen. Wanneer nu die vochtichevt daer ſoo ſchoon uyt is dat het meeſte druyppen op hout/ doetmen't in een groote yſere panne over het vyer ende roerent ſoo langhe tot dat het ſoo drooge is/ gelijck de cruymen van nieuw backen witte broodt. Als dan/ter wijlen het ſoo warm vant vyer comt/ iſt ſoo lieffelijck en ſoete om eten/ datmen daer gheen cruymen van nieuw backen witte broodt voor en ſoude kieſen/ maer twee ofte drie daghen out zijnde ſoo en ſchijnt daer gantſch gheen jenicht in te weſen/ maer is ſo dorre ofte het ſaegh-mul ware/ doch is beter alſt twee ofte drie maenden out is/ in ſomma de Farinha, ſoo noemen't de Portugijſen valt beter alſſe 3. ofte 4. maenden out is dan drie ofte vier daghen/ ſy maecht gheweldighe plompe tanden. Voor Farinha handelen de Portugijſen (comende uyt Breſilien in Angola) Negros, het welcke zijn de retoeren die voor de Farinha in Breſilien ghebracht werden. Deſe Negros van Angola zijn een onbeſchaft plomp volck/ en voegen haer gheheel tot de ſlaverije/ daer en wert gantſch gheen vernuftigheyt in geſpeurt: maer alleen een botte moetwillichevt. Ende in de Baya ſoo in de ſuycker-meulens/ als by de boeren/ ooch mede in de ſtadt zijn meer als 15000. ofte 16000. zielen ſoo mans als vrouwen van't ſwerte gheſlachte/ ſulcx dat indien ſy verſtant hadden ende eendrachtich waren/ ſouden de Portugijſen met ſtocken uyt het landt ſlaen/ daer zijn noch ſonder de ſwerten/ Breſilianen; die de Portugijſen ooch voor haare ſlaven houden/ dit volck is

wetende dat men't aen de tonghe wel can mercken/ want de tonghe van dien die daer aerde eet/ siet soo lelijck / dat het een schroom is te sien/soo van de coleuren diese heeft / als swert / geel / blaeuw / groen/ peerts/als oock dat sy dicker is door het fenijn.

Het ander gheslachte dat de Portugijsen Levantados noemen / woont op het landt aen de zuyt zijde van de Baya, ende is een Eylandt daer men binnen slandts can langs loopen tot inde riviere van Tinhari, dit Eylandt is ontrent de 15. duytsche mylen lanck/ende het volck dat op dat Eylandt woont / is heel rouw ende woest ende groote crijghers/oeffenen al haer leven tot d'Oorloghe / ende en zijn niet soo sterck van gheslachte als die/ die Portugijsen Coitados noemen / nochtans en can de Portugijs tot noch toe daer af gheen meester werden/ende hadde in Bresilien al sulck volck geweest/ ick ghelove dat de Portugijsen daer soo licht gheen meester van gheworden souden hebben/maer in gheheel Bresilien,en ses hondert duytsch mylen custe en vintmen haers ghelijcke niet als aende noort-zyde vande Baya fermoze, ende bezuyden Angra dos Reys, alwaer de Bresilianen immers soo cloeck zijn als die op de z. w. zyde vande Baya woonen / ende houden oock de portugijsen met Pyl/Boogh ende houte swaert uyt haer landt. Wy hebben voorgenomen van dese Bresilianen die de Portugijsen Levantados noemen/een weynigh te roeren/ voornemelijck van die op de z. w. zyde vande Baya woonen. Onder dit volck heeft een Portugijs ghewoont die een van hare dochters ten wijve heeft genomen/ende daer by ghewonnen 6. sonen/ende dochters / waer van een sone nu teghenwoordich onder hen het hooft is/en houden hem voor haren Coninck

ofte z. w. zyde.

ſterck ende wercken als Muylen / ſy en willen niet qualijck toe gheſproken noch bekeven zijn / en moghen oock niet wel lijden datmen haer een dinghen twcemael bevele: maer zijn ſoo ſorghvuldigh / dat wanneer haer yets belaſt is / ſy niet en ſullen ruſten voor dat t'ſelve ghedaen is. De Portugijſen ghebruycken dees Breſilianen altijts tot commandeurs over de ſwerten / zijn heel vernuſtigh om te leeren van alle ambachten / zijn oock ſeer behendigh in't viſch vanghen dieſe met meerder practijcke weten te vanghen als de Portugijſen ſelve / ſoo dat een van die Breſilianen meer gheacht wert als twee Negros uyt Angola. Daer zijn noch anders conditien van menſchen in Breſilien, voornemelijck twee die de Portugijſen noemen / d'eene Coitados, dat is ſtille oft onnoſele / ende de andere Lavantados, dat is oproerighe oft rebellen. Dieſe Coitados noemen / is een heel goetaerdigh volck / onnoſel als lammeren / gheheel cleyn hertigh / die om een hard woort doot quelen / hebben hier onder oock ſulcken halſterckighe opinie / dat wat ſy haer ſelven inbeelden / van niemant en laten uyt den hoofde ſteken: maer volghen haer voornemen / t'zy ofſe gheſlaghen werden ofte bekeven / of ſchoon toe gheſproken / ofte datmenſe veel ſchoone belofften toeſept / t'is al eens / ſy gaen in haer opinie voort / ende eten aerde om datſe ſterven ſouden / ende de aerde in Breſilien is ſoo feynigh / dat ſo wanneer ymant daer af comt te eten / in 3. ofte 4. daghen daer af ſterft. Dit hebben deſe Coitados mede de Negros van Angola wijs ghemaeckt / ende doen het ſelfde oock altemet: maer alſt hare meeſters vernemen / ende datſe daer van ghecaſtijdt werden / en derven het dan niet meer doen: want ontſien de ſlaghen /

wetende

wetende dat men't aen de tonghe wel can mercken/ want de tonghe van dien die daer aerde eet/ siet soo lelijck / dat het een schroom is te sien/soo van de coleuren diese heeft / als swert / geel / blaeuw / groen/ peerts/als oock dat sy dicker is door het fenijn.

Het ander gheslachte dat de Portugijsen Levantados noemen / woont op het landt aen de zuyt zijde van de Baya, ende is een Eylandt daer men binnen slandts can langs loopen tot inde riviere van Tinhari, dit Eylandt is ontrent de 15. duytsche mylen lanck/ende het volck dat op dat Eylandt woont / is heel rouw ende woest ende groote crijghers/oeffenen al haer leven tot d'Oorloghe / ende en zijn niet soo sterck van gheslachte als die/ die Portugijsen Coitados noemen / nochtans en can de Portugijs tot noch toe daer af gheen meester werden/ende hadde in Bresilien al sulck volck geweest/ ick ghelove dat de Portugijsen daer soo licht gheen meester van gheworden souden hebben/maer in gheheel Bresilien,en ses hondert duytsch mylen custe en vintmen haers ghelijcke niet als aende noort-zyde vande Baya fermoze, ende bezuyden Angra dos Reys, alwaer de Bresilianen immers soo cloeck zijn als die op de z. w. zyde vande Baya woonen / ende houden oock de portugijsen met Pyl/Boogh ende houte swaert uyt haer landt. Wy hebben voorgenomen van dese Bresilianen die de Portugijsen Levantados noemen/een weynigh te roeren/ voornemelijck van die op de z. w. zyde vande Baya woonen. Onder dit volck heeft een Portugijs ghewoont die een van hare dochters ten wijve heeft genomen/ende daer by ghewonnen 6. sonen/ende dochters / waer van een sone nu teghenwoordich onder hen het hooft is/en houden hem voor haren Coninck

ofte z. w. zyde.

betoonen hem alle eere/in onderdanigheyt / ja houdē soo vele van hem/ dat waer hy gaet / gheleyden hem altijts met vyer ofte vyf hondert mannen / int volle gewoer naer haer wyse/met Boogh/Pijlen/en houten swaert/die al rontom hem gaen/en houden haren Coninck also int midden van haer besloten/ ende als yemant/al waert den Vice Rey van Baya selve / hem begheert te spreken/ moeten int midden van haer comen. Dees Brasilianen hebben een wedt/dat al wat mannelijck is / wert van jonex af in d'Oorloghe gheoeffent / en wanneer een knechtgen is ghecomen tot zijn twaelf of derthien jaren/wert beproeft/ ofte het oock soude bequaem zijn tot den Oorloghe / de proeve is dese:sy hebben eenē hoogen boom/daer toe expres vercoopen / ende is wel een van de hooghste in't landt / daerse het knechtgen op helpen / als nu dat joncxken op den boom vast zidt/ dan gaen sy heen ende waggelen dien boom soo langhe/ tot dat den jonghen van boven neder valt / indien dan den jonghen arm / been / ofte ribbe breeckt / soo slaen sy hem voorts doodt / en maken met de vrienden daer van goet chier / ende eten hem op / maer nu teghenwoordigh door de Portugijsen daer van onderricht zijnde/ begrabense / al hoe wel nochtans / daer noch vele zijn die haer tanden soo naer menschē vleys jeuchen/dat sy het qualijck connen laten / doch door dien het haer van hemen Coninck wert verboden en derven niet doen.

Maer soo den voornoemden jongen van den boom vallende/niet en beseert/in plaetse dan van hem doot te slaen/binden hem een houte swaert op zijde/en geven hem eenen Boogh̄e ende een Pijl inde handt/dan neemt dat joncxken den Pijl / ende schiet hem recht

op

op inde lught/en vanght die selve Pijl wedermetter handt inde vlugh t sonder op de aerde te vallen/ daer mede bewijsende dat zijne Ouderen of vrienden hem wel hebben onderwesen/ dan soo comt daer dees jonghens Vader: ofte soo den Vader doodt is/ een van de naeste vrienden: ende doet in aller presentie een Oratie/ hoe dat desen jonghens Vader is gheweest een vroom Crijgher / die altijts t'Vaderlandt heeft voor ghestaen / verhalende alle de daden die opt de Vader by zijn leven heeft ghedaen: en vermaent den jonghen die daer present staet dat hy mede so moet doen / die dan pa seght / het welcke ja is te segghen: en dan gheven al die omstaenders te ghelijck eenen schreuw / dat een mensch verschrickt die't hoort: de vrienden van den jonghen comen dan al te samen en zijn vrolijck met singhen en springhen/sy hebben eene seltsame sanck / en gaet bycans ghelijck de noortweste buyen waeyen/ somtijts stijve/ ende somtijts dat mense qualijck hoort: haren dranck makense van wilt-honigh / die daer overvloedigh is. Desen honigh doense in groote potten die vol water zijn/ en maken dat water met honich so soet als suycker/ en doen daer noch in groene Ginneber, Oraingeschellen ende Lemoen-schellen/ stoppen dan die potten dicht toe / en settense soo drie ofte vier daghen in putten onder de aerde / ende drincken dan daer af soo droncken als verckens datse gaen noch staen en konnen.

Verhael van de grote daden die een Bresiliaen in zijn leven heeft ghedaen/ waer na den soon oock moet trachten om mede sulcken eere te behalen.

Haer maniere van woonen is gheheel vreemt/ want sy woonen in troupen by elcanderen / ende maecken een groot lanck huys/daerse met vier ende vijf hondert paer te gelijcke in woonen/haer bedden die sy hebben maken sy van bast van boomen / ende

Hoe de Bresilianen woonen.

van Cattoen / die by haer veel groeyt / waer van sy netten breyen van drie ellen in't viercant / diese aen twee eynden t'samen fronssen met een touwe / daerse het selfde net oock mede vast maken / dat het vry van de aerde hanght / en slapen daer in / twee ende twee by malcanderen / te weten elck man by zijn wyf / hare huysen zijn vol staecken / om hare Amacken het gheheele huys door te hanghen / woonen soo onder malcanderen sonder af-schuttinghen / ende stoken tot 10. en 20. plaetsen in't huys vyer om te koken t'ghene sy dan hebben / maken oock vyer alst cout is onder hare Amacken daerse in slapen. Dit volck slaept soo vast / dat mense een mijle weeghs sonde draghen sonder wacker te werden / sy en houden oock gheene wacht / maer versekeren hare plaetsen daerse haer wooninghen hebben / met sulcken subtylheyt / dat het haren vyandt / wanneer sy niet verraden zijn onmoghelijck is om by haer te comen: hare huysen maken sy in't dickste van de Bosschagien / ende en hebben maer eenen secreten wegh van ander-half ofte twee voeten breet / die naer het huys leydt / die is noch soo crom en slom / datse onmoghelijck is te vinden / dan hebben sy noch buyten dien een slimmen wegh rontomme haer huys / vol diepe putten ghedolven / diese met stricken besetten / ende bedecken die fijntgens weder toe met ruyghte / en al wat daer in valt / t'sy mensch ofte dier / dat is ghevanghen / en onmoghelijck sigh selven daer uyt te helpen.

Amacken dat zijn hare bedden; diese soo woonen daerse in slapen.

Alle de swerten van Africa, hoe wildt sy oock zijn / schamen haer naectheyt / als sy by eenige witte menschen comen / ghelijck by Duytsche, Engelsche, Fransoysche ofte Portugijsche natie: maer soo en zijn

meest

meest alle de Americanen niet / voornemelijck van Bresilien, die van naturen soo onbeschaemt zijn / dat vele van haer / die alreede langhe onder de Portugijsen ghewoont hebben / wel souden willen naeckt loopen / soo het haer de Portugijsen toe lieten. Dese Bresilianen, vercieren haer wonderbaerlijck met ghesteente/d'eene steecktse inde kinne / d'andere inde lippe/ de derde in de kaecke/ eenighe van dese steenen zijn seer kostelijck / souden hier te lande een schat weert wesen / sy hebbender van diversse coleuren/ groen/root/gheel/ blaeuw/ bruyn/ purper/ ambris/ incarnaet / in somma men soude qualijck coleuren connen bedencken daerse gheen steenen van hebben / ick hebbe menichmael gheloofweerdighe Portugijsen hooren verhalen / van dat te Sergippo del Rey soude ghebeurt zijn / als de Portugijsen doende waren om t'selfde te conquesteren van de Bresilianen, dat daer eens in eenen alarm / die des nachts gheschiede / een Portugijs Capiteyn / in't Bosch gheraeckt was / daer hy qualijck wederom wist uyt te comen.

Van de onbeschaemtheyt der Bresilianen

Sergippo del Rey / is een plaetse gelegē meest half weghe tusschen de Baya ende Parnabucqua.

Ende soo hy vast doende was om sich selven eenen wegh te vinden / om uyt te gheraecken/ werdt een licht ghewaer / daer hy na toe is ghegaen / daer by comende / sagh anders niet als een Bresiliaen, die hy oock wel kende / ende had een steen in de kinne steken / die soo veel licht van sich gaf / dat de voorschreven Bresiliaen, daer by sagh een Amack te maecken. Dese Capiteyn begheerigh zijnde / om die steen van de Bresiliaen te krijghen / sonder dat daer yemant meer kennisse af soude hebben.

Sochte met schoonheyt den Bresiliaē so naer te comē

dat

dat hy hem met der haudt mochte vatten / maer den Breſiliaen t'ſelve merckende is ghevlucht / de Capitepn ſende dat hy ghеen beteren middel en vant / als ſchoon ſpreken ende veel beloven / bracht ſoo veel te wege / dat den Breſiliaē hem den ſteen beloofde te geven / als de Amack die alreede meeſt gemaert was / ſoude gedaen zijn: de Capitepn meenende ſoo met behendicheyt ſonder veel gheruchts te maken / den ſteen van de Breſiliaen te crijghen / (ende als hy dien ghehadt hadde / ſoo en ſoude den voornoemden Breſiliaen noch niet hebben doen seggen dat dien Capitepn den ſteen hadde) was ſeer verblijt / maer deſen Breſiliaen meer om wegh te comen / als in't ſin hebbende om de Portugijſche Capitepn den ſteen te geven / heeft op al wat den Capitepn begheerde / ja gheſept / tot dat hy zijne cauſſe ſchoon ſach / ende is den Capitepn ontſlopen / quam oock nopt meer te voorſchijne / noch Breſiliaen, noch ſteen.

De Breſilianen, mitſgaders / oock alle Americanen hebben een ander ghebeeltenis van lichame / als die van Africa ende Europa, het boven lijf is haer extraordinaris breet / voornemelijck de ſchoer-bladen / en daer toe cort van halſe / ende groot van hooft de / en om de zuyt / hoe naerder de Fretum Magelanos / hoe corter van halſe / ſo dat het ſchijnt haer t'hooft op den boeſem te ſtaene / en ſchijnē menſchen ſonder halſ te weſen / t'onder lijf vande heupen nederwaert / heeft oock een ongheliicke proportie teghen het opperlijf / wanneer wy op ons poſture ſullen ſien / het is een ſterck volck inde armen en handen / ſy trecken al het hayr met wortel en al uyt haer kinnen en lippen / om datſe ghеen baert noch knevelen en ſouden hebben / men ſal oock ghеen Americanen ſien hoe out ſy weſen mo-

gen /

ghen die baert hebben / t'hayr op t'hooft sorten sy rontom so veel af / dat het ontrent half wege haer voor-hooft hanght / de vrouwen hebben't een weynigh langher / dat de ooghen daer van vry zijn / en loopen soo onbeschaemdelijck daer naeckt henen / sonder eenighe schaemte te bedecken / sy wercken niet / of weynigh / soecken hare cost in Bosschagien / aen fruyt ende ander cruyden der aerden / leven oock by crabben / mosselen / oesters / die aen de boomen in't creuckel Bosch wassen / eten oock Slanghen / Mieren / Leguanen, Bosch-ratten / Apen / Meercatten / Papegayen en Perquitten / hebben oock tot veel plaetsen Vee dat in't wilde loopt / als Stieren / Koeyen ende Verckens / en in't ghemeen over al veel Hoenders / sy en sullen gheen eyeren eten: maer latense alle uyt-broeden / verhandelen oock altijt liever de Hanen als de Hennen: sy zijn oock uyttermaten vernuftigh in't Visch vanghen / dat wy Nederlanders met verwonderen daer op staen en sien / connen de Visch oock soose in't water swemt / met hare Booghen soo behendelijck schieten : dat het een lust is.

Creuckel Bosch is een seker geboomte dat aende cant en vant lande ins sout water groeyt en staen so groen als eenigh gheboomte op het lant doet

t'Landt van Bresilien is ordinaris meer onderworpen t'quaet ghedierte en andere boosheden / als eenighe andere plaetsen van geheel America: waer van wy ten deele eenighe sullen verhalen / al hoe wel nochtans t'selve een gheheel Boeck soude vereysschen / indien men alles volcomelijck soude beschrijven : maer alsoo ons voornemen in dit Boeck meer is de landen bekent te maken / dan van alle gedierte elck in't bysonder hare volcomen aert ende nature t'openbaren / ende nochtans oock t'selve niet garen gheheel achterlate / ende dat om de wonderbaer-

lijckheyt wille eenigher ghedierten / daer t'landt van Bresilien mede gheplaeght wert : sullen daerom van elcr een weynigh verhalen.

Als daer zijn vele wreede Tygeren / die by nachte ysselijck zijn om aen te sien / hare ooghen glinsteren gelijck brandende kaerssen : men can die met een vonckent hout verjaghen / datse van u af sullen loopen.

Voor al en moeten wy niet vergeten den Coninck van Bresilien, dat zijn de Mieren / die daer soo overvloedigh in veel diversche fatsoenen zijn / datse het al dwinghen mensch ende Vee / jae hebben dickmael als de Portugijsen eerst daer int lant quamen / den Paep soo hy stont om Misse te doen / met alle die daer quamen om de selve te hooren / t'samen de kerck uyt ghejaeght / en belet aldaer Misse te doen / waeromme oock de Mieren van de Portugijsen, Rey do Bresil ghenoemt werden. Daer zijn veelderley soorten van Mieren / sullen hierom int bysonder daer van een weynich roeren / daer zijn swerte Mieren / dat heel cleyn ghedierte is / dese zijn daer in sulcke menichte / dat als die beginnen te verloopen van't een hol naer het ander / t'welck de Portugijsen een Curant noemen / so maken die Mieren een passagie van een voet ofte twee breet / ende die padt soo dick bedeckt van Mieren / datmen qualijck de aerde can bekennen / ja loopen twee en drie dick op den anderen / haer verloopen van't een hol tot het ander / is altemet een achten deel van een mijle / ende meer varde / en soude dickmael / alst niet belet en wierde / dien loop van de Mieren een gheheelen dagh dueren / die al gins soude loopen / sonder niet een weder te keren / ende hebben vouten onder de aerde / ghelijck hier te

Rey do Bresil is Coninck van Bresilien.

Om de Mieren haren loop te beletten soo nemen sy brandent stroo en werpen dat al brandende mids in haer loop dan scheyden sy.

lande

lande als gheheele kelders.

Wie nu/voornemelijck t'vrouw-volck in dees Curant comt / moghten veel liever met roeden ghegeesselt werden/ soo loopt dat goet by 100000. de beenen op/en straelt bycans ghelijck de byen. Dierghelijcke is my ghebeurt / dat by nachte daer ick lagh en sliep / de Mieren die soo wel by nachte als by daghe loopen / even juyst haren wegh maeckten dwers over my heenen/ daer ick weynigh van wiste / doch sy lieten my dat seer haest weten/ soo aen lijf / arm/ beenen ende hals / tastende my soo hertelijck aen/ dat het niet lange en duerde/ oft sy waren al wacker die in't huys waren/ want ick en spaerde geen kele: maer liet my hooren / en streeck vast met beyde de handen af: maer ten mocht al niet helpen/want hoe ick meer streeck/ hoe sy my meer groeteden/ende ten ware gheweest door eenen hovenier die brandent stroo brachte/ k'meene de Mieren souden my gaende ghemaeckt hebben.

De tweede Miere is ontrent soo groot/als tweemael een terw-cooren lanck is / en hebben de beck ghelijck twee cromme sickels/ scheers-ghewijse/ de punten naer malcanderen toe/ en lange pooten/ dees Mieren vernielen alles wat loof en struyck boven der aerde heeft/ick hebbe selve met goeder ernst daer op staen sien/hoe datse tacken van boomkens af-sneden / die soo dick van hout waren / als een swaens schacht/ en alsse op eenigh loof van bladen zijn / daer snyense soo nette ronde schijfkens uyt de groote van eenen duyt / al oft met eenen passer ghedaen ware/ elck van dees Mieren weet zijn ampt / eenighe doen anders niet als af-snyden / ende de andere die onder de boomkens zijn draghen wegh naer haer vouten.

De derde Miere is int midden heel dinne / ghelijck eenen zijden draet / t'hooft ende den aers dicke / en zijn booſe Mieren / die de Menſchen ſeer plagen / op ſekeren tijt van't jaer crijghenſe vleughelen en vlieghen / neſtelen ock op boomen / ende wat menſche ontrent deſe boomen comt werdt ſoo ghеſtraelt / dat hy veel liever onder een ſwerm Bien moghte weſen als onder deſe Mieren / en ſullen voornemelijck naer't ghеſighte vlieghen / ſouden ock een menſche blint ſtraelen / ſoomen de ooghen niet en berghde / de neſten diſe hebben / makenſe van aerde / die de ſommighe ſoo groot zijn als een boom-ſchoof / ſoo hert ghelijck een ſteen ghebacken van de Sonne / doorluchtigh vol hollekens / en crielen van de Mieren / ſy hebben ſeker tijdt in't jaer dat haer de vleughelen weder af vallen / dan werdent wormen / ende blijven ſoo / ende haer jonghеren crijghen t'naeſt comende jaer ock vleughelen / en wanneer haer de vleughelen af vallen / werden mede wormen als d'eerſte / en ſoo voorts alle jaer andere.

Daer is noch een ander ſoorte van Mieren / ſoo groot ghelijck t'lidt van eenen duym / die de Negros Firmigo manco noemen / deſe Mieren hebben groote ſchaeren ghelijck ſickelen die voor aen t'hooft ſtaen / daerſe een menſche mede nijpen / dat t'bloet daer by loopt / en werden van de Negros op ghеſocht dieſe eten / en maken daer een goede coſt van / ſy zijn buym van coleur / en doen ock uyttermaten groote ſchade aen alle ghewaſch.

De vijfde Miere is heel pech ſwart / ende int midden ſoo dinne / dat als men die ſiet loopen / ſchijnt verſchepden te zijn / dit is wel de ſchadelijckſte Miere van alle d'andere; want verſlinden de woortelen van

alle

alle ghewasch waer se by connen comen/en zijn ghemeenlijck stercker als alle andere Mieren in't draghen en slepen / zijn oock soo yverigh om hare dooden te begraven / dat daer niet eene by den weghe doodt sal blijven ligghen. Dees Mieren en zijn niet in menighte daer de Portugijsen bouwen ende haer suycker planten/gelijck op andere wegen / ende dat overmits de Portugijsen eleke reyse als sy t'Suycker riet snijden / t'loof van't voorsz. Suycker riet op t'landt laten ligghen drooghen / en steken dan over het gheheele landt het vyer daer in/ende latent branden. Ende wanneer oock de Portugijsen een nieuwe plaets willen bereyden om daer op te bouwen / soo hackē sy eerst alle het geboomte om datter op staet/ hebben oock wel vijf ofte ses maenden werck met 6. en 7. Negros,om twee ofte drie gemeten te slegten van't geboomte/ om de menichte/en nochtans connē de Negros soo haest eenen boom vellen als yemandt uyt Noorweghe, die men nochtans meent haers gelijcke niet te wesen van een Bosschagie om te cappen. Als nu dat gheboomte t'samen t'ghewaey met de stammen om gecapt ligt/ soo laten sy't een maent ofte twee liggen droogen/ steken dan het vyer daer in ende latent branden / dat somtijts drie daghen lanck brant ende smoockt / soo dat alle Mieren ende ander ghedierte ruymen moet.

De Mieren maken in Bresilien van aerde diese uyt dragen/Bergen so hooge dat het onmogelijck schijnt by Mieren gedaen te wesen / die men by menighte siet als men in't landt gaet / ende de Portugijsen seyden my / dat de Mieren soodanighen Bergh in vier ofte vijf daghen connen maken / en gaf oock t'selve goet gheloof / door experientie die ick selve vande

Mieren gheſien hebbe ter plaetſen daer ick t'ſchip was / in eenen hoeck van de camer / daer de Mieren de aerde ſoo op-brachten / dat al hadde het met een ſchoppe van menſchen ghedaen gheweeſt / en mochte de aerde niet meer gehoopt hebben alſſe deden.

Ick moet ock een weynigh van de Slanghen verhalen / waer van eenighe wonderbaerlijck zijn. Daer is een cleyne Slanghe van een halfelle lanck / met twee hoofden ſonder ſtaert / die de Portugijſen Zegua noemen om dat ſe blindt is / en is ſoo fenijnigh dat wie daer van ghebeten wert moet ſterven / daer en is ghen remedie teghen / ghelijck alſt wel is tegen andere Slanghe beten: maer ghelijck deſe Slanghe blindt is / ſoo en bijtſe niemant als die daer ſelve op trappen. Een ander ſoorte van Slanghen is daer ock / die de Portugijſen noemen Tanjadore. Als deſe Slanghen een menſche ghewaer werden / ſlaen met den ſteert op der aerden / ende clincken ghelijck een belleken / ſchieten terſtont naer een menſche toe om te bijten: maer tot de bete van deſe Slanghe is remedie: waer van de Negros de Meeſters zijn / die ſoo haeſt als yemant daer af is ghebeten / ſuyghen het bloet met de mont ſoo ſchoon uyt de wonde / dat ſy is ſoo wit als eenen doeck / gheven den patient een poer inne / datſe ghemaeckt hebben van Slanghen dieſe tot poſver branden / t'welck de Patient doet looſen al het fenijnigh bloet dat hy ſoude moghen in hebben / en daer na heelt de bete toe ghelijck een verſche wonde. De derde Slange is een Slangh van neghen voeten / meer of min lanck / ende ſoo dick als de dye van een man / en is een al vernielende Slange hongherigh ghelijck eenen Wolf / en ſpringht ſnelder als eenighe andere Slanghen / wanneer haer hon-

ghert/cruppt op eenen hooghen boom/ en recht haer in't hooghſte van den boom op de ſtaert/ ſiende ront omme of daer niet voor haer en is.

Nu is daer noch een ander wonderlijck dier / dat de Portugijſen oock een Slange noemen/mach oock anders niet als onder t'ghetal der Slanghen ghereckent werden/nademael het een beeſte is/ die hem op het landt gheneert / en cruppt op den buyck ghelijck als andere Slanghen / light in de Boſſchagien op het landt gelijck ofte het een oude ſtamme van eenen boom ware / want daer te lande groeyen boomen ſoo dick / datſe van eenen boom de ſelve uyt hollende een ſchip maken/daer 100. mannen in't volle geweer/ te water in connen ſtaen en vechten/ even gelijck een vaan ſulcken ſtamme light de Slanghe op het landt die ſoo groot is/datſe een drie-jarigh beeſt/t'ſy Oſſe/ ofte Koe/gheheel can inſwelghen/ de hele is haer ſoo wijt / dat gheen Vee haer te groot ſoude connen weſen om te paſſeren / maer den buyck is te enghs door de hele. Wanneer ſy eenigh groot beeſt hebben gheſwolghen/ſoo alſt op't veldt heeft ghegaen/dan leghghen ſy ghelijck doot onberoerlijck / tot dat t'beeſt datſe in hebben begint te verteeren/als dan cruppen weder haers ſweghs ghelijck als andere Slangen. Deſe groote Slanghen verraſſchen alle Vee met datſe ſoo ſtil int Boſch ligghen / ende ſoo wanneer als eenigh Vee ontrent hun comen / ſlaen den ſteert daer omme en clemment doodt te berſten : daer na ſwelghent gheheel inne.

De Negros vanghen altemet een ſulcken Slange als die den balgh vol hebben dat ſy hun qualijck roeren connen / en wanneer ſy een ghevanghen hebben/ etenſe en maken daer goet chier van / ick hebbe ſelve

in

in Breſilien gheweeſt ter plaetſe daer de Negros al ſulck een Slanghe ghevanghen hadden/ dieſe ſouden/ en aten daer af acht daghen lanck met t'negentigh Negros, die alle in een Suycker meulen woghten.

In Breſilien is oock tot ſommighe plaetſen veel Beeſ/ van Stieren/ Koeyen ende Paerden / die alle in't wilde loopen / daer is ock ghewey van Herten en Hinnen. Onder ander is daer noch een ſonderling Dier de grootte van een Bos / geheel ſchuw van menſchen / en ſoo wanneer dat van pemant beſet werdt en gheen uyt comſte en ſiet om wegh te gheraken / dan laet het een windt van hem die ſoo weeſſelijck ſtinckt / dat een menſche qualijck weet hoe hy tijts genoech van't Dier ſal ontſlaghen werden/ en al wat cleederen ſy aen hebben / die ſulck een dier najaghen zijn verdorven / al waren die van fluweel en zijde ſoo moetenſe in't vyer ghewoorpen en verbrandt werden / want den ſtanck is ſoo vuleyn/ dat alles wat een menſche aen heeft daer na ſtinckt ende dien ſtanck en can by gheen middel ter werelt weder uyt de cleederen ghecreghen werden/ al wierden die hondert mael over ghewaſſchen ende gerepnight.

t'Ghevoghelte dat aldaer en ock op alle andere plaetſen bezuyden den Tropicus Cancer is : zijn wonderbaerlijck ghecoleurt van veren/ daer en ſoude ock gheen coleur connen bedacht worden / daer men gheen Voghel van vindt / ende ock byſonder veel subolghe fatſoenen/ ſoo dat daer van alleen een geheel Boeck ſoude connen ghemaeckt werden / daeromme en hebben wy ock niet voorghenomen in dit ons Boeck veel daer van te ſchryven/

als

als alleen van eenen Voghel / ende dat om den langhen adem die dien Voghel heeft / hy slaet met een lipsende stemme / ende int begin heel lancksaem: maer verdobbeleert zijn slaghen meer en meer / soo dat ten langen lesten zijn slagen soo ras zijn / dat het schijnt met eenen adem te wesen / het welck doch soo niet en is: maer hy lispt soo rat met den Beck ofte Tonge / zijn gheroep duert meer als 10. ofte 12. minuten al eer hy eens zijnen adem verhaelt / het welcke is een vijfde part van een ure dat dese Voghel hardeert sonder asem te verhalen / desen Voghel mach ick duysentmael ghehoort hebben / maer noyt connen sien.

Ick hebbe gheweest in veel deelen van Europa, Africa ende America: maer ben nerghens ghecomen daer ick dierghelijcke oncruyt soo in overvloet ghesien hebbe / als hem onthout op den velde int grasch / in Bosch ende Boomen in Bresilien, waer door oock gheen Menschen haer aldaer moghen vermaken om te gaen spaceren in't groene / ghelijck wel hier te Lande. Of soo yemant dat selfde wilde beproeven siende de playsante Valeyen ende de groene Bergen / sal voor d'eerste reyse soo wel gheloont werden / dat hem de tweede reyse de lust sal vergaen zijn: want soo men daer int gras neder zit / soo sullen u by duysenden Carpattos aen't lijf comen die u soo tracteren oft ghy vol maselen waert. Dit ghedierte is plat en soo dunne gelijck t'vlies van een Ey / soo datmen't qualijck met de nagelen can afcrabben: maer als sy twee uren op yemants lijf gheweest zijn / sullen wesen gelijck ronde beyerkens / soo vol gesoghen van't bloedt. Dierghelijcke fatsoen van ghedierte / isser noch een slagh cleynder die hanghen aen bladren

Van onthedigh ghedrochte.

van Boomen/ ende onwetende by ghevalle aen't een tacxken of t'ander rakende / vallen by duysenden te ghelijcke van boven neder op de cleederen / en tracteren een mensche alsoo / ofte hy van de kinder Pocken ghenesen ware. Dit ghesierte is soo cleyn dat gheen cleederen soo dicht en sluyten / of weten daer tusschen op s'menschen lijf te comen. Daer is noch een ander ghedierte grooter als t'voornoemde/ soo dat in Bresilien gheen vermaeck is in't groene te gaen playsieren / maer ten ware door dit voorsz. oncruyt/ in Bresilien soude vermaeck ghenoech wesen/ want wat aengaet het veldt/'tstaet Winter en Somer altijt groen.

Van een fenijnighe Vlieghe.

In dit Bresilien is oock een Vlieghe soo fenijnigh dat wanneer een mensche hem selven erghens heeft ghestooten dat t'vel af is / ende t'gheschiet/alsoo dat licht can ghebeuren/dat die Vlieghe op die quetsinghe gheraeckt te suyghen of te steken/t'ghequeste niet en sal willen ghenesen / maer daer comt een zeer af / dat de Portugijsen may das bobas noemen / en is soo veel te segghen als Moer van de Pocken. Dit seer en is met gheen Salve te ghenesen/dan met een steen die uyt Rio de la Plata comt / die dat in twee mael vierentwintigh uren gheneest soo gaef of daer noyt quetsure gheweest en ware.

Dus verre hebben wy een weynigh beschreven van alle Dieren in Bresilien. sullen nu noch van een lantschap verhalen dat inde passagie tusschen Rio de la Plata ende de Amasonis gheleghen is/ waer van de Bresilianen veel weten te couten/ dat het sulck een schoonen Landouwe plagh te wesen / ende is nu dorre omghekeert en verbrandt / sulcx dat daer teghenwoordigh loof noch gras op en wast/noch oock

Van een lantschap dat verdorret en omghekeert is ghelegen, in America.

gheen

ghheen menſche op en woont als alleen een ghedoch-te ſoo groot en grooter als Baveanen, hebzende een plat back-huys ſy doen groote ſchade in't ſuyckerriet. Van dit landt ſeghghen de Breſilianen, datter eens ſoude ghheweeſt zijn eenen gry gry (ſoo noemen ſy in't ghemeen hare Goden) die dit landt ſoude hebben doen vergaen/om de onghehoorſaemheyts wille der inwoonders van dien.

Ick hebbe in een Portugijs journael ghheleſen van ſchere Portugijſen die van Rio de la Plata over landt naer de Amaſonis ghereyſt waren/de welcke veel in haer journael van dit landt ſchryven/ verhaelende ſoo ſy niet wel verſien en hadden ghheweeſt van ghheweer/ ghelijck de Portugijſen in die vreemde landen reyſen/met een Booghe/Pylen/ende een halve lantze op ſchoer/ſouden van hongher vergaen/ende van dat ghedochte vernielt ghheworden hebben/ al eerſe dat lantſchap over hadden comen comen.

Op t'landt van Breſilien ontrent de ſes hondert mylen langs de zee cant zijn over al int ſant/ende ock in de aerde/Geſierten van wormkens die de Portugijſen bijtjos noemen/ en crupen de menſchen in de voeten/voornemelick tuſſchen de naghelen van de teenen inne/het is een ghewoonte ſoo cleyn als een zier/ en wanneer die een dach in de voeten ofte erghens tuſſchen de naghelen ghheweeſt hebben/dan zijnſe ſoo groot in't ſweuſchen vleeſch ghegroeyt/als een ghemeen erte/ diemen terſtont met een naelde of ſpelle moet uyttrecken en niet laten verwortelen/ofde ſullen ſoo als zy tuſſchen vel en vleeſch ſitten haer zaet ſchieten/ waer van terſtont andere bijtjos voort comen/ ſoo dat indien men de ſelve niet uyt en trocke ſouden t'vleeſch tot het ghebeente toe in water con-

ſummeren ende al de naghelen van de teenen ſouden af vallen / ghelijck my ſelve aldaer is wedervaren: maer wanneer yemant daer op die Cuſt comt / ſoo haeſt als hem de eene oſte de andere voet erghens jeuckt / ſoo neemt een nalde en treckt het wormken upt / het welcke men ſonder groot ſeer licht can doen / en als t'wormken daer upt is / ſoo gheneeſt het terſtont ſonder eenigh weedom van't ſelfs weder toe / waneer men oock veel in't ſout water gaet / en is men die bijtjos niet ſoo ſubjeckt als wel anderſins. Een ander quale is daer noch op de Cuſt van Breſilien, t'welck de Portugijſen noemen bijtjos de cu, en comt de Menſchen in't fondament: maer ten zijn ghcen wormen / al hoe wel die ſoo ghenoemt werdt / dan het is een ſeheren brandt / daer oock hitſighe coortſen upt cauſeren / door de hittighe dampen des luchts die in veel deelen zupt-waert en ontrent de Linie zijn / en deſen brandt ſlaet neder-waerts inde fondementen / waer door de ſelve ghe-heel ontſtelt en upt hare behoorlijcke officien zijn ſonder ſlot / en ſoo daer terſtont ghcenen raet toe werdt ghedaen / ſoo ſlaet daer eenen loop toe / die de menſche ſoo ſlaeuw maeckt / dat hy op de beenen niet en can ſtaen / en raſen de ſommighe ghelijck of ſy ſleght waren / connen qualijck ghecureren van zijn in de ooghen / ende ten leſten ſterven daer af / t'is anders met als den brandt ende die heete dampen des luchts die het den menſche doet. Deſen brandt of bijtjos ſoo het de Portugijſen noemen / en is niet alleene op de Breſilſche Cuſt: maer oock over al ontrent de Linie Equinoctial, voornemelijck bezuyden ſoo wel in zee / als aen landt. Hoe menigh menſche ſterfter wel op de Schepen in zee / en oock aen.

aen t'landt / onder en ontrent de Linie, ſoo onder de Duytſche, Franſche, ende Enghelſche natie / die men niet weet wat dat hun let / meer als eenen loop dieſe ſoo hebben, en hoe menigh menſch is daer wel op die reyſen van Angola, Guinea en Breſil geſtorven van deſe loop? ick en ſpreke niet van roo loop: maer van hitſige loopen / waer van de menſch als gematteert / tot raſernye comt en ſterft als meſch / eenighe al lachende met het eten in de mont / andere als dol / andere weer ghelijck ſleght / andere le-lam: waer van comt dit anders als door een handighe hitte? ende de Chirurgiens willen eenighe haer reguleren / achtervolghende de ordre van Neerlandt: waer doorr weynigh ſecours aen den Patient wert bevonden / en een cleyne remedie can dickmaels verhoeden groote ſterften. Laet ons doen als de Spaingiaerden ende Portugijſen, hanghen een wiſſen oſte lap / daer men ghewoon is te gaen om zijn ghevoech te doen / met een lijntgen over boort in't water / ende na dat een yeghelijck zijn ghevoech heeft ghedaen: voornemelijck die / die haer de oogben zeer doen / ſuyveren haer fondament wel met dat lapken / t'ſelve tot 2. oft 3. mael inde zee doppende / daer ſal menigh menſch ghesont blijven / die anders ſieck ſoude werden en ſterven. Maer het comt nu ſoo door nalatigheyt ghelijck dat dickmael in ſulcke ſchepen gebeurt daer veel volck is / datter eenighe zijn die te ledigh zijn om buyten boort haer ghevoegh te gaen doen / en ſouden in haer eyghen vuylicheyt vergaen / ſoo men t'ſelfde haer toe liete.

Als alſulcke ſoo varde zijn / datſe den loop ſeere hebben / ende t'fondament niet haer heel ontſloten is / ſoo ſal men nemen t'vierde-part van een Limoen / en

doen die in een Becken met eout water / ende wasschen t'fondament vijf ofte ses maels daeghs daer mede / soo langhe tot dat het fondament weder in zijn oude forme is / ende sult bevindē dat den Patient ghesont ende wel te passe sal wesen. Ofte het nu oock ghebeurde dat daer gheen Limoenen in't schip waren / soo neemt Limoen sop / en meinges een weynigh onder varsch water / oock niet te veel / datment lijden can / hebt ghy oock geen Limoen sop / soo neemt een weynigh Roos-water / men sal veel volcx die anders sieck souden werden / ende sterven / ghesont ende wel te passe houden.

Beschrijvin-

Beſchrijvinghe / om langs de gheheele zee-cuſten van Breſili Meridionalis, Parnapiacaba, Cananea, Patoa, Carae-Gaves, ende Carias te ſeplen / in wat gheaents hem t'landt van plaets tot plaets vertoont.

Oock hoemen alle Clippen, Reven ende droochten ſal ſchouwen, om in alle Havenen, Rivieren, Baeyen, ende op alle Reeden te comen, beginnende van *Parnabuque* af, zuyt-waert, tot *Rio de la Plata* toe: Mitſgaders daer oock by ghevoeght de beſchrijvinge van de drie voornaemſte ſteden van *Breſilien Meridionalis*, als *Parnabuque*, *Baya de todos los ſanctos* ende *Rio de Ianeiro*, in wat forme die ligghen, hoe veel Suyckeren ſy jaerlijcx op brenghen, en hoe de *Portugijſen* aldaer negotieren.

Van de Stadt *Parnabuque*.

DE Stadt van Parnabuque is ghebouwt op eenen hoogh-achtighen Bergh / die ghelegghen is met eenen hoeck aen den Oever der zee Oceanus. Aende zuyt-zijde is deſen Bergh

Bergh heel vlack neergaende tot aen de zee toe/met een witte sandt strande die naer het zuyden langs de Cust heen streckt / ende op de noort-zijde van desen hoeck des Berghs ist gheheel steyl op en neer/maer een weynigh noort-waert van den hoeck af / is mede een witte sandt strandt die west-waert heen streckt.

Van een Vlote schepen die jaerlijcx van Parnambuco af zeylt naer Portugael.

In dese Stadt van Parnambuco gheschiet groote traffique in Suyckeren die daer overvloedigh vallen. Alle jaer vaert daer af in de Maent van Meye een Vlote Schepen naer Portugael, die somtijts veertigh / vijftigh / ende t'sestigh zeylen sterck zijn/ ende en zijn nimmermeer minder als 40. Schepen/ ende oock selden datse over de sestigh zullen wesen/ hebben meest altemael van t'Silver in/dat jaerlijcx uyt Rio de la Plata ghesonden werdt naer de drie voornaemste Steden van Bresilien, als Parnambuco, Baya de todos los sanctos, ende Rio de Ianeiro. Dese Schepen die het Silver uyt Rio de la Plata brenghen / loopen somtijts in Spirito sancto, ofte oock wel in porto seguro, om t'Silver te lossen datse voor die Iesuytsche Kercke mede brenghen / en met eenen vervarschen daer / zeylen dan weder voorts daer zy bescheyden zijn tot Parnambuco, ofte de Baya.

Hoe veel schepen alle jaer uyt Rio de la Plata naer Bresilien comen.

Het gheheel Cappitael dat jaerlijcx van Rio de la Plata in Bresilien wert ghebracht / comt in vier of vijf Schepen van cleyn ghewelt/ waer van twee in de Baya de todos los sanctos comen/en somtijts twee tot Parnambuco, het zijn cleyne Schepen / ontrent van 60. lasten / en wat elck over brenght / d'een wat meer als d'ander / is ontrent hondert en twintigh duysent Realen van achten ghemunt/ende dan noch eenigh

De schepen zijn van cleynemacht

denigh onghemunt Silver/hare ladinghe is voorts Meel/Speck/Huyden ende Vleesch.

Doch aleer verder in dese materie voort te gaen/ sullen eerst aenwijsen hoe men uyt ons Nederlandt de Linie sal passeren/ende aen de Custe van Bresil comen.

Uyt Neerlandt seylende om op de Cust van Bresilien Meridionalis te comen/ sal men voor eerst soo haest men den Canal ghepasseert is/ zijnen wegh nemen naer de Eylanden van Canarien. en van daer soo gaet z. ten w. aen / niet zuydlijcker tot op de hoochte van 26. graden/dan is men in den rechten vaer-wegh/tusschen t'vaste landt van Africa ende de Sout Fylanden, die oock ghenoemt zijn de Eylanden van Cabo verde, werden mede ghenoemt Ilhas de S. Iago.

Van daer zeylt recht zuyden / en loopt tusschen de voorschreven Eylanden ende het vaste landt door/ tot op de Pools hoochte van 14. graden / in sulcker voeghen dat ghy altijts blijft 50. ofte 60. mylen buyten de Custe van Cabo verde.

Gaet dan z. z. o. ende z. o. ten z. en maeckt altijt 50. ofte 80. mylen t'zeewaert van de droochte van S. Anna te blijven. Dese droochte light op de 60. graden ende 30. minuten. Van daer sult pooghen u beste doende om z. ten o. te zeylen/en alle Travados die u over comen / sult altijt over den boech zeylen die t'zuyden naest sal wesen om de Linie te crijghen. Hier moet oock wel op ghelet werden / dat als u de Travaden veel comen uyt den z. z. o. ghy wel voor het eerste over stierboort meucht loopen / maer by aldien u dees Travaden continueren/soo leghtet over

en weer 6. en 6. uren/en wendt viermaels int etmael tot dat ghy de Linie sult ghepasseert zijn. Indien't nu gheschiet alst dickmael ghebeurt / dat yemant zijnde op anderhalf ofte 2. graden naer de Linie gepasseert/ t'selve wilt z. w. laten voort staen meenende dat het wel mach wesen.

Dese gheef ick tot waerschouwinghe / te willen acht nemen op de Clippen van S. Pedro, die by de Spaeingiaerts ghenoemt werden Os penedos de S. Pedro die anderhalf graet benoorden de Linie liggen/ en moet maken daer 60. mylen boven te loopen / en boven t'Eylandt van Fernande Noronha 35. ofte 40. mylen / het welck op de 3. graden ende 30. minuten light bezuyden de Linie.

Als men 50 mylen daer boven can soo sonde t'selve mogen bestaen om voor te loopen.

t'Ghebeurde nu dat de windt by de Linie niet en wilde ruymen / om 60. mylen boven Os penedos de S. Pedro te seylen / soo en sal men't niet voort laten staen / maer legghent met de corte seylen over en weder : want sortse van zeyl / en doet daer gheen proffijt in't over en weder legghen/ ende en loopt niet te veel west-zuyt-west over/ want dat is u leegher/ door dien u den windt aldaer voor eerst niet oostelijcker en sal comen / als z. o. ende daer nad. z. o. wanneer men z. z. w. mach seylen soo laet het voort staen / den windt sal u op de handt ruymen tot het oosten toe / maer ontrent t'landt van Bresilien comende / daer sal u den windt wederom zuytlijcken. Daerom moet altijt geseylt werden tegen t'crimpen van de windt.

Beschrijvinge

Beschrijving/dienende tot waerschouwinge om aen de Cust van Bresili Meridionalis te comen.

DE Custe van Bresilien en can het gheheele jaer door, op eenderley wijse niet beseylt werden: maer moet geschieden, achtervolghende den ghemeenen loop des tijts, die voor eerst nootsakelijck een yeghelijck hoort bekent te wesen, om alsulck een aenghenomen reyse tot goeden effect te brenghen.

Waeromme al hier voor eerst, t'selve pertinentlijcke van tijdt tot tijdt sal worden aenghewesen, hoe haer de winden en stroomen veranderen. Voornemelijck aen de Custe van Bresilien, oock mede aen de Cust van Guinea, en onder de Linie.

Den ghemeenen loop van weer/windt/en stroom ghepasseert zijnde den Tropicus Cancer zuptw aert/ verdeelen de jaren/even in vier ghelijcke deelen/ als den Monson, dat is September, October, November. Brisas, dat is December, Ianwarij ende Februarij. Dese ses maenden zijn aldaer den Somer. Nu Travados, dat is Maert, April, en Meye. Ventanias, dat is Iunij, Iulius, ende Augustus. Dese ses maenden maken aldaer den Winter.

Hoe hun dese tijden schicken, moet naeuw op gheacht werden, soo sal den wegh seker zijn naer alle

de plaetſen in Breſilien ofte elders daermen begeert te weſen.

De ſtroomen ſchieten langs de Cuſte van Breſilien van Maerte tot in Iunij gheheel ſterck noortwaert langs het landt/ als dan en can niemandt aen de Cuſt zijnde / door eenigh middel naer de zuyt gheraken / maer ſal ghenoodſaeckt weſen op d'eerſte bequame plaetſe Reede te ſoecken / ofte ſoo niet / is verſteken van zijn reyſe. Deſe ſtroomen en loopen niet altijts even hert / maer ceſſeren wanneer daer 3. maenden van Maert ghepaſſeert zijn / ſoo dat van Iunij tot het leſte van Auguſtus, den zuyder ſtroom heel ghe ceſſeert is. En met t'eerſte van September, beghint t'water te keeren naer de zuyt / t'welck van de voorgaende maent September ; tot t'leſte van November weder ſoo hert naer de zuyt loopt / alſt van Maerte tot Iunij heeft naer het noorden ghe-loopen. Dan iſt even ſoo qualijck om de noort te comen / als in Marte tot Iunij om de zuyt.

En ghelijck als de noorder ſtroomen met de maent van Iunij tot de maent van September ceſſeren / ſoo ceſſeren ock de zuyder ſtroomen van December tot Maerte, en keeren dan weder naer t'noorden.

De Winden voeghen hun ock met de ſtroomen / en waeyen de drie maenden van Maert tot Iunij op de Cuſt zuyt zuyt ooſt / ende zuyt ooſt / en ghelijck als de ſtroomen verminderen van Iunij hooghs tot September, alſoo begin nen hun ock de winden te verſtrecken naer het ooſt / en waeyen die drie maenden lanck ooſt zuyt ooſt tot in September, dan waeyt den windt drie maenden lanck noordooſt tot December, en van December tot weder Maerte waeyt de

windt

windt ooſt ende ooſt noordooſt/meeſt ooſt.

Soo dat wanneer pemant in Breſilien comt te vervallen beneden ſtroom / ock den windt teghen heeft/ daeromme ſoo ſult ghy altijts maken / boven de Havens/ Reeden ende Baepen waer ghy begheert te weſen/aen't landt te comen/ghelijck in dit ons Boeck vervolghens van plaets tot plaetſe wordt beſchreven.

Welck landt wy Breſili Meridionalis noemen en hoe varde men dees ſtroomen Cabelen moet.

TLandt dat wy Meridionalis noemen / heeft zijn beghin van Cabo de ſanct Augoſtin zuytwaert tot Rio de ſancto Vincent, het welck is vier hondert duytſche mylen langhs der zee / en van Cabo de ſanct Augoſtin tot de Abreolhos zijn hondert en vijftigh duytſche mylen / al waer alleen ghereguleert moet werden naer de Beſchrijvinghe hier boven. Maer ſoo pemant begheerde te weſen in eenighe plaetſen bezuyden de Abreolhos, ghelijck in Spirito ſancto, ofte eenighe andere Rivieren daer ghelegheu / mach wel recht op de ſelve aen comen/ ſonder daer eerſt benoorden ofte bezuyden van op t'landt te comen / ſoo dat t'ghene boven is beſchreven / alleen dient van de Abreolhos noordwaert.

Dit is voor ſo veel als aengaet wint en ſtroom/ hoe die veranderen / waer uyt een ge-ghelijck ghenoech ſal connen zijne rekeninghe maken.

Om in

Om in Parnambuco te seylen in de maent van Maerte tot het leste van Augustus.

IN desen tijdt regieren de zuytlijcke winden / als dan sal men op de 9. graden bezuyden de Linie maken aen't landt te comen. Dese Cust op de 9. graden is een evene Cust / gheheel steyl aen't water / boven op vol gheboomte / met een witte strandt / ende soo yemandt net op de 9. graden aen t'landt comt / sal vinden drie Boomen staen boven op't lant / gelijck 3. Coqus Boomen / en onder aen die voet drie groene Pleynen / dat is Porto Calvo ende light 16. duytsche mylen van de Reede van Parnambuco.

Men moet altijts boven winde te lande comen.

Om op de Reede van Parnambuco te comen / leest dit Boeck vervolghens / inde Beschrijvinghe langs de Cust van Bresili Meridionalis, daer t'selve claer wert beschreven.

Om in Parnambuco te seylen in den tijt van September tot Maert.

ALs men tot Parnambuco wil seylen inde maenden van September tot Maerte; soo en comt met zuytlijcker als 8. graden sult comen te vervallen benoorden Cabo de S. Augostin, drie mylen bezuyden

Ponta de Marin dat is de Haven van Parnambuco.

den Ponta de Marin, in desen tijt waeyen de noordooste winden, waeromme wel van noode waer dat men op de 7. graden en 40 minuten te lande quame/ maer dat selve en can niet gheschieden sonder perijckel / door dien dat benoorden Ponta de Marin veel Clippen 3. mylen van't landt af in zee steken / en ligghen langhs de Cust tot den hoeck toe daer Parnambuco op light.

Om van Maerto tot September in de Baya de todos los sanctos te seylen.

DIe in de Baya de todos los sanctos wesen wil in desen tijdt van Maerto tot September als de z. o. winden waeyen/die sal het landt aenjoecken op de 14. graden / alwaer het landt hoochachtigh is/met een uyt stekende hoeck die bezuyden van u sal comen te liggen/en dwars aen landt staet eenen heuvel / ghelijck ofte het een Eylandt ware daer een Toorn op stonde. Van daer tot de Baye de todos los sanctos is 9. mylen. Den voornoemden heuvel wert van de Portugijsen ghenoemt Morro de S Paulo, en beneffens dese Morro de S. Paulo in / loopt de Riviere de Tinhari, en wanneer men op dese plaetse is / en men begheert inde voorsz. Baya te wesen / soo seylt om de noort langs de Cust tot dat ghy de Baya open hebt / om daer in te seylen is vervolghens in dit Boeck ghestelt / inde Beschrijvinghe langs de Cust van Bresilien.

Om inde Baya de todos los sanctos te seylen van September tot Maerto.

Dit

DJe in de Baya de todos los ſanctos will ſeylen inde maent als boven/als wanneer de n.ooſte winden waeyen / moet maken op de 11. ofte 12. graden 15. minuten aen't landt te comen/ t'is een Berghachtighe Cuſt / ende de Berghen naeſt de zee cant zijn vol witte plecken/ ghelijck oft daer wit lijwaet op te drooghen laghe / en wanneer men daer noch varde af is / ſoo ſchijnt het oft al Top-Standers en Vlagghen waren. Benoorden dees Berghen light Rio Vermello, deſe Cuſt met de witte plecken ghedurt tot op een myle naer aen het Caſteel van S. Antoni, dat op de noort hoeck van de Baya ſtaet / men mach die Cuſt van benoorden wel langs comen ſeylen / daer en zijn gheen wuylen / als den hoeck van S. Antoni die moet men wat ſchuwen/ als wuyl zijnde.

Om na Rio dos Ilhas te ſeylen in den tijdt van Maerte tot September.

DJe in deſen tijdt als de noord-ooſte winden waeyen in Rio dos Ilhas te comen / moet het landt op de 15. graden en een vierde part aen ghedaen werden/ende de Cuſt is daer wuyl/daerom me ſoo ghy inder nacht deſe Cuſt moet aen doen/ſoo paſt wel op u loodt/en comt niet naerder als 17. ofte 18. vamen: maer iſt by daghe / ſoo ſal u de Cuſt tijts ghenoegh waerſchouwen / want het is hoogh landt tot in de lucht/comt deſe Cuſt niet na by: maer blijft er drie mylen van en ſeylt daer ſoo langs naer de noort/tot dat ghy de Eylanden ſiet/daer ghy t'zee waert van moet loopen / ende comen van benoorden tuſſchen de Eylanden ende t'vaſte landt door loopen

naer de Reede van Rio dos Ilhas.

Om naer Rio dos Ilhas te ſeylen in den tijdt van September tot Maerte.

IN deſen tijdt moet men het landt op de 14. graden en 30. minuten aen ſoecken / om in Rio dos Ilhas te gheraken.

Op deſe voornoemde hooghte ſult (ſooghy aen t'landt comt om de noort) eenen grooten hoeck ſien uyt ſteken / ende recht dwars aen t'landt is de Cuſt tamelijcke hooghe / en in't midden van het hooghſte light een cleyn Rivierken ghenaemt Rio das Contas, 10. mylen langs de Cuſt 3. ende 3. ten w. van dit Rivierken light den hoeck Focinho de Caon, het welck is den noort hoeck van Rio dos Ilhas. Hoe men daer in moet ſeylen / werdt in dit Boeck beſchreven in de Beſchrijvinghe vervolghens de Cuſt van Breſilien langs / beginnende van Parnambuco, en eyndight met Rio de la Plata.

Om in Porto ſeguro te ſeylen in den tijdt van Maerte tot September.

DEe in deſen tijdt begheert in Porto ſeguro te weſen / moet het landt op de 16. graden 30. minuten aen doen / ende en moet niet zuytlijcker loopen om de Abreolhos te ſchuwen. Op de voornoemde 16. graden en 30. minuten ſtijf / daer ſult eenen hooghen Bergh ſien aen t'vaſte landt die by de Portugijſen ghenoemt werdt Monte paſqual; ende int aendoen van de Cuſt uytter zee comende / moet men dickmaels het loot werpen / want het iſſer

wupl/

wijl / blijft daer twee mylen t'zee van't landt af / en ſeylt ſoo langs de Cuſt naer't nooꝛden / tot dat Monte paſqual 3. m. wel ſoo zuydelijck van u is / ende dan meught ghy het landt wel aen doen / en ſiet dan op t'landt naer een groene Valeye / daer om de zuyt een blacke voet ſtrandt comt af ſchieten. Vijf mylen van die Valeye nooꝛtwaert is Porto ſeguro, om daer in te ſeylen leeſt hier na in de ſeylagie langs de Cuſt van Breſilien, alwaer vervolghens alle plaetſen werden beſchreven hoemen die uyt ende in ſal ſeylen.

Om na Porto ſeguro te ſeylen in de Maent van September tot Maerte.

IN deſen tijdt waeyen de n. ooſte winden / daer om ſult het landt aendoen op de 15. graden en 30. tot de 40. minuten toe / daer ſuldy een hoogh landt ſien met een witte voet ſtrandt / en dan is men recht half we ghe tuſſchen Porto ſeguro ende de Eylanden genoemt de Cardinaels hoen, t'welck de Eylanden van Rio dos Ilhas zijn. Soo wanneer yemant aen deſe vooꝛnoemde plaetſe te lande comt / die ſal een groote Riviere vernemen / deſe Riviere werdt ghenaemt Rio grande, en ſult daer niet na toe loopen / want het iſſer vol Clippen: maer wijckt t'zeewaert daer van af 4. ofte 5. mylen / en loopt ſoo langs de Cuſt zuytwaert naer Porto ſeguro, en ſiet wel vooꝛ u dat ghy het Rif van S. Antoni niet en onderſeylt / aen de zuyt-zijde van dit Rif is de Reede van Porto ſeguro, de oude Stadt van Porto ſeguro light boven op het hooghe landt.

Het Rif S. Antoni zijn meeſt al Clippen die onder water ligghen.

Daer zijn noch veel andere Rivieren / Reeden ende

Havenen / gheleghen tusschen de Cabo de S. Augoſtin ende de Abreolhos, daer men wel mede af ſoude ſchrijven ghelijck als boven / doch alſoo de ſelve op een wijſe moeten beſeylt werden / ſoo hebbent wy hier by blijven laten / voor ghenoech houdende / dat wy de vier voornaemſte plaetſen hebben beſchreven / waer uyt vervolghens oock alle andere Havenen ende Reeden connen beſeylt werden.

Beschrijvinghe van de Zee-Cust tusschen Parnambuco ende de Baya de todos los sanctos.

DE Haven van Parnambuco is ghelegen een myle benoorden de Stadt/ ende is een cort leet om in te zeylen/ soo haest als men t'Casteel is ghepasseert dat op t'Resif staet / moet men terstont om clouwen naer de zuyt langs die steene Clip: Dese Clip ofte Resiffo is een myle lanck ghestreckt 3. ende n. langhs de Cust / en acht ofte thien passen breedt / sleght van ents tot ents sonder heuvelen/ daer de Schepen onder te Reede ligghen ghelijck achter eenen Dijck/op sommighe plaetsen is dit Resif 6. voet boven water en te sommighe plaetsen acht voeten / dit's aen het noort eynde daer de Schepen ligghen / met springh stroom spoelt de zee daer tot 2. ofte 3. plaetsen overheen / en t'zuyt eynde is dan een ende twee voet onder water. Op de noort punt van dit Resif ghenaemt Ponta de Marin staet het Casteelken ontrent een slingher werpte van't vaste landt / daer men tusschen door moet seylen naer de Reede toe. Het diep van buyten in te comen is heel naeuwe / ende oock niet dieper als 22. voet op een springh stroom.

De Portugijsen noemen die Clippe Resiffo.

Om daer in te seylen loopt dicht by het Casteel-

ken langs dat op den hoeck van't Resijf staet / en comt t'selve oock met naerder als een steen werpte om 3. ofte 4. steenen die aen den hoeck ligghen / dit is aen backboort soo men in comt loopen / ende aen stierboort is een steen banck / daer de zee met leegh water op brandt tot half vloet / en met hoogh water verheft hem de zee daer op.

Dees droochte aen stierboort streckt tot den hoeck van Parnambuco toe / langs de Cust en wel twee mylen in zee benoorden het gat wanneer men daer in seylt / de zee verheft het heel diep over / maer mint het Casteelken van't Resijf / ende en cont gheen quaet doen / en soo haest als t'Casteelken ghepasseert is / soo loeft aen tusschen het vaste landt ende het Resijf in naer de zuyt / ghy moet het Resijf naest blijven om een droochte die aen't vaste landt is / daer men somtijts gheen brandinghe op en siet / ende die droochte light recht teghen over het Casteel dat op t'vaste landt staet / seylt van binnen dicht by het Resijf langs / soo naer als ghy immers meucht / het is heel steyl / men mach daer soo dichte by langs loopen dat men bycans daer op soude springhen : maer ontrent twee hondert treden van het Casteelken naer de zuyt / is den Oever van't Resijf af ghebroken / daer wijckt een weynigh af / ende seylt voorts langs het Resijf naer de zuyt / tot dat ghy half weghe het Dorp comt dat aen stierboort op't vaste landt staet / ende set het daer een half touw lenghte van het Resijf / en meert u Schip met vier touwen / twee op het Resijf / een achter / ende een vooren uyt / ende twee Anckers naer het Dorp toe / oock een achter ende een vooren uyt / alsoo dat ghy z. en n. langs het Resijf gemeert light voorebbe ende vloet / ofte

Men moet tusschen twee Casteelen door na de Reede seylē.

ofte yemant uptter zee daer in quame op een upt val/die laet zijn Ancker vallen ſoo haeſt als hy binnen het Caſteel is dat op t'Reſijf ſtaet/en verwachte de vloet / want op het Reſijf en is niet waer men can aen vaſt maken / daerom ſult een Aneker in u boot mede nemen om op het Reſijf te ſetten / daer ghy u touwe aen moet vaſt maken. Het Dorp daer alle de Schepen ligghen / werdt by den ghemeenen man oock Reſiffo ghenoemt. Hier werden alle de goederen die upt ter zee vallen/gheloſt upt de Schepen in Barcken/ofte lichters die binnen ſlants het Rivierken op varen tot voor de Bergh daer de ſtadt van Parnambuco op light / tuſſchen dit Rivierken daer de lighters langs op varen/ ende de Zee Oceanus, en is maer een ſmalle Duyne van 36. ofte 40. treeden breet/ en een myle lanck/ van't Dorp Reſiffo tot Parnambuco.

Twee mylen om de zuyt/is een cleyn Rivierken voor Barcken/ghenaemt Popitango, al waer veel Suycker-molens ſtaen.

Vijf groote mylen van Popitango naer de zuyt langs de Cuſt light Cabo de S. Augoſtin, vier myle benoorden van Cabo de S. Augoſtin is eenen groven hoeck / vol ghebooms die niet ſeer verre in zee af en ſteeckt / de Portugijſen noemen dien hoeck Cabo de pero Cabarigo. Van Cabo de S. Augoſtin tot deſen hoeck pero Cabarigo iſt langs de ſtrandt clippigh / ende een clepne myle bezuyden om den hoeck pero Cabarigo, ligt een clein Rivierken ghenaemt Rio de Eſtremo, daer hebben de Portugijſen oock veel Enginhos, ofte ſoo wy die noemen Suycker-molens ghemaeckt / daer valt oock upt wemende goet Suycker / in deſe Rio de Eſtremo en

comen

connen gheen groote Schepen incomen / maer de Portugijsen hebben Barcken die daer toe ghemaeckt werden om 200. kisten Suyckers te connen voeren / en met al sulcke Barcken varen in de Riviere ontrent hun gheleghen daer gheen Schepen in en connen comen om t'Suycker te laden / ende de Schepen dat aen boort te brenghen / soo sy in de Porto van Parnambuco liggghen.

Om Cabo de S. Augostin te kennen.

DEse Caep als men upt ter zee comt loopen schijnt gheen Caep / maer een evene Cust te wesen / dan als men by het landt comt / sal den hoeck sigh vertoonen met twee ofte drie Clippen niet verde van't landt af / en zijn heel cleyne / de noort zijde van de Caep is clippigh / ende de Caep selve is een leeghe punt op het water / maer het landt boven de Caep is hooghe / 2. ofte 3. mylen z. w. daer van zijnde / soo sal het hooghe landt boven de Caep in't midden hooghste zijn / en dat hoochste landt wisselt ende light op de zuyt-zijde van de Caep / de Portugijsen noemen dat hooghe Serras selada. Desen Bergh light o. ende w. met de punt Marcahipe, als men t'lande waert vande Caep Augostin comt / vertoont sigh ghelijck een Eylandt van't vaste landt af / en wanneer men van de zuyt langs de wal comt seylen / soo vertoont hem dese Kaep S. Augostin eerst met een langhe smallen hoeck / ende de selve naerderende / vertoont hem aen de zuyt-zijde een witte plecke / en daer by op het water aende strande / een weynigh Bosch dicht in malcanderen / en schijnt anders niet als ofte het een Eylandt ware / dit Bosch werdt van de

van de Portugijsen ghenaemt Totuoqua. Dit heuvelken is dichte by de Riviere Poioqua. Op de selve Cabo de S. Augostin boben op't hooghe landt staen eenighe boomen / dicht by een Supressen Bosch / ghelijck Coques boomen / alwaer een vlack slecht landt is daer een wit kercxken op staet / dat by de Portugijsen wert ghenaemt Nosso senhora de Nazaret, met claer weder can men dat kercxken vier mylen in zee sien blicken en is gheheel wit / als dat kercxken z. w. van u staet zijnde vier mylen t'zee / soo sal de zee-cust van Olinda schijnen of de boomen in't water stonden.

Olinda dat is waer de Schepen tot Parnambuco te Reede liggē.

Tusschen Cabo de S. Augostin ende het Eylandt S. Alexe is een schorre steyle punt / ghenaemt by de Portugijsen Ponta de Marcahipe, op alle die gheheele kuste en is niet een sulcken hoeck meer als die. Desen hoeck Mercahipe is drie mylen bezuyden Cabo de S. Augostin, en wanneer dien hoeck z. w. van u is / dan is men o. en w. met de Caep S. Augostin.

t'Landt benoorden Mercahipe is slecht / vol gheboomte / de strant is wit sant / en rutzigh langs de kust tot de Cabo S. Augostin toe.

Een cleyne myle bezuyden de voorsz. Kaep is een Rivierken ghenaemt Poioqua, op de noort-punt van dit Rivierken staet het kercxken Nossa Senhora de Nazaret.

Van t'Eylandt S. Alexe.

Vier mylen en een half z. ten w. van Cabo de S. Augostin, light het Eylandt S. Alexe. Dit Eylandt is niet seer groot / ende daer light

noch een cleyn Eylandeken dicht aen met noch twee oſte drie clippen op de weſt-zijde / ende op de zuyt-zijde is een Reede voor jachten en ſloepen / daer is 9. voet water op den dorpel ſoo men na de Reede loopt / men moet dicht by de zuyt-zijde van't Eylandt in comen / en ſetten aen het ooſt-eynde op 3. 4. en 5. vamen dicht aen't Eylant. Op de nooyt-zijde van't booyſz. Eylandt is Reede voor groote Schepen / en meucht ſetten op 11. 12. ende 13. vamen een moſquet ſchoot van't landt / en naerder ſoo ghy wilt. Drie groote mylen van S. Alexe z. ten w. langs de Cuſt light Rio Fermoſo. De Cuſt is die drie groote mylen heel blanck / ende Rio Fermoſo ſtreckt nooyden op in't landt / maer is onbequaem voor eenighe Schepen of Jachten.

Van Rio Fermoſo.

DE Cuſt van Rio Fermoſo is ſteyl / ende t'landt niet ſeer hooghe / boven op ſleeht ſonder heuvelen vol gheboomte / ende aen de nooyt / ſoo wel als aen de zuyt-zijde ſteken hoecken af / ghelijck oft Eylanden waren / en ſtaen vol geboomte tot het water toe / ende is vaſt landt.

Van de Reede Huna.

VAn Rio Fermoſo langs de Cuſt tot Huna, is drie groote mylen z. z. w. Huna is een bocht ende daer light een Rivier in / die voor aen de mont vuyl ende ruttigh is / daer en comen oock geen Jachten of Sloepen in comen / maer op de nooyt-zijde van't booyſz. Rivierken / light een eyene Steen-

rots /

rots/gelijck eenen winckel-haeck/ waer na het oock den naem van Huna heeft. Deſe winckel-haeck is aen de zupt open/die daer in wil zijn ſeylt van bezupden tuſſchen t'vaſte landt ende het voorſz. Rif in/ en laet u Ancker after t'Rif vallen op 5. en 6. vamen/ het is een bequame Reede voor Jachten/men light dicht aen t'vaſte landt beſchut voor alle winden.

Van Porto Calvo.

DRie cleyne mylen van Huna 3. w. ten 3. wel ſoo zupdelijck langs de Cuſt light Porto Calvo, en is oock maer voor cleyne Schepen/heel bequaem voor vijf ofte ſes ſchepen die daer inne ſoude connen ligghen/t'incomen is 5. ende 6. vamen diep/ en men light binnen ghelijck in beſloten haven/achter Reven en Clippen/die/ als men daer binnen is t'zee-waert van u ligghen.

Wie hier Reede begeert te ſoecken/ moet tuſſchen de Clippen in ſeylen/en waneer hy binnen de Clippen is/ ſoo laet het Ancker vallen/ den grondt is ſchoon ſandt/deſe Reede light op de 9. graden en 20. minuten.

De Cuſt albaer is ſtepl en hooghachtigh landt vol ghebooms/dat extraordinaris hoogh is ghelijck Cocos boomen/ en onder de voet van die boomen zijn drie groene pleynen/ de ſtrandt langs de Cuſt is wit ſandt/ die daer nopt ghe weeſt is/ die loope by op het loot aen naer de rutſen toe/ en laete een man op de ſtepnghe zijn/die ſal de Reede ſien/ende het incomen wijſt ſich ſelven.

Van Camaragibi.

VAn Porto Calvo tot Camaragibi is 6. mylen/ langs de Cuſt 3. w. wel ſoo weſtelijck / Camaragibi is mede een cleyn Riviertken voor Jachten. Om dit Riviertken te kennen / t'landt is daer niet ſeer hooghe / en dicht aen de zee-caut ſtaet veel gheboomte/ en hoe meer in't landt/ hoe het gheboomte dicker en dicker ſtaet / een half myle in zee van t landt ligghen Clippen / waer van ſommighe onder water / en ſommighe boven water ligghen.

Van Rio S. Antoni.

DIe cleyne mylen van Camaragibi 3. w. langs de Cuſt is de Riviere S. Antoni, oock een cleyne Riviere voor Jachten. Recht midden in de mont van deſe Riviere is een Banck / gheſtreckt langs de Riviere / en buyten op de noort-zijde van de Riviere iſt vol Clippen. Om deſe Cuſt te kennen/ t'en is gheen heel hoogh landt / maer by na alleens als t'landt van Camaragibi; ſoo dat het niet wel en ſoude connen onderſcheyden werden / t'en ware door die Berghen / die op de Riviere van S. Antoni ligghen / dicht by den anderen / ende de middelſte is de leeghſte / waer door deſe twee plaetſen werden onderſcheyden / t'wert oock bekent door ruyghte, die een myle in zee van dit landt af drijft / t'is groente en wier dat op de grondt waſt / ende de voet ſtrant / is wit ſandt.

Van't Rif S. Franciſco.

VIer en twintigh mylen langs de Cuſt van Rio de S. Antoni ligt het Reſiffo de S. Franciſco, en ſtreckt meer als twee mylen ooſt van't landt.

landt naer zee. Vier mylen en een half van't voorſchreven Rif / de bocht in / light Rio de S. Franciſco een groote Riviere / daer de ſtroomen / t'zy datſe loopen om de zuyt / ofte om de nooꝛt / altijts dwars in de bocht vallen op de wal / daerom moet deſe Cuſt gheſchout werden / van die daer niet en willen weſen.

Deſe Riviere wert bekent dooꝛ't troubel water / dat men 2. mylen in zee verneemt. Wie varſchevisch begheert te vanghen / come in dit troubel water / op de grondt ſult ſoo veel viſch vanghen als ghy wilt. Deſe Riviere werdt by velen ghehouden / haren ooꝛſprouch te hebben uyt Rio de la Plata.

Van Sergippo del Rey.

AAn de Riviere S. Franciſco tot Sergippo del Rey is 7. mylen langs de Cuſt z. z. w. Sergippo del Rey is een cleyn Stedeken in't lant ghelegghen / en heeft een cleyn Rivier dat in de zee loopt / daer met ſpringh 13. en 14. voet water comt / ende vooꝛ aen de mont op de zee in't in comen / loopt een bare van 3. zee'n. Tot Sergippo del Rey is veel Vee van Oſſen / ende Koeyen / die in de Boſſchagien loopen ghelijck in de Weſt-Indien.

De Portugijſen planten nu oock daer Suycker / en beginnen daer oock Enginhos te timmeren om nu de Suycker te maken.

Van Rio Reael.

AAn Sergippo del Rey tot Rio Reael is 11 groote mylen. Deſe Riviere Reael is heel groot / ende daer en wert tot noch toe anders gheen

negotie ghedaen als visscherie / het is een Riviere welckers tacken 100. ende 180. mylen op int landt strecken / meest alle inwoonderen van Bresilien oordeelen / dat dese Riviere Reael haren oorspronck neemt uyt Rio de la Plata. Men seght dat teghenwoordigh in Rio Reael Silver in't openbaer werdt ghemijnt / het is waer / dat eenighe jaren lanck secretelijck door de Portugijsen Silver uyt dese Mijnen is ghehaelt / voornemelijck een Portugijs die ontrent de Baya woont/de welcke daer al stil swijgens eenen schat heeft uyt ghehaelt. Ende in't Jaer 1617. doen ick noch selve in Bresilien was / is de Vice Rey van Bresilien tot Sergippo del Rey gheweest / het welck is elf mylen van de voornoemde Silver Mijne/en doe wert in de Baya sterck ghesept/ dat men de Mijne voor den Coninck soude openen. Daer wiert oock van de Portugijsen voor wis ghehouden / dat dese Mijne meer Silver ten hondert soude gheven/als een van de beste Mijnen in Rio de la Plata.

Benoorden dese Riviere Reael light Rio pretto, ende men moet dicht op het landt zijn / eer men die Riviere pretto can sien. Het noort landt van die Cust aldaer is te sommighe steden wit / en tot sommighe steden swert sandt / maer de Cust naer het zuyden langs henen is al wit sandt strandt.

Van de voornoemde Rio Reael tot Cabo Coleur is 8. mylen langs de Cust z. w. wel soo zuydelijck. Het landt van Cabo Coleur is heuvelachtigh t'lantwaert inne / en op de strande zijn sommighe vale plecken / Rosachtigh / voorts van Cabo Coleur tot Rio vermelho, streckt de Cust z. w. ende z. w. ten z. En van Rio vermelho tot pesaria is 9. mylen

langs

langs de kuſt. Om dit landt te kennen/de kuſt is Berghachtigh landt/en hoe harder datmen t'landewaert in ſiet/ hoe t'ghebergte hooghер is/ en t'ghebergte naeſt de zee is wit gheplockt van't ſandt dat ter op light / men ſiet deſe Bergen harde in zee blicken / als oft daer ijwaet op te dooghen laghe / aen de zee caut is de cuſt ſchoyre en cutſigh / tot ſommighe ſteden zijn witte ſandt baeyhens / en alſoo is de cuſt tot op een myle naer aen den hoeck van S. Antoni, t'welck is den ooſt-hoeck van de Baya de todos los ſanctos, die myle weeghs is een ſlechte ſandt ſtrandt.

Van deſe hoeck daer het kaſteel S. Antoni op light ſtrecken eenighe duynen af z. o. ten o. en n. w. ten w. ontrent een myle in zee / en ligghen onder water.

In deſe Baya de todos los ſanctos light de Stadt op de ooſt-zijde in de Baey/ontrent een groote myle van den hoeck daer het kaſteel op ſtaet / dit's de hooft-ſtadt van Breſilien, en light op de Poolshooghte van derthien graden ſes endertigh minuten bezuyden.

Om in de Baya de todos los ſanctos te ſeylen.

DJe in deſe Baya de todos los ſanctos wil ſeylen / ſal het kaſteel S. Antoni ſoo hy uytter zee comt/ n. w. en z. o. van hem brenghen/en ſeyle dan daer recht op aen / en neme het ſelve ſoo na als moghelijck is om het opper te hebben / want als men het kaſteel na neemt/ſoo can men de ſteede beſt beſeylen. De cuſt van het kaſteel langs tot de ſtadt toe is over al ſchoon/uyt gheſteken ponta Ne-

gra

gra daer ligghen eenighe ſteenen af / ontrent een ſlinghet varde van't landt / daer deſe ſteenen af ligghen / is bezuyden de Reede ontrent een Gooteling ſchoot

Deſe Baey is 3. groote mylen wijt / en meught de gheheele Baey door laveren / daer is over al water ghenoech / ordinaris is de windt daer uyt de wal o. n. o. ende n. o. na den tijdt van't jaer. Daeromme / wie in de Baya wil zijn / moet dicht by het opper in comen / als men de muylen van S. Antoni ghepaſſeert is / en als pemant daer met een ebbe in comt ſeylen / ſal over den eerſten hoech / ſoo hy comt loopen / ſetten / ſonder te wenden / ofte ſoude te rugge drijven / t'en ware dat het tyde ten eynde ware / een n. o. ende z. w. Mane maeckt hoogh water voor aen in de Baey / en z. w. ten w. aen Tapogipo, dat is binnen in de Baey. Ghy meught over al in deſe Baey ſetten / het iſſer over al ſchoone grondt / en in't ghemeen 16. en 17. vamen diep / n. n. w. van de Stadt midden in de Baey iſt 36. en 40. vamen diep. Als men eerſt de Baey in comt de z. w. Cuſt naeſt / daer is een Ravelinghe / ghelijck een Banck / daer de zee gheweldigh op verheft en ſtort daer oock op / nochtans is daer wel 6. ende 7. vamen water op / de zee ſtort daer voornemelijck met een ebbe over / ende is ghelijck een raes.

Deſe Ravelinghe can verde ghenoech gheſien werden iſt by daghe / en by nachte can men die varde ghenoech hoören om te myen / voor de gheene die daer uyt ofte in ſeylen willen. Teghen over de Stadt aen de n. w. zijde van de Baey ligt eenen hoeck / daer 3. ofte 4. Clippen af ligghen / benoorden van dien voorſz. hoeck / ontrent een myle daer af ligt

een

een Eylandt/ en by deſen hoeck tuſſchen het Eylant ende den hoeck door / ſeylt men binnen ſlants heuen/ tot in de Riviere Tinhari, al waer men weder can in zee loopen/ namentlijck met cleyne ſchepen.

De zupt cuſt van dit binnen water is een Eylant ende het is de weſt cuſt van de Baya de todos los ſanctos.

t'Eylandt is ontrent 14. mylen Cuſt langs de zee/ ende de Portugijſen en connen daer geen meeſter af werden. Daer woont een volck op / dat loos ende boos is / daer af vooren gheroert is in de Beſchrijvinghe van de conditie der menſchen.

Al eer ick voort gae met de Cuſt te vervolghen/ ſoo moet hier eerſt een weynigh van de Stadt Baya met alle omliggende plaetſen der ſelver beſchrijven.

Van de Baya de todos los ſanctos.

DEſe Stadt Baya ghelijck wy gheſeght hebben/ is de hooft-Stadt van Breſilien, ghelegghen in Baya de todos los ſanctos, t'welck in onſe tale is te ſegghen/ Alder-heyligher Baey.

Deſe Stadt ligt aen de ooſt-zijde van de Baey/ boven op't hoochſte aen den Oever van den Bergh/ deſen Oever is ſoo ſteyl / dat men daer recht teghen op niet en ſoude connen climmen / en is ontrent de 300. vamen hooghe / ſteyl op ende neder / ſoo dat daer gheen goederen / die van wat wichts zijn / als Olij / ende Wijn pijpen / Neurenburghſche vaten/ ende alder-hande packen / Malen ende Caſſen / in ſomma alle Coopmanſchappen / die daer uyt ofte in gaen met Peerden / Oſſen / ofte Eſels connen ghe-

wordt worden / maer moeten met gindaſſers (dat zijn Cranen) op ende af ghewonden werden / langs eenen ladder / welcker ſpoorten met aſſen zijn / en draeyen ghelijck een wiel / daer toe hebben ſy een ſlede die daer op ghemaeckt is / van vijf voet lanck onbegrepen / achter met hooghe ſtercke pinnen / om dat t'ghene daer op ghelept wordt / niet upt en ſoude ſchieten / en al wat met die ſleden op ghewonden wordt / legghen dicht teghen de pinnen aen / en in't midden maken alle dinghen met touwen vaſt / om niet achter over te vallen / want het wordt ſoo ſteyl op ghewonden / dat alle goederen als die niet vaſt ghemaeckt en wierden / light achter over van boven neder ſouden vallen.

Om in de Stadt te comen zijn vier weghen / twee die recht midden in de Stadt comen / ende op elck eynde van de Stadt is eenen wegh om daer in te comen.

De Stadt is ontrent een derde part van een myle lanck / ligghende langs den voornoemden Oever op den Bergh / ende is ontrent de ſes hondert treden breedt / daer ſtaen ontrent de twaelf hondert huyſen (ſoo als ickſe ten naeſten by hebbe connen tellen.

De Portugijſen zijnder ontrent ſeſthien hondert zielen ſterck / jonck en out wat mannelijck is / maer met vrouw man ende kinderen / ontrent de 3000. zielen.

De Stadt light open ſonder Poorten / die pets ſouden connen hinderen om daer in te comen. Daer is een groote leeghe plaetſe in de Stadt / dieſe tot haer marcht houden / ontrent de veertigh treden lanck / al waer de ſwerten ende ſwertinnen voor

hare

hare meeſters voor ſtaen / met Banannos, Bocouas, Iniamos, Annanaſſis, Patatos, Abobras, ende meer ander ſruyt / ende vercoopen t'ſelve wel ten dierſten / want het ſruyt daer niet te veel en is / alſoo de Mieren het al vernielen / ſleeſt hier voor in de Beſchrijvinghe der dieren / hoe de Mieren alle dinghen verſinden.

landt naer zee. Vier mylen en een half van't voorſchreven Rif / de bocht in / light Rio de S. Franciſco een groote Riviere / daer de ſtroomen / t'zy datſe loopen om de zuyt / ofte om de nooyt / altijts dwars in de bocht vallen op de wal / daerom moet deſe Cuſt gheſchout werden / van die daer niet en willen weſen.

Deſe Riviere wert bekent dooy't troubel water / dat men 2. mylen in zee verneemt. Wie varſche viſch begheert te vanghen / come in dit troubel water / op de grondt ſult ſoo veel viſch vanghen als ghy wilt. Deſe Riviere werdt by velen ghehouden / haren ooyſprouck te hebben uyt Rio de la Plata.

Van Sergippo del Rey.

VAn de Riviere S. Franciſco tot Sergippo del Rey is 7. mylen langs de Cuſt z. z. w. Sergippo del Rey is een cleyn Stedeken in't lant ghelegen / en heeft een cleyn Rivier dat in de zee loopt / daer met ſpringh 13. en 14. voet water comt / ende vooy aen de mont op de zee in't in comen / loopt een bare van 3. zee'n. Tot Sergippo del Rey is veel Vee van Oſſen / ende Koeyen / die in de Boſſchagien loopen ghelijck in de Weſt-Indien.

De Portugijſen planten nu oock daer Suycker / en beginnen daer oock Enginhos te timmeren om nu de Suycker te maken.

Van Rio Reael.

VAn Sergippo del Rey tot Rio Reael is 11 groote mylen. Deſe Riviere Reael is heel groot / ende daer en wert tot noch toe anders gheen

negotie ghedaen als visscherie / het is een Riviere welckers tacken 100. ende 180. mylen op int landt strecken / meest alle inwoonderen van Bresilien oordeelen / dat dese Riviere Reael haren oorspronck neemt uyt Rio de la Plata. Men seght dat teghenwoordigh in Rio Reael Silver in't openbaer werdt ghemijnt / het is waer / dat eenighe jaren lanck secretelijck door de Portugijsen Silver uyt dese Mijnen is ghehaelt / voornemelijck een Portugijs die ontrent de Baya woont/de welcke daer al stil swijgens eenen schat heeft uyt ghehaelt. Ende in't Jaer 1617. doen ick noch selve in Bresilien was / is de Vice Rey van Bresilien tot Sergippo del Rey gheweest / het welck is elf mylen van de voornoemde Silver Mijne/en doe wert in de Baya sterck ghesept/ dat men de Mijne voor den Coninck soude openen. Daer wiert oock van de Portugijsen voor wis ghehouden / dat dese Mijne meer Silver ten hondert soude gheven/als een van de beste Mijnen in Rio de la Plata.

Benoorden dese Riviere Reael light Rio pretto, ende men moet dicht op het landt zijn / eer men die Riviere pretto can sien. Het noort landt van die Cust aldaer is te sommighe steden wit / en tot sommighe steden swert sandt / maer de Cust naer het zuyden langs heuen is al wit sandt strandt.

Van de voornoemde Rio Reael tot Cabo Coleur is 8. mylen langs de Cust z. w. wel soo zuydelijck. Het landt van Cabo Coleur is heuvelachtigh t'lantwaert inne / en op de strande zijn sommighe vale plecken / Rosachtigh / voorts van Cabo Coleur tot Rio vermelho, streckt de Cust z. w. ende z. w. ten z. En van Rio vermelho tot pesaria is 9. mylen

langs

langs de kuſt. Om dit landt te kennen/de kuſt is Berghachtigh landt/en hoe verder datmen t'landewaert in ſiet/ hoe t'ghebergte hooghер is/ en t'ghebergte naeſt de zee is wit gheplockt van't ſandt dat ter op light / men ſiet deſe Bergen verre in zee blicken / als oft daer lijwaet op te drooghen laghe / aen de zee caut is de kuſt ſchoone en kutſigh / tot ſommighe ſteden zijn witte ſandt baeykens / en alſoo is de kuſt tot op een myle naer aen den hoeck van S. Antoni, t'welck is den ooſt-hoeck van de Baya de todos los ſanctos, die myle weeghs is een ſlechte ſandt ſtrandt.

Van deſe hoeck daer het kaſteel S. Antoni op light ſtrecken eenighe duynen af z. o. ten o. en n. w. ten w. ontrent een myle in zee / en ligghen onder water.

In deſe Baya de todos los ſanctos light de Stadt op de ooſt-zijde in de Baey/ontrent een groote myle van den hoeck daer het kaſteel op ſtaet / dit's de hooſt-ſtadt van Breſilien , en light op de Poolhooghte van derthien graden ſes endertigh minuten bezuyden.

Om in de Baya de todos los ſanctos te ſeylen.

Die in deſe Baya de todos los ſanctos wil ſeylen / ſal het kaſteel S. Antoni ſoo hy uptter zee comt/ n. w. en z. o. van hem brenghen/en ſeyle dan daer recht op aen / en neme het ſelve ſoo na als moghelijck is om het opper te hebben / want als men het kaſteel na neemt/ſoo can men de kaerte beſt beſeylen. De ruſt van het kaſteel langs tot de ſtadt toe is over al ſchoon/upt gheſteken ponta Ne-

gra

gra daer ligghen eenighe ſteenen af / ontrent een ſlinghet varde van't landt / daer deſe ſteenen af ligghen / is bezuyden de Reede ontrent een Gooteling ſchoot

Deſe Baey is 3. groote mylen wijt / en meught de gheheele Baey door laveren / daer is over al water ghenoech / ordinaris is de windt daer uyt de wal o. n. o. ende n. o. na den tijdt van't jaer. Daeromme / wie in de Baya wil zijn / moet dicht by het opper in comen / als men de duyflen van S. Antoni ghepaſſeert is / en als yemant daer met een ebbe in comt ſeylen / ſal over den eerſten boech / ſoo hy comt loopen / ſetten / ſonder te wenden / ofte ſoude te rugge dryven / t'en ware dat het tyde ten eynde ware / een n. o. ende z. w. Mane maeckt hoogh water voor aen in de Baey / en z. w. ten w. aen Tapogipo, dat is binnen in de Baey. Ghy meughtover al in deſe Baey ſetten / het iſſer over al ſchoone grondt / en in't ghemeen 16. en 17. vamen diep / n. n. w. van de Stadt midden in de Baey iſt 36. en 40. vamen diep. Als men eerſt de Baey in comt de z. w. Cuſt naeſt / daer is een Ravelinghe / ghelijck een Banck / daer de zee gheweldigh op verheft en ſtort daer oock op / nochtans is daer wel 6. ende 7. vamen water op / de zee ſtort daer voornemelijck met een ebbe over / ende is ghelijck een raes.

Deſe Ravelinghe can verde ghenoech gheſien werden iſt by daghe / en by nachte can men die varde ghenoech hoorden om te myden / voor de gheene die daer uyt ofte in ſeylen willen. Teghen over de Stadt aen de n. w. zijde van de Baey light eenen hoeck / daer 3. ofte 4. Cluppen af ligghen / benoorden van dien voorſz. hoeck / ontrent een myle daer af light

een

een Eylandt/ en by deſen hoeck tuſſchen het Eylant ende den hoeck door / ſeylt men binnen ſlants henen/ tot in de Riviere Tinhari, al waer men weder can in zee loopen/ namentlick met cleyne ſchepen.

De zuyt cuſt van dit binnen water is een Eylant ende het is de weſt cuſt van de Baya de todos los ſanctos.

t'Eylandt is ontrent 14. mylen Cuſt langs de zee/ ende de Portugijſen en connen daer geen meeſter af werden. Daer woont een volck op / dat loos ende boos is / daer af vooren gheroert is in de Beſchrijvinghe van de conditie der menſchen.

Al eer ick voort gae met de Cuſt te vervolghen/ ſoo moet hier eerſt een weynigh van de Stadt Baya met alle omliggende plaetſen der ſelver beſchrijven.

Van de Baya de todos los ſanctos.

DEſe Stadt Baya ghelijck wy gheſeght hebben/ is de hooft-Stadt van Breſilien, gheleghen in Baya de todos los ſanctos, t'welck in onſe tale is te ſegghen/ Alder-Heyligher Baey.

Deſe Stadt light aen de ooſt-zijde van de Baey/ boven op't hoochſte aen den Oever van den Bergh/ deſen Oever is ſoo ſteyl / dat men daer recht teghen op niet en ſoude connen climmen / en is ontrent de 300. vamen hooghe / ſteyl op ende neder / ſoo dat daer gheen goederen / die van wat wichts zijn / als Olij / ende Wijn pijpen / Neurenburghſche vaten/ ende alder-hande packen / Malen ende Caſſen / in ſomma alle Coopmanſchappen / die daer uyt ofte in gaen met Peerden / Oſſen / ofte Eſels connen gheh wordt

VAn Porto Calvo tot Camaragibi is 6. mylen/ langs de Cuſt 3. w. wel ſoo weſtelijck / Camaragibi is mede een cleyn Rivierken voor Jachten. Om dit Rivierken te kennen / t'landt is daer niet ſeer hooghe / en dicht aen de zee-caut ſtaet veel gheboomte / en hoe meer in't landt / hoe het gheboomte dicker en dicker ſtaet / een half myle in zee van't landt ligghen Clippen / waer van ſommighe onder water / en ſommighe boven water ligghen.

Van Rio S. Antoni.

DIe cleyne mylen van Camaragibi 3. w. langs de Cuſt is de Riviere S. Antoni, oock een cleyne Riviere voor Jachten. Recht midden in de mont van deſe Riviere is een Banck / gheſtreckt langs de Riviere / en buyten op de noort-zijde van de Riviere iſt vol Clippen. Om deſe Cuſt te kennen / t'en is gheen heel hoogh landt / maer by na alleens als t'landt van Camaragibi; ſoo dat het niet wel en ſoude connen onderſcheyden werden / t'en ware door die Berghen / die op de Riviere van S. Antoni ligghen / dicht by den anderen / ende de middelſte is de leeghſte / waer door deſe twee plaetſen werden onderſcheyden / t'wert oock bekent door ruyghte, die een myle in zee van dit landt af dryft / t'is groente en wier dat op de grondt waſt / ende de voet ſtrant / is wit ſandt.

Van't Rif S. Franciſco.

VIer en twintigh mylen langs de Cuſt van Rio de S. Antoni ligt het Reſiffo de S. Franciſco, en ſtreckt meer als twee mylen ooſt van't landt.

landt naer zee. Vier mylen en een half van't voorſchreven Rif / de bocht in / light Rio de S. Franciſco een groote Riviere / daer de ſtroomen / t'zy datſe loopen om de zuyt / ofte om de nooyt / altijts dwars in de bocht vallen op de wal / daerom moet deſe Cuſt gheſchout werden / van die daer niet en willen weſen.

Deſe Riviere wert bekent door't troubel water / dat men 2. mylen in zee verneemt. Wie varſchevisch begheert te vanghen / come in dit troubel water / op de grondt ſult ſoo veel viſch vanghen als ghy wilt. Deſe Riviere werdt by velen ghehouden / haren oorſprouch te hebben uyt Rio de la Plata.

Van Sergippo del Rey.

VAn de Riviere S. Franciſco tot Sergippo del Rey is 7. mylen langs de Cuſt z. z. w. Sergippo del Rey is een cleyn Stedeken in't lant ghelegen / en heeft een cleyn Rivier dat in de zee loopt / daer met ſpringh 13. en 14. voet water comt / ende voor aen de mont op de zee in't in comen / loopt een bare van 3. zee'n. Tot Sergippo del Rey is veel Vee van Oſſen / ende Koeyen / die in de Boſſchagien loopen ghelijck in de Weſt-Indien.

De Portugijſen planten nu ooch daer Suycker / en beginnen daer ooch Enginhos te timmeren om mede Suycker te maken.

Van Rio Reael.

VAn Sergippo del Rey tot Rio Reael is 11 groote mylen. Deſe Riviere Reael is heel groot / ende daer en wert tot noch toe anders gheen

negotie ghedaen als viſſcherie / het is een Riviere welckers tacken 100. ende 180. mylen op int landt ſtrecken / meeſt alle inwoonderen van Breſilien oordeelen / dat deſe Riviere Reael haren oorſprouck neemt uyt Rio de la Plata. Men ſeght dat tegenwoordigh in Rio Reael Silver in't openbaer werdt ghemijnt / het is waer / dat eenighe jaren lanck ſeerteliyck door de Portugijſen Silver uyt deſe Mijnen is ghehaelt / voornemelijck een Portugijs die ontrent de Baya woont / de welcke daer al ſtil ſwijgens eenen ſchat heeft uyt ghehaelt. Ende in't Jaer 1617. doen ick noch ſelvem Breſilien was / is de Vice Rey van Breſilien tot Sergippo del Rey gheweeſt / het welck is elf mylen van de voornoemde Silver Mijne / en doe wert in de Baya ſtercklyheſept / dat men de Mijne voor den Conincl ſoude openen. Daer wiert oock van de Portugijſen voor wis ghehouden / dat deſe Mijne meer Silver ten hondert ſoude gheven / als een van de beſte Mijnen in Rio de la Plata.

Benoorden deſe Riviere Reael ligght Rio pretto, ende men moet dicht op het landt zijn / eer men die Riviere pretto can ſien. Het noort landt van die Cuſt aldaer is te ſommighe ſteden wit / en tot ſommighe ſteden ſwert ſandt / maer de Cuſt naer het zuyden langs heenen is al wit ſandt ſtrandt.

Van de voornoemde Rio Reael tot Cabo Coleur is 8. mylen langs de Cuſt z. w. wel ſoo zuydelijck. Het landt van Cabo Coleur is heuvelachtigh t'lantwaert inne / en op de ſtrande zijn ſommighe vale plecken / roſachtigh / voorts van Cabo Coleur tot Rio vermelho, ſtreckt de Cuſt z. w. ende z. w. ten z. En van Rio vermelho tot peſaria is 9. mylen

langs

langs de Kuſt. Om dit landt te kennen/de Kuſt is Berghachtigh landt/en hoe varder datmen t'landewaert in ſiet/ hoe t'ghebergte hooghер is/ en t'ghebergte naeſt de zee is wit gheplockt van't ſandt dat ter op light / men ſiet deſe Bergen varde in zee blicken / als oft daer lijwaet op te drooghen laghe / aen de zee caut is de cuſt ſchorre en rutſigh / tot ſommighe ſteden zijn witte ſandt baeykens / en alſoo is de cuſt tot op een myle naer aen den hoeck van S. Antoni, t'welck is den ooſt-hoeck van de Baya de todos los ſanctos, die myle weeghs is een ſlechte ſandt ſtrandt.

Van deſe hoeck daer het Kaſteel S. Antoni op light ſtrecken eenighe duplen af z. o. ten o. en n. w. ten w. outrent een myle in zee / en ligghen onder water.

In deſe Baya de todos los ſanctos light de Stadt op de ooſt-zijde in de Baep/outrent een groote myle van den hoeck daer het Kaſteel op ſtaet / dit's de hooft-ſtadt van Breſilien , en light op de Poolhooghte van derthien graden ſes endertigh minuten bezuyden.

Om in de Baya de todos los ſanctos te ſeylen.

DJe in deſe Baya de todos los ſanctos wil ſeylen / ſal het Kaſteel S. Antoni ſoo hy uytter zee comt/ n. w. en z. o. van hem houdhen/en ſeyle dan daer recht op aen / en neme het ſelve ſoo na als mogheliјck is om het opper te hebben / want als men het Kaſteel na neemt/ſoo can men de Kierde beſt beſeylen. De cuſt van het Kaſteel langs tot de ſtadt toe is over al ſchoon/upt gheſteken ponta Negra

gra daer ligghen eenighe ſteenen af / ontrent een ſlinghet varde van't landt / daer deſe ſteenen af ligghen / is bezuyden de Reede ontrent een Gooteling ſchoot

Deſe Baey is 3. groote mylen wijt / en meught de gheheele Baey door laveren / daer is over al water ghenoech / ordinaris is de windt daer upt de wal o. n. o. ende n. o. na den tijdt van't jaer. Daeromme / wie in de Baya wil zijn / moet dicht by het opper in comen / als men de mylen van S. Antoni ghepaſſeert is / en als pemant daer met een ebbe in comt ſeylen / ſal over den eerſten boech / ſoo hy comt loopen / ſetten / ſonder te wenden / ofte ſoude te rugge dryven / t'en ware dat het tye ten eynde ware / een n. o. ende z. w. Mane maeckt hoogh water voor aen in de Baey / en z. w. ten w. aen Tapogipo, dat is binnen in de Baey. Ghy meught over al in deſe Baey ſetten / het iſſer over al ſchoone grondt / en in't ghemeen 16. en 17. vamen diep / n. n. w. van de Stadt midden in de Baey iſt 36. en 40. vamen diep. Als men eerſt de Baey in comt de z. w. Cuſt naeſt / daer is een Ravelinghe / ghelijck een Banck / daer de zee gheweldigh op verheft en ſtort daer oock op / nochtans is daer wel 6. ende 7. vamen water op / de zee ſtort daer voornemelijck met een ebbe over / ende is ghelijck een raes.

Deſe Ravelinghe can verde ghenoech gheſien werden iſt by daghe / en by nachte can men die varde ghenoech hoorden om te myen / voor de gheene die daer upt ofte in ſeylen willen. Teghen over de Stadt aen de n. w. zijde van de Baey light eenen hoeck / daer 3. ofte 4. Clippen af ligghen / benoorden van dien voor z. hoeck / ontrent een myle daer af light

een

een Eylandt/ en by deſen hoeck tuſſchen het Eylant ende den hoeck door/ ſeylt men binnen ſlants henen/ tot in de Riviere Tinhari, al waer men weder can in zee loopen/ namentlijck met cleyne ſchepen.

De zupt cuſt van dit binnen water is een Eylant ende het is de weſt cuſt van de Baya de todos los ſanctos.

t'Eylandt is ontrent 14. mylen Cuſt langs de zee/ ende de Portugijſen en connen daer geen meeſter af werden. Daer woont een volck op / dat loos ende boos is / daer af vooren gheroert is in de Beſchrijvinghe van de conditie der menſchen.

Al eer ick voort gae met de Cuſt te vervolghen/ ſoo moet hier eerſt een weynigh van de Stadt Baya met alle omliggende plaetſen der ſelver beſchrijven.

Van de Baya de todos los ſanctos.

DEſe Stadt Baya ghelijck wy gheſeght hebben/ is de hooft-Stadt van Breſilien, gheleghen in Baya de todos los ſanctos, t'welck in onſe tale is te ſegghen/ Alder-heyligheu Baey.

Deſe Stadt light aen de ooſt-zijde van de Baey/ boven op't hoochſte aen den Oever van den Bergh/ deſen Oever is ſoo ſteyl / dat men daer recht teghen op niet en ſoude connen climmen / en is ontrent de 300. vamen hooghe / ſteyl op ende neder / ſoo dat daer gheen goederen / die van wat wichts zijn / als Olij / ende Wijn pijpen / Neurenburghſche vaten/ ende alder-hande packen / Malen ende Caſſen / in ſomma alle Coopmanſchappen / die daer upt oſte in gaen met Peerden / Oſſen / oſte Eſels connen gheby wocht

wrocht worden / maer moeten met gindaſſers (dat zijn Cranen) op ende af ghewonden werden / langs eenen ladder / welcker ſpoxten met aſſen zijn / en draepen ghelijck een wiel / daer toe hebben ſy een ſlede die daer op ghemaeckt is / van vijf voet lanck onbegrepen / achter met hooghe ſtercke pinnen / om dat t'gheene daer op ghecleyt werdt / niet upt en ſoude ſchieten / en al wat met die ſleden op ghewonden werdt / legghen dicht teghen de pinnen aen / en in't midden maken alle dinghen met touwen vaſt / om niet achter over te vallen / want het werdt ſoo ſteyl op ghewonden / dat alle goederen als die niet vaſt ghemaeckt en wierden / light achter over van boven neder ſouden vallen.

Om in de Stadt te comen zijn vier weghen / twee die recht midden in de Stadt comen / ende op elck eynde van de Stadt is eenen wegh om daer in te comen.

De Stadt is ontrent een derde part van een myle lanck / ligghende langs den voornoemden Oever op den Bergh / ende is ontrent de ſes hondert treden breedt / daer ſtaen ontrent de twaelf hondert huyſen (ſoo als ickſe ten naeſten by hebbe connen tellen.

De Portugijſen zijnder ontrent ſeſthien hondert zielen ſterck / jonck en out wat mannelijck is / maer met vrouw man ende kinderen / ontrent de 3000. zielen.

De Stadt light open ſonder Poorten / die petsſouden connen hinderen om daer in te comen. Daer is een groote leeghe plaetſe in de Stadt / dieſe tot haer marckt houden / ontrent de veertigh treden lanck / al waer de ſwerten ende ſwertinnen voor

hare

hare meeſters voor ſtaen / met Banannos, Bocouas, Iniamos, Annanaſſis, Patatos, Abobras, ende meer ander fruyt / ende vercoopen t'ſelve wel ten dierſten / want het fruyt daer niet te veel en is / alſoo de Mieren het al vernielen / ſiet hier voor in de Beſchrijvinghe der dieren / hoe de Mieren alle dinghen verſlinden.

Beſchrijvinghe van de Zee-Cust tusschen Baya de todos los ſanctos ende Rio de Ianeiro.

Op de nooyt-punt van de Baya de todos los ſanctos light het Eylandt Tapoan, de o. en z. o. zijde van dit Eylandt iſt vande vlack / vuyl en ſteenigh / die daer by langs ſeylen / moeten t'Eylandt niet ſeer naer comen. Elf mylen bezuyden de Baya de todos los ſanctos langs de Cuſt / is de Riviere de Tinhari aen eenen hooghen Bergh daer de zee teghen aen ſpoelt / bicht by deſen Bergh langs moet men op 8. ende 9. vamen in de Riviere ſeylen / en binnen deſen Bergh comende / iſſer eenen grooten inham / alwaer ghy't moet ſetten / ende en looyt niet varder inne / want het wert langher hoe hooghер / deſen Bergh is by de Portugijſen ghenaemt Morro de S. Paulo. Op de zuyt-zijde van dien Bergh light den hoeck ſuaguaripe, van dien hoeck ſtreckt een Riff af ander half myle in zee n. o. ten o. ende het landt valt daer in met een bocht die van de Breſilianen ghenaemt wert Caraperim ſuaguaripe.

Vier cleyne mylen vooyts van Morro de S. Paulo naer de zuyt light den hoeck de Hope (van my ſoo ghenoemt) en tuſſchen deſen voornoemden hoeck ende ſuaguaripe is een groote bocht oft inham.

De

De Riviere ghenaemt das Contas is een cleyn Rivierken / ſoo dat men daer met gheen ſchepen in en comt / alſoo dat daer oock niet in te comen en is / door de Clippighe grondt / ende het ſtreckt tuſſchen t'hooghe landt inne / daer de mont van't voornoemde Rivierken is / daer is het landt wit ghelijck duynen / maer het zijn ſteen-rotzen. Rio das Contas.

Acht mylen z. ende z. ten w. langs de Cuſt ligght een ander Riviere / ghenaemt Rio das Ilhas, het landt de Cuſt langs van Rio das Contas zuytwaert is hoogh landt / ontrent 5. ofte 6. mylen weeghs / al waer dan t'hooghe landt ſchijnt te eynden / door dien dat hem t'landt daer ontvalt met een bocht / ende midden in dien bocht is weder hoogh landt / alwaer ſtaen witte huyſen / t'welck zijn de Suycker-molens van eenen Lucas giraldes. Rio das Ilhas.

Van die huyſen af tot Door das Ilhas is twee mylen naer de zuyt / by die voornoemde huyſen zijnde / comt de Eylanden wel ſien / de welcke vertonen haer ghelijck twee Cardinaels hoen. Om nu in Rio das Ilhas te ſeylen / loopt recht naer die Eylanden toe / en blijft daer benoorden van / want aen de zuyt-zyde van de Eylanden iſt Clippigh. Dees Eylanden ligghen ontrent een cleyn half myle van't landt / en alſoo men comt ſeylen van benoorden / moet men tuſſchen d'Eylanden ende het vaſte landt in looyen / meucht wel dicht by de Eylanden langs looyen / en onder de ſelve is oock goede ancker grondt / ſet een Cabel lenghte van't landt / daer iſt goet ligghen op z. ende 9. vaem / daer moet men t'hoogh water verwachten om naer de Reede Martins te looyen voor het Stedeken das Ilhas. Die Eylanden werden ghenoemt Cardinaels hoen.

Om van onder d'Eylanden naer de voornoemde

Reede te zeylen / ſoo loopt vooꝛ eerſt met weſtelijcker als z. w. tot den hoeck Focinha de Caon, wanneer dien hoeck w. van u comt te ligghen / ſoo ſult de zee op den hoeck van Vehoda zien verheffen / ende het zijn Clippen die onder water ligghen / dicht aen het landt dienen moet ſchuwen / en wanneer den hoeck vehoda weſt van u is / dan ſult ghy een kercken ſien / dat benevens het ſtedeken ſtaet aen't water / en daer by zijnde / ſoo loeft aen u naeſten by naer de ſtede toe / ende ſet op vier ofte vijf vamen / men can op de twee vamen in dees Riviere lopen / als daer de Portugijſen met hare Barken ligghen.

Dees Ilhas ofte Eylandekens liggen op de Pools elevatie van 14. graden 47. minuten.

Het Rif S. Antonio ligt op de Pools hoochte van 16. graden / en ſtreckt n. o. ende z. w. in zee ontrent 2. mylen / men can benooꝛden daer langs loopen op 13. vamen naer de Reede van out Porto ſeguro, deſe Reede wert van de Portugijſen oock ghenaemt S. Crus, en is de eerſte Reede ghe weeſt van Porto ſeguro, men ligter beſchut van alle winden / deſe Reede is van't nieuw Porto ſeguro 3. mylen om de nooꝛt.

Om in dit out Porto ſeguro te zeylen / ſoo loopt op de nooꝛt-zijde langs het vooꝛnoemde Rif van S. Antonio recht op een hoogh landt aen / dat vooꝛ upt ſal ligghen / en is gheheel ſteyl aen de zee cant ghelijck af ghehouden / met groen ende graeuwe vlecken / waer op oock hier en daer groene Boſchens ſtaen / de ſtrandt is wit ſandt / ende boven op't landt is Boſſchagie van leeghe boomen / op de 10. vamen loopt vooꝛt naer t'landt / ſoo lange tot dat u de Clippen t'zee waert comen / ende daer laet u Ancker vallen

len op neghen oſte thien vamen / t'is ſchoone grondt / en men lighter ghelijck in beſloten Haven.

Om uyt out Porto ſeguro te ſeylen naer Porto ſeguro, ſoo loopt een groote myle oſte ander half naer zee toe/tot dat de Stadt van Porto ſeguro weſt van u comt te ligghen / dan is men wyp van't voornoemde Rif S. Antonio, ſeylt dan wyp na de ſtadt. Daer ſtaen ſommighe noote boomen midden in de voornoemde ſtadt van Porto ſeguro, hout die boomen recht weſt van u tot op de Reede toe / en ſet ſoo naer het landt als ghy wilt / maer de beſte Reede voor de groote Schepen die daer comen / is op de derthien vamen / en voor cleyne Schepen oſte Jachten op de acht vamen / ſiet oock wel voor u van de Taypas, deſe Taypas zijn Clippen die bezuyden het Rif aen't landt ligghen benoorden de ſtede.

De Taypas zijn blinde Clippen die vant landt ende het Rif af ligghen.

Die nu in Porto ſeguro wil ſeylen / moet het hoogh water verwachten / om over den dorpel te comen / ſult met ſpringh thien voet water hebben op't drooghſte/ ende met doot ſtroom neghen voet.

En wanneer yemandt daer binnen wil ſeylen/ moet het buyten een Cabel lenghte van't Rif aſſetten / tot dat het hoogh water is / en loopen dan op de mercken als boven / binnen / ende ſet op de derthien oſte neghen vamen aen't landt.

Een 3. weſte ende 11. ooſte Mane maeckt daer hoogh water.

Van

Van Rio grande tot de Abreolhos is een Banck van steen / die de Bresilianen noemen Poraguoma, en light langs de Cust vier mylen van't landt in zee / waer op veel visch is te vanghen.

Soo wie aen dese Cust / voornemelijck op Rio grande (de welcke meer als vier mylen varde in zee Clippigh is) comt te vervallen / en moet het loot niet sparen / maer dickmaels diepen.

Monte pasqual doet hem eerst op als een suycker droode.

Benoorden de Abreolhos 9. of 10. mylen van't landt af bezuyden monte pasqual light oock een droochte / daer hem een yeghelijck die / die Cust langs seylt / moet voor wachten.

Van de droochte Abreolhos.

DE Abreolhos is een droochte die dwars van't landt af streckt / 25. ofte 26. mylen naer zee toe / en is over de 20. mylen breedt / t'midden van dese droochte light op de 18. graden ende 40. minuten.

Ses cleyne mylen van't vaste landt loopen tusschen de Abreolhos door drie Canalen ofte diepten / daer men met schepen door can seylen / al waer vier Eylandekens ligghen / ghenaemt Monte dos Pedros, Ilha seco, Ilha dos passeros, ende Ilha de meo, het eene diep loopt op de west-zijde / beneven de twee oostelijcxste Eylanden henen / het tweede diep is langs de oost-zijde van de westelijcxste Eylandekens / ende het derde diep is langs de west-zijde van de westelijcxste Eylandekens / tusschen de Clippen van't vaste landt ende de Eylandekens door. Recht in't midden tusschen de vier Eylandekens is een droochte / ghestreckt meest z. ende n. ende soo wanneer

neer yemandt comende van bezuyden / begheert het diep beneven de twee oostelijckste Eylanden Ilha seco, ende Monto dos Pedros door te loopen / sal recht midde water van beyde de Eylanden Ilha seco ende Ilha dos passeros blijven / soo langhe tot dat hy begint t'vatten van tusschen d'Eylanden te hebben / als dan loeft oost aen naer Ilha seco toe / ende ofte het ghebeurde dat den windt z. o. ware / wanneer men gheen oost en soude connen seylen / soo sult als Ilha seco n. o. van u is / aenloeven u naesten by / en werpen steegs door het loot / om de drooghte van de Iesuyten; het t welck Clippen zijn die boven water ligghen.

Drie groote mylen o. ende o. ten zuyden van Ilha seco; tusschen Ilha seco ende de Iesuyten door / loopt ooch een diep van 3. ende 3. en een half vaem / maer is gheheel periculeus / door de Clippen die onder water ligghen.

Om voorts nu als boven tusschen d'Eylanden door te loopen / onder t'Eylandt seco comende / soo seylt daer op een gootelingh schoot naer by langs / en set u cours recht noorden na Monto dos Pedros, ende blijft soo loopende / tot dat ghy dicht onder Monto dos Pedros comt / seylt dan tusschen Ilha de meo ende Monto dos Pedros door / het drooghste dat men sal hebben is neghen ende thien vamen / maer soo men te varde van Monto dos Pedros af wijckt / soo salt droogher werden / want Ilha de meo naest / daer en ist maer drie vamen diep / dit is nu om van bezuyden comende daer door te loopen.

Als men nu van benoorden comt / en men wil dat selve diep passerē / so volgt dē selvē cours als vā bez-

uytgheſteken van benooſten / comende onder Ilha ſeco, ſoo loopt recht W. tot dat ghy ruyms waer water zijt tuſſchen Ilha ſeco ende Ilha das paſſeros, van daer ſoo ſeylt recht 3. oen naer de zee toe.

Hoe men door de Abreolhos ſal ſeylen.

HEt tweede diep is benooſten langhs Ilha dos paſſeros ende Ilha de meo, ende alſoo men van de zuyt comt tuſſchen d'Eylanden iſt 10. vaem diep / maer als men by het Eylandt ghenaemt Ilha de meo comt / daer en iſt maer 3. vaemen diep.

Het derde diep is tuſſchen d'Eylanden ende het vaſte landt door / dicht by de Eylanden langs / daer is een diep van 10. vaemen / waerſchouwe / ſoo iemant dit leſte diep wilde door loopen / moet het ſelfde niet beſtaen / ten zy dat het voor de windt is om door te loopen / want het is gheheel naeuw / maer ſoo het met een Jacht ware / daer is altijt 9. voet waters / en op 9. ende 10. voet water can men tuſſchen Ilha dos paſſeros ende Ilha de meo door loopen noſt aen / om in't vaer water te comen daer boven af beſchreven is om tuſſchen d'Eylanden door te loopen.

Door deſen hebben alle Autheuren van de Abreolhos gheſchreven / ſonder kennisſe deſer paſſagie / alſoo men oock nopt door deſen het rechte beſchept daer van en heeft connen gheweten. Alſoo iſt oock gheweeſt met de Abreolhos hare ſtreckinghe t'zeewaert / dat in alle Caerten en oock op de Globen / de Abreolhos werden 50. 60. jae tot 70. mylen toe in zee gheleghe / daeromme oock alle Stier-lieden als ſy boven de Abreolhos willen om paſſeren / nemen

ment soo ruym / dat wanneer haer Caerten of Globien wijsen van 50. mylen/ schuwen de selve 60. om te meerder versekert te wesen / ick hebbe selve gheweest dat wyse 60 mylen naer onse gissinghe hebben ghemijt/ soo doet oock een yeghelijck die daer boven wil zijn / waeromme oock noyt voor desen yemant ter deghen heeft connen gheweten / hoe varde dese drooghte in zee streckt.

d'Oorsaecke waeromme men teghenwoordigh het selve soo claer en beter weet/ als te vooren / comt door dien dat nu hedens-daeghs een meerder passagie is van Barcken / als wel voor desen gheweest is van de zuyt naer t'noorden/soo met passagie Barcken/als oock andere / die door quade gissinghe/oock mede door hare incorecte observeringhe daer op vervallen/ want daer dickmaels Portugijsen zijn/ voornemelijck op de Cust van Bresilien, die het stuck aen vanghen/ende meenen de saecke heel wel te verstaen/ maer tot de preuve comende/ hebben daer weynigh/ ofte gheen verstant van/ghelijck het ons is ervaren als wy ghevanckelijck werden ghesonden van Rio de Ianeiro naer Parnambuco , met de Portugijsche Piloot van de Barcke daer wy mede over voeren/ t'ghebeurde op eenen morghen-stont / dat wy eerst een Eylandeken saghen/ daer de Portugijsen nieuwlandt af maeckten/maer wy voort seylende/wierden haest anders ghewaer, ende saghen ons ront omme besingelt van de Clippen/want als men van de zuyt comende/soo naer is dat men de Eylanden ghewaer werdt/soo is men al varde binnen de Clippen/voornemelijck wanneer men dan wat beoosten de Eylanden is / die als dan over al ende rontomme sigh vertoonen / ende de zee op allen seer verheft / en den

De passagie van de zuyt naer t'noorden is soo/ van S. Paulo/Rio de Janeiro/ Spirito sancto/ naer Parnambuco/Baya/ Rio das Ilhas ende Porto seguro.

beſten middel dat de Portugijſen als doen deden was voort te ſeylen/ ſoo langhe alſſe diep water vonden/ op hals en craeghy / volck onder en boven die upt ſaghen naer de Clippen om die te mijden / en ſeylden recht naer de Eylanden toe/daer ſy te voozen nieuwlandt af hadden ghemaeckt/ en dit was haer uyterſten trooſt / dat ſy meenden t'leven op de Eylanden te ſalveren/ende het gheviel jupſt ſoo/ dat ons t'gheluck mede was/ dat wy quamen gheloopen midden in de Abreolhos recht in't Canael.

Een weynigh te voozen hadde het met de Portugijſſche ſchip-lieden/als ooc de paſſagiers ſeer op een Dios Miſericordia gegaen/maer doen wy ſoo een diep vonden / waren al te ſamen ſeer verblijt/ en niet ſonder reden / want wy en wiſten alle niet beters / ofte het ſoude alhaer ons leſte ure gheweeſt zijn / wy ſeylden al guns ende weder/ ghelijck de Zwaluwen vlieghen / mijdende over al waer brandinghe was/ ende wy paſſeerden ſoo met gheluck tuſſchen d'Eylanden door / dwars over de Abreolhos henen/ ende en vonden nopt min als neghen en thien vaamen.

Dit ſelve is meer Portugijſen ervaren / ende ghebeurt dagheliyck/ jae ghelijck het blijckt / dat het ſoo ghemeen werdt / dat de Portugijſen haer op de Eylanden verfriſſchen en halen daer varſch water op. Deſe paſſagie om door de Abreolhos te paſſeren / is van my ſo nae t'leven af geteeckent als mogelijck is/ en tot meerder verſeheringhe hebbe noch andere upt voerpinghen / door ervaren Portugijſche Piloten/ die in de Abreolhos vier en vijf daghen hebben ghe-ſet gheleghen / ende met den boot over en over ghe-diept / ende bevinde het ſelfde niet anders als de

mijne/

mijne / daeromme wie hier comt ende mijn Boeck volght / daer ſonder ſchroom wel mach op aen gaen.

Hier benaden waerſchouwe oock een yeghelijck / die deſen vaerwegh ſal beſoecken om daer door te loopen / datſe altijts ſoo haeſt als de Eylanden haer vertoonen / wel uyt ſien naer branding he / het ſelfde ſchuwende / ſoo en comt gheen quaet doen / want van de zuyt comende / al eer men onder de Eylanden begint te comen / en heeft men niet te ſchuwen / als dat voor ooghen werdt gheſien / wel verſtaende als men niet te varde ooſt en is om de Ieſuyten / noch oock niet te varde weſt om de Clippen die van't vaſte landt af ſchieten daer om ſal een yeder hy come van de noort / of te van de zuyt / ſoo haeſt d'Eylanden in't ſight zijn / de ſelve recht z. ende u. van hem. houdende.

Om naer Spirito ſancto te ſeylen.

DEſe Riviere ligt bezuyden de Abreolhos op de 20. graden ende 10. minuten. Soo yemant het landt van Breſilien begheert aen te ſoecken bezuyden de Abreolhos, mach dat doen op de 19. graden en 30. minuten / al waer u een leeghe Cuſt ſal vertoonen in't noordooſten / dat is t'landt van Sobriqueriquerem, een weynigh bezuyden daer van / ligt Rio dos moncos, en ooch Rio Terſi by den anderen / ende van daer af langs de wal ſeylende naer de zuyt / ſal u een hoog lant vertoonen / ſoo wanneer ghy by dat hooge lant comt / daer is een riviere

ghenaemt Rio do se. Dese Riviere is seer bedriegelijck in't in seylen/ want soo men van buyten daer in comt /ist vol op weghen soo het schijnt/ende de meerendeel loopen wederom in zee/die in dese Riviere op wil seylen / houde de w. ende z. w. vlieten / in dese Riviere ontrent de zee cant tot achthien ende 20. mylen in't landt en woont gheen volck / want daer Neerlanders op hebben gheweest 18. ende 20. mylen verre/ende gheen volck vernomen/ maer daeromme en wil ick niemant laten onbedacht zijn die aen dese Custen comen / dat al ist datse niemant en sien / sy echter niet aen landt en comen sonder gheweer/maer nemen altijt de wapenen mede/want daer den eenen tijt gheen volck en is/daer is d'ander tijt volck.

Soo wanneer men in Spirito sancto wil seylen/ wesende op de voorsz. plaetse benoorden Spirito Sancto, soo sult dit hooghe landt van Rio dose laten ligghen/ende seylen daer by langs naer de zuyt/daer sal hem noch een ander hoeck vertoonen / die ghenaemt is Cabo dos Reys, aen de noort-zijde van dese Caep light een groote bocht / en in die selve bocht light een Eylandt / daer men wel mach onder setten/het selve is ghenaemt goeree.

De drielingen zijn 3. Eylandekens die in zee vant lande af ligg en 0. ende w. met Pero Caom

Van Cabo dos Reys tot de drielingen is 2. mylen z. z. o. Den hoeck Pero Caom is eenen hooghen Bergh/en het lant daer benoorden van/is een Cuppigh en scherp gheberghte/ende wert van de Portugijsen ghenaemt Guaripari.

Van de Rede tot Spirito sancto is 3. mylen.

Om de noort-zijde van den hoeck Pero Caom loopt een bocht / daer een Eylandt in de mont van de Riviere dos Reys light/ genaemt Ilha de Repose, waer onder ooch goet setten is / en om daer onder te setten / moet men het Eylandt benoorden van sigh

laten

laten ligghen/ende loopen bezuyden daer om in/ende settent tusschen het Eylandt / ende het vaste landt.

Die onder Ilha de Repose gheset light/en wil naer Spirito sancto seylen / moet den hoeck van Pero Caom schuwen / daer steeckt een staert af van Clippen.

Om in Spirito sancto te seylen / soo zijt ghewaerschout / dat aen de noort-zijde van de Baey op den hoeck genaemt Ponto de Tuberon, een Rif af streckt van steenen / ende recht teghen over t'midden van de Baey / meest zuyden ende noorden van den hoeck Tuberon in zee / light oock een drooghte / daer ghy van benoorden comende / moet tusschen beyde de drooghte ende den hoeck Tuberon door seylen / en in de bocht comende / daer light een Eylandt dat benoorden van u sal wesen/als dat Eylandt westelijcker als noorden van u is/ soo meught het wel setten indien het u belieft / want daer is schoone grondt.

Ofte het nu ghebeurde / dat yemant op de 20. graden en 20. minuten quame te landen/ sal de Cust wel vry moghen aen doen / ende seylen dicht by de Cust langs naer de noort / by soo verre den windt goet is / tot voor de mont van de bocht van Spirito sancto, ende seylt den hoeck om naer de Riviere/ en soo wanneer men in de Riviere comt/op het naeuwste van de Riviere aen de rechter handt soo men in comt / is eenen Bergh / ghelijck de Forme van een Suycker-broodt / en werdt van de Portugijsen ghenoemt Pan da Suqure, dien Bergh seylt voor by soo ghy na Spirito sancto wilt wesen / en op de rechterhandt al eermen te Spirito sancto comt/op den hoeck

light

light het Casteel van cleyn ghewelt.

Van Spirito sancto tot Baya fermose is 35. mylen/ de Baya fermose is een seer schoone Baey / daer een vlietent water uyt het landt comt loopen / in dese Baya soude men veel vervarsinghe van de Bresilianen vercrijghen / maer de Portugijsen zijn daer heel na by / soo wil ick een yeghelijck waerschouwen / van daer niet licht aen landt te comen / van weghen de Portugijsen die u sullen verraden en doot slaen / ist moghelijck.

Bezuyden dese Baya fermose zijn de Portugijsen, ende op de noort-zijde zijn't noch wilden/een gheheel onvertsaecht volck/daer men wel een besonder Boec af soude connen maken / van hare cloeck-moedighe stout-hertigheyt / wanneer sy ten stryde gaen / soo latense alle oude mannen t'huys by hare vrouwen blijven / om/of het gheviele datse achter bleven in den strijdt / even wel noch saet van haer soude connen ghewonnen werden.

Dit is het volck daer wy vooren in dit Boeck van hebben gheschreven / die hare kinderen oock op eenen boom helpen/ende dan die wederom daer doen af vallen/ ende wanneer die beseeren / slaense doodt/ en eetense op / dit volck heeft een seltsamen dans/ sy staen altemael in eenen ringh over ander man / ghekeert/neus en aers/ende danssen al bockende op een been/ende de eene handt light op de knye diese inghe-boghen hebben / ende clappen met d'ander handt in de handt die op de knye light/accorderende op haren sangh / ende het gheheele lijf gaet alsoo zy in haer handen slaen / en hebben eenen Crans van allerleye coleuren van Voghels veren om het hooft/ ende om den middel hanghende op het naecte lijf/

sonder

ſonder eenighe maniere van cleedinge anders aen te hebben / zijn daer beneven van het hooft tot de voeten gheſchildert met bruyne aerde / vermenght met lichte roo aerde / ende om de ooghen witte ringhen / ſoo dat ſy meer ſchijnen een conterfeytſel van eenen Duyvel / als van een menſchē te weſen.

Van't Eylandt S. Anna.

Voorts van deſe Baya ſermoſe tot het Eylandt S. Anna is 3. cleyne mylen 3. ende 11. op dit Eylandt ſtaet veel Breſilien hout, daer en woont gheen menſche op / het is een Eylandt daer veel lijf-toghts op ſtaet / voornemelijck is daer goet water / rontomme dit Eylandt is goet Ancker grondt om te ſetten / maer ſoo wie hier comt / ſy van my ghewaerſchout / ſigh niet lichte te vertrouwen aen landt / want al en ſaeghy ghy gheen volck / ſoo ſullen de Portugijſen, wanneerſe haer cauſſe ſchoon ſien / u doodt ſlaen / want ſy weten haer ſoo te verberghen / dat ghyſe niet cont ſien voor datſe u op't lijf zijn / de Portugijſen weten die aenſlaghen ſoo fijntgens te belegghen dat een man daer vant landt thien mannen die van lupſten comen ſullen om den hals brenghen. Daeromme wachte hem een yeghelijck die hier comt voor de Portugijſche practijcken / en houtdes nachts goede wacht / op dat ghy niet en wert overvallen / niemandt en can daer te voorſichtigh weſen / want ſ'nachts / voornemelijck alſt donckere Maen is / ſullen de Portugijſen met haer wilde in Parage dicht aen u hooft comen lupſterē of ghy op u hoede zijt / en ghy

van't Schip en coutse niet hooren/ soo stil connen de wilden in't water scheppen met haer panguaeyen, ende wanneer zy bevinden dat ghy op u hoede niet en zijt/soo sullen sy u overvallen.

Baya de salvadores.

Twee mylen van't Eylandt S. Anna in de boght/ is de Baya de Salvador aen de west-zijde van Cabo frio, ende daer is een Sout-panne / die men op de w. Cust van de Caep wel can sien/ recht tegen over Casa de Pedra.

Recht op Cabo frio light een Eylandt / dat hoogher landt is als de Caep/ende op de oost-zijde van de Caep in de bocht / ligghen drie Eylanden by elck anderen dicht aen het landt / en benoorden dese Eylanden is een Clippe/ die ghehel wit is van't Vogel mis.

t'Landtwaert van t'noordelijcxste Eylandt van de drie can men't setten / ende het zuytlijcxste dat is heel varde vlack van een drooghte/die tot op een slingher werpte na aen t landt comt.

Van Cabo frio.

DE Cabo frio light op de 22. graden 40. minuten/ende het is middelbaer landt van hooghte/ ende streckt n. w. ten w. in naer een bocht/ ende achter de Caep ist landt heel leeghe / soo dat de Caep/ als men uytter zee comt / schijnt een Eylandt te wesen / ende op de n. o. zijde van de voornoemde Caep ist landt hooghe / en is gheberghte dat diepe in't landt light / de Cust benoorden de Caep is heel hoogh landt/drie en vier dobbel/soo is oock de Cust bewesten de Caep.

Tusschen t'Eylandt dat op de Caep light / ende

de

de Caep / can men in zeylen op een fraeye Reede / dien ick de naem ghegeven hebbe van slapers-haven, niet om dat men daer ghenuſt ende ſonder ſorge ſoude weſen / want daer liggende / moet men voorneme-lijck op zijn hoede zijn / door dien dat men daer rontom in't landt light / maer alleen om de fraeye ghelegenthept die daer is / men lighter beſchut van alle winden / ende mengt ſoo naer onder het Eylant ſetten als ghy wilt van de 7. vaem tot de 3. na aen't landt / en is oock al ſchoone grout / boven op wit ſandt / ende onder cley / de ſtrandt van't Eylant is witte duyne / ende ghenoeg bequaem om eenighe tuynghen te doene / als ſloepen op ſetten / ſchoon maken / Scheepen timmeren / ende wat tot de zee noodigh is / men ſoude dit Eylandt connen fortificeren beſtant teghen eenigh ghewelt / daer en woont niemant op / ende de Portugijſen hebben een Cruys geſet aen de weſt-zijde op het n. w. eynde daer men in ſeylt.

Hoe men op de Reede van Cabo ſrio ſal ſeylen.

Wilt op deſe Reede te ſeylen / moet men van de w. ofte 3. w. zijde daer inne comen / t'iſſer heel naeuwe om in te comen / is niet meer als een boogh ſchoot wijt van't Eylandt aen't vaſte landt / maer het is aen beyde zijden ſteyl en hoogh Clippigh landt / by naeſt ofte men te Dort-muyden in Enghelandt in ſeylden / op de noort-zijde ſoo men daer in ſeylt / ligghen aen de zee cant aen de voet van de ſtrandt Clippen / ghelijck oock van't landt waren af ghebroken ende in de zee ghevallen / als ghy daer

in seylt/soo hout midden waters de zuyt zijde naest/ men moet by daghe daer in comen / buyten voor het gat in't incomen ist heel steyl 60. ende 70. vamen diep/soo dat het gheen groote wijsheyt en is buyten te setten/ voornemelijck winter-daeghs/ van Maert tot September is t'weder daer heel onghestadigh van reghen ende windt / al hoe wel het niet langhe en duert / nochtans rade niemant daer snachs te blijven ligghen / maer onder seyl te houden is de beste voet/ tot des anderen daeghs/loopen dan binnen/ wat aengaet om in dien voornoemden tijdt voor by te raecken/ende daer van versteken te werden/ en hoeft niemant te sorghen/want in dien tijdt cont ghy aen die Cust comen waer't u belieft / door dien den windt als dan meest alle daghe / ofte ten langhsten alle 2. daghen op die Cust verandert.

Hoe varde Cabo frio van Rio de Janeiro ligt en van wat ghedaente de Cust is.

Van Cabo frio w. n. w. een myle langs de Cust/ staen vijf ofte ses scherpe Clippen dicht aen de voet van de strandt/ die de Portugijsen Casa de Pedra noemen / dwars van die Clippen in zee is ancker-gront en meught daer wel setten / doch waerschouwe hun die in Cabo frio willen wesen / datse soo varde inde boght niet comen moeten / want den stroom soude u de boght in leyden / die niet een springh om Cabo frio soo hert comt schieten langhs de Cust naer de boght/dat men het tye met vier riemen in een schips boot niet en can doodt roeyen.

Van Cabo frio tot Cabo de Ianeiro is 35. mylen/ w. z. w. ende o. n. o. en van Cabo de Ianeiro ontvalt hem het landt z. o. ende n. w. 8. mylen / tot de mont van Rio de Ianeiro toe.

Dese Cust is altsamen hoogh lant tot in de wolcken / vier en vijf dobbel / uytghesteken aen Cabo

de frio

de frio, alwaer de ſout panne is / daer t'landt met een boght achter de Caep om loopt / daer is de Cuſt heel leeghe ghelijck t'water. Int landt beooſten Cabo de Ianeiro light eenen Bergh / die boven alle het ander landt uytſteeckt / en is ghelijck de cop van een Suycker broodt / dien Bergh ſoo men van Cabo frio coust ſeylen / ſal met u wiſſelen tot in de Riviere van Ianeiro toe.

Op de Cabo van Ianeiro liggen drie cleyne Eylandekens dicht by den anderen in een drie ſpringh / ghy meucht die op't loot ſoo naer aen loopen als ghy wilt / ſult vooreerſt ſlick grondt hebben / en daer na dicht by comende ſandt grondt / het ooſtelijckſte ligt naeſt de wal / en daer ſteeckt een ſtaert af om de ooſt / en Z. O. ten O. van deſen hoeck Ianeiro ligt t'Eylandt Corbonkel, daer is op de weſt-zijde goet Ancker-grondt / en men mach daer wel onder ſetten / een de weſt-zijde van dat Eylandt liggen 2. ofte 3. Cliphens af.

Om in Rio de Ianeiro te ſeylen.

In deſe Riviere is wel te ſeylen / want daer niets te ſchuwen is / als dat voor ooghen wert ghesien / men heeft er over al ſlick grondt ſoo ſaghte / dat het loot daer verlooren in valt / ſoo dat oock albaer tot veel plaetſen / ſoo pemant wil ſetten / de Ancker's ghe ſchoept moeten zijn.

Recht in de mondt van de Riviere de ooſt-zijde naeſt / liggen vijf ofte ſes Clippen by den anderen / men mach wel over beyde zijden van die Clippen langhs in ofte uyt ſeylen: maer de Portugijſen gebruycken altijts het diep beooſten de clippē langs /

dat houden sy voor t'beste ende t'ghereetste / doch over alle beyde de zijden is water ghenoech 20. ende 30. vamen / uytghesteken als men beoosten de Clippen langs loopt / dwars teghen de Clippen over en ist maer 6. ende 7. vaem diep / om de Riviere op te seylen naer de stadt / soo haest als ghy de Clippen ghepasseert zijt / loopt recht naer t'Eylandt Monque n. w. aen / tot dat ghy dwars van den hoeck comt daer het Casteel van de stadt op staet / dien hoeck is varde af vuyl en Clippigh / daeromme en sult die niet naerder comen als op 17. vamen / men can oock met gheen groote Schepen tusschen dien hoeck ende het Eylandt Monque door op de Reede comen / want daer en is niet waters ghenoech / het lighter oock vol Clippen. Die op de Reede voor de stadt wil wesen / moet buyten t'Eylandt Monque om loopen / en seylen tusschen t'Eylandt Monque ende een ander Eylandt / dat t'landewaert bewesten van Monque light na de Reede toe / ende set voor de stadt het noort eynde naest / ghy meucht oock wel recht midden de stadt setten / maer t'noort-eynde naest is de beste Reede voor groote Schepen.

De stadt light op de west zijde van de Riviere.

Bezuyden het Eylandt Monque w. n. w. van den hoeck daer het Casteel van de stadt op staet / op de 18. ende 19. vamen is goede Ancker grondt. De Portugijsen gheladen zijnde als sy willen t'zeyl gaen naer Portugael, ligghen daer noch ghemeenlijck 2. ofte 3. daghen al eerse vertrecken.

Om uyt dese Riviere te seylen / moet men hem wachten van die voornoemde Clippen midden in de mont van de Riviere / dat men de selve niet te na en comt / voornemelijck met stil weder / want de ebbe valt daer dwars over henen / daeromme sal men de

Riviere

Riviere uyt seylende/altijt een Ancker claer houden/ om/oft stil wiert te laten vallen/ofte sout lightelijck door het tije daer op belenden.

De mont van dese Riviere loopt tusschen t'hooge landt/ende de gheheele Riviere over ist al hoogh landt/Berghen tot in de wolcken toe/voornemelijc is daer eenen Bergh/die boven alle de andere uyt siet/en heeft drie spitsen/ghelijck ofte het een handt met drie vingheren ware.

Beſchrijvinge van deſe Riviere ende de Stadt / die de Portugijſen daer in hebben ghebouwt.

Deſe Riviere is ghelegen op de 23. graden 25. minuten

DEſe Riviere hebben de Portugijſen ghenoemt Rio de Ianeiro, het is een ſchoone Riviere / bequaem tot de ſchip-vaert / door de wel ghelegentheden die daer zijn / ſoo voor groote als cleyne ſchepen / ende het is een vette Landtdouwe / ſoo in de Valeyen tuſſchen de Berghen / als ooch op de Berghen ſelve / die met ſchoone pleynen verrijckt zijn / ende alles wat men daer op ſaeyet of plantet vloeyt in wasdom / maer alſoo de Mieren daer oock zijn (doch niet in ſoo grooten quantiteyt als wel tot Parnambuco, ende de Baya) ſoo en can noch alle loof daer ſoo ghheel wel niet groeyen / ofte werdt van de Mieren ghe-ſchent / voornemelijck t'ghene een ſoete wortel heeft / de Suyckeren ſouden groote ſchade lijden van de Mieren / ſoo de Portugijſen elcke reyſe als ſy het Suycker hebben ghesneden / t'landt niet en branden / het is daer winter / alſt hier in ons Neerlandt Somer is / ghelijck April, Meye, ende voorts tot September toe / ten vieſter met / maer s'winters is daer de lucht over trocken / waer uyt voorts comen zuyt-ooſte luyen / met ſcharpen hagghel / vermenght met ſulcken

ſulcken houde / dat u de vingheren ſchijnen af te zinderen / voornemelijck het varende volck / die als dan de Marſſepls moeten in halen / dees buyen zijn ordinaris maer voor twee ofte drie uren ten langhſten / ende dan wert het weder mop weer.

Het Suyckier-riet groeyt daer ſeer rijckelijck / ende brenght ſchoon dick riet voorts vol ſop / meer als wel op de noort Cuſten van daer / als Parnambuco, Baya, ende ſoo voorts / maer ten gheeſter wederom ſoo veel Suyckier niet / als op de voornoemde noort-zijde.

Int ſieden conſumeert ſeer veel / ende dat door de groote vochtichheydt / ende de houde lucht die daer is / want t'Suyckier-riet op het veldt ſtaende / verwacht veel reghen / maer daer by moet oock heete Sonne ſchijn weſen / ſoo dat het Suyckier-riet op het beſte groeyt / daer't drie en vier maels op eenen dach reghent / ende weder heete Sonne ſchijn is / in ſomma van Rio de Ianeiro zuyt-waert / wert de lucht houder en vochtigher / ſoo dat oock tuſſchen Rio de Ianeiro, ende de Baey van S. Vincent, t'welck het zuydelijckſte eynde is van Breſili Meridionalis, wepnigh Suyckier werdt ghemaeckt / ſoo dat alle de Suyckeren die uyt Breſilien comen ghewonnen werden / zijn 18. ofte 20. mylen van benoorden Parnambuco, tot deſe voornoemde Riviere de Ianeiro, ontrent 80. mylen Cuſte zuyden ende noorden / daer al Suyckier ghemaeckt werdt / al waer de Portugijſen vier hondert Suyckier meulens hebben / onbegrepen / acht ofte thien meer of min die daer ſouden moghen weſen / ende elcke Suyckier meulen / d'een voor d'ander / maken ordinaris vijf en twintich duyſendt Aroben

Suyckers ſjaers/ende elcke Arobe is 32. pont/het welcke alle jare bedraecht 10000000. Aroben ſuyckers / dat jaerlijcx in Breſilien ghemaeckt ende naer Portugael werdt ghevonden/ſonder tgene noch het Breſilien hout dat op die gheheele Cuſt langs waſt/ waer van op ſommighe plaetſen heele Bosſchagien ſtaen/van 20. ende 30. mylen lanck. In de Riviere de Ianeiro ende het landt zuyptwaert daer van naer S. Paulo toe / groept veel Mantiocque, waer over veel Schepen in Rio de Ianeiro comen Farinha laden / om in Angola Negros te gaen handelen.

De Stadt die de Portugijſen noemen Ianeiro, is van haer ghebouwt aen de weſt-zijde / twee cleyne mylen de Riviere op in een bocht daer die Eylandekens voorliggen/ de Stadt is dat weynigh ſchilt, ſoo groot als de gheheele bocht/die meeſt maen-wijs is / met een ſlechte ſandt ſtrandt / ſonder heuvelen ofte gheberghte/en t'is een black pleyn/ outrent een half myle t'landtwaert datter gheen gheberghte is/ maer op beyde de eynden van de Stadt /-daer light het gheberghte heel ſteyl opgaende/doch de gheheele Stadt light ſlecht langs het water / ſoo lanck zijnde, datmen die in een half ure qualijck ſoude connen ten eynde gaen / haer breedte is thien ofte twaelf huyſen / de ſtraten en waren in't jaer 1618. noch niet ghecalzijt / men gaeter tot de inclauwen toe in't ſandt / daer en zijn oock noch gheen muren noch wallen om/daer en ſtupten gheen Pooten.

De fortificatien van deſe Riviere ende de Stadt zijn vier Caſteelen / waer van t'voornaemſte Caſteel is ghelegheu op de ooſt-zijde in de mont van de Riviere / op den Oever van eenen hooghen Rotzſteen/ die ſoo Clippigh is/ dat daer laver noch gras op en

op en waſt / het tweede Caſteel ligt een weynigh meer innewaert / op een Eylandt dat aen de weſt caut van de Riviere ligt / ſoo dight aen't landt / dat men daer met gheen ſchips boot tuſſchen door en can varen / dit Eylandt is aen't zuyt oost eynde heel hooghe / met eenen Bergh die de figure heeft van een Suycker Forme / ende aen de n. w. zijde iſt leegher / daer ſtaet het tweede Caſteel op / t'derde Caſteel ligt op't z. o. eynde van de ſtadt / al waer vooren is af gheſchreven / ende het ligt op een Clippe / aen den hoeck in't water / t'vierde Caſteel ligt aen't n. w. eynde van de ſtadt op eenen Bergh / maer de principale macht die de Portugijſen daer hebben / zijn de Breſilianen ſelve / die daer noch vele in ſlavernye onder de Portugijſen woonen / en zijn hun ſoo ghehoorſaem / dat ſe voor haer door een vier ſoude loopen / waer op oock de Portugijſen haer meeſt verlaten. De Breſilianen vreeſen de Portugijſen ſoo / dat wanneer ſe uyt gaen om eenighe tocht te doene / t'zy te water oft te lande / ſy niet en ſouden dorven onder d'ooghen comen / als ſy haer eer niet om vaillants en hadden ghedragen.

Hoe de Portugijſen alle liſten aenwenden, om ſoo een boot aen't landt te verraſſchen.

DE tochten dieſe daer te water doen / zijn / alſſe eenighe Schepen van Duytſche, Franſche, oft te Engelſche natie op de Cuſt vernemen / dan leggheńſe alle liſtighe laghen aen / om ſoo een boot met volck aen lant te verlacken / dieſe dan doot ſlaen. De tochten dieſe te lande doen / zijn teghen haer eighen natie / die haer niet en willen beghéven onder de

slavernye van de Portugijsen, ende die heeten de Portugijsen Levantados, t'welck soo veel is te segghen/ als rebellen.

Als nu t'zy Bresilianen oft Negro yets misdoet/ werden van de Portugijsen soo onghenadelijck door andere slaven ghecastijdt / dat een recht Christen mensche t'selve niet en soude connen aen sien / sonder daer over seer ontset te zijn / ick hebbe t'selve ghesien van een swerte slave die van honghers noot 2. brooden Suycker hadde ghenomen / ende vercocht / om eens zijnen buyck te moghen versaden. Den meester van dese Negro soo haest als hy het te weten quam / dede den Negro moeder naeckt binden / met den buyck op een plancke / nederwaert teghens d'aerde aen/ende wiert met een drooghe Stiers pese door een ander Negro , meer als een gheheele ure lanck soo ghesleghen op dat naecte lijf / dat van de Schoer-bladen tot de Dyen/niet een plaets en was ofte het vel hinck daer by neder / ghelijck een verscheurt cleet/ ende waer noch erghens een plecxken was / daer een blader niet door en was / werdt met een vliem door ghesneden/doen quam daer eenen Negro , die hadde een teste met azijn met sout gemengt/ ende vreef die pekel in de wonden van den Negro, die soo gheslaghen al vast ghebonden most blijven ligghen/ende als de Negro met den azijn pekel wert ghevreven / hebbe ick t'selve (al hoe wel het my in mijn herte zeer dede) staen aen sien / dat den Negro zijn vleesch / soo hy daer levendigh op de plancke lagh ghebonden/ t'samen cromp / ghelijck een stuck Ossen vleesch / daer men't sout in vrijft / dit en was noch niet ghenoech/maer als dien pekel daer in was ghewreven / soo naemen sy noch een stuck herpuys

in de

in de eene handt / ende een brandent yser in de ander handt / ende lieten alſoo dat herpuys brandende op dat openе gheſlaghen druppen / doen ſchreuwde den Negro, dat een menſche t'herte moſt erbarmen / als nu al t'gheheele lijf wel was bedropen van't brandende herpuys / ſoo wierdt dien armen gheſlaghen Negro, noch ſoo met dat naerte openе lichaem / gheleght op zijn linien / met zijn hals in eenen bloch / daer hy ſoo als een beeſte / ſonder zijn wonden ofte zeeren te verwaken / den gheheelen nacht moſte ligghen / ick hebbe noch meer andere tyrannye van de Portugijſen, ende Spaengiaerts aen hare ſlaven ſien ghebruycken, maer nademael mijn voornemen niet en is / door dit Boeck / der Spaengiaerden ende Portugijſche tyrannye / aen hare ſlaven gheheel upt te drucken / ſoo ſullen wy't hier by laten blijven / ende vervolghen wederom de Cuſte.

Beſchrijvinghe van de zee-cuſt/tuſſchen Rio de Ianeiro ende S. Vincento.

DE Cuſt van Rio de Ianeiro tot het Eylandt Morrenbay op de zee cant/ is veel ghehoken landt/ende zijn al Eylandekens/ daer men met ſloepen en jachten can onder te Reede loopen/ 3. mylen van de Riviere Ianeiro is een Reede ghenaemt Tojoqua, ende is tuſſchen twee Eylandekens inne.

Een groote myle meer naer de weſt/ is een Reede ghenaemt avontmael, om dat wy ghevanghen ghebracht werden van Angro dos Reys, ende onder dees Eylandekens bleven wy des nachts ligghen/ ende de Portugijſen hielden al daer haer avontmael op het Eylandt/ ende het is een ſraepe Reede/ beſchut van alle winden/ uyt gheſteken den zuyden windt/ dien waept daer minſt.

Drie mylen neer naer de weſt light t'Eylandt Tigry, om dat als wy daer voorby voeren/ ſaghen een Tiger op de cant van't water ſtaen/ onder dit Eylandt is oock goet Ancker grondt/ en men lighter beſloten ſonder zee open te ſien. Deſe Reede werdt van de Breſilianen Garatuba ghenaemt.

De kennisſe van deſe Cuſt is ghewelddigh hoogh landt tot in de lucht/ vier en vijf dobbel/ voorneme-

lijck

lijck is daer eenen Bergh bewesten Rio de Ianeiro, die boven alle de andere Berghen uyt munt/soo van hooghde als oock van fatsoen/ende is boven op den top alleens ghelijck een Ouvaers nest/ werdt van de Portugijsen ghenaemt el Gavea.

Van t'Eylandt Morembaya.

T'Eylandt Morembaya is 12. mylen van Rio de Ianeiro, ende doet hem op als men van beoosten comt/ ghelijck een hoy-tas, die van het ander landt met eenen hoeck af light.

Om daer in te comen is diepte ghenoech/ loopt soo langhe langs de wal buyten de Cust, tot dat ghy bewesten van't Eylandt Morembay comt/ meucht wel dichte by de west zijde van Morembay langs in seylen/ en hebt niet te schuwen als t'gheen voor ooghen wert ghesien. Op de binnen punt van't west eynde van Morembaya, daer 3. ofte 4. Clippen boven t'water dicht aen't landt ligghen/daer treckt het tye met een vloet dwars over heenen oost op/ ende schiet tusschen het Eylandt Morembaya, ende het vaste landt inne/ naer de binnen wateren die daer zijn.

Wanneer men nu dese Clippen ghepasseert is/ moet den hoeck van't Eylandt Morembaya om seylen/ ende settent pas om den hoeck op 5. vamen/ soo men eerst om den hoeck comt/sal't cort op drooghen/ van de 9. tot de 5. vaem/ ende van de 5. vamen/ voorts droocht het vlack op tot de 2. vamen toe/door een banck die van't oost-eynde van't Eylandt Morembaya af schiet/ soo wie hier comt/macht setten soo naer als hy wil/ de grondt is sant ende cleyne steen-

tyens

tgens / maer op den voornoemden hoeck daer de Clippen af ligghen is den grondt ſteenigh.

Om van de Reede Morembaya te ſeylen / naer de mont van Ilha grande is 2. mylen weſt ten noorden / ende ſult w. daer na toe loopen / om de wille van de zee / die altijts af werpt naer t'landt toe / het is in dien vaer-wegh 24. ende 25. vaamen diep / dan loopt over naer een Eylandeken / dat aen de Cuſt van Ilha grande light / en is heel wit van't Voghel mis / loopt benoorden dit Eylandeken langs naer het naeu toe / daer en is niet te ſchuwen als dat men voor ooghen ſiet / ſoo u den windt niet en wilde dienen / om van dien ſelven dach door te loopen / ſoo ſet het onder Ilha grande voor de mondt / op 18. ofte 19. vaamen dicht aen de wal / en by aldien de windt contrarie is / ſoo laveert daer wy door / het is aen weder zijden ſteyl / voornemelijck de vaſte Cuſt die is ſoo ſteyl / dat men niet den Boey-ſpriet in de boomen ſoude ſeylen / al eer het ſchip ſoude raken / het is een heel cort leet om door te laveren / men is terſtont niet een gancx twee ofte drie binnen / daer iſt gheheel wijt / ende als men binnen comt / can men de kupſen van d'Angre dos Reys ſien ſtaen / n. w. ten w. op eenen ſteylen Oever / ſeylt recht daer na toe / ende en hebt niet te vreyden / als dat ghy voor ooghen ſiet / ſoo langhe tot dat ghy by twee groot-achtighe Eylanden comt / die beweſten de mont van d'Angre dos Reys ligghen meeſt daer teghen over / aen't zuyt ooſt eynde van dees Eylanden ſtreckt een ſtaert af die heel vlack en ſteenigh is / daerom en ſult die Eylanden niet naer comen / als op een Cabel lenghte / ofte een weynigh meer / dees Eylanden hebbe ſelve ghenoemt de twee ghebroeders, om datſe ſoo naer malcanderen liggen.

Van

Van dees Eylanden loopt recht naer de mont / ende scheit tusschen den hoeck van d'Angre dos Reys ende een Eylandeken / dat recht midden in de mont ligt voor / t'Eylandt dat midden in de mont ligt is bycans heel ront / ende staet vol Bananas Boomen / hebbe het selve daeromme Ilha de Bananna gheroemt.

Loopt den hoeck om oost op / ende set in die bocht / met dat ghy om den hoeck zijt / teghen over een cleyn steenen hooft / dat de Portugijsen tendeele daer ghemaeckt hebben / ende ten deele daer te voren gheweest is / met cleyne Schepen can men wel teghen het hooft aenligghen.

Van *d'Angre dos Reys* naer de west te seylen.

DEn van d'Angre dos Reys het west eynde van Ilha grande uyt te loopen / meughy wel tusschen de twee ghebroeders / ende het Eylandt Coris voor loopen / dan laet ghy de twee ghebroeders aen backboort ligghen ende scheit naest zuyden / daer en wert op het Compas sonderlinghs niet gheset / soo langhe men daer tusschen het landt in is / de wegh wijst u selve / de west mont van Ilha grande is wijdt ende breedt / en daer en is niet te mijden als dat voor ooghen ghesien werdt / uyt ghesondert de Clippen van't Eylandt Ypoia die moet men wat mijden.

Die het west eynde van Ilha grande wil in comen / ende het ghebeurt ock soo / dat ghy bedonckert / oft windt en tye comt u teghen / ende zijt noch een wepnigh buyten / loopt naer de wal van Ilha grande toe / daer ligt een Eylandeken

bight aen de wal ghenoemt Ilha de Iorgégtego, daer onder meuchdy op 3. en een half vaem te Reede loopen / maer cont ghy ſoo varde binnen comen tot onder het Eylandt Ypoia, ſoo ſet daer onder op 6. vaemen / ende mijt de Clippen een weynigh die daer af liggen. Alle deſe Cuſt is uytternaten hoogh landt ſoo is oock Ilha grande 3. en 4. dobbel / wie hier cont ſie wel voor hem dat hy niet en wert verraſcht / dit zijn al Reeden daer men niet en hoeft te ſorghen beloopen te werden van eenighe ſtorm / want het zijn Reeden die men al wel ſlapers-haven mochten noemen / maer wacht u van't verraet der Portugijſen.

De Cuſt weſt-waert van Ilha grande naer de bogght Vbatuba iſt al hoogh landt. In de bocht van Vbatuba ligt een Eylandt ontrent een vierde part van een myl van't landt af ghenaemt Ilha dos porcos, waer onder goede Reede is voor alle winden / die op die Cuſt waepen. Die daer onder wil ſetten / neme eerſt de ſlach van't vaſte landt / en ſeyle dan ſoo tuſſchen t'vaſte landt ende het Eylandt naeſt / inne / ende ſet in de bogght onder het Eylandt. Om nu het ander eynde / te weten het n. w. upt te loopen / dat cont doen op 8. vamen / en met dat ghy bupten cont / ſult het Eylandt van S. Sebaſtiaen ſien / het welcke een haven heeft aen de zupt-zijde ghenaemt Porto dos Caſtelhanos, ghy moet u wachten van tuſſchen t'Eylandt S. Sebaſtiaen, ende het vaſte landt te loopen / in de bogght van Garamunis, want het iſſer heel Clippigh.

Dwars van S. Sebaſtiaen om de zupt ligghen 2. Eylanden / ghenaemt / t'eene Victorio, ende t'ander Ilha do buſios, t'Eylandt Victorio ligt 3. cleyne myle

ten van Porto dos Castelhanos 3. ten w. ende Ilha de bufios light een myle 3. w. ten z. van Porto dos Castelhanos, aen beyde dese Eylanden can men Reede maken / en daer is hout en water op.

Die mylen en een half w. ten z. van Porto dos Castelhanos ligghen de Alcatrasses, op de oost zijnse vol Clippen en ruysen wel een myle in zee/ sy liggghen ontrent 4. mylen van't vaste landt.

Noort west van dese Alcatrasses twee mylen en een half/ light het Eylant Monte de trigo, een groote myle van't vaste landt / aen de n. w. zyde op dit Eylandt loopt men in / naer S. Vincento, tusschen S. Amaro, ende Monte de trigo door.

Beschrijvinghe van de zee-cust Parnapiacaba in Cananea.

Beginnende van de Baey *Sanctos*, ende *S. Vincente*, tot het Eylandt *Cananea*.

Et landt van Parnapiacaba beghint van S. Vincento en Sanctos af zuytwaert/ en eyndight in't midden van een boght / die/ die Cust heeft / en van de Baey S. Vincento en Sanctos tot dien boght is 18. mylen / en de Cust streckt n. o. ten o. ende z. w. ten w. tot een Eylandt toe/ dat recht in de boght light/ en de is ghenaemt Ilha de Cananea.

Als men op de Cust van S. Vincento en Sanctos comt uyt ter zee/ soo siet men het landt gheheel vaerde/ ende is gheberghte dat vaerde in't landt light/ de Portugijsen noemen dit hoogh gheberghte Serras de Parnapiacaba, ende het is ooch t'gheberghte van't landt Parnapiacaba.

Om tusschen *S. Amarca* en *Monte de trigo* door te seylen, naer *Santos* ende *S. Vincento*.

ALsoo men tusschen die 2. Eylanden S. Amarca en Monte de trigo in seylt/ moet het vaste landt geren/ ende seylen daer by langs na de west/

soo

ſoo langhe tot dat ghy comt by eenen hoeck van het vaſte landt/ daer een Eylandeken aen light/ ontrent een Gootelingh ſchoot van den hoeck af in zee / ende deſen hoeck is 3. groote mylen van de mont tuſſchen S. Amarca ende Monte de trigo, daer men eerſt uyt ter zee comt.

Deſe mont wert van de Portugijſen ghenaemt Barra Britioca, om dat het de wilden Bretioggua heeten. Dit voornoemde Eylandeken wert ghenaemt Muella, ende daer boven zijnde / ende t'ſelf'de ghepaſſeert / als dan comt ghy in de Baey Santos, daer hebben de Portugijſen een Fort ghemaeckt en noemen da Crus, voor het Fort can men't ſetten op 8. vamen / maer voor het Stedeken Sanctos en can men niet comen / ofte men moet over een dobbel van vier vamen voor by het Caſteel loopen / ende ſetten voor het Stedeken daer de Portugijſen ligghen.

Om in de Riviere voor S. Vincento te ſeylen/daer ligt een cleyn Eylandt in de mont met 3. leeghten/ en een is de grootſte / in't incomen van de Riviere is eenen heuvel ghelijcke de Forme van een Suyckerbroodt / en aen de noort-zijde is een punt daer een hooghte af ſchiet recht naer den voornoemden heuvel / en ſchijnt de Riviere te ſluyten / t'eynden die hooghte moet men op drie vamen om ſeylen naer het Stedeken S. Vincento toe / benoorden het Eylandt langhs/en ſettet op vier vaem voor de Stadt/ benoorden t'Eylandt langhs / daer by ſult verſtaen / dat het Eylandt altijt aen Stierboort moet blijven.

Dwars van deſe Riviere S. Vincento 3. o. ende n. w. naer zee ligghen veel Eylanden/onder anderen een Eylant dat wel 6. mylen varde in zee ligt.

Van de Riviere *Capivarij*.

TWee cleyne uyren van S. Vincento z. w. ten z. is een Riviere ghenaemt Capivarij, de mont van die Riviere heeten de wilden Barra itanghaen, ende de Portugijſen noemen't Nove povoaſon de noſſa Senhora de Concenſon, voorts aen in de mont van die Riviere is eenen dorpel van drie vamen diepte / ende ſtreckt recht oost ende weſt inne.

Van de Riviere *Vguaa*.

TDrien uyren van Capivarij z. w. ten w. ligght een Riviere ghenaemt Vguaa. In deſe Riviere ſeylt men op vijf vamen / maer daer loopt een bare aen de mont ſoo men uytter zee comt / hemels hoogh, en daer comen altijts z. zeen naer malcanderen / heel hoogh gheloopen / ſoo dat een ſwaer Schip daer in comende reken ſchap moet maken / op een vaem hielens ten minſten vier voeten / in deſe Riviere loopt oock een vliet zuyden op in't landt.

Van *Rio Itacuatiara*.

TDrien uyren van de Riviere Vguaa z. w. ten w. is een Rivier ghenaemt Itacuatiara, en is aen de noort-zijde achter het Eylandt Cananea. Dit is de principale Reede in Cananea, daer is vijf vamen in't inſeylen / ende men ſeylt by het Eylandt inne / in den winckel van het vaſte landt / want het Eylandt Cananea ligght recht in een bogght van't landt

landt / ende de Cuſt benoorden t'Eylandt ſtreckt n. o. ten o. ende z. w. ten w. ende de Cuſt bezuyden t'Eylandt ſtreckt naer Lagua de Parnagua, meeſt zuyden ende nooyden / een weynigh ooſt ende weſtelijcker.

Van *Rio Ararapira.*

AEn de zuyt-zijde van dit Eylandt Cananea, light een Rivier ghenaemt Ararapira, die men mach incomen op 4. vamen. Op dit landt is veel ververſinge ſo van fruyt / hoenders ende water / op deſe Cuſten (waer gheen Portugijſen en zijn) can een yeghelijck van de wilden alles crijghen / wat hem van noode is. De wilden die daer op die Cuſten woonen / zijn uytermaten ſeer vyant van de Portugijſen, daeromme moet een yeghelijck wie daer comt de wilden ter deghen onderrechten / dat ghy gheen Portugijſen en zijt / ofte ſy ſullen u (t'zy door yzactijcke / ofte door macht) doodt ſlaen ende op eten / maer onderrecht weſende dat ghy gheen Portugijſen noch Spaeingiaerden en zijt / ſoo comt ghy van haer crijghen wat ghy begheert / en ſullen u alle vrientſchap bewijſen die ſy connen.

Ick moet oock een yeghelijck hier by waerſchouwen / hun niet al te vry met de wilden te maken / maer weeſt voorſichtigh / ende en thoont haer oock niet te veel dinghen / want ſouden u om t'goedt doodt ſlaen.

Van *Lagua de Parnagua.*

Vyf mylen van Ararapira zuyt waert langs de Cuſt / is den hoeck van het noorderdiep / ofte incomen van Lagua de Parnagua, ghenaemt Suparabu, daer can men met een Schuyt in comen om Reede te maken op 6. vamen / men macht daer over al ſetten.

Twee cleyne mylen meer om de zuyt is t'middel diep / ende wert ghenaemt Bayſagaſuy. ende heeft 5. vaem water om in te comen / meucht ſetten waert u goet duncht.

Twee groote mylen om de zuyt is t'derde diep om in te comen ghenaemt Ibopupetuba, dat is 6. vamen diep om in te comen / ende als men daer een vierde part van een myle binnen ghezeylt heeft / daer is een bequame plaetſe om Reede te maken. Deſe Lagua de Parnagua is vijf groote mylen wijt langs de Cuſt / en men coint daer als boven beſchreven / tot drie beſondere plaetſen in. Dit Lagua de Parnagua light in't gheberghte van Parnapiacaba, op de poolshooghte van 25. graden ende 10. minuten bezuyden de Linie, ſult ooch weten dat al wat hier vooren is beſchreven / moet bezuyden de Linie verſtaen worden.

Beschrijvinghe van de Zee-Cust van Parnapiacaba in Parnagua.

Beginnende van *Lagua de Parnagua*, tot het Eylandt *S. Catarinna*.

TWaelf mylen om de zuyt langs de Cust is Rio de S. Francisco, daer men op twee plaetsen in comt. Dese Riviere is aen de zee 2. mylen wijt/ en daer ligghen 3. Eylanden recht voor in den mont/ ende men seylt bezuyden ende oock benoorden de Eylanden in die Riviere/ het Canael bezuyden de Eylanden werdt ghenaemt Aracari, ende het noordelijcxste is ghenaemt Bopitanga, dese Riviere en wert niet ofte weynigh gheexstimeert/ oock niet veel besocht/ door dien Lagua de Parnagua daer soo dichte by is/ soo loopen de Schepen naer die Reeden toe/ soo door ghewoonte/ als oock om de beter gheleghentheyt die daer is.

Van *Rio Tapuca*.

TWaelf mijlen langhs de Custe 3. ten o. light een Riviere genaemt Tapuca die tot desen noch weinich besocht is/ hoe die selve ghestelt soude moghen wesen. Wat belanckt de Cust/ aldaer is

een rechte Cuſt ſchoone ſonder buyten / tot het Riviertken Tajahug toe / op de 28. graden bezuyden de Linie.

Van de bocht *Garoupas*, ende *Cabo Mandivi*.

AEn de zuyt zijde van de Riviere Tajahug is een groote bocht / die genaemt wert van de Spaeinguiaerts Enſeada de Garoupas. Vijf mylen van de Riviere Tajahug na de zuyt / op de 28. graden ende 15. minuten / light den hoeck Mandivi n. n. w. ende 3. 3. o. met Tajahug. Op de hoeck Mandivi aen de zuyt zijde light een Eylandt ghenaemt Gale. Vijf mylen van Gale en de zuyt / light den nooyt-hoeck van't Eylandt S. Catherinna, waer langs men ſeylt naer de bocht Tojuqua, latende het Eylandt Gale ende den hoeck Mandivi, nooyden van u ligghen.

Van de bocht *Tojuqua*.

DE bocht Tojuqua light vol Eylanden / en men can over al Reede maken / die in de vooyſchreven bocht Tojuqua ſeylen wil / die blijve als vooren langs de nooyt-Cuſt van het Eylandt S. Catherinna ſeylen / tot in de bocht.

Van't Eylandt *S. Catharinna*.

SAnta Catherinna is een Eylandt van 8. mylen lanck / gheſtreckt zuyden ende nooyden / buyten op de ooſt-zijde van het Eylandt en is nergens

ghoen

gheen Reede / als alleenlijck onder een cleyn Eylandeken / gheleghen aen het zuyt eynde van S. Catherinna, dat van de Spaeingniaerden ghenoemt wert Ilho de Arvoredo.

Van *Ilho de Arvoredo*, anders ghenoemt *'ghebeoomde Eylandt*.

DIt Eylandt Arvoredo verthoont sigh van verre heel groot / om dies wille dat het soo vol gheboomte staet / ende daer onder is goede Reede. Langs de zuyt Cust van S. Catherinna spilt men in de Riviere dos Patos, die recht open ligght / met het zuyt eynde van S. Catherinna.

Beſchrivinghe van de zee cuſt van Patoa.

Rio doſ Patos licht op de 29. graden.

EN deſe Cuſten comende / waerſchouw een yegelick wie daer ſoude mogen comen / dat sy voor haer sien van weghen de wilde Americanen, die daer op die Cuſten tot veel plaetſen noch heel wilt zyn / noch meer hebt u te wachten daer de Americanen met de Spaengiaert ofte Portugijſen over een comen / moet niet anders meenen ofte alle beyden zyn u doot vyanden / waer sy u connen verraſſen / ſullen u doodt ſlaen ende op eten / men ſoude hier wel met goede reden connen aenwijſen op dat elck hem te beter ſoude wachten / waeromme de wilden daer de Spaingiaert ende Portugijs met vereenicht is / ons ſoo hatich vyandt zyn / maer alſoo int partyculier daer van in dit boeck wert aengheraeckt ſoo ſullen alleen ſeckere een weinigh roeren van t'gheene den Spaeingniaert ende Portugijs de wilden wijs maken / dat de weemdelinghen (ſoo noemen sy de Duytſche, Engelſchen ende Franſoeyſchen natie) alle de wilden dieſe crijgen tot Pulver verbranden / ende van t'ghebeente Buſpoer maken / ende daer toe ſeggen dat wy duyvels zijn / ende van nu af al vyanden ende gheen gheloof en hebben / ende al wat wy trachten is menſchen te mooyden om t'goet / te recht zyn sy die de menſchen om

om t'Gout ende Silver om den hals brenghen.

Dit zy een yeghelijck ghenoech / en wilt door dese mijne waerschouwinghe op uwe hoede wesen. Dese plaetsen en sal men oock / als de noot sulcx niet en vereyscht / van Maerte tot Augustus, aen doen / want in desen tijdt ist aldaer Winter / ende heel onghestadigh weder / van windt / coude / ende reghen.

Van *Rio Vpaba*.

VAn Rio dos Patos tot Vpaba is 7. mylen langs de Cust z. ende n. Vpaba is van binnen een staey Riviere / maer en heeft niet meer als 6. voet water om in te comen / het diep wert van de Americanen ghenoemt Ybuasup, voorts van Rio Vpaba tot Rio da Lagua is 6. mylen.

Van *Rio da Lagua*, ofte anders ghenoemt *Porto de Biassa*.

RIo de Lagua, die oock anders ghenoemt wert Porto de Biassa, is alleen voor cleyne Schepen / die daer inne wil wesen / moet wachten naer het tye / een z. w. ende n. o. Maen maeckt daer hoogh water / daer light een Eylandt voor de Riviere aen de zuyt zijde ghenaemt Reparo, onder dit Ilho de Reparo moet men't setten / want van het Eylandt tot de Riviere / en is nerghens gheen Ancker grondt / het Eylandt light recht voor een Baey / ende in die Baey onder t'Eylandt moet men't setten / soo langhe tot dat het hoogh water is.

By dit voorsz. Eylandt werdt de Riviere bekent / want daer ontrent anders gheen Eylanden en zijn /

het light op de hooghte van 29. graden 40. minuten.

Van Rio da Lagua langs de Cuſt om de zupt light Ararangua, neghen mylen het om de zupt langs de Cuſt / daer is Iboipetinhy, van Iboipetinhy tot Taramandahu is 14. mylen / ende van Taramandahu tot Rio grande, die ooch anders ghenoemt wert Porto de S. Pedro is 10. mylen.

Van Rio grande, ofte anders ghenoemt *Porto de S. Pedro.*

ALle deſe Rivieren voornoemt van Porto de Biaſſa tot Porto de S. Pedro, zijn onbequame Rivieren voor eenighe Schepen/ende het landt vol hooghe dorre gheberghten / maer de Rio grande ofte Porto de S. Pedro, is een ſchoone Riviere / het in comen aen de zee is naeuwe/ maer binnen comende is heel wijt / ende loopt n. n. w. op tot het landt van Patos toe / als men daer in comt / over backboort is goede Reede. De Cuſte buyten van Rio grande is over al ſchoon / ſoo dat men die Cuſt wel mach aen doen/ſonder eenigh perijckel.

Veerthien mylen van de Riviere Porto de S. Pedro naer de zupt / beghint een blackte die wel 20. mylen in zee ſtreckt / ende by het landt langhs de Cuſt/is over de 15. mylen breedt.

Dees blackte begint met de 33. graden/ende duert tot de 34. graden aen het landt / ende in zee tot de 35. graden.

Het landt van die Cuſt is leegh Duyne landt/ ſoo dat men daer ſal comen op acht en neghen vademen / ſonder het landt te ſien. Die mylen van de

wal

wal iſt thien vaem diep / en 12. ofte 13. mylen van't landt / iſt 25. vamen diep.

Van *Ilha dos Caſtelhos.*

DE Cuſte van Rio grande, ofte ſoo het anders ghenoemt werdt Porto de S. Pedro tot Ilha dos Caſtelhos is twee en vijſtigh mylen / ende ſtreckt van Rio grande tot Mar manſe de zuyt-zijde van de blackte / ſes en twintich mylen nooxt ooſt ten nooxden ende zuyt weſt ten zuyden. Ende van Mar manſe tot Ilha dos Caſtilhos ock ſes en twintigh mylen zuyt weſt ende nooxt ooſt. Ilha dos Caſtilhos light op de Pools hooghte van vier en dertigh graden / en veertigh minuten / ende ſoo yemant te lande coint op de vier en dertigh graden / moet dicht aen het landt weſen / al eer hy t'ſelve ſal connen ſien / men mach daer op het loot wel aen loopen / tot dat men't landt ſiet / het iſſer over al black en evene grondt / de Cuſt is Duyne vol gheheu-velte / Bergh by Bergh / als ghy het landt ſiet / ſoo loopt naer de zuyt langhs de Cuſt / ende ſult comen loopen op Ilha dos Caſtilhos, daer ſult t'zee waert van blijven in't vooxby ſeylen / en op de zuyt zijde van't vooxſchreven Eylandt aen het vaſte landt is een boght / daer in die bocht is goede Reede voox een nooxden nooxt weſt zuyt weſt ende zuyden windt.

Van *Spacingniaerts punt.*

Op de zuyt zijde van den hoeck om het vaste landt dat men comt te sien/soo als men om het Eylandt dos Castilhos comt gheseylen / en is eenen hoeck ghenoemt Spaeingniaerts punt, daer ligghen 2. cleyne Eylandekens van / als men die van verre eerst siet vertoonen / zijn ghelijck twee Conijns oogen. Van dese Spaeingniaerts punt tot Cabo de S. Maria, is thien mylen.

Beſchrijvinghe van de zee-cuſt Carae-Gaves.

Van *Cabo de S. Maria.*

DEſe Cabo de S. Maria is de nooſt Caep van Rio de la Plata, ende ſteeckt met een ſtaert af / op den hoeck van de Cabo S. Maria light een Eylandt / ghenaemt Ilha de Palma.

Van *Ilha de Palma.*

TUſſchen dit Ilha de Palma ende de Caep mach men door loopen / op 7. 8. ende 9. vamen water / maer men moet het Eylandt naeſt loopen / om de vlackte die aen de punt comt af ſchieten: daer is oock goede reede onder het Eylandt / dat op de Caep light.

Van *Ilha de Maldonado*, ende *Ilha dos Lobos.*

VAn deese Cabo de S. Maria langs de Cuſt tot het Eylandt Maldonado is 5. cleyne mylen / weſt zuyt weſt. Ilha dos Lobos light 3. cleyne mijlkens / zuyt weſt ten weſten van Maldonado.

Van *Rio dos solis.*

VAn't Eylandt Maldonado tot Rio dos solis, is 14. mylen langhs de Cust. Op dese Cust woont een uyttermaten wilt volck / wacht u van dese Carae-Gaviers, sy stellen haer leven in hasart om menschen vleesch te eeten. In de bocht van Rio dos solis ligghen 5. ofte 6. Eylandekens / die de Portugijsen as Carretas noemen / comt daer niet ontrent / maer moetse schuwen / want daer ligghen blinde Clippen / waer op de Portugijsen haer Schepen hebben verlooren / recht over de bocht van Ilha dos solis light Ilha dos Flores, daer Reede onder is.

Van *Ilha dos Floris, ende S. Graviel.*

VAn Ilha dos Flores tot Monte Vedio, is 5. cleyne mylen. Van Monte Vedio tot het Eylandt Fernan Vrtes is 5. mylen. Dit Eylant Fernan Vrtes light dicht aen het landt. Van daer tot de Eylanden S. Graviel is 9. mylen / ende van de Eylanden S. Graviel tot El poço is twee mylen en een half.

Van *El poço.*

EL poço is soo veel te segghen als Put / het welck de Reede is van de Rio de la Platas vaerders de Poço is een kille die langs de stat loopt ontrent de hondert treden breedt / hoemen Rio de la Plata sal in zeylen / wert claerder beschreven inde naervolghende beschrijvinghe / uyt Nederlant naer Rio de la Plata.

Beschrijvin-

Beschrijvinghe van Rio de la Plata.

Hoe men die sal beseylen uyt onse Nederlanden, ende oock omme de selve in te comen / tot de Reede toe / daer de Spaeingniaerts ende de Portugijsen het Silver laden.

Mitsgaders, hoe men die selve Riviere sal opseylen tot 500. mylen toe, t'landewaert inne.

DIe naer Rio de la Plata sal seylen uyt het Nederlandt, moet rekenschap maken op den Monson, ofte passagie winden / van September tot Maerte, d'Eylanden van Cabo de verde ghepasseert zijnde / tot 60. en 70. mylen buyten de Custe van Gambi ende Cacheo, daer men als dan de oost sal continueren / om de Linie te passeren / soo dat men als dan de z. ooste ganck sal nemen / voor de z. weste / ende ter contrarie in de tijdt van de Monson van September tot weder Maert, sal het z. westen minnen voor het z. ooste / moet oock als dan niet te veel z. w. loopen om os penedos de S. Pedro, dat men daer altijts moet maken boven te blijven / ende oock boven het Eylandt Fernan de Noroinha, daeromme moeten als dan de ganghen cort ghemaeckt werden / het t'gheene hier vooren in dit Boeck in't breede wert beschreven / hoe

men de Linie ſal paſſeren / in de ſeplagie naer de Cuſte van Brefili Meridionalis.

De Linie ghepaſſeert zijnde / ende de z. o. ende o. z. ooſte winden begunnen te continueren / ſoo gaet als dan u cours recht op het Eplant S. Catherinna aen / wat van dat Eplandt is / ſal men hier voor in dit Boeck connen leſen / in de ſeplagie langs de Cuſte van Brefili Meridionalis.

Van't voorſz. Eplandt S. Catherinna, gaet langs de Cuſte naer het Eplandt dos Caſtello, ofte ſoo het de Portugijſen noemen Caſtilhos, t'en is niet goet dat een Stierman upt Nederlandt comende / van de luyden de Cuſte van Patoa, ende Carae-Gaves ſoude blijven / al waer hem den windt ſoude connen contrarieren / in deſen vaer wegh als boven / al eer men aen Ilha dos Caſtello comt / ſult een vlackte vernemen van ontrent 30. uyren lanch langs de Cuſte / ende en ſult op 10. vamen noch gheen landt ſien / wat meer van deſe vlacgte is / wert hier voor in dit Boeck beſchreven / in't ſeplen langs de Cuſte van Brefili Meridionalis. Deſe vlackte 8. ofte 9. uyren ghepaſſeert weſende / ſult het Eplandt dos Caſtellanos ſien.

Dit landt hier achter van Ilho de Caſtello noortwaert tot Rio grande, ofte oock anders ghenoemt Rio de S. Pedro, is leeghe Cuſte / duyn Berghen / ende ſandt ſtrandt. Nu van Ilha de Caſtello, boven Spaeingniaerts punt weſende / ſet u cours recht naer Cabo de S. Maria, al waer ghy onder het Eplandt dat op de voorſz. Caep ligght comt ſetten / ghenaemt Ilha das Palmas, van de voorſz. Caep Maria, tot Ilha dos lobos is w. z. w. ende w. ten z. ofte u den windt al daer teghen quame / (t'welck daer ghebeurt ghemeenelijck in't beſien van de Maene) ſult Reede ſoecken /

ken / ende loopen onder het Eylandt Maldonnade, t'welck light dicht onder het landt 3. cleyne mylen z. o. ende n. w. van Ilha dos lobos. Wilt ghy op de Reede van Maldonnade wesen / soo seylt recht n. w. van lobos, ende al eer ghy dat t'selve uyt sight sult wesen / t'ander Eylandt al sult sien / en om daer onder te Reede te comen / soo moet men de oost-punt wat schuwen / om een staert die daer af steeckt / ende wijken naer het vaste lant toe / alsō mē daer na comt gheseylen / schijnt midden in't gadt te branden / maer voort seylende naer het vaste landt / sult bevinden dat het een drooghte is / die het Eylandt naest light / ende men moet tusschen die drooghte / ende het vaste landt in loopen / soo haest als de drooghte ghepasseert is / loopt naer het Eylandt toe / ende set daer onder z. ende n. met het voorsz. Eylandt / men lighter beschut van alle winden / het in comen van dit Eylandt is naeuwachtigh / maer binnen ist ruym ghenoech / tusschen de voorsz. drooghte ende het Eylandt is een diep / van 7. ofte 8. voet waters / om voor sloepen ofte Jachten in te comen, Op dit Eylandt is veel palmit, en op't midden van't Eylandt is een put daer varsch water in is / ofte u het weder schoon presenteerde om voorts te varen / seylt naer het Eylandt Floris, ende is 13. mylen van Ilha dos lobos, onder Ilha dos Floris is mede goede Reede. Een yegelijck zy gewaerschouwt / die van Maldonnade seylt naer Ilha dos Floris, te myden de droogten van Ingris, ende blijven t'lantwaert daer van / sy liggen 4. mylen van de Cust z. ende n. met het lant van Rio dos solis, ende Ilha dos Floris light tusschen beyde de drooghte ende het vaste landt o. ende w, met Maldonnade, soo dat als ghy van Maldonnade seylt / naer Floris moet

recht west aen gaen / ende en wijcke noch om zuyt / ofte om noort / sult comen loopen recht in't vaer water / tusschen de drooghte Ingris ende het Eylandt Floris, men moet niet varder t'zee-waert van Ilha dos Floris af wijcken / als de twee derde parten van een myle / om de drooghte van Ingris te mijden / het uytterste een myle / t'Eylandt Floris ghepasseert zijnde / set u cours naer Monte Vedio toe op het vaste landt / een myle beoosten Monte Vedeo, light een steenbanck daer een ras op loopt / men moet aldaer maken een myle buyten de wal te blyven / tot Monte Vedio toe / ooc niet meer als een myle / om de droochte van Boinas Ayros Monto Vedeo, is een kenbaer landt / aen den houck / om de west / is een heelen inbocht / ghelijck een haven. Van Monte Vedio, tot t'Eylandt Fernan Vrtes, is vijf mylen / en is een Eylandt dat dicht aen de Custe light / daer mach men wel een groote myle buyten de wal blijven / het is daer wijder tot Ilha de S. Graveel, alwaer u de Cust sal beginnen te ontvallen noort waert heenen / ende en sult soo gheen gheboomte meer voor uyt sien / aen dit gheboomte daer het eyndight / wert by verstaen / als dat men ter plaetsen is / daer de Spaeingniaerden t'Silver laden / en soo haest t'gheboomte eyndight / sult huysen ghewaer werden / daer moet ghy naer toe loopen / ende settent in o poço by een Cruys dat daer staet / ende men light ontrent een roer schoot van't landt / een myle buyten o poço / soo de Riviere niet vol en is / moet men't setten / want al eer men in de poço comt ist heel drooghe / soo dat men daer niet over en mach / als het water in de Riviere niet hooghe en is / by aldien de windt van't oosten naer het zuyden is / soo zijt versekert / dat ghy daer 13.

of 14.

of 14. voet water ſult hebben ſomtijts meer/en in de poço is altijt 2. voet waters meer. Jn deſen heeſen voorſz. vaerwegh/ van Ilha dos Floris tot as boinos ayros over en over iſt heel vlack / 4. vamen het diepſte/wie daer niet en is ervaren / ſal't alle nachten ſetten / de Cuſt al daer is leeghe Duynen / ende het volck is heel wilt / een peghelijck wachte hem/ oft ghebeurde dat u den windt teghen quame / van het z. w. tot het noorden / ſult te ruggghe weder uyt loopen/naer een Reede onder t'Eylandt Maldonade, tot dat den windt verandert/ want men can als dan ghеen profijt doen / alſoo het water de Riviere af loopt/en maeckt over al hoogghe.

Die Reede begheert te ſoecken onder Ilha dos Floris,ſal weten / dat men daer beſchut ligght voor het z. z. o. tot o. n. o. toe / maer van't o. n. o. tot weder het z. hebt daer ghеen goede Reede / dit Eylandt is twee derde part van een uyle lanck / ende een roer ſchoot breedt / heeft recht in't midden twee ſaelliens oft gloppen / de zee met hoogh water loopt over het ooſtelijcxſte heeren.

Om op de Reede te loopen van de ooſt punt / ſtreckt een ſtaert in zee / die men met het loodt ſal ſchauwen / ende deſe punt ghepaſſeert een vierde part uyls / ſult noch een hoochte ſien die mede van't Eylandt comt / men moet dis mede met het loot ſchauwen / ende blijven ſoo varde van't Eylandt / dat men t'eynden die hoochte om loopt / ghepaſſeert zijnde die leſte hoochte / ſeylt recht naer het Eylandt toe / en ſtelt op 4. ende 5. vamen / op het z. w. ende is een Fonteynken zoet water / wilt ghy daer oock ſetten voor een z. w. windt / ſult achter den n. o. hoeck loopen op 5. ende 6. vamen / niet naerder / maer en is

ghеen

gheen Reede om gherust te slapen.

Dwars van Ilha dos Floris is de bocht van Rio dos solis, waer inne ligghen 4. ofte 5. Eylandekens / ende ligghen zuyden ende noorden een groote myle van't Eylandt Floris. Dees Eylandekens noemen de Portugijsen as Carretas, die moet men schuwen / daer ligghen veel blinde Clippen by / ende daer zijn oock diversche Portugijsen ghebleven / soo yemant in dese Riviere quame / die noyt daer meer in gheweest en ware / die sal voor het sekerste / soo haest hy by het Eylandt Floris comt / des daeghs seylen / ende des nachts setten / ofte wilt ghy voorts seylen / soo gaet van Ilha dos Floris (daer twee derde parten / ofte een cleyne myle bezuyden van wesende) recht westen aen 9. ofte 10. mylen / past wel op u loot / want ghy sult teghen de Boinos Airos aen comen loopen / ende en comt niet naerder als 4. vamen / soo ghy drooghet crijght / sult noort af wijcken naer de Cust toe / ende met den dagh sult langhs het landt seylen / maer en comen het landt oock niet naerder / als op een hal myle / dat ghy buyten de Cust sult blijven / ende seylen op 3. ende 4. vamen water de Riviere in / dan zijt ghy op het diepste / want het isser over al vlack / met groote Schepen en can men daer niet inne comen.

Langhs de Cust van Cabo de S. Maria af / tot voorby het Eylandt S. Graviel, woonen mensch eeters die wreet zijn / seer verbeten op de Spaeingniarts ende Portugijsen.

Van de *Boinos Airos*.

De

DE Boinos Airos dat zijn sanden ende duynen/ ghelijck verdroncken landt / drooghte aen drooghte 18. mylen lanck / ende loopen soo varde de Riviere op langs de noort Cust/tot de Eylanden van S. Graviel toe. Als men t'eynden de drooghten sal wesen/soo is men oock t'eynden t'gheboomte dat op het vaste landt staet / daer voor af beschreven is / noteert als ghy dat gheboomte ghepasseert sult wesen / soo zijt ghy oock vry van de Boinos Airos.

Hoe men Rio de la Plata ſal op ſeylen.

RIo de la Plata is een uytnemende groote Riviere / ende heeft in zijn ſelven meer andere Rivieren (oft ſoo menſe ſoude moghen noemen) Ayren oft tacken / waer van eenighe 100. andere 2. 3. jae tot 400. mylen op in't landt loopen / ende is ſoo vol ſpruyten / dat als men 100. mylen op gheſeylt is / niet en can ſegghen welcke de rechte Riviere is / alſoo den Leſer uyt deſe vervolghe Beſchrijvinghe ſal connen bemercken. Deese Riviere op te ſeylen en is voor deſen noch met gheen groote Schepen beproeft / maer wel met Jachten en Bercken / wy ſullen hier daer van ſoo veel beſchrijven / als ons tot noch toe bekent is.

Van El poço dat is daer de Schepen het Silver laden / daer voor af beſchreven is. Rio de S. Miguel tot Rio de S. Iohan is 3. cleyne mylen. Rio de S. Iohan is een kenbare Riviere / door dien dat hem het landt daer heel wijt van malcanderen ſcheydet met een groot open / ende heeft aen de n. w. zijde een fraeye Bacy / daer het ſoo diep is / dat het grootſte ſchip (t'gene men ter zee ſoude connen voeren) mach den ancker connen / maer in deſe Riviere van S. Iohan te ſeylen /

te ſeylen / moet men met cleyne Schepen doen / het diep loopt by de n. w. wal inne dicht aen het landt / ende is heel naeuwe / tot deſe Riviere toe iſt noch ſonder eenich perijckel van drooghten / maer van deſe Riviere af op waert heenen heeft men drooghten / ende ock verleyende ſtroomen / die u in andere gaten ſoude brenghen / ſoo daer niet naerſtighlyck op ghepaſt en werdt / daeromme deſe ſeylagie moet met voorſichtichept gheſchieden.

Van de Riviere S. Iohan moet men (ſoo als men naer boven ſeylt) naer een Eylandt loopen / dat 3. mylen daer af ligght ghenaemt Minga, ende men ſeylt noch langs de noort Cuſt tot dat voorſz. Eylandt toe / ende oft ghy daer meſt ſetten / op de weſt zijde van't Eylandt is een Baey / daer ghy meucht ſetten op 3. vamen. Van dit Eylant tot de Eylanden van S. Lazaro is 2. mylen / men moet als men naer deſe Eylanden ſeylt / noch dicht langs de Cuſt ſeylen / want dicht aen het lant / loopt den Canael na de Eylanden van S. Lazaro toe / als men nu aen de Eylanden van S. Lazaro is / van daer ſeylt men naer de Riviere Parana, het welcke is de principale Ryre.

Om nu in die Riviere te ſeylen / ſult van de voorſchreven Eylanden S. Lazaro daer nae toe loopen / ende ſettent in de Baey die beoosten de Riviere is / ſoo langhe tot dat het t'hooghſte water is / oft anders ſult verlept werden in een ander Rivier ghenaemt Vruay, daer een wonder heet tyde inne loopt / hier ligghen meer andere diverſche gaten / maer gheene die ſoo hert in trecken als Vruay. ende zijn al t'ſamen diwael-gaten / die ten langhen laſten / in de Riviere Parana

wederom uyt comen. Alst nu hoogh water is / soo seylt naer de Riviere Parana, met eenen westen ganck loopt men recht de Riviere inne / zy is heel wijt / ende de selve ghevadt hebbende / cont de selve op seylen tot over de 500. mylen / doch alsoo dese Riviere soo veel niet en wert ghebruyckt als Rio das Palmas, die daghelijcx van de Spaeingniaerts wert bevaren / sullen soo veel (wy door haer hebben verstaen) in't licht stellen.

Om in Rio das Palmas te seylen / soo gaet van't Eylandt Minga recht west aen tot by het landt toe / ende loopt dan voorts n. n. w. langs de Cust / ende terstont sal u de Riviere openen / blijft by de zuyt wal / ende loopt daer by langs inne / soo haest als men daer inne is / sult een gheweldighe diepte vinden.

Dese Riviere das Palmas heeft vijf Canaelen die alle in de Riviere comen / daer om sal men van't Eylandt Minga comende / niet leegher af loopen als w. tot dicht aen het landt toe / en onder weghen in dese vaerwegh / ligghen oock veel drooghten van sant / aen stier boort van u soo men over loopt / daeromme sal oock niet eer van Minga gheseylt werden / voor dat het meest hoogh water is.

Twee mylen in de Riviere das Palmas, light een Eylandt ghenaemt S. Salvador, daer is het landt vol volck / ende over al bewoont van wilde mensch eeters / een onvertsaeght volck.

Deese Riviere staet over weer zijden vol Palmiten, waer door de Spaeingniaerts haer oock dese naem van Palmas hebben ghegheven. T'is een Riviere die heel crom gaet en t'weder op loopt / over de 14. mylen dat dese cromte duert / daer zijn oock veel ga-

ten/ die in de Riviere Parana uyt comen / om in dees Rivier te seplen / sal men de wal aen stier boort minnen.

Om nu naer Santo Speritu te seplen / moet men het eerste open in dese Riviere das Palmas dat u aen back boort comt in seplen / en is ghenaemt Begaes; ende loopt 40. mylen op/door dese Riviere comt men in de Riviere naer Santo Speritu dat 50. mylen op light/ sult altijt de slincker handt op slaen. Om de west comende by Santo Speritu, daer is de Riviere vol Eylandekens / ende al 't samen bewoont van de wilde mensch eters/dees Eylanden maken veel besondere gaten / maer comt altijt weder in de rechte Riviere uyt.

Van Santo Speritu 15. mylen light Tembois, al waer de Rivier heel naeuw wert / hier is een Ryse die in de Riviere Parana loopt / daer de Indianen een sterche vaert hebben.

Twintigh mylen van Tembois is een plaetse van volck/ dat de Spaeingniaerts Quiloacas noemen/ het landt langs dees passagie is over al vol wilde Indianen, 15. mylen van de plaets Quiloacas hebben de Spaeingniaerts een sterchte daer sy woonen/ voorder 17. mylen is een ander volck/ die sy Macaretas noemen / van dees Macaretas af beginnen sandt dyoughten/ die 30. mylen lanck dueren.

Van Macaretas 25. mylen is een natie ghenaemt Mepenes, tot dit Mepenes toe en heeft men gheen vaste oost Cust /dan al gebroocken landt / maer van Mepenes af begint op de oost zijde weder het vaste landt.

Seven mylen van dese plaets Mepenes, daer noemen de Indianen de Riviere Pataguay, maer 26. my-

len van Mepenes, heeft deſe Riviere 7. Ayren / ende is qualijck mogheliick om te connen weten / welcke Ayre men moet door loopen / om in de rechte Riviere te comen / ten ware door een teecken op het lant 2. mylen van de rechte Ayre / al waer het landt wit is / ende heeft 7. punten / by de Spaeingniaerts ghenoemt as 7. Correntes, ſoo haeſt dees 7. punten ghepaſſeert zijn / ſoo ſalt de rechte mont van de Riviere openen met een Eylandt in't midden. Dit wert ghejuſtineert de rechte Riviere van Parana te weſen / doch de inwoonders aldaer van't landt noemen de Riviere Paraguay, dees inwoonders worden genoemt naer de plaetſe Aſſumpcaneros, ende de plaetſe heet Aſſumpçan.

Van dees plaetſe Aſſumpçan 160. mylen de Riviere op / ligt een plaetſe ghenaemt Piquiri, in deſen paerweegh van Aſſumpçan tot Piquiri, ligghen ſommighe plaeten van ſandt / maer de Riviere is aldaer diep ende wijt / ſoo dat men de ſelve ghenoech can ſchauwen / (ſoo Manoel de Figueiredo dat beſchrijft) ende is ſoo ſchoonen Riviere om te bevaren / als op eenighe plaetſen van de gheheele Rio de la Plata can weſen / ende is vol van ghepeupelt / over al bewoont.

Veertigh mylen van Piquiri, is een natie van volck / dat ghenoemt werdt Xaraes, alwaer Spaeingniaerden wooncn. Van Xaraes werdt ghejuſtineert van een Ayre die weſt op ſtreckt / loopende dwars upt deſe Riviere / want deſe Riviere Paraguay ſtreckt zuyden ende noorden / ende de Ayre loopt ooſt ende weſt / recht naer de Marenhon, ſoo dat de Marenhon haren oorſprouck heeft upt Rio de la Plata, ock willen ſommighe juſtineren /

dat

dat de Almaſonas haren oorſprouck ſoude nemen uyt Rio de la Plata, maer haer ſtrechingh wel inſiende / can qualijck weſen / dan dat een Ayre van Rio de la Plata, die van Xaraes weſt waert loopt / in de Almaſonas quame / can weſen / maer de Almaſonas heeft zijn oorſprouck (ſoo menighen eens ghevoelen is) uyt het ghebergh̃te van Parnapiacaba, ſoo heeft oock de Wornocque.

Daer is oock een Riviere ghelegh̃en op de Cuſte van Breſilien, op de twaelf graden dertigh minuten bezuyden de Linie, ghenoemt Rio Reael, die mede gheſuyſtineert werdt / haren oorſprouck te hebben uyt Rio de la Plata. Wolcht nu om uyt Rio de la Plata te ſeylen.

Hoe men uyt *Rio de la Plata* ſal ſeylen naer de zee toe.

ALs men uyt de Riviere de la Plata wil ſeylen van de put / ofte El poço, ofte oock van Rio de Sant Iohan, ſoo gaet langhs de Cuſt ooſt zuyt ooſt / ſoo langhe tot dat ghy met Monte Vedio bekent zijt.

Maer of het ghebiel / dat ghy daer ghеen kenniſſe af cont crijghen / ſoo cont t'ſelve weten by het water over booyt / ſoo haeſt als het ſoudt werdt / ſoo zijt ghy ſoo verre uyt / als Monte Vedio,

ſal

set u cours dan recht z. z. o. ende seylt soo 8. ofte 9. mylen voort / tot dat ghy de drooghten van Ingris ghepasseert zijt / gaet dan z. o. aen / soo langhe alst u goet dunckt dat ghy zee ghenoech hebt.

Begheert ghy dan kennisse van't landt te hebben set u cours recht naer Cabo S. Maria de noort hoeck van Rio de la Plata.

Dese Caep is een kenbaer landt / daer light een Eylandt bezuyden af / ende het landt is Berghachtigh / de Berghen benoorden zijn sandt Berghen / ende ligghen soo scherp ofte het steenrotzen waren / ende de middelste zijn de hoogste / bezuyden de Caep ist leegh slecht landt / als men de Caep bekent heeft / can men sekere coursen maken / daeromme en is geen quaet bekent te wesen.

Hoe men ofte het gebeurde dat de Caep *S. Maria* mis gheseylt werde, by *Cabo Blanco* sal comen in seylen naer *Rio das Palmas*, ende oock *Rio de Boinos Airos*.

Ofte yemandt de Cabo S. Maria mis seylden / die seyle naer Cabo Blanco, t'welck is de zuyt punt van't landt van Carias, aen de zuyt zijde van Rio de la Plata.

Om dese Caep te bekennen het is heel leeg duyn landt / niet claer weer en can men't boven een myle ofte ander half varde niet sien / dit leeghe landt duert tot Rio de Boinos Airos toe / ende van dees Riviere af seylt innewaert aen naer t'Eylandt Minga, en voorts tot voor de mont van Rio das Palmas, langs dees geheele Cust woonen mensch eeters / die ghenaemt

worden

woonen Cariasses, ende zijn vyandt van de Spaeingniaerts, ons Nederlanders wachten haer oock van deese wilden / want sy het verstandt niet en hebben / om soo lichtelijck de menschen te onderscheyden.

Hoe men uyt *Rio de Ianeiro*, ofte erghens van de Cust van *Brasilien* naer *Rio de la Plata* sal seylen.

DEr erghens aen de Cust van Brasilien wesende / naer Rio de la Plata te seylen / het ghebeurt niet wel anders en can gheschieden / als in den tijdt van October tot Maerte, ofte soo yemandt buyten desen tijdt naer Rio de la Plata begheert te wesen / sal hem wachten aen de Cust van Brasil te comen.

Doch in desen tijdt van October tot Maerte, seylende uyt Rio de Ianeiro, soo loopt 3. mylen recht zuyden aen om wat zee te hebben / en van daer gaet 3. z. w. naer het Eylandt dos Castilhos, dat dicht aen t'vaste landt light / op de 34. graden 40. minuten. Dit Eylandt is gheheel cleyne / en verthoont (soo men eerst uytter zee comt) ghelijck een zeyl onder lande / het light een vierde part mijls van't vaste landt af.

De Cust al daer van't vaste landt soo men uytter zee comt / zijn al scherpe steyle rotzen / en in't midden zijnse hooghste / tusschen t'Eylandt Castilhos ende het vaste landt / is Reede om te setten / 3. o. van't Eylandt al waer eenen hoeck is ghenaemt Campimpardo, daer onder settet.

Een halve myle z. o. van de Reede Campimpardo is noch eenen hoeck van witte Duyne / soo hooge als de eerste / een weynigh z. o. van dien hoeck / ligh-

ghen 2. cleyne Eylandekens by den anderen/dwars van die Eylandekens in't landt / light eenen Bergh naer het 3. westen/ met 2. salen/ ende de noortlijcxste is de grootste/en beneffens die 2. Eylandekens o. en w. is eenen ronden Bergh / die met een witte sandt punt af loopt.

De Cust naer t'zuyt westen is slecht en steyl aen den Oever / sonder gheboomte / 5. ende 6. mylen het voort/is de Cust vol hooghten/heuvel op heuvel. Volcht nu de noort Cust van *Brasilien*, ofte soo het anders wert ghenoemt *Wilt Brasilien*.

Beschrijvin-

Beſchrijvinghe van de Zee-Cuſt van Braſilien Septentrionalis.

Ofte oock anders genaemt *Wilt Braſil*, beginnende met *Parnambuco* noort waert.

OMuyt *Nederlandt* te ſeylen, naer de Cuſt van *Wilt* ofte *Noort Braſilien*, beginnende van *Parnambuco* noortwaert tot de Riviere *S. Iuan*, ofte ſoo ſy oock anders ghenoemt werdt *Almaſonas*, ſoo ſult volghen de Beſchrijvinghe om de Cuſt van *zuyt*, ofte *Breſili Meridionalis* te beſeylen, tot dat de *Linie* is ghepaſſeert, ſoo veel graden als u plaetſe ſal zijn gheleghen, daer ghy begeert te weſen.

Men ſal oock weten, dat van *Parnambuco* tot *Cabo de S. Roque*, den noort ſtroom veel harder loopt, als wel de zuyt ſtroom, ſoo dat noch beter is op te raken, als men te leeghe om de zuyt vervalt, als te leegh om de noort, ſoo datter dan gheen remedie en is om op te comen naer de zuyt, voor dat den tijdt van *Maerte* tot *September* is verſtreken.

Van de Reede *Pan Amorello*.

VAn Parnambuco tot Pau Amorello is 2. cleyne mylen n. n. w. Om daer in te ſeylen ſoo men van Parnambuco comt / ſoo loopt langs de Cuſt / ende en comt de wal niet naerder als op een groote myle weeghs / die men buyten de Cuſt moet blijven / tot dat ghy Clippen ſult ghewaer werden / die de meeſte tuſſchen wint en water ligghen / men can die varde ghenoech ſien byanden / ende als ghy deſe Clippen ghewaer werdt / ſoo loopt daer nae toe / tot op de 8. vamen daer aen / en ſeylt ſoo op het loot daer by langs / tot dat ghy de byanninghe niet meer en verneemt / ſeylt dan dwars nae het landt toe tuſſchen de Rieven door / want op de noort zijde van dit diep ligghen oock Rutzen / daer loopt men tuſſchen de zuyt ende noort Clippen door op 8. vamen / en binnen de Clippen zijnde / iſt ſlecht water / ghelijck in beſloten Riviere / en men ſet daer teghen over een blacke ſtrande op twee en een half / ende vijf vamen.

Van *Maria Farinha.*

VAn Pau Amorello tot Maria Farinha is 3. mylen langhs het landt. Dees Cuſt is vol Rieven ende Clippen / die meeſt een myle van't landt af ligghen / en onder die Clippen over al / is menighe Reede voor Sloepen. Om in Maria Farinha te comen / moet men by het Eylandt Tamaraca in comen op 2. vamen water / ſoo haeſt als t'Eylandt van benoorden langs comende ghepaſſeert is / moet men oyt den hoeck om loeven 3. w. en ſetten op ditto 2. vamen.

Dit diep loopt tuſſchen het Eylandt Tamaraca, ende

ende Pedre furade inne.

Van *Pedre furade.*

PEdre furade, dat is een groot Rif van 3. mylen lanck/ ghestreckt langs de Cust/ ghelegen ontrent een myle van't vaste landt / het noort eynde comt tot Cabo blanco toe. Dese Cabo blanco ligt op de 6. graden ende 45. minuten/ bezuyden de Linie, alwaer een Reede is genaemt Porto dos Franceſos, daer men op 9. ende 10. vamen in comt / ende men ligter ghelijck in beſloten haven.

Om in *Porto dos Franceſos* te ſeylen.

MEn moet bezuyden Cabo blanco in comen/ tuſſchen de Caep / ende het noort eynde van het Rif Pedre furade, ende achter dit Rif is de Reede van Porto dos Franceſos, en binnen dit Rif langs de binnen cant / can men op naer de zuyt loopen/ op de 9. vamen tot Rio Gaiana toe / t'ghene is 2. mylen van't in comen/ tuſſchen Cabo blanco, ende Pedre furade. Maer wil hier by een yeghelijck waerſchouwen/ voornemelijck groote Schepen/ dat bezuyden ghеen dieper water en is/ om weder in zee te comen/ als 16. voet/ men ſoude wel 3. vamen vinden / doch niet ſonder perijckel / daerom wie hier te Reede comt / die loopt niet diep in naer de zuyt / om weder uyt te ſeylen daer ghy in ghecomen zijt/ wat aengaet de Reeden tuſſchen Parnambucō, ende Rio Gaiana, zijn mit voor Sloepen ofte Jachten. Langhs dese Cust woont den Portugijs by menighte.

Van Porto dos Franceſos voorwaert / can men met een Jacht ofte Sloepe binnen de voornoemde Clippe Pedre Furade langs ſeylen naer de 3. tot Rio Maria Farinha toe / ſeylt ſoo langhe langhs de Clippen / tot dat ghy de mids van't Eylandt Tamaraca dwars van u hebt / loopt dan recht naer de Reede van Maria Farinha 3. w. ende ſet op 2. vaemen.

Voorts van Porto dos Franceſos noort waert / is de Cuſt noch al vol Clippen en Reven / van de Caep Blanco anderhalf myle in zee / leg. 'n al Clippen af.

Op deſe Cuſt aen de Caep en woont ghеen volck ontrent t'vierde part van een myle benoorden de Caep / can men aen t'landt comen met de boot / om water te halen in een bocht / daer ſommighe witte pleynkens cael ſonder Boſch zijn / daer is goet water.

De kenniſſe van *Cabo Blanco* in *America*.

DEſe Caep verthoont hem met witte pleynen / en een witte ſandt ſtrande / het landt is ſteyl / ghelyck af ghehouwen Rotzſteen / ende tuſſchen die Rotzſen in / ſandt Valeyen / dit is op de noort zijde / ende t'landt bezuyden de Caep is Berghachtigh / met dubbel landt.

Van de Riviere *Paraiba*.

VIer mylen noort waert van Cabo Blanco, light de Riviere Paraiba. Deſe Riviere Paraiba is een groote wijde Riviere / al waer tegenwoordigh de Portugijſen ſterck bouwen / hupſen / ende

ende Suycker-meulens / ende het Suycker dat daer valt is soo goet / als Parnambucx Suycker. Hier werdt oock alle het meeste Suycker (t'gheene daer ghemaeckt werdt) in Bercken ghescheept/ ende naer de Schepen ghesonden/die te Parnambuco ligghen.

De Cust over beyde zijden van dese Riviere is heel vuyl / ende en meught die Cust niet naerder comen/ als op 3. mylen / tot dat ghy de Riviere open hebt/ dan sult een dight groen Bosschagie sien midden in de Riviere/ brenght dit Bosch recht w. van u / ende seylt daer dan recht op aen / tusschen een Rif dat benoorden / ende de Clippen die bezuyden u ligghen/ door / die men wel can schuwen / want sy ligghen hoogh ghenoech boven water / binnen mach elck een setten waer't hun goet dunckt.

Van *Rio de Mongoangapi*, ende het Eylandt ghenoemt *Ilha de Manguas*.

DE Cust van Paraiba noort waert / is al sandt langhs der zee/tot Rio de Mongoangapi toe/ 2. mylen bezuyden Mongoangapi light een hoeck/ die de Portugijsen noemen Ponta de Lucena , t'is een sandt punt/ die van't landt af steeckt met eenen steylen Oever.

Recht voor de Riviere Mongoangapi, light het Eylandt Manguas / ende dese Cust van Paraiba tot het Eylandt Manguas , is vol drooghten en Clippen/ men moet die Cust niet naerder comen/als op 3. mylen / soo langhe / tot het Eylandt Manguas west van u comt / en gheen Clippen meer en siet branden / al waer een kille ofte Canael is/van 10. ofte 12. vamen

wijt/

wijt/ende 3. vamen diep/daer men door moet passeren / om in Rio Mongoangapi te comen / ende binnen zijnde in de Riviere / is Reede voor eenigh Schip/ hoe groot het ware / dese Cust van Mongoangapi is overvloedigh vol van hooghten en Reysen / die men over al op die Cust siet branden.

Van de *Baya de Treison.*

Dit de noort / een cleyne mijle van de Riviere Mongoangapi, is de Baya de Treison, een Baey daer goede Reede is / en om op dese Reede in de Baey te comen / wesende in den tijdt van September tot Maerte, comende van benoorden naer de Baey toe langs de Cust / sult een Rif ghewaer. worden / loopt soo langhe langhs de wal naer de zuyt / tot dat ghy dat Rif recht midden Baeys ghenaeht hebt / seylt dan recht tusschen die Clippen en een Banck / door / die beyde t'samen hoogh ghenoech boven water ligghen / en de zee brandt daer heel hooghe op. Aen de 3. zijde van dese Baey op't vaste landt / staet een groote Bosschagie / dese Baey ligght op de 6. graden ende 12. minuten / bezuyden de Linie.

Van de Riviere *Gramatin.*

Aen de Baey Treison tot Rio Gramatin is een mijle n. w. ten noorden / dat is een cleyn Rivierken voor Bercken ofte Sloepen / aen de 3. zijde ist vlacht / soo dat / wie daer in begheert te wesen / de noort zijde naest moet inne seylen.

Van

Van *Ponta da pipa.*

BEnoorden Rio Gramatin is eenen hoeck / die van de wilden ghenaemt werdt Tacoatira, in zee van deſen hoeck af light een Clippe / ghelijck ofte het een pijpe waer / daeromme wert deſen hoec van de Portugijſen genaemt Ponta da pipa. Om de noort zijde van deſen hoeck is een Baey / daer mach ment ſetten op 5. ofte 6. vamen / loopt dicht langs de noort zijde van Ponta da pipa (wel verſtaende de Clippe die van den hoeck af light) ende ſeylt recht de bocht in naer een Eylandt / dat in die bocht light / gheheel wit van't Voghel mis / ende ſet het by die Clippe als boven / op de 5. ofte 6. vamen / den groudt is daer over al ſchoone.

Van de bocht *Tanbanti.*

VAn Tacoatira 5. mylen langhs de Cuſt naer het noort weſten / light een boght ghenaemt Tanbanti. Deſe Cuſt langs van Tacoatira tot Tanbanti, is blacke ſandt ſtrandt / recht in de midden van deſe bocht Tanbanti light een Eylandt / bycans alleens als t'Eylandt in de boght van Tacoatira, maer in't midden van deſe boght op het vaſte landt / daer is een valuwe plaetſe / ghelijck ofte het beploeght landt ware / dat de boght Tacoatira niet en heeft.

Van *Porto dos Tures.*

Vier mylen n. w. wel soo noordelijck van de boght Tanbanti is Porto dos busios, en de Riviere Perangi, een weynigh bet om de noort/ light Porto dos Tures, dees drie plaetsen ligghen dight by den anderen/ in de spatie van 2. mylen/ op de Pools hooghde van 5. graden 40. minuten / ende die Reeden zijn achter Reven / die ontrent een myle van't landt af ligghen/ die op dese Reede wil wesen/ moet by Porto dos Tures het noordelijcxste van allen in comen. Om nu by Porto dos Tures in te comen/ soo als men uytter zee/ ofte wel van benoorden comt loopen/ het landt aen doen op de 5. graden 40. minuten/ niet zuytlijcker (wel verstaende in den tijdt van September tot Maerte) al waer op't landt langs de Cust sult sien sekere groen ende valuwe pleynen / de zuytlijcxste van allen / als die o. ende w. van u zijn/ soo cont ghy de Clippen sien branden / ende ligghen ontrent een cleyne myle van't vaste landt af / men mach aen beyde zijden daer by in loopen naer t'landt.

Ende langhs de Cust bezuyden dees boven ghenoemde pleynen op het landt / zijn oock dierghelijcke groen ende valuwe pleynen / t'onderscheyt waer door die zuyt ende noorder pleynen werden bekent/ is dat de zuytlijckste leegher by het water aen de zee eant comen / ter selver plaetse al waer de zuyt pleynen zijn/ is de Riviere Pirangi, seylt daer vry (soo als ghy van de noort pleynen comt loopen) recht op aen/ daer by comende / sult sien dat de zee om de zuyt verheft / op een Rif dat een myle lanck is/ dit Rif light schaer-wijs langhs t'landt / soo dat het om de zuyt tot aen het landt toe comt/ ende op de noort/ tusschen het landt ende t'Resif / ist wel een myle wijt / men

mach

mach binnen t'Rif langs loopen op de 8. vamen/ tot aen het zuyt eynde toe / daer light Porto dos busios, over al in't vaer water tot Porto dos busios toe / ist schoone grondt om te setten / en al een diep van 8. vamen.

Porto dos busios light soo varde in/ tot dat het Rif aen't vaste landt comt/set aldaer op de 8. vamen/ en sult ligghen ghelijck in besloten Riviere / al daer op de strande is goet versch water/roeyt met u boot aen het vaste landt / naer een Clippe die daer light aen de voet van de strande / en is ghelijck-formigh een pijpe / bezuyden die Clip ontrent een mosquet schoot langs de strandt/ zijn 4. ofte 5. springende Fonteynkens soet water/die altijt springhen.

Van *Rio poteingi*.

Vyf mylen naer de noort van Porto dos Tures, light de Riviere Poteingi. Dese Riviere Poteingi is een groote Riviere / ende daer light een Resif voor.

Om daer in te comen / seylt dicht by het Rif om/ en loeft aen / dicht langhs de binnen cant van't Resif op / neemt het Resif soo naer als ghy cont / het is steyl en diepe/ bycans alleens als het Resif van Parnambuco, oock t'incomen van dese Rivere/is ghelijck dat van Parnambuco , maer het isser dieper / recht buyten in zee open monts/ het incomen deser Riviere light een drooghte / ende om die selve te mijden / soo moet men by het Resif langs comen / en weest ghewaerschout die hier come / dat ghy voor u siet in't om loeven/dat ghy niet teghen de punt van't voorsz. Resif (die een weynigh af steeckt) aen en seylt / en

meught soo hooghe by het Resif op seylen / als ghy goet dunckt / de Portugijsen loopen soo hoogh op / tot het Casteel toe / dat op A ponto Negro leyt / en light beschut voor alle winden.

Van de drooghte *S. Roque*.

Vyf mylen van Rio Poteingi, oft soo sy oock wel anders ghenoemt werdt Rio grande, ligghen de drooghten van S. Roque, die 10. ende 11. mylen dwars van't landt in zee steken / maer ander half myle van't landt / langs de Cust can men over de drooghte loopen / op twee en een half en 3. vamen / ende om aen de Cust bewesten S. Roque te comen / moet men nootsaeckelijck (voornemelijck in dien tijt van Maerte tot September) over de drooghte loopen / ende niet buyten omme.

De redenen zijn dese / dat den stroom in dien tijdt meest dwars van't landt af schiet / door de menighte der Rivieren die daer zijn / ende al t'samen uyt spouwen / soo dat wie in dien tijdt / buyten de drooghte om loopt / sonder twijfel versteken is / van de gheheele Cust / ende niet eer landt en sal connen crijgen / als Cabo de Nassouw, ofte het uyterste Caihana, ofte Rio Waiapoca, want hoe meer om de west comende / hoe minder hoope daer is om t'landt te crijghen / ghelijck daer is de Riviere Meari, die oock anders ghenaemt is Marenhon, ick verswijghe noch de Riviere van S. Iuan, die oock anders ghenoemt werdt los Almasonas, die in dien tijdt als boven met sulcken furije uyt spouwt / dat de gheheele zee twee en drie mylen van't landt af wit is / en wanneer

yemant

yemandt begheerde in Rio Meari, oſte Marenhon te ſeylen / moet maken een Eylandt / dat op de zupt zijde aen de mont van de Riviere light / aen boozt te crijghen / ende daer onder te ſetten / oſte by ſoo varde / dat ghy t'opper van't Eylandt miſt / ende gheen groudt en crijght om te ſetten / belendende daer benoozden van / zijt verſteken van in de Riviere te comen / ten ware by ghevalle dooz eenigh verloop van reghen / daer ander windt onder ghemenght waer / oſte ſoo yets anders / waer dooz de ſelve met gheluck / noch conde ghecreghen wozden.

Om over de drooghte van *S. Roque* te ſeylen.

ALs men over de dzooghte van S. Roque will ſeylen / t'zy nu dat men comt uytter zee / oſte van bezupden langhs de Cuſt / ſoo moet altijdt maken t'landt te ſien / op de vijf graden en twintigh tot de dertigh minuten / bezupden de Linie.

Al waer de Cuſt verthoont heel ſtepl op den Oever / ghelijck af ghehouwen / ende boven ſandt heuvelen / t'welck t'landt is van de Riviere Poceingi, en ſult die Cuſt niet naerder comen / als op een groote / oſte ander halve myle / dat ghy t'zee daer van ſult blijven / ende ſeylt ſoo daer langhs die Cuſt weſt waert heenen / naer de dzooghte van S. Roque toe.

Ende en wijct daer van de Cuſt niet varder af / als

een groote myle/ ghy en sult op de dooghte niet min als derde half ende 3. vaemen vinden / ende over de dooghten loopende langs de Cust/ sult eenen hoeck comen te sien/ die by de Portugijsen ghenaemt werdt Ponta de Siara, met veel Duyn-Berghen van sandt/ ende een witte strandt die w. n. w. streckt / ende op 3. ende derde half vaem / meucht die gheheele Cust langs loopen / ende op het loot in menighen Baey/ en achter veel hoecken setten / de eerste Cust van n. en w. die ghy vernemt / is de Cust van Moncuripe, ende strecht 30. mylen o. en w. in't midden van die Cust hebben de Portugijsen een stedeken / ghenaemt Povo de Siara.

Al dese Cust van Cabo S. Roque, tot de Riviere S. Iuan is vol dooghten / en als men buyten de dooghten langhs de Cust wilt loopen / soo moet men 4. ofte 5. mylen van't landt af wijcken / of soo men aen de Cust wil blijven/om daer dight by henen langs te loopen/soo moet men daer een myle af blijven / ende en sult niet minder als 3. ende derde-half vaem vinden de gheheele Cust langs / tot de mont van de Riviere S. Iuan, ofte soo die gemeenlijck wert ghenaemt Almasonas.

Te veel plaetsen aen dit landt / voornemelijck 40. mylen de Cust langhs/van Cabo S. Roque tot Guamare ende Cumamume, is qualijck versch water te crijghen / als in putten / die men op de strandt moet maken/en het is seer dangereus over al met de boots aen dit landt te comen / van weghen de inwoonders des landts / dat gheheel wilt en reboeste mensch eeters zijn voor al de Tapuyas, die haet vpant van de Portugijsen en Spaeingniaerden zijn / maer voorts met andere eenighe natien / laten haer noch ghesegghen/

gen/doch door haer wildigheyt/ en comẽ niemant ſo licht onderſcheyden/ maer meenen als ſy maer witte lieden met witte cleederen ſien /ſoo gaen gemeenlijck alle de Portugijſen ende Spaeingniaerden, op dat ghe-weſt ghecleedt / met een witte linnen onderbroeck/ die onder aen de beenen wijder zijn/ als boven in den bandt/ende daer ſoo een rockken van ſmallekens/ofte eenighe andere lighte ſtoffe op. Daeromme ſal onſe natie daer comende / haer van alſulcke cleedinghe wacht en aen te doene.

Van Brasilien.

Al hoe wel de Joden lieber saghen dat or se natie tgouvernement van Brasilien haddē noch tans sal onse natie hem wachtenaen die Cust van die Joden/ want om een schijn van getrouwicheyt aen den Coninc te doene/ sullen u waer mogelijc is doodt slaen.

ALle dese Cust in America van Rio de la Plata, tot de Almasonas, wert door de Portugijsen beseten / die den meestendeel Ioden zijn / en liever 2. Oraeinge vlagghen saghen / dan eenen Inquisidor, niet teghenstaende/moeten de selve(t'zy met wille/ofte door dwanck) lijden.

De Inquisitie, waer van Brasilien een wijl tijts heest vry gheweest / is nu in de Maent van Maerte 1617. in Brasilien ghecomen / en leeft soo rigoreus met de Portugijsche Coop-lieden / waerse slechts eenighe suspitie op hebben datse Ioden zijn / setten die ghevanghen / raseren haer huysen/ ende verconfisqueren al haer goet.

Ick hebbe t'selve ghesien in't selve Jaer / als de Inquisitie daer is ghecomen / op eenen dach over de 30. Portugijsche Coop-lieden in den Kercker ghewoppen wierden.

t'Is oock sonder twijffel / soo met meest alle de inwoonende Portugijsen van Bresilien ghestelt / dat waert by al dien wy Nederlanders, maer eens soo varde quamen / de wapenen te voeren teghen den Coninck van Hispanien, en haer te bevrijden van den overlast der Roomscher Inquisitie, daer en ware niet aen te twijffelen/ ofte alle inwoonderen des selven

den landts (voornemelijck die Loodes zijn) ſouden dien dach niet liever ſien / als van den Coninck van Hiſpanien verloſt te weſen / ook mede lijf en leven te waghen / voor die / die haer van al ſulcken ſwaren jock verloſten.

Negotien in Braſilien onder de Portugijſen, ſo van Coop-lieden / Suycker-ziedens / ende Boeren.

DE Coop-lieden die in Braſilien woonen / doen in't ghemeen veel voor Commiſſie voor andere Portugijſche Coop-lieden / die in Portugael, ſoo te Lisbona, Vianen, Port-a-port, en ook in andere landen meer woonen. Ook zijnder eenighe Portugijſen, die ſoo een ſeker Cappitael hebben / datſe reſiqueren aen een Schip met Wijnen te laden / en in Breſilien aen landt comende / doen die in een Pack-huys / houden Herbergh / ende tappen de ſelve upt / ſoo ook die winckel op-ſtellen met alder-hande Coopmanſchap / ſoo wel tot het huys / als t'menſchelijck leven onderhouden / als nu ſoo Wijn ofte goederen vercocht / ende ten deel gelt daer af gemaeckt is / gaen met haer reet ghelt by de Boeren / waer door dickmaels meer als 10. ten 100. winnen / want beboeren anders gu-

lijckgheen ghelt en crijghen / als soo van Schoots-Coop-lieden / want de Coop-lieden die daer in't land woonen / met de Suycker-zieders / ende de Boeren / handelen al onder malcanderen sonder ghelt A troco, soo zijt noemen. Dan zijnder oock Portugijsen, die gaen soo met een Cargasoen voor Schoots-Coopman naer Angola in Loanda, daerse haer Cargasoen verhandelen voor Negros, diese al t'samen soo vergaren / in een open viercant ofte ront huys / ghelijck den Landt-man hier te lande heeft / daer hy zijn waghen onder uyt den regen set / versamelen Mans en Vrouwen door den anderen / sonder de selve te onderscheyden / maer latense onder malcanderen loopen / alleens de beesten.

Dit zijn de Portugijsen ende Spaeingniaerden, die haren roem soo draghen / datse de gheheele Weerelt soecken tot Christum te brenghen / en doen die arme ellendighe Heydensche menschen (die noch als sy vry zijn een onderscheyt maken / van elck Man zijn Vrouwe) nu onder malcanderen als beesten leven in't ghemeen / en dickmael swaerder vuylligheden pleghen / alsoo ick selve door Negros verstaen hebbe / die ghaen Christen soude betamen te spreken / k'laet staen te beschrijven.

Wanneer sy nu soo een deel Negros hebben ghehandelt / varen daer mede naer Brasilien, en verhandelen die weder / soo aen de Suycker-zieders / als mede aen de Boeren / voor Suyckeren / en met de Suycker varen dan weder naer Portugael.

Daer zijn oock wel Portugijsen die in Brasilien woonen / welcke niets / ofte immers weynigh door Commissie doen / die alles wat sy Negotieren, is met haer eyghen Cappitael, ende werden 17. ofte 18.

tonnen

konnen Gouts rijck ghehouden / ghewonnen in 7. ofte 8. Jaren / soo op Angola, West-Indien, en Brasilien, dusdanighe ick oock in de Baya de todos los santos wel hebben gekent/die daer 4. Suycker-molens hebben staende / ende elcke Suycker-molen (wanneer die sal wesen soo alst vereyscht om Suycker te maken) is waerdigh 40000. Realen van achten/ dan soo hebben noch niet meer / als de gheleghentheyt om t'Suycker te maken / en sullen sy proffyt doen / moeten ten minsten 8000. Realen van achten imployeren tot lant/soo om riet te planten/ als oock om alle hout tot der molen noodigh/want een Suycker-molen als die alleen op't riet / dat de Boeren brenghen te malen stondt / moste ten achteren gaen/ daerom soo moet elck Suycker-molen/ten minsten/ voor 7. ofte 8000. Realen van achten gasteren/ buyten de molens / soo dat met het gheene de Boeren brenghen / doorgaens werck hebben / jae gaet dickmael met het Suycker te maken soo druck toe / dat de arme slaven in acht daghen / qualijck drie uren tijts hebben om te slapen / en arbeyden nacht en dach/ick hebbe het selve ghesien/dat een Negrō door den slaep soo was overwonnen / dat soo hy stont en roerde in een Forneys/ van achter over is ghevallen ende en hadt men daer soo haest niet by gheweest/ soude terstont wegh gheweest hebben/maer creghen hem daer noch levendigh uyt/en zijn huyt was hem te veel plaetsen soo opgheschrumpt / dat my most ysen t'selve te sien.

In dit Brasilien, soo onder den Coop-man/Suycker-sieder/ als oock den Boer / gaet de Negotie als boven in manghelinghe / als die van de Suycker-molens leveren Suycker voor Negros, ende wat sy

meer van nooden hebben. Den Boer errideert oock alles wat hy heeft aen Negros ende landt / voornemelijck Negros, ende wat die coopt / is al op leverantie van Suycker ende Farinha, oock alle den rijckdom van de Boeren / staet op hare Negros, ende sy schatten elcke Negro voor den anderen op 50. milres, dat is 156. Realen van achten / en een ghemeenen Boer heeft 100. Negros tot slaven / alsulcke Boeren waerdeert men 20000. Realen van achten rijck te zijn / met t'landt ende de Ossen die sy daer by hebben.

De Boeren t'landewaert in Brasilien, al hoe wel sy rijck zijn / hebben t'quaest leven / aengaende lichamelijcke noodtdruft / want Brasilien in't sonder anders niet en geeft als Suycker ende Farinha, soo dat de Boeren den meesten tijdt / haer moeten ghenoeghen met een schootel Farinha en een mossel ofte hoester / die haer / hare slaven aen de zee-caut op lesen / t'beste datse noch hebben / is dat sy 2. ofte 3. Negros van hare slaven dat Visschers zijn / daer toe houden om versche Visch te vanghen / waer door sy noch veel tijts Visch hebben / maer t'quaetste is nu weder / wanneer sy Olye / Wijn / ofte eenigh ander noodtdruft dat wel tot den keucken verepscht / ofte oock tot cleedinghe moeten hebben / soo doen de Coop-lieden haer daer voor betalen wat sy willen / voornemelijck die soo gheen contant hebben / maer moeten alle dinghen coopen op levering van Suycker / en dat ten dierste.

De Boeren souden in Brasilien machtigh rijck worden / principael die veel slaven hebben / soo haer de slaven niet te seer af en storven / maer daer comt altemet een sterfte onder de Negros, datse van vijf ghheen

drie en behouden/en de slaven brenghen oock altemet malcanderen met fenijn om den hals/wanneer sy een pijck teghen malcander en hebben.

De Boeren loopen de meeste Resijco van't sterven onder de Negros, door dien dat hare slaven van s'morghens vroech tot t'savonts late/op het velt onder den blooten hemel zijn./ende t'ghebeurt dickmael meest alle daghe dat het reghent / ende de slaven niet hebbende waer onder schuylen/maer moeten den reghen op het naeckte lijf af schutten/ghelijck het domme Vee op den velde/dat noch het alder quaetste is/ en gheven die arme slaven niet daer sy het leven (onder sulcker swaren jock) mede soude connen onderhouden / maer dese arme slaven moeten des Sondaeghs in Creuckel Bosschen gaen / soecken Crabben / Hoesters / Mosselen Mieren/ ende wanneer sy soo wat ghevonden hebben / gheven dan noch het beste dat se ghecreghen hebben aen haren meester/ al om in de gratie te staen / dan crijghen die altemet een vriendelijck woort van haren Heere/dat hy seght / O Caon sois boina Negro, en is te segghen/ O hont ghy zijt een goede swert/ waer mede den Negro daer heenen gaet/ en is blijde dat hy van zijn meester soo wel is bejegent. t'Principaelste daer de Negros haer leven op houden/is Suycker en water/t'elcken als de Forneysen in de Suycker-meulens schoon gemaeckt worden / soo valt daer veel schrapsel / dat teghen de canten aen ghebacken is / waer mede sy soet water maken dat se drincken/ ende deelent onder malcanderen meden/en werden daer geheel vet van. De Paerden die in de Suycker-molens wercken / eeten oock veel serope/met t'loof van't Suycker-riet/ en siender door den kant uyt/offe in de serope gewentelt haddē.

Ghelijck de Boeren nu op t'landt dat ſy hebben Suycker planten/ende ſy hebben meer Negros, als wel tot haer eyghen landt van doenen is / ſoo nemen van d'een Coopman ofte d'ander/die daer lant heeft liggende aen / om t'ſelve landt te beplanten / wyen/ af ſnijden / ende ter molen brenghen / daer voor hebben ſe het derde part / en altemet wel een weynigh min. Den Suycker-ſieder moet het riet maken/ van't ſaep Suycker maken/ het Suycker bereyden ſoo alſt hoort / liſten / ende den Coopman t'huys ofte aen t'een Schip ofte t'ander / daer't den Coopman begheert te hebben / brenghen / ende daer voor ſtrijckt mede een derde part / ende den Coopman heeft een derde part voor zijn landt.

FINIS.

Van

Vanden grooten Golf

Occidentalis, eertijts de Nieuwe-Weerelt, ende nu West-Indien ghenaemt.

'Leste ghevonden vierde-part des Weerelts / America, wert meest / naer zijn breede / van de Linie Equinoctiael, in twee ghelijcke deelen verdeelt: soo dat de eene helft light bezuyden / ende de andere helft benooyden. Antonio de Herrera Spaeingniaert beschrijft in een Boeck / hoe dat dit America soude hebben de groote eener Emisferio, het t'ghene even de halve Weerelt souds wesen (t'welck sonder twijffel te ruym gheſproken is) en dat dit landt America eyndight tusschen de 59. ende 60. graden des Pools Arcticus, al ist schoon dat tot noch toe niemãt t'selve heel en heest besocht / als alleen eenige Engelschen, die het selve open ghevonden hebben tusschen de voornoemde 59. ende 60. graden / en t'selve ghenoemt Fretum Daviz, souden oock sonder twijffel / daer door ghecomen hebben / soo sy bequamen tijdt van weder / ende ghecn belet van coude ende ys-ganck ghehadden. Dat daer oock niet aen te twijffelen en is / ofte de landen schepden hen daer / can door alle ervarentheyt / die het claerlijck wijst / bespeurt werden: voornemelijck die op Terra Nova wooncn

vernemen een stroom winterdaeghs / uytten n. w. die daer gheheele Eylanden van ys brenght / soo groot dat sommighe 25. en 30. vamen diep gaen onder t'water / en 15. of twintigh vamen hooghe boven water / jae sommighe soo groot / dat se vertoonen ghelijck de gheberghten van hoogh landt / het soude misschien schijnen / dat dit ys / ende dese ys-Berghen al in Terra nova t'swinterdaeghs / sturckelen en vriesen door de coude : maer het contrarie is waer. want op Terra nova en vriestet op eenen gheheelen Winter / soo seer niet / dat een mensche over het ys soude connen loopen : want die daer op woonen / t'welck Enghelschen zijn / gheven daer ghetuyghnisse van : oock mede en gheeft t'Eylandt van Terra nova op een thiende part soo veel soet water niet / als die ys-Berghen importeren / die al t'samen soet water zijn / t'soude oock moghen ghevordert werden t'selve ys te connen drijven uyt Nueva Asia, ofte / soo het by ons werdt ghenoemt / Groen-landt, maer veel eer als Fretum Daviz niet open en ware / soude alle het ys van Nueva Asia, oft Groen-landt comen drijven teghen Hollandt, Schotlandt, Zeelandt, ende de Custen van Vlaenderen. t'Welck men noch claerder ean bemercken / overmits dat Fretum Daviz een doorganck is / dat de cloecke zee-vaerders / die haer niet gheschroomt hebben de wreede coude / ende de machtighe ys-Berghen / om het Waey-gat te passeren / en die ontdeckt hebben het landt / dat by ons ghenoemt wert / Nova Zembla, mitsgaders de gheene die noch alle jaere Nueva Asia ofte Groen-landt soo het by ons wert ghenaemt / besoecken, connen ghetuyghen / als sy maer eenichsins daer acht op slaen bemercken dat haer den stroom / van Maert tot Octo-

ber

der naer de zuyt looyt. t'Is wel waer / dat in de zee ſulcx niet met ooghe en can ghe ſien werden; maer by den ſtierman / die dickmael / als hy ſal gaen obſerveren eenighe ſterre / ofte de Sonne / om te weten / hae veel hem den Pool is ghereſen ofte ghedaelt naer dat mi de ſeylagie ghe ſchiet / om zuyt / ofte nooyt dickmael / jae meeſt altijt te veel ofte te weynigh bevinde / dat t'ſchip nooyt ghe looyen heeft / en gantſch met de giſſinghe niet over een en comt. Hier van en moet de ſtroom gantſch niet gheheel ontſchuldight werden / die ſonder twyffel van Maerte tot October vertiert om de z. o. ende van October tot weder Maerte om de n. ende n. w. t'Gheene daer wy af ſchryven ſal men eerſt ghewaer werden van de 60 graden nooyt waert / ſoo wat de nooyt-zyde aen gaet / en aen de zuyt zyde op de 5. ende 56. graden / alwaer / als den ſtroom benooyden / vliet om de zuyt: naer t'nooyden ſal vlieden.

t'Is met den Oceanus, die by den zee vaerders ghenaemt wert / de Spaenſche zee, alſoo ghe ſtelt / dat daer ghеen maniere van ſtroom en wert vernomen / ende en can oock niet bemerckt werden / nochtans werdt die in haer wyde / ſoo wel beweeght / gaens en heerens / als eenighe andere enghden / daer ebbe ende vloet vernomen werdt / ten is oock niet te verwonderen / als men de ſelve hare groote wyde ende diepte ſal inſien / dat daer ghеenen ſtroom / noch bewegинghe en can bemerckt werden: maer comende erghens / waer het moghte weſen / aen de Cuſt van America, werdt ter ſtont de ſtroom vernomen. Als by exempel / t'Eylandt Terra Nova is ghe leghen van de Almaſonas 750. duyt ſche mylen z. ende n. en van't voornoemde Terra Nova, tot de Cabo S. Auguſ-

tin, is 880. duytſche mylen / al waer den voornoemde ſtroom van benoorden wert vernomen. Leeſt hier voorts / van de ſeylagie / uyt Neerlandt, naer de Cuſte van Breſilien, al waer men ſien mach / wat een ſtroom daer gaet: die eerſt / naer alle uyt-wijſen / comt ghеſchooten door Fretum Daviz, teghen t'landt van Terra nova, ende van daer voort / dringhende langs der zee / zuyden ende noorden / vervollende oock met eenen den gheheelen Golf Occidentalis, en dat men t'ſelve in dien vaer wegh / over den Oceanus, van't landt Terra nova, tot de Almaſonas, niet en can bemerchen / is door haer groote wijde / ende diepte. Wat aengaet haer diepte / is diverſche malen beſocht / maer noyt bevonden / ende en can met gheen loot / en lijnnen / uyt Schepen ghemeten werden: ende haer wijde tuſſchen Africa ende America is 980. duytſche mylen / waer uyt ghenoech can gheoordeelt werden / niet noghelijck in ſulcken wijde ende diepe zee / eenighen ſtroom te vernemen.

De wijle nu door Fretum Daviz ſulcken vloet van water comt / en can naer mijn vernuft / niet anders oordeelen / ofte dit voornoemde Fretum Daviz en moet niet lange naeuw weſen: ende oock op de weſt-zijde / moet een groote wijde zee weſen noort-waert / ſoo het anders al t'ſamen gheen ghеbroken landt en is.

Dus veel hebben wy aengheraeckt om te bewijſen als dat America ghеen 180. graden breet en is zuyden / ende noorden / het welcke ſoude weſen een Emiſferio de rechte helft des Weerelts / maer zijn breede is niet meer als 110. graden / het welcke zijn 1650. duytſche mylen. Wat van in longitude mach weſen / en is noch niet ghеheel beſocht / als alleen ten

ten deele/soo veel dat het grooter is in longitude, als in latitude. Dit is t'landt waer in de Golfo Occidentalis is gheleghen/ eertijts de Nieuwe Weerelt, ende nu West-Indien ghenaemt: waer van wy vervolghens sullen gaen beschrijven.

IN ouden tijden / hebben de Autheuren geschreven van drie quartieren des Weerelts/namentlijck Europa, t'gheene ghestelt wert voor het meest bebouwt / ende bevat veel rijcke ende schoone Steden: het tweede Asia stellen t'grootste deel te wesen / daer den Chinees ock zijne woonstede heeft: Ende het derde Africa, dat den Grooten Turck ten deele is besittende / ende voorts de Negros, die ock daer van 1600. mylen bewoonen. Daer na sonde ghe weest zijn eenen Portugijs Astrologijn, soo als de Portugijsen seggben/ ghebooren op't Eylandt Fayal, een van de Eylanden van Azores: desen voornoemde Portugijs is ghesepelt met eenen Don Christoual Colon uyt Villa del Conde een stadt in Andaluzia naer het westen/soo langhe / tot dat sy het landt vernomen hebben / ende ontdeckten alsoo het vierde deel des Weerelts / wesende America, ende noemdent een langhe tijdt/ de Nieuwe Weerelt: maer alsoo Indien van de Portugijsen ontdeckt / ende besaten/is gelegen oost waert met onsen Merideamus wert genaemt Oost-Indien ofte Indias Orientalis, ende t'landt America, t'gheene men de Nieuwe Weerelt noemde/gelegē zijnde bew. onsen Merideamus, wert genaemt West-Indien ofte Indias Occidentalis. Dit America het leste gevonden quartier des Weerelts/is het grootste ghedeelte / ende strecht van de 52. graden des Pools Antarcticus, tot de sestigh graden des Pools Arcticus: het welcke is honderdt thien

graden/elcke graet tot 15. duytſche mylen/ is 1650. mylen recht uyt/ende meer als 3600. mylen Cuſte/ uyt en in / door de groote Golven, die daer inne zijn/ voornemelijck de Golf Ocidentalis, dat West-Indien ghenaemt werdt.

Deſen Golfo Occidentael is uytter-maten groot/ zijne wijde is 780. duytſche mylen : maer t'gheene West-Indien ghenaemt werdt/heeft zijn begin / eerſt als men de Golf 200. duytſche mylen is in-gheſeylt; het welcke zijn de oostelijcxſte Eylanden / als la deſada, Domenica, Mateninno, ende soo voorts. Deeſe Eylanden moet men nootſaeckelijck aen-comen/ om verſekert te moghen comen aen eenighe plaetſen/in de West-Indien gheleghen : want West-Indien en is gheen plaetſe ſonder perijckel / maer is vol dangereuſe Clippen/Drooghten/ende Sieven. Hier benevens noch / t'welck t'alderquaetſte is / dat de ſtroomen altijts de bocht in ſchieten. De redenen waeromme can light verſtaen werden: door dien dat de ſtroomen/als voren is geſchreven/ nimmermeer ſtil en zijn / maer gheliick alſſe 6. maenden om de noort gheſchooten hebben / soo keeren ſy weder 6. maenden naer het zuyden / ende moeten alle deſe Golf paſſeren; soo dat / t'zy de ſtroom om de noort/ ofte om de zuyt loopt / valt altijts in den Golf : ende ghelijck den bodem van deſe voornoemde Golf, die ghenoemt wert Nove Hiſpania het water gheen cours en gheeft / soo en can't niet anders weſen: ofte het water moet hem ſelven eenen wijck maken/daer het weder can uyt ſchieten; het welcke gheſchiet langhs den hoeck van Florida, door de Canaal van Bahama, die de Spaeingniaerts moeten paſſeren / als ſe retoeren uyt West-Indien naer Spaeingien gheſon-

den

den werden : al waer ſomwijlen ſulcken herden ſtroom gaet / dat een gheladen Schip 5. ende 36. duytſche mylen / tuſſchen dach ende nacht ſal drijven / recht in de windt op. De redenen nu waeromme men noodſaeckelijck aen de voorſz. Eylanden moet comen / is eerſt om het opper te hebben : want ſoo men te leeghe verviele / wepnigh apparentie ſoude hebben / om in Weſt-Indien te comen : ten anderen / ſoo moet men oock de voorchte van Bahama ſchuwen / die over de 70. duytſche mylen groot is / en den ſtroom ſchiet daer dwars over heenen / ende daer rontom lighten noch vol Clippen / ende Rotzen : de derde reden is / om van deſe Eylanden ſeckere courſen te moghen ſtellen / naer alle plaetſen / in de Weſt-Indien gheleghen / op dat men niet en verongheluckе teghen de eene Clip ofte andere voorchte. In ſomma om in de Weſt-Indien te comen / moet men van boven af comen / ſoo dat het Eylandt S. Ioan daer Porta Rico op light / is ghelijck u noort Caep / ende Ponta del Rey u zuyt Caep : tuſſchen beyde deſe ſpatien ligghen alle de Eylanden / die by onſe zeevaerders ghenoemt werden / de wilde Eylanden. Ende ghelijck deſen Golf Ocidentalis veel bochten heeft / voornamelijck viere die ghheel groot zijn / als Golfo triſto, de bocht van Nombre de Dios, de Honduras, ende de bocht van Campeſy, Nueva Galizia, ende meer ander bochten die daer in zee vele zijn / waer door oock het water diverſche courſen neemt / ſoo dat voornamelijck van September tot Maerte, pemant quame te vervallen 1. ofte 2. duytſche mylen bezuyden t'Eylant S. Ioan, het Eylant van S. Domingo qualijck ſoude connen beſeylen : maer onder het vaſte landt van Venezula weſende by Cabo de la

Velle,

Velle, ſal men S. Dommingo wel connen beſeplen / de reden waercomme is dat den ſtroom dwars vant landt af ſchiet naer het wooden toe / die in de Golfo triſto gheenen cours en hebben / maer moeten te rugghe keeren / in ſomma om in de Weſt-Indien te comen en is anders gheenen wegh (wel verſtaende ſonder groot perijckel) als langhs de wilde Eylanden / daer voozen is af gheſchreven / ghelijck La Dezeada, ende voozts alle de Eylanden daer ontrent gheleghen.

Ende om upt de Weſt-Indien te ſeplen / t'zy nu naer Neerlandt ofte Spaeingien, en can niet gheſchieden dooz den ſelven wegh die men gheComen is / maer moet gheſchieden dooz twee andere weghen / d'eene beooſten langhs de Bermuda, dat zijn die / die van de Ponta del Rey, de Cuſt van Venezula, van S. Dommingo, ende Porto Rijco willen ſeplen / t'zy nu naer Neerlandt ofte naer Spaeingien. Ende de andere wegh is dooz den Canaal van Bahama, loopende altijt noot ſaechelijck beweſten de Bermuda, dat zijn die / die van Cartagena, Nombre de Dios, Honduras, Campeſy, S. Ioan da Vlva, ende upt de gheheele bocht van Nueva Eſpana willen ſeplen / naer Neerlandt ofte naer Hiſpanien.

In dees Golf Ocidentael, t'welck Weſt-Indien werdt ghenaemt / ligghen uptnemende veel Eylanden / waer twee de vooznaemſte ende de groot ſte zijn / die bp de Americanen ghenaemt zijn gheweeſt Aeyti quisquira, ende nu ghenoemt werden bp de Spaeingiaerts het eene Cuba, ende het andere S. Dommingo. Het weſtelijckſte t' gheene diepſt in de Golfo light is Cuba, een groot Eylandt van 180. duyt ſche mylen lanck / maer is niet heel breet / ende t'Eylant S. Dommingo dat beooſten Cuba light / is een Eylandt van

100.

100. duytsche mylen lanck/ende veel breeder als Cuba. Dese Eylanden mitsgaders alle de Eylanden daer ontrent gheleghen / zijn uyttermaten rijck van ghewas / de Berghen vol fruyt / ende de Valeyen soo weeldrigh van gras / dat het Vee tot den buyck daer in gaet weyen/Winter en Somer altijt groen/ daer is niet alleen allerley Vee / als hooren-beesten/ Paerden en Verckens op dese voornoemde twee Eylanden / maer oock op alle de andere Eylanden/ als S. Ioan en Yamayca, dat mede groote Eylanden zijn/ende het Vee in sulcken overvloet/ dat een mans persoon dickmael over de 30000. beesten / Ossen en Koeyen in een jaer om hals brenght/ alleenelijck om de huyt te hebben / ende t'vleesch gheven sy voor de wilde honden/ende de voghelen die het eeten.

De Bosschen zijn vol van wilde swijnen / die by het fruyt ende vrucht leven / dat rijp van de Boomen valt / die daer in't wilde wassen / als Limoenen soo soet als Suycker / Oraeingie appelen soo soet / osse gheconfijt waren / daer zijn oock Bosschen met suer Oraeingie appelen ende Limoenen / elck nae zijnder aert / soo delicaet / dat het Spaensche , Biscayissche , ende Portugaelsche fruyt / daer niet en is by te verghelijcken.

Ick hebbe in de West-Indien gheweest / op t'Eylandt van Santo Dommingo , ende door Bosschen ghepasseert / tot half weghen de beenen in't fruyt/t'gheene onder de Boomen light ende vergaet.

In somma men vindter hondertderley fruyten/ waer van de wilde Swijnen / ende al ander ghewey zijn voetsel heeft.

Den Wijn-stock wil oock daer gheheel wel aerden/ en brenght seer delicaten druyven voort / soo dat de Spaeingniaerts in de West-Indien veel kostelijcker Wijnen souden connen winnen / als sy uyt Spaeingien bringhen konnen : maer den Spaeingiaert sulcx wel wetende heeft daer inne versien / want by hun een verbodt is / dat niemant op lijf straffe en vermach Wijn te perssen / noch oock en mach niemant Wijngaert planten sonder licentie / in somma soude ick oordeelen / nae dat ick t'selve hebbe ghesien ende besocht / can anders niet segghen / ofte het is soo schoonen Landouwe / als in eenigh quartier des Weerelts mach bevonden werden / ick hebbe met Spaeingniaerts ghesproken/ende langhe in haer gheselschap verkeert die in de West-Indien gheboozen waren / bekenden dat het de waerheyt was / soo sy Spaeingiaerden niet te leedigh en waren om het landt te bouwen ende te mesten naer behooren/datse twee maels des jaers souden Ongst hebben van Terwe. Maer alle de Spaeingiaerden die uyt Spaeingien daer comen / en connen haer tot wercken niet begheven: maer meenen als sy van Spaeingien daer ghecomen zijn / dat sy ghenoech ghedaen hebben om een Cavallero te wesen/ick late staen dat sy haer selven souden voeghen tot landt-werck. Ende wat aengaet eenighe Americanen diese daer toe te wercken soude stellen/ zijnder heel dinne/jae qualijck gheene / hebben de arme menschen al gheconsummeert/ten deele in de Ysere ende Copre mijnen / ander met duysentderley dooden ghemartelisseert ende om hals ghebroght / soo dat daer qualijck op't Eylandt S. Dommingo ende Cuba, gheen Americanen meer ghevonden en werden / ende ghebruycken nu voor haer sla-

ven

den Negros uyt Angola ende van Catcheu, die haer werck doen.

Nu op't Eylandt van S. Iuan zijn noch eenighe Americanen, die van de Spaeingiaerts (soo het schijnt) verschoont werden/hebben soo aen ghenaemden vrydom/ onder-en-tusschen en zijnse niet min als alle andere/ der Spaeingiaerden slaef/ soo zijn't oock op't Eylandt Yamaca. Dese Americanen werden van de Spaeingiaerden toe ghelaten/ datse met hare Vrouwen ende kinderen op haer selven woonen/ waer door sy oock de Spaeingiaerden soo toe ghedaen zijn/ datse voor haer door een vyer soude loopen.

Daer zijn oock noch veel Eylanden in dit West-Indien, daer noch anders niet als Wilden op woonen/ende alleenelijck/ soo twee ofte drie Spaeingiaerden, die haer onder de Wilden gheneren.

Daer zijn mede noch andere Eylanden daer geen Spaeingiaerden op en zijn/ als alleene Wilden/ die oock alle wapenen ghebruycken teghen den Spaeingiaert, waer van eenighe van dese Eylanden gheheel bequaem zijn om te fortificeren/ in defentie teghen eenigh ghewelt/ en vloeyen van vruchten/ daer oock gheen vivres op en manqueert/ maer en gheven in't sonder gheen proffijt/ anders van eenighe waren. Daeromme oock den Spaeingiaert, die het doch al om het goet is te doene/ niet veel moeyte en doet om daer meester van te werden.

Dit West-Indien is een landt van allen vloeyende/ alsser de Terwe ghesaeyt ende den Wijngaert gheplant werdt/ soo soude het moghen t'beloofde landt ghenoemt werden/ want Honigh en Melck vloeyter/ daer is oock niets hoe cleyn t'zy dat landt ghenaemt can werden/ oft het staet soo jeuchdigh en

groene/ dat een mensche het selfde siende/ zijn vermaken daer inne moet scheppen/ niet soo veel als brocxkens landt/ van 10. ofte 12. voeten in't ronde gheleghen/ jae een myle 2. ofte 3. in de zee van't landt af/ die 2. ende 3. voeten onder t'soute water ligghen/ staen soo groen van gheboomte t'gheheele jaer door/ als hier te lande de Boomen in de Mey maent connen wesen.

Wy hebben in dit Boeck vervolghen beschreven van Africa, dat daer tot veel plaetsen fenijnighe ende een onghesonde lught is/ waer door veel sieckten en qualen ontstaen/ die de doot causeren/ soo ist oock mede in Bresilien, alwaer de menschen oock soo veel plaghen onderworpen zijn/ als Bitchos, Limpese, May das Bobas, hitsighe fondamenten: maer West-Indien is van allen desen vry/ alleene is daer een ghedierte/ dat de menschen uyttermaten seere quelt/ en zijn vlieghskens soo cleyn als sieren/ die steken als mugghen/ dat het schier onlijdelijck is/ maer dit gedierte is meest aen de zee canten van't landt/ ende de minste windt die men can hebben/ soo zijnse wegh/ men cause oock met brandende lonte verjaghen/ diepe t'landewaert in en werden soo gheen mosquitten ofte sulcke vlieghskens vernomen.

Laet ons nu oock comen tot de ghetempertheyt des lughts/ die in allen uyttermaten schoon en claer is/ voornemelijck 6. maenden in den tijdt van de Brise, dat is wanneer de Sonne is ghepasseert de Linie Equinoctial, hebbende haren wegh naer den Tropicus Cancer, soo en verneemt men gantsch gheen vuylicheyt ofte duysterheyt aen de lucht/ maer enckel claer ende helder weder/ het soude oock daer seer heet wesen/ ten waer door de Brise/ dat is

eenen

eenen frisschen coulen windt / die sonder fauten continueerlijck / die ses manden lanck duerende / alle daghe van s'morghens ten 8. ofte 9. uren / tot naer den middagh ten 3. uren waeyt / waer door oock der Sonnen hitte wert getempert.

Desen windt waeyt uyt eenen claren Hemel / sonder dat hem de lught / daer hy van daen waeyt / meer dijsigh soude schijnen / als andersins / ghelijck het hier te lande in't ghemeen beurt / als den windt oost ofte noordoost waeyt / dat de lught als dan wel claer is / maer daer den windt van daen comt / is den lught hayrigh ende dijsigh.

Sulcx en heeft men in de West-Indien niet / maer in plaetse van eenen harighen / ende scherpen lught / alle morghen eenen soeten dauw / dat alle boomen druppen.

Ende soo somtijts des nachts / comt een wolcke ghedreven / die de landen bevochtighet / met eenen reghen van een quartier ure / weynigh min of meer / ende dan staet terstont den Hemel wederom helder.

Al waer Luna haer oock verthoont / verghesselschapt / met veel claere blinckende Sterren.

De 6. maenden nu als de sonne bez. de Linie Equinoctiael gaet naer den Tropicus Capricorni so begint

aldaer de Winter/niet dat het dan daer soo cout soude wesen / dat de menschen hen behoeven te versien ghelijck hier te lande/ van brandt / decksel ende cleedinghe/gantsch niet/ want de grootste coude die men daer verneemt / is s'morghens voor den Sonnen op ganck in't vallen van den coelen Dauw: soo dat in de meeste coude/een mensche hem beweeghende tot den minsten arbeyt / al waer hy maer met een enckel linnen cleetgen ghecleedt / soude even wel het sweet uyt breken / soo dat daer den Winter werdt ghenaemt/ is ghelijck hier het principael van den Somer.

In ouden tijden als de Spaeingiaerden eerst in West-Indien quamen/was daer een Orcan, die sommighe segghen / door t'segghen van de Wilden/datse placht alle Schrickel jaren te comen / andere segghen alle 7. jaren / doch van de 7. jaren is seker / dat haer den Orcan heeft vertoont / maer is alle jare/ ende noch teghenwoordigh / declinerende : soo datse nu in 16. jaren lanck niet en is vernomen/ghelijck sy plach te comen. Desen Orcan en wert men niet ghewaer/voor dat hy op den hals is/ die soo op sulcken ure als hy beghint / met alsulcken ure weder verdwijnt/in sulcker voegen dat hy even 24. uren lanck duert / zijn beghin is met reghen / Donder/ ende Blixem / vermengt met windt uyt allen quartieren des Weerelts/ soo dat den windt in 24. uren het geheel Compas heeft ront ghewaeyt / met alsulcken onbegrijpelijcken storm / dat Boomen die 6. ende 7. vamen dick zijn / met wortel en al uytter aerden waeyen/ja hadde in voorleden tijden alsulcke cracht/ dat van de Spaeingniaerts gheheele Schepen zijn ghewaeyt een ende twee mylen t'landewaert in/over Bosch ende Boomen heenen.

Het

Het is noch gheschiet in't jaer 1607. dat in de West-Indien van den Orcan zijn ghewaeyt ghcheele Sloepen van 10. ende 12. lasten groot / 3. ende 4. mylen in't landt over Bosch ende Boomen Yeenen. In desen tijdt van 24. uren dat den Orcan geduert/ ist water 5. ende 6. vamen hoogher als ordinaerlijck / ende soo haest als den Orcan is ghedaen / soo is oock de zee in zijn behoorlijcke standt.

Comende nu tot de menschen/die zijn daer soo dispoost ende radt / dat het te verwonderen is/men sal daer sien / van die/ die daer in't landt ghebooren zijn/ datse sullen sitten los en lijber op een paert/ t'selve de spoor ghevende/soo veel alst uyt zijn vier voeten loopen mach / en vatten een Lanee ofte Pijcke op / ligghende plat langhs der aerden sonder te vallen/noch oock in't minste het paert in zijn vlucht te verhinderen. Men vint oock op de wilde Eylanden/ daer de Spaeingiaerden noch hare personagie niet ghepleeght hebben met moorden ende dooden / veel gheheele oude lieden/onder ander hebben eenen Americaen ghesien / die sy seyden over de 120. jaren out was / ende was noch soo dispoost / ofte het by ons een man van 40. jaren gheweest ware : soo dat de West-Indiens een seer bequame plaetse is / voor een yeghelijck om daer te woonen.

De Equipagie die van de Spaeingniaerden werden ghedaen op de West-Indien, gheschieden in vierderley manieren/voornemelijck drie als volcht.

d'Eerste is de Generale Vlote / die te Cadis in de Baey Equiperen / ende laden hare Schepen met alle costelijcke ware/als Goude lakenen/ Gout passement/ Syde coussen/ Camerijcx doeck/ veel wit en swerte Grosgreinen / en oock Monnicke t'saeyen/

mede wit ende swert / swerte Baeyen / Perpetuanen / Rassetten / Picotten / Slesigher-Liwaet / alder hande Coleuren van Lakenen / veel derley Smallekens / ende oock eenighe Noppen / Pampier / Olie / ende veel Norenburghs yser-werck / swert ende graeuwe vilten / ende voorts wat tot onderhoudinghe van't s'menschelijcke leven is van noode.

Andere Equiperen een schip datse in de Eylanden van Canarien laden met Wynen.

De derde versoecken consent aen den Coninck van Spaeingien, om te moghen varen in Angola ofte in Guinea, op de Custe van Catcheu om Negros te laden: die Equiperen haer schepen ende laden alsulcke waren / als op die Custen ghetrocken zijn / leest in dit Boeck hier achter / in de Commersie van Catcheu, Guinea ende Angola, wat goederen daer ghetrocken werden.

Volcht nu de Negotie die de Spaeingiaerden in de West-Indien doen / welcke door vijf verscheyden / elcx in't bysondere / weghen gheschiet.

Als ten eersten / die naer de Cust van Venezula begheeren te zijn / seylen eerst op de Cust van Parya naer het Peerel Eylant ghenaemt la Margarita, en is gheleghen by Ponta del Rey, na datse aldaer eenige Peerlen hebben in ghenomen / verseylen dan voorts nederwaert aen de Cust van Venezula, naer Cumana, Commenagotte, Craques, en Queriquery, daerse Toeback ende Pock-houdt laden / loopen oock te Maracapana, ende Burburata aen / alwaer de Goudt mijnen van Venezuela zijn: maer t'principael Cappitael van't Goudt t'gheene daer soude moghen vallen / werdt bewaert tot dat s'Coninck Galioenen comen / die

die meeſt alle jaren langs die Cuſt/ende ooch langs de Cuſte van Nueva Granada ſeylen / tot Nombre de Dios ende Porto bello, langs de Cuſt van S. Marta, ende de rijcke Cuſt van Panama. Ende als die Galioenen daer over al aen gheweeſt zijn/ hebbende alle de coſtelijcheden inne/ als Gout / Silver / Peerlen/ ende ander gheſteenten / nemen dan haren wegh tuſſchen de Serrana ende Seranillas voor / naer de Avana, alwaer hare generale vergaderinghe is.

De tweede Negotie gheſchiet op de Cuſt van Nueva Granada, die nemen haren wegh van t'Eylandt Dominica ende Os Santos, naer de Cabo de la Velle, ſonder de Cuſt van Venezuela eens te ghenaken / ende ſeylen ſoo langhs de voorſchreven Cuſten van Nueva Granada, tot Cartagena.

De ladinghe die ſy langhs de Cuſten van de Provintie van Santa Marta, ende Panama, in nemen/ is Cotcenilho, Anyl, Robarbre, Salſeparaſſe, veel Goudt ende Silver/ t'gheene upt Peru over Panama comt / het welcke is een Stadt gheleghen aen de zee cant / in de zupt zee / recht teghen over Nombre de Dios, een Stadt gelegen aen de zee cant/ op de noortzijde in de Weſt-Indien, ſoo dat deſe twee Steden teghen malcanderen over ligghen.

Deſe Provintie van Panama paelt tot aen de Provintie van Guatimala, een rijcke Provintie/ daer het meeſte Goudt valt / ende wert daerom van de Spaeingiaerden ghenaemt Coſta rica.

De derde Negotie is naer de Honduras, op de rijcke Cuſt van Guatimala, die haren wegh nemen van't Eylandt Dominica, ende loopen ſoo tuſſchen t'voorſz. Dominica eñ Os Sãtos, of ſe ſy voor genoemt

werden Todos os ſantos door / naer het Eylandt van S. Iuan daer benoorden langhs loopende / naer het Eylandt S. Domingo., en ſeylen in't ghemeen te S. Domingo aen / van daer ſeylen ſoo langhs de zuyt-zijde van Yamayca naer de Honduras, loopende eerſt te Teruxillo aen / een Havcu gheleghen in Guatimala, ende loſſen daer een deel van haer goet / ende met de reſte varen dan voorts de bocht inne / naer Porto de Cavallos, ende oock naer de Golf Dulce, ende ſeylen ſoo de gheheele bocht van Honduras door / nemende over al mede datter is / ende brenghent in Guatimala, daer in't ghemeen veel Gout valt.

De vierde Negotie om Huyden / Canafiſtel, Cotſenilha, maer de voornaemſte ladinghe zijn drooghe Huyden.

Deſe hebben haren wegh van La Dezeada naer Porto Rico, daer ſy dickmael haer gheheele ladinge van Huyden in nemen / ende altemet eenighe zijn / die anders nerghens in de West-Indien aen en comen / als in Porto Rico, van waer ſy gheladen zijnde naer Spaeingien ſeylen.

Andere wederomme die laden ſlechts eenighe Huyden in Porto Rico, ende ſeylen van daer voorts / op de noort zijde langs het Eylandt van S. Domingo, alwaer ſy noch twee ofte drie Havenen hebben / daer ſy al aen loopen / als Porto Samana, Porto da Plata, ende Porto Reael, ende ſeylen dan voorts door de oude Canaal naer Avanatoe.

Andre zijnder die in Porto Rico niet en comen / maer ſeylen bezuyden t'Eylandt van S. Iuan langs naer de Stadt van S. Domingo toe / waer van de ſommighe hare gheheele ladinghe al daer in nemen / ende ſeylen van S. Domingo, ſonder erghens

meer

meer aen te comen/ recht naer Spaeingien toe.

Andere comen slechts te S. Domingo aen / ende nemen soo eenigh goet inne / en seylen dan voort langhs de zuyt Cust van Cuba, naer d'Avana toe.

De vijf de Negotie, is der ghene die naer de bocht van Nueva Espana seylen/t'zy nu binnen ofte buyten de Alcranas door/een drooghte die in de voorschreven bocht is gheleghen. Dese nemen haren wegh van tusschen het Eylandt Dominica ende Os Santos, ofte soo sy oock ghenoemt werden Todos os Santos, door/ en seylen soo bezuyden S. Iuan, S. Domingo, ende Cuba langhs tot de Cabo S. Anton, een Caep ghelegen aen het west eynde/op de zuyt-zijde van't voorschreven Eylandt van Cuba, ende van daer stellen haren cours naer de bocht toe / eenighe naer de Cust van Nueva Galizia, andere naer de Cust van Nueva Espana, de derde naer de Cust van Yucatan.

Die nu naer de Cust van Yucatan seylen/ loopen veel eerst te Sisal aen / alwaer sy eenighe van hare goederen lossen / die weder van Sisal over landt ghebracht werden/naer Merida, een Stadt die 15. duytsche mylen in't landt light. Dit Yucatan vloeyt van Honigh/ende daer valt veel Was.

Als nu die Schepen tot Sisal ghelost hebben/ t'gheene sy daer lossen moeten / varen dan ghemeenelijck naer Campeche, en nemen daer voorts hare ladinghe inne/het welcke veel Campesy hout is/ende die naer de Cust van Nueva Espana seylen / loopen in't ghemeyn van Cabo de Roca partida langhs de Cust tot S. Iuan de Vlva, in de Provintie van Mexico. De derde die naer Nueva Galizia seylen / loopen in't ghemeyn van benoorden den bodem / langhs de Cust naer de zuyt / ende comen int leste mede te S.

Iuan de Vlva, ladende alſoo hare Schepen met veel coſtelijcke waren / als dat ſchoone Gout / ende dat ſuyvere Silver / ghemunt ende onghemunt / van de Stadt Mexico, die ghelegghen is in de voornaemſte ende Edel-rijckſte Provintie van bloede / van ghe-heele West-Indien, daer de inwoonders noch alle dagh-en treur-liedekens ſinghen / van dat haer Edel-bloet / ſoo onnooſelijck door der Spaeingiaerden tiranne is uyt-gheſtort / ende t'ſelfde en ſal uyt hare memorie niet gaen / ſoo langhe als de Weereld ſtaet.

De Mexicanen ſinghen treur liedekens van haer Edele die ghedoot zijn van de Spaeingiaerden.

Alle deſe voornoemde Commerſien gheſchieden behoorlijck / waere voor waere / ſoo alſt betaemt / uyt ghenomen het bedroch / dat onder den duyn niet dan te veele en ghebeurt / winnen ſoo overvloedigh / dat ſoo men het ſelfde beſchreve / van veelen niet ſoude ghelooft werden. Alleene ſullen u een Commerſie verhalen / alhoewel het den Chriſtenen niet en betaemt menſchen te coopen ende vercoopen / nochtans is dat ſelfde een alghemeyne wyze Coopmanſchap / ſoo wel onder de Portugijſen als Spaeingiaerden.

Als nu eenighen Spaeingiaert Equipeert om Negros te halen / moet daer toe Octroy hebben van den Coninck / daer mede hy ſeylt op de Cuſt van Catcheu oft naer Angola, ende laedt aldaer Negros, het welcke zijn ſwerte menſchen / die brenght hy in de West-Indien, ende eenen Negro die hem coſt inghecocht 7. oft 8. Ducaten / vercoopt hem weder 150. Ducaten / en meer / hebbender ſoo naer het Schip groot is / 7. 800. ende 1000 inne / winnen daer met t'grootſte ghelt / dat niet om ſpreken en is / vercoopen die Negros al voor waere die coſtelijck is / gelijck in West-Indien vallen / dan varen met hare Schepen

hol-

vol gheladen van alle costelijckheyt naer Spaeingien. Ick hebbe diversche / soo Spaeingiaerden als Portugijsen, hooren seggben / datse met 3. Realen van achten / die sy in Spaeingien in-leyden / 150. Ducaten voor haer retour ghemaeckt hebben.

Dalcht hoe men de West-Indien sal beseplen. Den Leser sal ock hier by weten / dat alles wat West-Indien ghenaemt werdt / is ghelegben benooden de Linie Equinoctial, daeronme al wat Pools hooghden daer in ghenoemt werden / benooden moeten verstaen werden.

Beſchrijvinge van den weghom uyt t' Neerlant te ſeylen op alle plaetſen in Weſt-Indien gheleghen.

Oock hoe men alle Rivieren, Havenen, Baeyen, ende Reeden ſal uytrende in-ſeylen, en alle vuylen van Clippen, Reven, ende drooghten ſchuwen.

ALs men uyt t'Neerlandt, eenighe van de plaetſen in Weſt-Indien gheleghen / ſal willen beſeylen / moet voor eerſt den cours / ſoo haeſt als den Canael tuſſchen Enghelandt ende Vranckrijck ghepaſſeert is / ghe-ſedt werden recht naer de Eylanden van Canarien, als la Palma, ofte Teneriffe: en van daer weſende 30. ofte 40. mylen bezuyden de voornoemde Eylanden / gaet w. z. w. tot op de hooghte van 20. graden: als dan ſoo gaet w. ten z. tot op de hooghte van 15. graden en 30. minuten. Daer ſal u t' Compas va-rieren 10. graden / meeſt een gheheele ſtreeck / ſoo dat men met w. ten n. beſeylt het Eylandt Dezeade, t'welck light op de voornoemde 15. graden ende 30. minuten.

Weſende nu by het Eylandt Dezeada, van waer men

men als dan zijnen cours ſal ſtellen / naer de plaetſe daer men begheert te weſen / t'zy benoorden ofte bezuyden / langs t'Eylandt S. Domingo.

Die langhs de noort Cuſt van S. Domingo will ſeylen / ſal van het voornoemde Eylandt Dezeade zijnen cours nemen als volghen ſal / ender-en-tuſſchen ſullen oock met eenen de op doeninghen ende ghedaenten der Eylanden beſchreven.

Van *Dezeade.*

DEzeade light ghеſtreckt o. ende w. en ſoo ghy uytten ooſten comt / verthoont ghelijck een wigghe / ende de ooſt-punt verthoont ghelijck een Hane-ſpoor / en alſt noorden van u comt / ſoo iſt ront ghelijck een broodt / ſoo iſt oock alſt zuyden van u is / benoorden daer van comende in't midden hooghſte.

Dit Eylandt is vuyl en ruttigh rontomme vol Clippen / en op het landt zijn hier en daer witte plecken.

Van *Marri-galante.*

BEzuyden t'Eylandt Dezeade, op de 15. graden is ghelegghen t'Eylandt ghenaemt Marri-galante, het is een leegh even Eylandt / dat vol gheboomte ſtaet. Op de zuyt-zijde heeft eenighe witte plecken / en op de weſt is Ancker-gronde / om Reede te maken / teghen over een ſandt ſtrandt.

Dit Eylandt / alſt hem eerſt op doet / is ghelijck ofte de Boomen in't water ſtonden: ende een half mijle daer af in zee / light een cleyn Eylandeken / al

waer-

waer ſommighe Clippen van af ligghen.

Van *Guadalupa*.

BEweſten t'Eylandt Marri-galante, light een ander Eylandt ghenaemt Guadalupa op de 15. graden en 4. minuten. Dit Eylandt / als men dat ſelve eerſt comt te ſien / verthoont in tween gheſepareert / ghelijck oft het van malcanderen gheſcheyden / ende twee Eylanden waren. In't midden loopt de zee daer oock over / en t'over; maer is heel ondiep / ſoo dat men daer niet over en ſoude connen ſeylen. Op de ooſt punt iſt heel ſlecht / en vol gheboomte / met twee ſpitſe Clippen aen dien hoeck / ontrent het derde vierde part van't Eylandt daer is t'hoogſte van't landt / ende wert by de Spaeingiaerts ghenaemt Alto de Guadalupa. Op de weſt hoeck van dit Eylandt zijn oock twee ſcherpe Clippen / en aen de zuyt-zijde eenen. Men mach wel / die wil / tuſſchen dit Eylandt ende Todos Santos, oft ſoo zy oock ghenoemt werden Os Santos, door looyen. Deſe Os Santos zijn vier Eylandekens / gheleghen dicht by den anderen / daer in dit Boeck weeder af wert beſchreven / in de ſeylagie naer de Margarita, ende Araja, oft punta del Roy.

Om nu langs de noort-zijde van't Eylandt S. Iuan ende S. Domingo te ſeylen / ſult van't voorſchreven Eylandt Dezeade comende / w. n. w. aen ſeylen naer Monſeratte.

Van *Monſeratte*.

Dit

DIt Eylandt Monseratte is een cleyn Eylandeken/bycans gheheel ront/ende hooghe: z. o. daer af zijnde verthoont ghelijck een besaen en boven op het spitse des Berghs / is een groote breucke / ende daer na toe seylende / sal ander landt/ achter den eersten Bergh / uyt comen / dat sleght sal wesen/en plat ghelijck een Tafel/in't midden met een Sale / en op't noort-westen is het ghebroken/ hoogher als de Sale / al waer eenen schorren hoeck is / daer hier en daer groene ruychte op staet. Dit Eylandt light op de hooghte van 16. graden.

Van *Rodonde*.

VErvolghende den cours w. n. w. van Monseratte, sult comen loopen op het Eylandt Rodonde: t'welck oock een ront Eylandeken is/in't midden hooghste/ghelijck een backers broot/ en light drie groote mylen van Monseratte / n. w. ten w. voorts van Rodonde , tot het Eylandt As Nevas is oock 3. groote mylen w. ten n. soo dat Rodonde in't midden light tusschen Monseratte ende As Nevas.

Van *As Nevas*.

HEt Eylandt As Nevas is vier cleyne mylen lanck / gheleghen op de hooghte van 16. graden ende 20. minuten / en verthoont / soo men uytten oosten comt/vol gheboomte / en als men daer z. ende n. dwars van comt / ist in't midden hooghst met een Sale. Van de z. w. zijde moet men hem

waehten/die is heel Clippigh. Aende west zijde is eenen plompem houck. Dit Eylandt noorden van n hebbende / sult om de oost van t'Eylandt sien een schoone vlacke strande / daer sommighe drooge boomen op staen by den anderen / die van verde / gelijck Meer-catten schynen; benevens die dorre boomen staen oock groene boomen: By dat gheboomte is goet versch water van twee vlieten/die daer inde zee comen loopen. Soo wanneer yemant daer wilde water halen/sal voor hem sien van weghen de wilde Domenicanen, die van't Eylandt Domenica, dickmael comen over varen / aen dit Eylandt As Nevas, om seker wildt dat sy daer op jaghen/oock Leguanen ende Schilt-padden/die sy daer op vanghen.

Van *S. Christofual* ende *Estacio*.

VAn dit Eylandt As Nevas, gaet n. w. ten w. om een stuck buyten S. Iuan te loopen / en sult comen te vervallen/op een Eylandt ghenaemt S. Christofual, ligghende ghestreckt z. o. ende n. w. het is ontrent 7. mylen lanck. Op de z. o. zijde ist leeghe / ende in't midden hoogher alst Eylandt As Nevas. West daer van af/light een cleyn Eylandeken: maer men mach daer tusschen dat Eylandeken ende S. Christofual niet door seylen / het isser te ondiepe. Recht in de mits van't voorschreven Eylandt S. Christofual is een spits Berghxken. Dit Eylandt is gheleghen op de 16. graden 30. minuten. Voorts seylende n. w. ten n. sult comen gheloopen op een Eylandt ghenaemt S. Estacio, gheleghen op de hooghte van 17. graden / een cleyn Eylandeken / dat hem verthoont rout in eenen Bergh/

ghelijck

ghelijck een Suycker-broodt/en daer beneffens zijnde /. soo lightet een weynigh lanck-worpigh / ghestreckt n. w. ende z. o.

Van *Saba*.

NOort-west van S. Estacio, is gheleghen het Eylant Saba: een Eylandeken bycans alleens als Estacio, ende verthoont hem oock als een Suycker-broodt / dan is cleynder als Estacio, ende spitser op't hooghe: loopt oock vlacker nae de zee toe. Aen de n. w. zijde light een scherpe Clippe/ ontrent een mosquet schoot daer van af / in zee / dat van varde een seyl schijnt te wesen / z. ende n. van dit Eylandeken / 2. mylen in zee / ist maer thien vaem diep/schoone sandt-grondt/ en daer is veel visch met den hoeck te vanghen; soo wie daer langhs seylt / can verssche visch ghenoech vanghen op den grondt.

Van *Virgen gorde*.

NOort-west van't Eylandt Saba light t'Eylandt Virgen gorde: waer by vervolghens noch veel andere Eylandekens ligghen / die ghenaemt werden As Virgens. Nu Virgen gorde is het grootste/gheleghen beoosten alle de andere/ ende daeromme oock is ghenaemt Virgen gorde. Men mach langs dese Eylanden wel seylen: het isser schoon ende daer en is anders niet te schuwen / als dat men voor ooghen siet. Of yemandt in dit vaerwater quame te loopen / 2. mylen bezuyden dese Virgens, sal met een n. w. ganck comen loopen op het Eylandt S. Anna, van dat Eylandt / tot het Ey-

landt Passagen, is 6. mylen n. w. ten w. Het Eylandt S. Anna is rontom schoon.

Van't Eylandt *Passagen*, ende *S. Iuan.*

PAssagen is een Eylandt gheleghen 10. mylen van't Eylandt S. Iuan. Op dit Eylandt S. Iuan is gheleghen de Stadt van Porto Rico; Om in Porto Rico te comen / seylt van't Eylandt Passagen n. w. ten w. soo sult ghy comen gheloopen recht op een Eylandeken ghenaemt Ilha Verde; bezuyden dit Eylandt Verde, sult langhs loopen / tusschen een Clippe / die daer bezuyden van light / ende t'voorsz. Eylandt door: en wanneer men daer door seylt / soo sal men t'Eylandt naest loopen / ende seylen daer tusschen door / sonder den cours te veranderen / soo langhe als de voorsz. Clippe / die gheheel wit is van't Voghel-mis / niet z. w. van u en hebt: maer soo wanneer die Clippe z. w. van u is / als dan soo meucht wel w. seylen / langs de Cust van S. Iuan.

Om van hier voorts te seylen naer de noort-zijde van S. Domingo, soo set u cours recht w. n. w. ende sult comen loopen recht op Ponta de Samana, het welcke is de oost hoeck op de noort-zijde van S. Domingo.

Om in *Porto Rico* te seylen.

POrto Rico is een Haven gheleghen in't Eylandt van S. Iuan, op de noort-zijde aen het oost-eynde: ende om daer inne te seylen / comende den selven

ſelven wegh hier voozen beſchzeven / ſoo ſal men van't Eylandt Paſſagen af ſeylende maken 3. mylen bupten de nooz-Cuſt van S. Iuan te blijven. Deſen wegh van Paſſagen tot S. Iuan loopt metter haeſt over / ſoo dat hier wel op moet ghelet weſen. Ende t'ghebeurt nu ſoo / dat men comt met den Avont by Paſſagen, en moet met den nacht vooꝛts ſeylen naer Porto Rico, ſoo mindert u ſeyl / op dat ghy niet vooꝛby en belent / ofte ſoo ghy vooꝛ-by raeckt / ſult niet weder op connen comen / als ter naeuwer noots / en met grooter arbeyt.

Om te weten ofte men het landt van S. Iuan vooꝛ-by is ofte niet / ſal het ſelve ghemerckt werden by een hoogh ghehackelt landt / dat van de Spaeingniaerts ghenoemt werdt Serra de Loquiſho: ſoo wanneer t'hooghſte van dat landt zuyt weſt van u is / ſoo is men met de Haven van Porto Rico, zuyden ende nooꝛden: ende al iſt ſchoon / dat men drie mylen van het landt af is / ſoo ſult even wel uyt de Meerſſe connen ſien ſtaen / dwars van u / op't landt groene velden / het welcke zijn Clooſters-Hoven / als van S. Sebaſtiaen, S. Barbara, ende het Convent van S. Domingo:

Dan ſult ooch ſien ſekere roode ronde Berghen / en in't midden van deſe Berghen / een wit Kercxken ſtaen / en aen de zee cant een witte plecke / het welcke is een Caſteel / dat op een hooghte ligt beweſten de Haven.

Wie nu daer wil in ſeylen / wachte tot dat het hoogh dagh is / want de landt windt duyt tot de thien ueren op den dagh:

ende dan comt de zee-windt/ als dan meucht ghy op u ghemack in-seylen / en setten waer het u belieft/ maer zijt ghewaerschout dat aen de binnen-cant van de steyle hoeck/ ontrent een boogh schoot van't landt onder water eenighe duyplen ligghen / en om die te schuwen / sult loopen naer een Eylandeken midden in de mont / ghenaemt Toa, en van daer siet men/ heel binnen in / een sandt punt / daer moet ghy naer toe seylen / loevende dicht aen recht naer die sandt punt toe / en laet alhaer u Ancker vallen / en mijt de oost-punt / want daer strecht een droochte af / nessens een witte vlecke die op't landt is. Dit Eylandt S. Iuan strecht o. ende w. de noort-zijde ligt op de 18. graden en 20. minuten.

Om van *Porto Rico* te seylen naer de noort-Cust van *S. Domingo*.

VAn Porto Rico, ofte wel van de Cust S. Iuan te seylen/naer de noort-Cust van S. Domingo, sult uyt Porto Rico comende 3. ofte 4. mylen t'zee loopen/en van daer soo gaet w. n. w. recht naer Ponta de Samana, t'welck een punt is/ die van eenen hooghen ghehackelden Bergh comt af gheloopen/ en boven op't hooghe is eenen heuvel / ghelijckende een s'mans hoedt. Voorts seylende verbolghens de Custe/sullen twee hoecken uyt comen/die malcanderen seer ghelijck zijn.

De westelijcxste is de oost-punt van de Golf Samana soo haest als ghy dien hoeck ghepasseert sult wesen / dan zijt ghy recht in de Golf, en is ontrent 3. mylen wijt / dan can men het Stedeken Samana sien ligghen.

De

De Ponta de Samana en Cabo de Cabron, ligghen n. w. en z. o. van den anderen / dees Cabo Cabron is heel hockeligh aen t'water by de zee cant / soo dat als die eerst comt te verthoonen / is ghelijck een Schip dat zijn marssepls heeft ghestreken / en schijnt of sy van't landt af waere geschepden.

In den vaer wegh tusschen Ponta de Samana ende Cabo de Cabron, aen't landt / is een Eylandt tusschen windt ende water/liggghende recht teghen over eenen in-ham/bewesten Ponta de Golfetto.

Van Cabo de Cabron tot Cabo Franses, is n. w. ende z. o. 15. groote mylen/en om boven Cabo Franses te loopen / moet al n. w. ten n. seylen / en onder wegen is eenen hoeck/waer doorr menichmael abuys comt / en dat door dien dese Caep altijt voor Cabo Franses wert aen ghesien / en is by de Spaeingiaert ghenaemt Cabo d'engano, maer van Cabo Cabron af tot Cabo Franses, heeft men eenen gheheelen dach van doene om die te beseylen.

Cabo d'Engano is te leggben bedrieghelijck hoeck.

Soo wanneer als men z. ende n. is met Cabo Frances, soo siet men aen de oost-zijde van de Caep een scherpe punt af loopen / tot aen het water toe/ daer is de Caep stepl / ghelijck ofse af ghehouwen waere / van dien punt af / soo wert het landt verholghens hooghet.

De Caep als men die eerst comt te sien / vertoont dicht langhs de lijme van't water. Seven mylen van de Caep Franses z. w. is Porto da Plata, ende daer ligghen drie ofte vier Eylanden voor die moet ghy aen stier-boort laten ligghen / als ghy daer wilt in seylen/binnen zijnde/ soo laet u Ancker vallen waert u belieft / het is over al schoone gront/ wie daer inne seylt / sal den schoren hoeck van't

vast

vaste landt minnen / soo veel alst moghelijck is / en loeft daer cort by ommeu naesten by / soo hoogh als ghy meucht seylen. Die uu in Porto da Plata met en wil wesen / maer de Cust begheert te vervoighen / naer de Mansenilhos, die ock anders ghenoemt wert Porto Reael, ofte naer Porto Franceſos, soo en sult ghеen ander cours seylen als w. ten n. al hoe wel dat dese Caepen o. en w. ligghen / werpt den stroom soo seer naer de wal / dat men met w. ten n. pas boven den hoeck van Porto Franceſos en can seylen.

Om uyt *Porto da Plata* te seylen naer de *Manſenilha*, ofte *Ponto Franceſos*.

SEs mylen van Porto da Plata, langhs de Cust soo als men uyt Porto da Plata comt gheseylen naer de Manſenilha, ofte Porto Franceſos, light een Eylandt ghenaemt Ilha bella: als men by dit Eylandt is / soo siet men eenen ronden hooghen Bergh / ende schijnt vant landt af te ligghen / ende een Eylandt te zijn / maer is aen't vaste landt vast / ende werdt ghenaemt Monte Christo, ende is ontrent 11. mylen gheleghen van Porto da Plata. Beweſten deſen Bergh Monte Christo, is Porto Real, ofte de Manſenilho: het welck een groote bocht is / ende daer is schoone gheleghenheyt voor Schepen / ende het in-comen is soo bequaem / dat die daer nopt zijn leven en heeft in gheweest / op het sight wel mach in-comen. Om de weſt-Caep van de Manſenilho, is Porto Franceſos: dien hoeck steeckt heel vlack in zee / en ontrent een boogh-schoot van den hoeck t'lande-waert spoelt de zee over en t'over.

Op

Op dien hoeck dicht aen't landt op de weſt-zijde/ al waer de Reede is / ligghen twee ofte drie Clippen. De beſte Reede van Ancker-grondt in Porto Franceſos, is op de weſt-zijde van de punt / teghen over t'glop/daer de zee over-heen ſpoelt. Den noort weſten windt is daer een leegher op de Reede/ ende de ooſt-zijde van de punt is varde black.

Van Porto Franceſos tot het Eylandt Tortugua, is o. ende w. 7. mylen. Dit Eylandt is / bupten op de noort-zijde / heel vupl / en heeft een drooghte/ ontrent nuid-weeghs van't Eylandt / de ooſt-zijde naeſt / dat gheliick een glop ofte ſchare is daer men can in-ſeylen / ſonder te weten hoe men daer weder ſal upt comen / weſende ront-omme bemeghelt van Clippen en drooghten/ daerom ſal/ wie hier comt/ hem van de noort-zijde wachten : maer binnen/ tuſſchen t'vaſte landt / ende dit Eylandt / can men wel door loopen : het iſſer wijt ende breedt / oock om te laveren : het loot ſal u aen't Eylandt wel waerſchouwen / en aen't vaſte landt iſt ſtepl / daer moet ghy wenden op't hooghe / wanneer u duncht nae ghenoech te zijn het ooſt-eynde / naeſt van't Eylandt af / ſtreckt een drooghte / waer van men op't loot wel kan af wenden.

Alle den vaer-wegh tuſſchen t'Eylandt en t'vaſte landt / is veerthien ende vijfthien vamen diep / uytgheſondert al waer de drooghte van't Eylandt af ſtreckt / iſt gheheel over niet meer als 5. ende 6. vamen.

Op dit Eylandt Tortugua, zijn veel Verckens/ waeromme het oock veel / by t'zee-varende volck/ t'Verckens-Eylandt wert ghenaemt : en ligght ghe-ſtreckt o. en w.

Dit Eylandt / als men daer 2. oste 3. mylen t'zee van is / can qualijck van't vaste landt onderscheyden werden: want t'vaste landt / dat daer seer hooghe is / hanghter soo over heen / dat het al vast landt schijnt te wesen: en light een groote half myle van't landt / en heeft een ghedaente / in't midden hooghste / aen beyde de eynden neer loopende / pijps-ghewijse.

Teghen over de oost-hoeck van Tortugua light Vmate tusschen in het ghebergh te / in een haven / die de mont ontrent een boogh-schoot wijt is / van binnen ruym ende breedt: Van Tortugua tot Cabo de S. Nicolas is 6. groote mylen.

Dese Caep is aen het water leegh / de spatie van een slinghet werpte / en dan loopt cort op / en die eerste verheffinghe / daer het landt op-gaet / is ghelijck een Pots-hoofts cop / soo dat de leeghe punt / met het verheven / ghelijck een Tonins back-huys: daer na gaet het landt hooghet op.

Om dese Caep / heel in de bocht / light de Reede van Guanivas: die daer begheert in te seylen / moet by de Caep in-comen / de selfde wat schuwende: want de hoeck streckt af / en als men soo varde in begint te comen / dat het leeghe landt van de west-zijde / op zije comt / soo moet het selfde oock schuwen / en loopen nats-waters / soo langhe tot dat ghy dwars van een leegh Eylandeken comt / ghelegen aen back-boort / soo als ghy in-comt met hoogh water loopt de zee tot sommighe plaetsen / over dat Eylandt henen: laet al daer u Ancker vallen / soo naer het Eylandt als u goet dunckt: de beste Reede is seere bedorven van onse handelaers / die daer veel groote steenen hebben over-boort ghesworpen / soo

van

van haer ballaſt / als oock mede daer ſe de huyden met perſten / ſoo dat als men wilde goede Reede voor de touwen hebben / moet ſoo varde niet in-loopen / maer blijven buyten het Eylandt / op 10. 11. en 12. vamen / ofte oock dicht onder het Eylandt / op de 4. ende 5. vamen : Men heeft daer de Brijſe, ofte zee-windt / alſoo oock de gheheele Cuſt langhs. Soo wie daer in eenighe plaetſen wil ſeylen / verwachte den zee windt / ende ſeyle met ghemack.

Van Guanivas tot Arte-boniquo , is 6. groote mylen / z. w. ten z. ende z. z. w. blacke Cuſt / tot Arte-boniquo toe : ghy meught die Cuſt op het loot langhs loopen ; maer als ghy dichte by Arte-boniquo comt ſal't wat droogen van een dorpel / die daer light van 4. vamen / ende daer na ſal't weder diepen tot de 7. ende 8. vamen.

Als ghy van Guanivas comt / ſult al leegh landt vinden / tot Arte-boniquo toe ; al waer een hooghen hoeck is / dwars naer zee toe / ſteyl aen't water / ghelijck af-ghehouden witte ſteen / ghelijck crijt / dat groen en root bewaſſen is. Aen de ooſt-zijde van dien hoeck / is de Reede van Rio Arte-boniquo, ende langhs die ſteylen hoeck comt de Riviere uyt ſchieten. Om in de Riviere te comen / en can men niet doen / want ſy is te droogh ; maer men lighter voor op een Reede. Op de n. o. zijde / om dien hoeck van de Riviere Arte-boniquo , een groot half myle / light de ſoute Riviere / ende en is nerghens goet voor als met boots daer in te varen. Twee mylen meer om de zuyt / langhs de Cuſt / light een in-wijck / ghenaemt / Slanghe-doot , en loopt een groote myle recht in't landt op / tuſſchen twee hooghe landen ; en aen de noort-zijde / ſoo men daer in op ſeylt / is de

Cust steyl / en schoore / ghelijck af-ghehouwen / en ligghen langhs de Cust / aen de voet van de strandt / veel af-ghebroken Rotzen.

In desen in-wijck loopt men tot in't eynde van den bodem op / al waer een dwars Singhel-strandt is / daer 2. beeckkens versch water af vlieten / tot in de zee : men set daer een mosquet-schoot van die dwars-strandt / stier-boort naest / soo men in-comt. Nu van desen boorts. zuyt-hoeck 8. mylen z. ende z. ten w. is een beeckken van versch water / ghenaemt Boor my uyt-comste. Van daer 2. mylen is de Saona, t'eynden van de bocht / en n. w. teghen over / light het Eylandt Guanabo, ofte Vuyl-baert, daer van wy sullen beschrijven in het eynde van dese Cust.

Drie mylen west / langs de Cust van Saona light Leguana; tusschen de Reede van Saona ende den hoeck van Leguana is 2. mylen : dese 2. mylen is de Cust varde vlack / en is een in-bocht / daer schoore light / het welcke met hoogh water onder loopt. Om uyt van Saona naer Leguana te seylen / loopt recht naer den hoeck toe / op u loot : want den hoeck steeckt een weynich vlack af / de welcke men moet mijden / en seylt dan boorts langhs het landt / tot dat ghy comt by 10. ofte 12. steenen / of Rotzen die soo by de strandt aen't water ligghen : soo haest als ghy die ghepasseert zijt / daer is de Reede van Leguana, aen een sandt strandt. De Cust al daer strecht meest z. ende w. en oock niet langhe / maer ontvalt alleynsliens naer de bocht van Guajano toe. Van daer af tot in de bocht is 3. cleyne mylen : om daer naer toe te seylen / soo volcht de Cust / de bocht in / soo varde daer 5. ofte 6. droogghe boomen staen / daer laet u Ancker vallen.

Dese

Deſe drie Reeden Saona, Leguana, ende Guajana zijn openbare zee-ſtranden / daer men langhs de Cuſt ſet / ende op't landt hebben die Spaeingiaerden, die op haer hals / ende eyghen ban en boete / met de Duytſche natien handelen / boomen en ruychte af ghehouwen / ende een wegh ghemaeckt / om van in't landt / op de water cant te comen / ende ghheven die weghen / die als gloppen zijn tuſſchen t'ghheboomte / de name van Porto, en de weder-naem daer toe voeghende / Porto Leguana, Porto Saona, en ſoo voorts. Deſe 3. Portos ofte Reeden / werden van de openbare zee beſchut / door het Eylandt Guajana, ofte oock anders ghenaemt Vuyl-baert.

Van't Eylandt Guajana tot Cabo Rozo is 6. mylen / en dicht aen't landt / onder de Caep / in zee ligghen twee ofte drie Eylandekens / en daer dwars van zijnde / can men de ſelve niet onderſcheyden van't vaſte landt van S. Domingo, om dat het landt van S. Domingo ſoo hooghe is / ende het een Eylandt werdt van de Spaeingiaerts ghenaemt Ermito, en van de Portugijſen Carmito.

Van deſe Cabo Rozo ontvalt hem het landt z. w. ende z. w. ten z. ontrent 7. ofte 8. mylen: en van daer voorts is de Cuſt vol / in / ende uyt-hoecken / tot Cabo Tuberon toe: en van Cabo Rozo tot Cabo Tuberon, is 13. mylen.

Deſe Cabo de Tuberon, is ghelegghen aen't weſt-eynde op de zuyt-zijde van't Eylandt S. Domingo, op de 18. graden 15. minuten / wat meer van deſe Caep is / wert vervolghens in dit Boeck beſchreven in't ſeylen langhs de zuyt-Cuſt van S. Domingo. Dit is t'eynde van de nooyt-Cuſt van S. Domingo.

Het Eylandt Guanabo (om wat daer van tot waerſchouwinghe te beſchrijven) is een Eylandt tamelijcken groot / namelijck 3. mylen lanck: hoe wel ſommighe ſuſtineren het ſelfde maer twee mylen te zijn. Het light op de 19. graden / 30. minuten / recht in de bocht van Saona; en bewijſt / als voorens verhaelt / die drie Eylanden Saona, Leguana, ende Guaiana: het is op de zuyt-zijde / aen het ooſt-eynde / heel vuyl en vol Clippen die onder water ligghen / ſoo dat men ſal den eenen ſmack 7. vamen / jae 15. vamen / ende den anderen ſmack vaſt ſitten. Daerom ſal men / om tuſſchen Guanabo ende S. Domingo door te loopen / twee-derde part waters laten aen het Eylandt Guanabo, ende een derde-part aen S. Domingo, en ſoo mach men ſonder vreeſe door ſeylen. Dit Eylandt Guanabo werdt oock wel ſomtijts 't Verckens Eylandt ghenaemt. Bewesten dit Eylandt in zee ligghen 3. Eylanden / daer noch eenighe cleyne Clippen by ligghen / maer het iſſer ſtijl.

Hoe men de *Oude Canael* ſal paſſeren.

OM door de Oude Canael, langhs de noort-zijde van Cuba, naer de Avana oft e Nueva Eſpana te ſeylen / alſoo men uyt Neerlandt, oft e van eenighe andere plaetſen / beooſten t'Eylandt Cuba ghelegen / comt; ſult van Cabo S. Nicolao, een Caep ghelegen op de 20. graden / 40. minuten / op het weſt-eynde / aen de noort-zijde van't Eylandt S. Domingo, oft e oock van het Eylandt Tortugua. dat beooſten de voornoemde Caep / onder het landt van S. Domingo is ghelegen op de 20. graden / 50. minuten /

minuten / t'zy nu of van Cabo S. Nicolao, ofte van't Eylandt Tortugua; moet recht over seylen / naer punta de Masique, op't Eylandt van Cuba. Op dese punt is eenen hooghen Bergh / hebbende de figure van een Haue-spoor / ende noch meer hackelen daer aen verbolghende: Den wegh tusschen t'Eylandt Cuba ende S. Domingo, is heel cort / ende en sult soo haest t'een landt niet uyt ghesichte wesen / ofte sult het andere sien; Voorts van punta de Masique w. n. w. seylende / sult terstont Barbacoa sien / eenen grooten hooghen Bergh / ront / boven plat gelijck de cop van een s'mans hoet / en uyt de Meers sijde / sal ghelijck zijn een smits Aenbeelt: zijnde z. ende n. met dien Bergh / soo is men recht open-Havens met Barbacoa. Van Barbacoa tot de punt van Camanaqua strecht de Cust w. n. w. ontrent de 34. ofte 35. mylen: ende alsoo men van Barbacoa, ofte van punta de Masique wilt seylen naer Camanaqua, soo loopt w. n. w. niet noodlijcker / om wyt van Ilha Verde te loopen / t'gheene light recht z. ende n. met Camanaqua, acht ofte neghen mylen t'zee daer van.

Aen de oost-zijde van Camanaqua strecht het landt w. n. w. ende o. z. o. en aen de west-zijde ontvalt hem het landt n. o. ende z. w. Als het nu ghebeurt / dat ghy by het Eylandt Verde langhs comt gheloopen / naer de Oude Canaal, soo gaet n. w. ten w. en sult comen loopen recht op Caio Romane, daer sult benoodden van blijven / en seylt dien cours als volght.

Van den hoeck Camanaqua af sult met een n. w. ganck As Mas-cares in't sight loopen / die n. o. ende z. w. ligghen met Caio Romane. As Mas-cares zijn

steerte.

ſwerte Sijnghels ende Clippen / upt de Meerſe contſe ſien liggen branden / ende de zee daer op verheſſen.

Om nu t'vatten van de Oude Canaal te becomen / ſoo loopt naer Caio Romane, ſoo nae / dat ghy het kennen meught. Het is een cleyn leegh Eylandeken / lanck-achtigh / naer het z. w. leeghſt. Dit Eylandt vertheont een figure ghelijck een handt / ende naer het z. w. met een beuck / daer't leeghſt is / en aen die zijde iſt heel ſleghт ende effen. Vervolghens daer aen comen noch 3. Caios ofte Sijnghels / daer de zee over ſpoelt: in't midden van deſe Eylandekens is eenen ſackelijghen heuvel / lanck-achtigh ende dicke. Vervolghens n. w. ſult noch twee Eylandekens t'ſamen aen den anderen ſien / gheliick 2. banckens; die van de z. o. zijde en is niet ſoo lanck / als die aen de n. w. zijde. De z. o. is hoogher en perfecter; ende het ghebrocken is leegher. In't midden van deſe 2. Sijnghels / ligghen ſommighe heuvelkens boven water / is het z. o. Eylandt ofte Caio naeſt / op de 23. graden. Deſe Caio ende Caio Romane ligghen n. w. ende z. o. van den anderen.

Comende nu op Caio Romane, ſult u verſekeren van een Eylandeken ghelegghen z. ende n. van de voornoemde Caio Romane, ontrent de 6. mylen / en is ghenaemt Caio de la Baſſa; ſult van Caio Romane af wijcken / tot op een kenniſſe naer / aen Caio de la Baſſa, dan ſoo ſult recht midden in't vaer-water weſen / hebbende Caio de la Baſſa aen ſtier-boort / ende Caio Romane aen back-boort: gaet dan w. n. w. langhs de Caios, ofte Sijnghels / van punt op punt: Maer zijt ghewaerſchout / dat ghy by daghe / maer niet by nachte / de Canaal ſult aen-doen: en oft quame /

me / dat u den avont op de handt viele / ſoo ghy eerſt den Canaal ghevadt hebt / men moet oock weer en windt aen-ſien / dan ſoo ſult met weynigh ſepl varen / ende geeren t'noort-weſten minnende meer de drooghten t'zee-waerts / als t'lande-waert / ſiet oock wel upt / naer de Baxos de Bahama, die men des nachts-tijts ghenoech can ſien / alſt eenichſins clare locht is / ſonder daer ſchade af te becomen: want ſy zijn wit: ſoo haeſt als ghy die ghewaer werdt / ſult terſtont draghende houden / weſt aen / by haer langhs.

Oft quame / door noot / dat ghy moſt ſetten / ſoo wijckt een weynigh ter zijden upt den vaer-wegh / en laet u Ancker vallen / maer iſt dat ghy by daghe comt loopen / op de Baxos de Bahama, maeckt ſoo veel ſepl als ghy hebt / u beſten doende / om verſekert te weſen van eenighe Eylanden / ofte Caien, die aen de Cuſt Cuba ligghen / daer ghy by langhs moet ſeylen / van punt tot punt / met het loodt in de handt: want ſommighe ſtaerten varde af ſteecken / en zijn drooghten die men van varde niet can ſien / maer men is daer dichte by / al eer men die ſiet.

Wanneer men naer ghiſſinghe ſoo heeft gheſeylt 30. mylen / als dan ſult een groote Singhel ſien / heel lanck / ende niet ſeer hooghe.

Binnen aen de zuyt ende zuyt weſt-zijde van deſe langhe Caio t'lande-waert / zijn noch meer andere groote Singhels / ofte Caien, al waer in't midden een glop is / en comt die Singhels niet te na / maer wijckter van af / ſoo veel

als ghy cont / want het iſſer varde black / tot 3. Caien toe verbolghens / naer't noort-weſten: om hier boven te ſeylen / moet niet leegher als n. w. behouden / dan ſoo ſult ghy daer 3. mylen buyten blijven / ende vry boven alle blackten ende drooghten loopen. De Spaeingiaerts noemen deſe Caien, Coſta manſa. De eerſte voornoemde Caio met het glop / ſteeckt veerſt af: Ofte het ſoo ghebeurde / dat ghy daer niet en cont boven ſeylen / ſult wenden van de drooghte / ende loopen ſoo langhe over / tot dat ghy weder in u eerſte vaer-water cont / hout dan dyaghende / 3. w. ten 3. en ſult vry beooſten van de langhe Caio met het glop langhs loopen; Voorts by deſen cours blijvende ſult noch een ander Eylandt ſien n. o. van u / cleynder als't ander / ock met een glop in't midden / dit aldus ſiende / ſoo ſult ghy in dien rechten vaer-wegh weſen; als dan ſoo ſiet voort upt naer het landt van Cuba, ende ſult noch andere Caios ghewaer werden / die ontrent 5. mylen verſcheyden ligghen met de voornoemde Caios, en werden van de Spaeingiaerden ghenaemt Caios de lobo.

Het voorſte ende grootſte van deſe Caios ſteeckt varde af: dwars daer van zijnde in den vaer-wegh ſoo zijt daer voor ghewaerſchout / dat ghy het ſelvighe niet naerder en cont / als 6. vamen: ende dwars daer van zijnde / n. o. ende 3. w. ſoo ſult op het voorſchreven Eylandt eenen ſandt-punt ſien upt ſteken / en een wepnich voorder van die punt ſommighe valeyens.

Als men van daer af ſal gheſeylt hebben / 35. ofte 36. uyren / dan en hoeft-men niet langher te ſoecken / maer ſeylt van Caio op Caio, ſoo varde buyten daer

van

van af blijvende/maer langhs die ſeylende/dat men de ſelve pas ſal connen ſien.

Iſt nu ſoo dat men daer by nachte ſal moeten ſeylen / ſoo ſeylt den voor-mid-nacht n. w. ten w. ende den na-mid-nacht w. n. w. ofte w. ten n. naer dat het weder is/ en by daghe ſoo gaet recht w. ende gheſeylt hebbende ontrent 7. ofte 8. mylen / ſoo ſult ghy het vaſte landt van Cuba ſien / het welcke hem verthoont ghelijck de gloppen van Chipiona, ende ſult oock noch ſien ſommighe lanck-achtighe ghehackelde heuvelkens / neffens het water / en op het ooſt-ende loopt het ſlecht/ ghelijck een tafelken/ en op de weſt-zijde is een glop; ſy maken oock onder den anderen veel ende diverſche gloppen.

Die voornoemde ghehackelde heuvelen ſchijnen vaſt landt te weſen / ghelijck ofte het tuſſchen die Caios of Singhels voor / verthoonde; Van deſe Caios af / comen een reke ghebroken Singhelen loopen/ die by de Spaeingiaerts werden ghenaemt A Cadrilheira. Vier ofte vijf mylen langhs de Cuſt/ dight aen't landt ligghen drooghten / en al eer men daer by comt / ſoo ſult op't landt ſien / tot drie diverſche plaetſen / hackelkens in't gheberghte / ghelijck ſaghen / die by de Spaeingiaerts ghenoemt werden/ As Serinhas; wijckt daer van't landt af/en moet maken met leegher te loopen als n. w. ten n. en dat moet men behouden / om daer boven te ſeylen / en ſoo wanneer men daer boven is / moet men weder het landt van Cuba geeren / en doet u beſten met ſeyl te maken / om Punta de Icacos in't ſight te crijghen/ daer met verlent zijnde / ſoo ſet u cours recht naer Matanſas.

Hoe men *Punta Icacos* ſal kennen.

PVnta de Icacos is een leeghe punt / waer op ſchijnen 2. Palmyt-Boomen te ſtaen / en heeft 2. gloppen / waer door het van verde ſchijnt van't landt af te ligghen. Soo haeſt als ghy die punt ghepaſſeert zijt / ſal u eenen grooten groven ghehackelden Bergh vertoonen / ghelijck een ſaeghe: ende dan ſoo ſal hem terſtont de bocht openen / met twee Caios, die hun alſoo verthoonen: ſult terſtont oock weſt-waert van u af Matanſas ſien liggen; ende al gaeckt teghen de nacht / en ſult ghеen ander cours ſepлen als w. om het tye wille / t'ghеene n. n. o. henen ſchiet / maeckt ſoo veel ſepl als ghy cont / tot dat ghy ſeker verkent zijt met Matanſas. Ende oft yemant by daghe quam uytter zee ghеloopen w. z. w. 5. oft 6. mylen van't landt zijnde / ſult een ghehackelt ghеberghte comen te ſien / ghelijck ſaghen / ſtreckende z. o. ende n. w. ende loopen heel n. w. op / ſult oock noch 2. heuvelen op het water ſien / ghelijck twee mans hoen / al oft twee Eylanden waren / het welck zijn de twee gloppen van Punta de Icacos, daer voozen is af ghеſchreven: en ſoo wanneer ghy dicht by het landt ſult comen / ſoo ſult ſien / dat het vaſte landt ende die punt is van Icacos, al waer men Pan de Matanſas dan ghemackelijck can ſien. Van Pan de Matanſas tot de Avana, is 22. mylen / langhs de Cuſt / en meught daer ſoo naer het landt langhs loopen / als ghy wilt / ende t'varſte dat men daer van't landt ſal blijven / is een halve myle / ten uytterſten een cleyne myle / en al waer't ſchoon by nachte / en ſult het landt niet uyt t'ghеſicht looper; en is

het

het by dagh̃e om in de Avana te loopen/ soo siet naer een steyle schoren hoeck/aen de zee-strandt/ staende soo scherp als een hane spoor. Van daer tot de Avana is 11. mylen / 4. mylen van dien hoeck voorder / zijn witte pleynen op't landt / van daer tot de Avana is noch 7. cleyne mylen/2. mylen beoosten de Avana is de Xoxina.

Van de *Avana*.

DE Avana is een Porto, gheleghen op het west-eynde/aen de noort-zijde van't Eylandt Cuba, al waer de Spaeingiaerden twee voornaemste Casteelen hebben ghebout / aen de oost-zijde van't in-comen uptter zee: het eene is ghebouwt boven heel hooghe / aen den hoeck / op de Rotzen / soo men in-comt: het ander om den hoeck/in de bocht daer de Schepen voor te Reede ligghen.

De macht van de Avana is niet gheheel aen de Casteelen / ofte oock hare andere Forten meer/ die daer connen wesen: maer de gheleghenthept van de Porto selve / soo het in-comen van dien / als oock het courant weder / is mede behulpigh tot de sterckte.

Om in d'Avana te comen / soo moet men de selve eerst wel open seylen / ende loopen dan recht daer op in by de oost-wal langhs / en schout de hooghte die heel binnen light: mint het nieu-landt / soo sult wy van de hooghte loopen / ende setten voor d'Avana.

Dit is voor soo veel als de noort-Cust aen gaet / soo men van de oost daer langhs

tomt loopen. Wat meer van't in comen van Avana is/ wert in dit Boeck vervolghens beſchreven / mde zeplagie langhs de zuyt-Cuſt van S. Domingo naer d'Avana; en ock in de ſeplagie van S, Iuan de Vlva uyt de bocht van Nueva Eſpana naer de Avana.

Om van de *Wilde Eylanden*, naer de zuyt-zijden van d'Eylanden *S. Iuan*, *S. Domingo* ende *Cuba* langs te ſeylen, tot de *Avana* toe.

SOo pemant langhs de zuyt-Cuſten van deſe Eylanden voornoemt wilt ſeylen / comende van Neerlandt, Cabo Verde, ofte erghens anders van daer / ſal by het Eylandt van Dominica langhs loopen: het welcke light op de 14. graden ende 40. minuten/en meucht wel/ ſoo ghy wilt/ tuſſchen Os ſanctos ende Dominica door loopen: ende u cours ſult n. w. ten w. aen gaen / tot een Eylandt toe dat ghenaemt is S. Crus, het welck is een leegh Eylandt en van varde / ſchijnende ghebroken ende meer als een Eylandt te weſen / maer daer by comende/ſoo iſt al aen malcanderen vaſt: op de noort-zijde is een drooghte / een cleyne myle van't landt af in zee. Dit Eylandt is gheleghen op de hooghde van 17. graden / 40. minuten / gheſtreckt o. ende w. daer is een Reede op de weſt-zijde / daer men goet water / en hout can halen: Van dit Eylandt S. Crus o. en w. by het Eylandt S. Iuan, light een Eylandt gheuaemt/ A Bomba de Inferno.

Dit Eylandt/ alſoo het op doet/ is ghebroken/ en alſoo het van de ooſt comende / hem in't eerſt vertoont/ſoo zijn de gloppen/ aen't ooſt-eynde grooter als aen's weſt-eynde. In den ſelven cours van u.

een

een weynigh noortlijcker / ligt Cabo Roxo, de ooſt hoeck / aen de zuyt-zijde van't Eylandt S. Iuan ghe-leghen op de 18. graden.

Dit Eylandt S. Iuan is daer de Haven van Porto Rico op ligt / als vooren is beſchreven / ende is een uyt-nemende hoogh landt.

Op dit vaer-water waeyen de Brijſen van de maent Meye, tot het leſte van Auguſtus, en wederom van Auguſtus tot Meye, den noorden windt.

Van *Cabo Roxo.*

DEſe Caep is eenen ſcherpen hoeck / en leeghe by het water / zijn ſommighe groene pleynen / daer ſteeckt een droogte af ander-half myle in zee / ſoo wanneer yemant hier come te verballen met den avont / en ſal met den nacht voorts ſeylen / om op de zuyt-zijde van S. Domingo te comen / die en moet niet noortlijcker / als weſt ſeylen / ende iſt op den dach / ſoo gaet weſt te noorden aen / naer het Eylandt Alona, een cleyn ront Eylandeken / boven op ſlecht / en ront-omme met witte plecken.

Beneffens dit Eylandeken / is noch een cleynder Eylandeken / ghenaemt Monico, ende ligghen op de 18. graden 10. minuten. De cours voornoemt vervolghende / ſult comen loopen recht op Cabo de S. Rafael, het welcke is een ſteyle ghelijck af ghehouwen hoeck / met groote witte bleijncken / ghelijck velden / ofte vlacktes / als oft men bycans de Cabo de S. Vincento ſaghe / en boven op't ghebergh te / in't landt / ſult ſommighe hackelen / ghelijck saghen / ſien /

het

het welck de Spaeingiaerts As serras de Xigue noemen/ wanneer die Caep w. van v sal wesen/ soo sult ghy het Eylandt Saona z. w. van u hebben. Om van die Caep / naer het Eylandt Saona te seylen/ soo sult voor eerst w. ten z. aen gaen / soo langhe tot dat ghy het Eylandt verkent. Het is een cleyn steyl Eylandeken/ ghestreckt drie-cantigh in een Triangel/ met veel crijnckel-bosch/ ende heeft hier en daer sandt-strandt; op de z. w. zijde / zijn Reven die bycans een myle in zee strecken / op de west-zijde is een bequame Reede. Tusschen dit Eylandt/ende de Cust van S. Domingo, en mach men niet door seylen/ als met cleyne Jachten / ofte Sloepen. De buyten cant van Saona light meest o. en w. ghestreckt / en van varde siet men de Boomen eer/als het landt.

Van Saona tot het Eylandt S. Catarina is w. n. w. 12. mylen. S. Catarina is een cleyn Eylandeken/ gheleghen dicht onder lande/aen de Cust van S. Domingo, en staet vol swert crijnckel-Bosch : men mach tusschen dit Eylandeken / ende de Cust van S. Domingo wel door loopen/ sonder perijckel. Van S. Catarina , tot de Stadt van S. Domingo is elf mylen.

Hoe men in *S. Domingo* sal seylen.

COmende van de oost af/ langhs de Cust / tot dat ghy den hoeck sult comen te sien / die by de Spaeingiaerts ghenoemt werdt Punta de sauzedo , sult ghy 5. mylen van daer S. Domingo hebben: dat/ soo men comt seylen / can sien ligghen; ghelijck men oock S. Barbora kan sien blicken. Ofte het nu soo gheviele / dat ghy daer comende / den noorden

windt

windt ſoo hem waeyde / dat ghy van't landt af verſtaeckt / ende daer na weder op het landt quaemt gheloopen / om in S. Domingo te comen / ſoo ſult boven in't landt ſien naer twee hooghe Berghen / in't n. w. het welcke Mijnen zijn / ende ſoo van malcanderen zijn gheſcheyden open met een glop / ſoo is de Porto van S. Domingo z. ende n. van u / en ſoo de oude Mijnen in't nooꝛden comen / ſoo zijt ghy vooꝛ-by de Haven. Om de oude Mijnen te kennen uyt de andere / dat ſal men weten by het wandelen van die Berghen / de oude Mijnen zijn / de naeſt t'water / ende de meeſte wandelaers. De Porto van S. Domingo is gheleghen op de 18. graden.

Van't Eylandt Saona, daer wy voozen af hebben gheſcheven / tot de Stadt S. Domingo, is de Cuſt langhs heenen Valeye / ende leegh / vol gheboomte / en aen de cant van't water / ſchoꝛre / uyt-gheſteken van t'Eylandt S. Catarina weſt-waert / iſt ghebꝛockelt landt / dat ghenaemt werdt As ſerras de Xegue : van daer af tot S. Domingo ſal men hier en daer beucken in't landt ſien ghelijck Valeyen.

Van de bocht *Ocoa*.

DIe van't Eylant Saona, recht nae de bocht van Ocoa wilt ſeylen / vooꝛ-by de Porto van S. Domingo ſal gaen w. ten n. aen / naer de punt van Niſſao, t'welck is eenen ſmallen hoeck / die int of-gaen van de oude Mijnen heen ſtreckt / alwaer t'gheberghte eyndight van de oude mijnen. Vooꝛts vande punt Niſſao, tot Ocoa, iſt landt leegh ghelijck het water: en wanneer men by de punt van Niſſao is / can men t'ghebꝛackelde landt van Pedrenalis ſien / al waer

de Porto Fermoſo light : en van Punta Niſſao, tot Porto Fermoſo, moet men't looden / ende loopen op 14. ende 15. vamen / ſoo langhe tot dat ghy grondt af zijt / als dan ſoo loeft nooꝛden aen / ende loopt ſoo langhe in / tot dat ghy comt aen't Palmit-Boſch / ende ſet daer / op de 10. ofte 12. vamen; maeckt ooch u Schip t'land-waert wel vaſt / op dat als de Brſe comt / ghy niet van de grondt af en dꝛijft. Dit's in Porto Fermoſo gheleghen op de 18. graden. Om nu te ſeylen van de Golf Ocoa, naer het Eylandt Beata, ſoo gaet z. w. aen / tot op de hooghte van 17. graden en 15. minuten / ende van daer met een weſte ganck / ſult t'Eylandt Beata in't ſight loopen. t'Is een cleyn Eylandeken / niet ſeer hooghe / en ſoo wanneer het n. w. ende z. o. van u is / verthoont hem ghelijck eenen crommen heuvel / men moet dit Eylandt niet te naer comen / want het is vuyl : Terſtont in uwen wegh vooꝛt ſeylende / ſoo ſult een ander Eylandt comen te ſien / ghenaemt Altovello, een cleyn ront Eylandeken; en noch een weynigh vooꝛder ligghen Os frailos, een myle van't landt af. Om vooꝛts langhs de Cuſt te ſeylen / alſoo men boven t'Eylandt Beata comt gheloopen / ſal men w. ten n. aen gaen / ende upt ſien naer t'Eylandt Abaque, mede een cleyn Eylandeken / gheſtreckt meeſt o. ende w. en ſteyl op het water / vol krijnckel-Boſch; ende op de weſt-zijde / zijn ſommighe groene pleynen / ront-omme iſt vol vuylen / die te ſommighe plaetſen van't Eylandt een myle in zee af loopen / en op ſommighe plaetſen een half myle. Die van Cabo de Tuberon, naer Cabo da Crus in Cuba over ſal ſeylen / loope tuſſchen t'Eylandt Nabaça, ende Cabo de Tuberon door. Gaet van de Cabo de Tuberon w. n. w. aen

w. aen ſoo ſult ghy tuſſchen de Caep / ende het Eylandt door loopen. De Cabo de Tuberon is eenen ſteylen hoeck / en boven op het landt zijn klotzen / ghelijck Cameels rugghen. Op deſe Caep ligt een Riviere van varſch water : en aen den ſelven hoeck comt een lijne cael landt van't ghebergh̃te neer-waert / ghelijck oft̃e het eenen wegh̃ ware.

Deſe Caep is ghelegh̃en op de 18. graden.

Om van de zuyt-zijde van *S. Domingo* te ſeylen naer *Cuba*.

SOo wanneer pemandt ſal willen ſeylen / comende bezuyden langhs t'Eylandt van S. Domingo, naer het Eylandt van Cuba; die moet van de Cabo de Tuberon af ſeylende naer Cabo da Crus, n. w. aen gaen; wel verſtaende / om ooch mede bezuyden Cuba langhs te loopen / ende met een n. w. ganck / ſult tuſſchen t'Eylandt Nabaça ende de Caep Tuberon door loopen : en blijvende by den ſelven cours / ſult comen te verhallen te loef-waert van de Caep da Crus, aen een plaetſe ghenaemt Serra de Cobre, en van den eenen Caep tot den anderen is 60. mylen. De Cuſt van Serra de Cobre is een leegh-achtigh landt / ſteyl op de zee-cant / ſoo is ooch de Cabo da Crus ſteyl op den Oever / en boven op plat / ghelijck een tafel: daer is ooch een glop aen de Caep / ſoo datſe van verre ſchijnt van't landt af ghe ſcheyden / ende een Eylandt te zijn. Van deſe Caep ſtreckt een drooghte / recht van de punt naer de zuyt / en ligt verre boven water. Al waer het Schip van Daniel Moucheron, naer zijn doodt / noch op verſeylt is / en ſtreckt een groote

myle af naer zee.

Om van de Caep da Crus recht upt te ſeylen naer d'Avana toe / ſoo gaet w. n. w. ende n. w. ten w. en by ſoo varde het ſtilachtigh weder is / ſonder veel windt / ſoo en comt niet beneden t'w. n. w. ende n. w. ten w. ofte ſult in de Iardinos vervallen / en verlieſen Schip ende goet / maer op den cours als boven / en comt niet qualijck ſeylen / en ſult voorts gheloopen recht op Ilha de Pinos. Soo yemant in dien vaer-wegh landt aen back-boort quame te ſien / het ghene zijn de Caimans 3. Eylandekens / meeſt gheleghen met malcanderen o. ende w. op de hooghte van 19. graden ende 6. minuten: ſy ligghen van't vaſte landt ontrent 24. ofte 25. myle: men moet die ſelve niet te naer comen / want ſy zijn van de vlack / en wanneer men die ſoo naer is dat menſe ſien can / ſoo ſult 9. vaem diep vinden. Ilha de Pinos, als men daer op comt gheloopen / dat men t'ſelve eerſt comt te ſien / verthoont hem ghelijck 3. Eylanden / van den anderen verſcheyden / doch is al aen malcanderen vaſte / en op t'ooſt-ende / aen t'ooſtelijcxſte gheberghte / zijn 10. ofte 12. Berghskens ghelijck ſout hoopen. Dit Eylandt ligght meeſt o. ende w. ghe ſtrecht op de hooghte van 21. graden. Van Ilha de Pinos tot de Cabo de Correntes is 12. myle w. ten n:.

De Cabo de Correntes is eenen leeghen ſwerten hoeck / en op't water / recht ſteyl / open neer / ghelijck af ghehouwen / ende boven op vol ghehoomte / met twee ofte drie Palmiten, ende vier ofte vijf Berghen / ghelijck Meer-katten, met claer weder can men van daer den ghehackelden Bergh van Guaniguaniquo ſien / en valt naer Rio dos Porcos: het zijn

zijn twee Berghen / verscheyden van den anderen / en op de westelijcxste is een Sale / ende de andere heeft een glop / recht in de midden. Dien hoeck van Guaniguaniquo, loopt leegh naer het water toe / en van de Cabo de Correntes, tot de Cabo S. Anton, is de Cust al leegh landt.

Om van de Cabo de Correntes te loopen naer Cabo S. Anton, soo sult w. n. w. seylen / om een hooghte van de Caep gheleghen / daer ghy buyten omme moet. Van de Cabo S. Anton soo u den windt ruym is / soo loopt niet oostelijcker als n. o. om de Orgons met te onderseylen dat Clippen zijn / die aen een Baey ligghen / al waer t'landt maer eenen Bergh heeft / ghelijck een Hoy-tas / alleen de Caep selve van S. Anton is eenen steylen hoeck aen't water / en op den hoeck van de Caep / staet een groot Bosch: al waer een vliete is van versch water / daer men des noots zijnde / can water halen.

Om van de Orgons in de Avana te loopen / soo seylt soo langhe n. o. tot dat ghy z. ende n. zijt met Pan de Cabanas, t'welck is eenen grooten Bergh / heel hoogh / met een cleyn berst ofte breucke daer in / en bouen op staet Bosschagie / en als men daer is soo sal men Meza de Marien wel connen sien / het is eenen hoogen langen Bergh / met een cleyne saeghe ofte hackelingh daer in. Dien Bergh is noch 11. mylen van de Avana, en van daer soo gaet o. aen / langs de Cust naer Avana, en soo wanneer de Avana recht z. met u is / soo loopt daer recht in.

Ofte het ghebeurde / dat pemant hier comende / om in ofte voor d'Avana te seylen / ende den windt n. o. ofte o. n. o. sterck waeydt / en can niet beter boen / als loopen dwars over naer de Tortuguas, op de

hooghte van 25. graden / en ligghen z. ende n. met d'Avana: soo wanneer men giſſinghe maeckt ontrent de Tortuguas te comen / soo werpt het loot / en soo wanneer men daer beweſten van is / sal men wit sandt hebben / ende z. w. daer van cleyne ende sommighe groene schulpkens / en soo pemant daer scherpe steentgens vint / die sal weten / dat hy daer beoosten van is. Van daer sult het wenden ende loopen over / sult sonder twijffel de Porto van Avana beseylen: want by dese Tortuguas gaet een harde stroom / om t'o. n. o. met alsulcken furye dat men met z. w. zuyden behoudt / men dijfter bycans dwars in de windt op.

De Tortuguas zijn 11. ofte 12. leeghe Eylandekens daer de zee over heen spoelt / uyt-ghestelen het middelste / t'welck heeft sommighe Bosch van gheboomte / daer zuyden ende noorden van zijnde / soo is de groudt swert sandt.

Om van *Cabo da Crus*, op de zuyt-west-Cust van *Cuba* te seylen.

DJe van Cabo da Crus, naer de hocht Xegua, langhs de z. w. Cust van Cuba wil seylen / sal soo als de Caep ghepasseert is / aen loeven / soo hooghe als hy seylen can: want den windt in't ghemeen daer altijt n. o. ende n. n. o. ooch somtijts o. n. o. waeyt / soodat daer moet gelaveert werden. Langhs die Cust ligghtet over al vol Eylanden / ende zijn al schoon en vlack / meest aen alle heeft men modder ende stick grondt.

Dese Eylanden zijn al leegh landt / daer de zee op hele over heen loopt / soo dat de boomen in't water staen.

ſtaen. Tuſſchen ſommighe van deſe Eylanden mach men door loopen / ende van ſommighe moet men hem wachten / ende ſeylen tuſſchen die Eylanden / ende t'vaſte landt naeſt door / het loot moet hier ſtaeghs gheheuyckt werden / en meeſt op alle de plaetſen langhs deſe Cuſt zijn noodigh u Anckers gheſchoept. Op alle de Eylandekens voornoemt / zijn in't ghemeen veel Leguanen, die goet zijn om eeten / en zijn ſeer nae van ſmaeck / als van een haſe.

Deſe Leguanen verberghen haer al / in oude holle Boomen / en wanneer men die wil vanghen / moet men hem wel wachten daer van ghebeten te werden / ſy ſouden u de vingheren af bijten: men mach de ſelve oock niet by de ſteert / ſoo ſy in de holle Boomen ſitten / uyt trecken / want die laten ſy ſlippen / maer om die te vanghen / ſoo moet menſe by den necke grijpen / en ſoo coutſe crijghen. Aen deſe Cuſt iſt / daer onſe Neerlanders pleeghen Huyden te handelen / met de Spaeingiaerts, die van de Avana als banditen waren: en veel met haer Schepen in de Mancenilhos laghen / en ſonden haer Jachten en Sloepen / over al / langhs de Cuſt / in Kreken / Rivieren / en Vlieten / om te handelen. Op de hooghten / die de Iardinos ghenaemt werden / binnen daer langhs tuſſchen t'vaſte landt / wert menigh Tortugua ghevanghen die daer op de groudt loopen in't water.

Hoe men *Punta del Rey*, ofte *Araja*, ende de Cuſt van *Venezuela* ſal beſeylen, comende uyt *Neerlandt*, ofte erghens elders van d'ooſt.

ALsoo men van Neerlandt seylt / naer de Cust van Venezuela, in West-Indien, soo sal men den cours tot de Wilde Eylanden volghen / hier vooren beschreven. Uyt-ghesondert dat men tot de 14. graden / en 30. minuten der breede moet wesen / al eer men de lenghte / sal beginnen af te seylen.

Het Eylandt Dominica is gheleghen op de 14. graden / en 30. minuten: op welcke hooghte zijnde / wel acht moet ghenomen werden op het Compas / op dat als men soude meenen op Dominica te comen / niet op Barbados, ofte S. Lusia en vervalt. Een Compas / in Neerlandt gheleght / sal aldaer even weynich min als een streeck verschillen / soo dat w. ten n. w. sal wesen.

Dominica; soo men uytter zee comt loopen / verthoont hem aen de n. w. zijde / al oft daer noch een ander cleyn Eylandt aen laghe / hebbende de figure van eenen Toren / die op zijn selven light / ende dight by comende ist al een landt / en op de zuyt-zijde light een scherpen hoeck / boven op staet een Clip / ghelijck een Tonijns cop: in't midden van't Eylandt is een leeghte / op de n. w. zijde / is eenen groven hoeck / daer een breucke op is / soo datter schijnt een Toren op te staen. Op de z. w. zijde light een groote Clip / en achter die Clip mach men't setten: en daer is versch water / en hout. Noort-west van de Reede af in zee / sult een ander Eylandt sien ligghen.

Van't Eylandt Dominica naer de Margarita, ofte Punta del Rey seylende / mach men wel / soo men wil tusschen Dominica, ende Os Sanctos, ofte tusschen Dominica, ende Matenino door loopen: het best is tusschen Matenino door. Het Eylandt Matenino, dat by ons zee-vaerders Martonico werdt ghenaemt

noemt / is een hoogh Eylandt ghestreckt o. z. o. ende w. n. w. en het hooghste van't landt is op de west-zijde / op dat hooghe is eenen Bergh ghelijch de crume van een hoedt. Van wat zijde men aen dit Eylandt comt / soo siet men den voorschreven Bergh / aen de noort-zijde zijn 3. Clippen / ende ontrent half weghe het Eylandt / op de voornoemde noort-zijde / light een cleyn ront Eylandeken / dicht aen het landt teghen over een cleyn Hinghel-strandt / op dit Eylandeken staet veel gheboomte / aen de landt-zijde van dit Eylandeken / op het oost-eynde / staet een Palm-boom / soo ront ofte sy met eenen passer ware ghetrocken. Een groote mosquet-schoot / beoosten dit Eylandeken / langhs de Cust / daer is versch water / van een Beke / die alst hert reghent / in de zee vliet.

Alsoo men tusschen Dominica, ende Matenino voor naer de punt / ofte el Margarita sal seylen soo sal men eerst comen gheloopen op een groot Eylandt / ghenaemt Barbados: en is 8. ofte 9. mylen lanc / gestrect z. ende n. op de oost-zijde ligghen 4. ofte 5. Clippen / langhs de Cust / ende op de west-zijde ligghen nuede 3. ofte 4. Clippen / aen de noort is een bocht. Van dat Eylandt sult comen loopen op S. Lusia, dat op de zupt-west-zijde twee hooghe spitse Berghen heeft / die men het gheheele landt over can sien: ende de oostelijcxste is de grootste.

Dit Eylandt S. Lusia, met het Eylandt S. Vincento, ligghen zupt-west / ende noort-oost verschepden. S. Lusia is ghelegghen op de hooghte van 14. graden 40. minuten / voorts vervolgende uwen cours z. w. sult langs het Eylant S. Vincento comē seylen

van het welck een reke Eylanden af loopen / tot het Eylandt Granada toe 3. m. ende n. o. Dit Eylant S. Vincento is alleens een Eylandt / als Ferro in Canarien, gheleghen op de 12. graden. Het Eylandt Granada is ontrent de 5. mylen lanck / en ontrent 3. mylen bewoonden daer af is een Eylandt / bycans ghelijck het Eylandt Passagen, dat by Porto-Rico is gheleghen. Dit Eylandt Granada is op de oost heel leeghe / en aen de west-zijde is een leeghe hoeck / die ghelijck de lijne van't water is / met 3. gloppen daer in; soo dat het van verde 3. Eylandekens schijnen: t'hooghste van dit Eylandt is in't midden met een bruckie daer in: en light op de 11. graden 15. minuten. Zuyt-west 12. mylen van dit Eylandt / ligghen O. Testigos; en zijn 7. Eylandekens / waer van de 2. middelste groot st zijn / ligghen alle 7. in't begrijp van 4. mylen. Rontom dese Testigos, 2. mylen daer af / ist maer 6. vamen diep / sy zijn gheleghen op de 11. graden schaers.

Van de Testigos, soo looyt naer t'Eylandt de Margarita, gheleghen dicht aen het vaste landt / ende light meest ghestreckt o. ende w. Het Eylandt de Margarita, soo als men dat eerst comt te sien / vertoont in twee'n / ghelijck oste het 2. Eylanden waren: aen't west-ende is een Reede daer de Spaingiaerden comen / en aen't oost-ende / tusschen t'vaste landt / light een Eylandeken / Conche ghenaemt: en is een Eylandeken meest alleens als het Eylandeken la mona, dat tusschen S. Iuan ende S. Domingo light / maer is wat grooter / en daer en is ghen Reede onder / want den grondt rout-ommeist steenigh ende Clippigh / ende t'landt-waert daer van / ligghen noch 2. groote Clippen. Soo veranderdt tusschen

tusschen de Margarita ende t'Eylandt Conche wilde door loopen / die sal t'Eylandt el Margarita naest loopen.

Om aen Punta del Rey te seylen / comende van de oost uytter zee / soo loopt tusschen t'Eylandt Cubagua, en t'Eylandt el Margarita door / en hout het Eylandt el Margarita naest. Ofte het soo ghebeurde / dat yemandt beneden t'Eylandt Cubagua quame te vervallen / die sy ghewaerschout / als dat tusschen den welcken het Eylandt Cubagua 4. mylen is / hy 3. w. moet behouden / om de punt te beseylen: daeromme en moet gheen windt over-gheven / noch oock gheen seyl sparen.

Van de punt bewesten de Reede / daer de Schepen ligghen / steeckt een Rif af van steenen / byeans een myle in zee / daer en moet men t'landt niet naerder comen als 12. vamen. Aen de oost-zijde van desen hoeck teghen over de sout-panne / is de Reede van Punta del Rey: daer mach men't setten / soo naer t'landt als men wilt / op 4. ende 5. vamen schoone grondt. Aen de zee-cant / tegen-over daer de Schepen ligghen / is de Cust heel leeghe / ende schorre op den Oever. Hier aen de punt en is gheen versch water te crijghen / en t'naeste water / dat daer is te halen voor eenighe Schepen / moet bewesten Cumana ghehaelt werden / ende is meer als 3. groote mylen weeghs. Het landt beoosten de punt van daer de Schepen ligghen / langhs de Cust is een leegh vlack landt / soo varde als men sien can / ende wel 2. groote mylen in't landt: soo dat de punt / met de sout-panne / een heel groote dorre ende vlacke pleyn is / staende vol ruychte / door'n gheboomte / ende ander heye-ghewasch meer. De west-cant van de sout-

panne is een steyl hoogh landt / ende de oost-cant is leeghe / soo is oock de zuyt-zijde / ende de noort van de Sout-panne streckt gheheel tusschen t'gebergh-te inne / soo varde / dat men't met de ooghe niet can ten eynde sien / daer soo veel Souts is / dat men't zijn leven niet en soude connen wegh halen / al voerender 1000. Schepen continueerlijck om Sout : alle het landt ontrent de Panne / tot de zee-cant toe / daer de Schepen te Reede ligghen / is een harde Rotz-steene grondt / maer een cleyne myle beoosten de Reede / is een sandt-strandt ghelijcr de zee / daer valt soo een weynigh fijn Sout van een plas / die daer soo is / door de leeghte van't landt / en werdt by onse zee-vaerders de cleyne panne ghenaemt : de grondt al daer is cleye met sandt ghemenght / ende de Cust is langhs heenen vlacke strande / en be-quaem om aen landt te comen / de zee en storter oock niet besondere aen / voornemelijck in den tijdt van de Brise, dan ister soo slecht / al ofte het bycans een haven ware : soo dat / als men wilde / daer met 30000. mannen te ghelijcke soude connen lan-den.

Naedemael hem den tijdt / even juyst nu dewijle wy met dit ons Boeck besigh zijn / soo presen-teert / hebben daeromme te meer oorsaecke / om een weynich breeder van dese Punta del Rey te ver-halen.

Voor eerst / soo vele de sterckten aengaet / die de Spaeingiaerden daer op soude maken / moghen sy de selve besetten / voorsien / voor soo langhe als sy daer eenighe vreemde Schepen op de Cust verne-men / ofte oock teghen datse daer eenighe Schepen souden verwachten / maer om daer op continueer-

lijck

lijck ende altijt te blijven / en can niet wel weſen : Want voor eerſt / ſoo en is daer gheen verſch water te becommen : ten anderen / ſoo en is daer oock gheen gheleghenthepdt / voor vijvers / tot onder-hout van't lichamelijcke leven: ſoo dat wat aengaet de noch teghen-woordighe fortificatien / die ſy daer noch ſouden moghen hebben / zijn ſonder twijffel / nu onſe Schepen daer van daen zijn / oock leedigh van volck / ende elcke Spaeingiaert is weder naer zijne woonſtede / als Cumana, Margarita, ende Cubagua : want dat zijn de drie plaetſen / die de punt ſullen ſoecken te bevrijden / ende de naetſte plaetſe is drie mylen daer van daene / twee die over water moeten comen / ende eene over landt / dat zijn die van Cumana. En voorwaer de macht van die drie voornoemde plaetſen / placht voor deſen niet veel beſonders te weſen.

Doch ofte het nu ſoo waere / dat ons t'gheruchte van de preſente (Godt gheve de voort-gaende) Weſt-Indienſche Compaengie, de Spaeingiaerden eenighe fortificatien op-ghewonnen hadden / al hoe wel ſy ons elcx ghenoech achten : nochtans / t'ſy nu voor vreeſe van weghen hare ontuytſprekelijcke moordadighepdt / in de Weſt-Indien bedreven / ſoo dat hun de Conſcientie betuycht van een rechtveerdighe vergheldinghe / ofte voor datſe vreeſe hebben / als wy Neerlanders ſoo ghemeen aen de punt begonnen te comen / in't leſte haer meeſter noch ſouden werden /

ende hun daer uyt dryuen/te meer om dat wy lieden in't ghemeen alle Neerlanderen witte ooghen hebben/ want haer is ghepropheteert / als datſe uyt de Weſt-Indien ſullen ghedreven worden/door een volck die witte ooghen ſullen hebben / ſegghe door ſulcke/ ofte dierghelijcke voorſaken / mochten die plaetſen wat meer met volck beſoocht worden / maer op de punt als vooren / en ſullen ghеen volck / als daer ghеen Schepen / ofte preſumptie van Schepen te comen en is / houden ſtandt : ende wat aengaet de 3. voornoemde plaetſen/als Cumana,Margarita, ende Cubagua , hebben over 90. jaren Soldaten ghеweeſt.

Maer hoe hebbenſe daer ghеweeſt ? om ſlechts altemet eens een tocht te doene / op de arme Americanen, in Venezuela dieſe als ſchapen vingen / ende bonde 2. en 2. aen malcanderen / en voeren dan met die ellendige menſchen weder over naer d'Eylanden/ en vercochtenſe aen andere Schepen / die daer quamen van hare Spaeingiaerden , dieſe in S. Domingo, ofte in Cuba voeren / ende daer weder vercochten/ om in de pſere Mijnen te wercken ; en om die Americanen te vangen waren ſy ſeer ſterck ghеwoerdt/ want als ſy maer 10, ofte 12. ſterck en waren / ſoo quamen ſy 300. Americanen vangen / bonden/ en thuys brenghen / ſoo dat deſe plaetſen tot noch toe alleen maer en zijn beſeten ghеweeſt van wepnich Spaeingiaerden, en voorſien met ſlechte fortificatien / maer op Punta del Rey en heeft zijn daghen ghеen menſche ghеwoont / noch Americaen noch Spaeingiaert.

Voorts van de Punta Araja, tot Cumana, is 4. cleyne mylen 3. ende 11. over de Golf Coriaca te varen/

ende

ende light boven in een Riviertien / ghenaemt Rio das Canoas, ontrent een kleyne myle op / men can daer niet in-comen / als met kleyne Schepen. Den Golf Coriaca, die haer achter Punta d'Araja om / in lept / is van Cumana af 7. mylen diep. Van deſe Golf Coriaca is tot noch toe weynigh in't light ghebracht: wy meenen oock dat in deſe Golf niet ſonderlinghs en can weſen / ende door deſen ſelven Golf iſt / dat de Hout-panne haer water ontfanght.

De Cuſt van Cumana, light op de 10. graden / ende ſtreckt o. ende w. Vier mylen weſt van Cumana, light S. Fee, oſte Morro de Coribicho, en dicht om den hoeck is Porto Galet. Vier mylen van Porto Galet, is de Riviere Bordonis, en van Bordonis tot Maracapana, is vier mylen / ende van Maracapana tot Cabo de Cordeileira, is acht mylen.

Deſe Cuſt van Cumana tot de Cabo de Cordeileira, is twintich mylen ooſt ende weſt / ende die gheheele Cuſt langhs iſt ſchoon / van Maracapana tot de Cabo de Cordeileira, is de Cuſt black / ſoo dat als men 3. mylen van't landt is / ſoo en iſt maer vijf-thien vaamen diep / ſchoone grondt / en meught tot aen het landt toe op het loodt loopen / het iſſer over al black en ſchoon. Beooſten den hoeck / om de Caep / is Cumanagotte.

Om deſe Cabo de Cordeileira te nemen / ſoo let eerſt op de Cuſt / die beooſten de Caep ſtreckt ooſt ende weſt / ende beweſten de Caep ſtreckt o. n. o. ende w. 3. w. en ſoo wanneer men zaypen ende nooden is met de Caep / ſoo ſal men diep in't landt ſien hoogh gheſtachelt geberghte / dat o. en w. ſal ſtree-

ken / en op die ſelfde Caep / 3. ende 4. daer af in zee / twee cleyne mylen light een Clippe. Soo yemandt van deſe Caep af wilde laveren naer Cumana, die en ſal hem niet van de Cuſt begheven / maer blijven altijts op een halve myle na aen de wal / en laveren al met corte ganghen / ofte by ſoo verre dat men hem van de Cuſt begheeft / ſoo ſal men over ſtier dijven : Onder het landt dicht aen de wal mach men't ſetten / ſoo naer als men wil.

Om nu in Cumana te ſeylen / ſoo loopt in de Rio das Canoas op / de weſt-zyde naeſt / die is ſchoonſt.

Van Cabo de Cordeileira tot Golfo Triſto, ſtreckt de Cuſt o. n. o. ende w. z. w. bewesten de Cabo de Cordeileira, ſult vier dubbel-landt ſien / dat o. ende w. is ſtreckende / ende ghehackelt. Dit gheberghte noemen de Spaeingiaerden as Serras de Carraſcas, hier is Craques. Op de zee-cant / aen't water / daer dat gheberghte de Carraſcas is / is een ſteyl lant / en in't beginſel van dat ſteyle landt / ligghen een cleyn half myle in zee / ſommighe Eylandekens / die oock ſteyl ende vol gheboomte ſtaen. Daer achter die Eylandekens / recht om de Caep / is de Reede van Burbarate, t'werdt oock anders ghenaemt O povo das Mynas. Van daer af o. n. o. langhs de Cuſt ligghen twee Eylandekens bewesten de Rivière Ermacito, ghenaemt Ilhas de Peritto. Deſe Eylandekens de Peritto zijn heel leeghe ghelijck de zee / en men mach t'zee-waert daer wel by langhs loopen / daer iſt diep ghenoech : maer van tuſſchen het vaſte landt / ende de Eylanden / moet men hem wachten te comen / als met Jachten ofte

Sloepen.

Hoeken.

Dese Eylandekens / zijn gheleghen met Morro de Beinaire, z. w. ende n. o. Dese Morro de Beinaire is eenen hooghen steplen Oever / aen het water en boven op slecht ghelijck een tafel: ende de oost van dien Oever light de Riviere Ermacito.

Voorts langhs die Cust / tusschen d'Eylanden Peritto ende de Golfo trifto, ligghen Rio Morto, Porto frechado, en S. Tutuan: ende van Golfo trifto naer de Cabo S. Romano, tusschen beyden hebt ghy noch Porto seco, Tarataru, ende Correo.

Beſchrijvinghe om uyt Neerlant te ſeylen / naer de Cuſt Nueve Granada, in Weſt-Indien.

DE Cuſt in Weſt-Indien, welcke Nueve Granada werdt ghenaemt / heeft zijn beghin 7. ofte 8. mylen beoosten Coquibacoa. Dit Landtſchap werdt ghenaemt Nueve Granada, om dat t'ſelve met alſulck ghebergte is / ghelijck ofte het t'landt van Granada ware: maer de rechte naem die de Spaeingiaerden deſe Provintie hebben ghegheven / is S. Marta. Ende alſo men uyt Neerlant, ofte ergens anders van de oost is comende / om deſe Cuſt van S. Marta te beſeylen / ſoo ſal hy die tuſſchen Dominica ende Todos Os Sanctos door loopt / w. ten z. ſeylen / ende wel acht ſlaen op't maken van't Schip / en malen altijt w. ten z. te behouden. Ofte ſoo yemandt tuſſchen Dominica, ende Matenino door liepe / ſal weſtelijcker moeten ſeylen / als w. ten z. ende moet maken recht op de Eylanden Os Monges te vervallen / het welcke zijn eenighe leeghe Eylandekens / by den anderen geleghen / upt-ghesondert eene / dat een Bergh heeft in't midden / ende is voorts mede heel leeghe / hebbende eenighe witte ſandt-baeykens / en veel gheboomte daer op ſtaende.

Van

Van deſe Eylandekens ſoo gaet z. w. aen naer het vaſte landt / t'welck de Spaeingiaerts noemen Terra firma, ende ſult op de 12. graden aen't landt comen / wijſ ofte ſes mylen beooſten Coquibacoa.

Van daer ſoo ſeylt dan langhs de Cuſt / w. wel ſoo nooztlijck naer Coquibacoa, eenen hoeck ghelegghen 23. mylen van Cabo de la Vella. Deſen hoeck van Coquibacoa, is heel leeghe / ende ſteeckt met een blackte af / daer teghen-over in't landt / is een hoogh ghehackelt ghebergh te / ende is ghenaemt As Serras de Azeyte. Van den hoeck Coquibacoa tot Cabo de la Vella, is de Cuſt leegh ende ſlegh t / ende daer is oock een Sout-panne / ende langhs die Cuſt zijn hier en daer witte pleynen aen de zee-cant / ſoo men daer langhs naer Cabo de la Vella ſeylt / daer de zee teghen aen ſpoelt.

Om in Rio de Palminos te ſeylen / ſoo moet men / al eer men by deſe Cabo de la Vella comt / t'landt aen ſeylen / ende alſoo men langhs de Cuſt comt ghe-loopen / ſullen hen twee ghehackelde heuvelen ver-thoonen / die de Spaeingiaerts noemen As ſerras de Sufanor.

Deſe Serras de Sufanor, ligghen in't landt z. ende n. met Nueſtra Senhora dos Remedios, ende ſult het over wenden z. o. naer de Serras de Sufanor. Als daer ter plaetſen ſult veranderinghe van water hebben / en werpt u loot / ſult bevinden datter wa-ter ghenoegh is / en ſoo wanneer ghy by Punta de Pe-dras comt / het welck is een leeghe punt / dicht op het water: maer al eer ghy die comt te ſien / ſoo ſult de Dezembris ſien / ende werpt het loot / ſult grondt hebben / en op haer zijnde / ſoo ſal het leeghe landt u uyt gheſichte gaen: ſoo wanneer ghy nu ſoo naer

comt / dat ghy de Punta de Pedras siet / soo loopt tot op de 20. vamen aen de wal / den grondt is schoon: men can van Rio de Palominos, ock het hooge landt sien van S. Marta, het welck is een hoogh ghehackelt landt.

De Cabo de la Vella, is gheleghen bewesten de Riviere de Palominos, en strecckt met een steert af in zee / recht zuyden ende nooꝛden.

Een half myle in zee van de vooꝛschreven Caep / light een Eylandeken / daer men tusschen dooꝛ seylt / als men in Rio de la Hacha wil wesen. Om tusschen dit Eylandeken / ende de Caep dooꝛ te seylen / en moet niemandt beschroomt wesen van't witte wa- ter / maer werpt het loodt / ende en sult niet min als 6. vamen water vinden: daer tusschen dooꝛ loopen- de / soo haest als men ghepasseert is / soo blijft al op de 6. vamen langs de wal loopende / tot dat ghy eenen hoeck / die gheweldigh blanck is / ghepasseert sult wesen: op desen hoeck staet sommigh Bosch / dat swert is / daer en is op die gheheele Cust ghe- en sulcken hoeck meer ghelyck / ende de Spaeingiaerts noemen dien hoeck Punta de Pedras, en is al sandt: desen hoeck ghepasseert zijnde / soo loopt zuyden aen / ende sult terstont de hupsen sien die met root bedeckt zijn. Op de mont van de Riviere staen twee Bosschen / van een frupt dat Mangales ghe- naemt werdt / en verthoonen van verre gelyck twee tepels / op de zuyt-zijde van de Riviere daer is de Reede van de Spaeingiaerts.

Het is wel noodigh / vooꝛ die op dese Cust co- men / datse verstaen / ofte daer herde Brise sal waepen. Om daer reckenschap naer te maken / soo sullen wy / tot dienst van hen die daer comen / t'selve beschrijven.

beſchrijven. Om nu te weten wanneer de Briſe hert ſal waeyen / ſoo ſiet al daer t'lande-waert inne / nae het hooghſte ghebergh̃te ofte daer de ſneeuw op ligh̃t / en ſult twee heuvelen ſien / die boven op dat ghebergh̃te zijn / ront ghelijck twee Hoy-ſtapels / wit van de ſneeuw: dat gebergh̃te noemen de Spaeingiaerden, as ſerras Nevadas: Int zuyt-ooſten op't ghebergh̃te zijn noch twee ronde heuvelen / byrans ghelijck de eerſte / maer en zijn niet ſoo hooghe / met wepnigh ſneeuw daer op / en dat gebergh̃te wert by de Spaeingiaerts genaemt O pavo de Cordova, en in't z. w. is noch een ander hoogh landt ofte gebergh̃te / maer leegher als de voorgaende: dit landt noemen de Spaeingiaerden A Serra de Zemba, en vervolghens aen dit ghebergh̃te is t'hooghe landt van d'alto Porto de Sancta Maria. Alle dit gebergte is t'lant-waert in / en ſoo wanneer u al dit gebergh̃te ſoo claer ligh̃t / als dan ſoo zijt ghy harde Briſen te becomen. Alle deſe Cuſt langhs de zee-cant / is hooghe / van dit gebergh̃te / tot A boca da guilha toe / al waer dat ghebergh̃te zijn eynde neemt.

Beweſten A boca da guilha, al waer dat hooghe gebergh̃te eyndigh̃t / is Puerto de Ancones: beoosten de Caep de la Guja.

Deſe Puerto de Ancones, is bezuyden om dat ghebergh̃te / het welcke met beuchen ende uyt-hoecken in de zee comt ghe ſtrecken van die ſneeuw-Berghen af / ende zijn heel ſwert van ghedaente / ende de voorſte is de grootſte / ende ſteeckt met eenen ſmallen hoeck varſt in zee / en op de buyten cant zijn drie ſcherpe Clippen / al daer ſlaet dat ſneeuw ghebergh̃te ten eynde / by dees Riviere de Palominas. Ende ſoo wanneer

men soo varde is als de Ancones, can men de Cabo della Guja wel sien.

Als men z. ende n. is met de Ancones, soo sal men z. w. van hem sien een witte sandt-strande: die op die gheheele Custe niet meer en zijn. Dan sal oock t'hooghe landt van S. Marta z. w. van u wesen/ ende die witte sandt-strandt/ is de west-zijde van de Puerto Ancones.

De Cabo della Guja is gheleghen op de 12. graden / ende heeft een steyl af-ghesneden Cust / met eenen hoeck af-stekende / daer de zee binnen door loopt / en light ghelijck een Eylandt van't landt af/ maer hoe cleynen Schip dat het ware/en soude daer niet connen door seylen / en buyten van die Caep af in zee / ligghen 2. Clippen / daer men oock buyten om moet loopen / soo als men de Caep sal passeren. Van dese Cabo della Guja, sult de Ancones o. van u sien ligghen / met eenen hoeck varde in zee stekende / ghelijck eenen spitsen heuvel : en gheheel die Cust van Rio Palomas tot de Cabo della Guja, is al scherpe Rotze.

Om voorts te seylen van Cabo della Guja, langs de Cust naer Cartagena, soo gaet van die Caep af w. ten z. tot Cabo das Rias : en soo het by nachte ware/soo moet daer na ghegist werden/ en wanneer men naer gissinghe soo varde gheseylt is als Cabo das Rias: als dan soo seylt w. ten n. naer Morro Fermosa, ende van Morro Fermosa soo gaet een streeck ruymer af / en seylt west : maer als de Brise herde waeyt / soo moet men de Cust meer minnen / want dan de stroomen al n. w. heen schieten/hout het dan op een halve myle van de wal/schuwende de vuylen/ als men comt ter plaetsen daerse gheleghen zijn/

die

die wy hier vervolgens de Cust tot Cartagena, claer sullen aen-dienen.

Van Cabo della Guja tot Rio Grande, en heeft men gheen vuylen: en dese Riviere soo men van de oost is comende/verthoont met eenen punt/die buyten al de Cust uyt steeckt/ al ofte het een Caep ware / en recht op dien hoeck light de Riviere Grande, ende in de mont heeft een Eylandt ghenaemt Ilha Verde, al waer men onder te Reede loopt / als de Brise soo hert waeyt/dat men boven Rio grande niet en can comen. De Spaeingiaerden loopen dan alle daer te Reede.

Twee cleyne mylen bewesten dese Riviere Grande, is een scherpe punt / die verde vlack in zee af steeckt / maer als men daer een halve myle van de wal blijft / soo loopt men daer vry van / maer dan moet men hem wachten van andere drooghten / die z. ende n. met Punta de Zamba ligghen / ghenaemt Ilhas das Areas. Dan om sonder perijckel vry te loopen van alle vuylen / tot Bugio del Gato toe / soo wijckt by Rio Grande, twee mylen van't landt af naer zee / op vijfthien vamen / en dan soo sal men van alle drooghten versekert zijn tot Bugio del Gato, al waer ander-half myle in zee van't landt af vuylen ligghen.

Bewesten rechts om den hoeck van Punta de Zamba, is een groote bocht daer men Reede can maken/ende water halen. Om te weten wanneer men aen Punta de Zamba sal wesen / soo siet op't landt naer eenen hooghen ronden Bergh / met sommighe roode lijmen / ghelijck passeer-weghen / t'gheene de Spaeingiaerden Betas noemen / ende dat is de plaetse die de Spaeingiaerden O Morra Fermosa heeten/daer

wy

wy vooren hebben van gheschreven / als die plaetse 3. w. van u is / dan zijt ghy met Punta de Zamba, en sult dwaers van de punt in't landt sien / een gheberghte dat heel hooghe is / en tot 4. ofte 5. plaetsen ghebroken met gloppen. Om nu voorts te seylen / van de punt Zamba naer Cartagena, soo wijckt een myle t'zee van den voornoemden hoeck / om een drooghte die daer is / boven de welcke men moet om loopen.

De mercken daer van wanneer men daer boven is / can men sien aen eenen Bergh / hooghер als alle de andere / daer een heuvel op is / gelijck oft een Meer kat ware / en werdt van de Spaeingiaerts ghenaemt Bugio del Gato; soo wanneer die Bugio del Gato zuyden van u is / soo zijt ghy wy van die drooghte: op dese Bugio del Gato zijn 2. ofte 3. witte plecken / en bewesten daer van is een leegher gheberghte / dat neer-waert comt gheloopen met eenen hoeck op't water / en ghelijck als men die comt te passeren / sullen 4. ofte 5. steenen sien / ghelijck over-dekte Canoen: daerom me noemen ooch de Spaeingiaerts dese hoeck Punta de Canoa: een half myle van dese punt in zee / steken wyplen af / die ghenaemt zijn O Negrilho, al waer voorsichtelijck moet gheseylt zijn / want met slecht water / voornemelijck dan als mense niet en can sien ravelen ofte branden / soude daer lichtelijck op gheseylt / en Schip en goet verloozen worden: maer als hem de zee in't minste beweeght / soo can men de selve daer op sien verheffen. Soo varde wesende als dien voornoemden hoeck / soo sult om de 3. eenen seer hotzighen Bergh sien / hebbende de ghedaente van een Galeye / en achter die figure / in't gheberghte / 3. ofte 4. cloven; daer bezijden van

ligghe

ligght de Stadt Cartagena. Soo men van de ooſt langhs de Cuſt comt gheſeylen / ſal men van Punta de Canoa af / altijdt het loodt in de handt hebben / ende niet nae-latigh weſen in't diepen / t'loodt ſal u waerſchouwen oock van de Negrilhos. Soo pemandt de nacht ghepaſſeert zijnde Punta de Canoa op de handt quame / ſoo loopt op de 7. vamen langs de wal / ſoo langhe tot dat ghy 10. ofte 11. vamen crijght: als dan ſoo loeft aen / u naeſten by naer dat den windt ſoude moghen weſen / de Baep in / naer Cartagena toe.

Om van *Cartagena* naer *Nombre de Dios* te ſeylen, in den tijdt van de *Briſe*.

Wt Cartagena ſeylende naer Nombre de Dios, ſoo gaet n. w. aen tot dat de Salmadina ghepaſſeert is / ſeylt dan w. ſoo langhe tot dat Cabeſſa de Cativa z. w. ten w. van u is / loopt dan z. w. dwars nae de o. ende w. wal toe / ende ſult comen te vervallen / op een hoeck ghenaemt S. Bras, by een Riviere ghenaemt de Franciſco. Van daer af ſoo loopt weſt langs de wal / naer Nombre de Dios, ſoo langhe tot dat ghy Cabeſſa de Cativa z. en n. van u hebt / en loopt daer om de zupt langhs inne / en ſiet wel naer een hupg / dat u aen ſtier-boort ſal weſen / en oock naer het hupg van Martin piſcador, dat u aen bacſtboort ſal weſen / ende die 2. voornoemde hupſen moet men ſoo houden ſtaende / en om in Nombre de Dios te ſeylen / ſo moet men by het o. Reſif langs in loopen / om de droogten wille / die de heele mont van Nombre de Dios over loopen. By t'voornoemde Rif ſtreckt een Canaal in / outrêt een roer ſchoot

wijt / ende ghelijck als men by het Reſif in loopt / ſiet men Nombre de Dios ligghen: ſeylt daer recht naer toe / ende laet u Ancker vallen / by het Rif dat aen de weſt light. Om te weten / uytter zee comende / wanneer men z. ende n. is met Nombre de Dios: daer is eenen Bergh 5. mylen in't landt gheleghen / ghheel groot / boven op met een glop / ſoo wanneer dien Bergh zuyden van u is / ſoo dat het meeren-deel van dien Bergh beweſten comt; al daer ſult noch een ander Ketz ſien / daer een glop in is / dat is de paſſagie naer de Stadt van Panama, in de zuyt-zee gheleghen: dit aldus ſiende / ſoo is men z. ende n. met Nombre de Dios. Beweſten de Haven van Nombre de Dios, dicht aen het vaſte landt / ligghen de Eylandekens ghenaemt de Baſtimentos, en zijn hooghe Eylanden.

Vijf mylen langhs de Cuſt beweſten Nombre de Dios, light Puerto Belle, al waer de Spaengiaerden teghenwoordigh veel met hare Schepen in-comen / door dien dat het een beter gelegen / ende bequamer plaetſe is / in't uyt ende in ſeylen voor de Schepen / als Nombre de Dios.

Om van *Cartagena* te ſeylen naer *Nombre de Dios*, in den tijdt van *Ventanias*.

DEn wegh tuſſchen Cartagena ende Nombre de Dios, en can het gheheele Jaer door / niet even eens beſeylt werden: maer anders in den tijdt van de Ventanias, als in den tijdt van de Briſas: want het eene is ghelijck Winter / ende t'ander Somer-dach.

Briſas dat is den Somer van Maert tot Septem-

ber:

ber: wanneer het weder ſchoon ende den windt alle daghe even-eens ſonder veranderinghe is/als alleenlijck dat de Briſe d'eenen tijdt een weynigh hardet waept als d'ander.

De Ventanias dat is den Winter / van September tot weder Maert, als dan iſt weder onghеſtadigher: ende den windt variabeler / aen de Cuſten.

Als yemant nu in deſen tijdt van Ventanias, wil ſeylen van Cartagena naer Nombre de Dios, ſoo ſult uyt de Baey van Cartagena ſeylende / n. w. aen gaen / ſoo langhe tot dat de Salmadinas ghepaſſeert zijn. Als dan gaet w. n. w. tot op de hooghte van 12. graden en 30. minuten/ om de Briſe te becomen: van daer ſeylt z. z. w. naer de wal toe / ſoo langhe tot dat ghy kennиſſe van't landt ſult hebben: en al daer light een Eylandt ghenaemt el Eſcudo da Beragoas: van daer loopt als dan met de Gerais langs de Cuſt / om de ooſt naer Nombre de Dios, tot dat ghy den Bergh van Capira z. ende n. van u ſult hebben: als dan ſoo ſeylt recht z. in de Puerto van Nombre de Dios. Ofte het quame door neveligh weder / dat de Berghen met wolcken bedeckt waren / ſoo dat men gheen ſeker kennиſſe en conde crijghen van den Bergh Capira, men ſal weten dat al waer t'gantſche ghebergh te bedeckt / ſoo ſal dien top van den Bergh Capira altijts ontdeckt ende ghelijck een Eylandt op zijn ſelven light: en op die gheheele Cuſt van S. Marte, tot Nombre de Dios, alſoo ghen Bergh en verthoont.

De kennиſſe, hoe hen de geheele Cuſt vertoont van *Cartagena* tot *Nombre de Dios*.

DE Haven van Cartagena is in eenen grooten Baey / en op de oost-zijde is t'hoogh-landt / ende een cleyne myle van de Stadt / light een grooten Bergh / hebbende de figure van een Galepe / en achter die figure zijn 3. ofte 4. cloven / en bewesten van de Haven light een Eylandt ghenaemt Caixe. Telij-waert van de Haven Cartagena, liggen 5. Eylanden ghenaemt Ilhas de Baru, het zijn heel leeghe Eylanden / vol ghebooms / ende heel strepl / soo dat men daer dichte aen moet wesen / al eer men grondt can crijghen. Na de zuyt van dese Eylandekens Baru, liggen noch 7. andere Eylandekens / seer ghelijck de Eylanden van Baru, en werden ghenaemt Ilhas de S. Bernardo, en liggen tegen over een groote bocht die in't vaste landt is / ende het vaste landt is daer met groot hoogh ghebergte dat z. w. ende n. o. strecht. Aen alle dese voornoemde Eylanden is Reede / voor de Brise, een windt die t'Somer-daeghs ordinaerlijck alle daghe / van s'morgheus ontrent de 9. uren / tot t'savonts ten 4. uren / uytter zee waeyt / en maeckt schoon weder. Als men onder die Eylanden sal Reede maken / voor de Brise, soo loopt tusschen het vaste landt / ende de Eylanden / op 12. 13. ende 14. vamen. Onder de Eylanden Baru, is de grondt wit sandt / ende onder de Eylanden S. Bernardo, is stick grondt: met cleyne Schepen can men wel tusschen die Eylanden ende het vaste landt by daghe voor seylen / en moet het vaste landt naerder / als de Eylanden comen / met het loodt in de handt / steeghs voor diepende / oock een man in de Meerse / die nae het diep uyt-siet: want het self de / door de verandering van't water can / verscheyden worden.

Die

Die mylen van d'Eylanden S. Bernardo neer-waert / light Ilha forte, een myle van't vaſte landt. Dit Eylandt Forte is heel leeghe ende ſlecht / waer op oock aen de n. w. zijde goet water is. Om onder dit Eylandt te ſetten / ſoo moet men daer dicht by langhs comen ſeylen / om een Rif dat daer een myle in zee n. w. ende z. o. af light: op de zuyt-zijde van dit Eylandt / achter een ſandt-punt / op 8. ofte 9. vamen is goede Reede / met ſandighe gronde: ghy meucht oock / ſoo ghy wilt / op 15. vamen ſetten / ende op de z. o. zijde iſt ſtick-grondt: men mach t'ſelve Eylandt op een roer-ſchoot na langhs loopen.

Die drooghte van dit Eylandt / gheleghen in zee / daer hier boven af is verhaelt / als de Briſe niet en waeyt / light blindt / ende en waerſchout niemant / voor dat men daer op is.

Op de weſt-zijde van dat gheberghte / hier boven verhaelt / t'gheene z. ende o. light met de Eylanden S. Bernardo, light het Eylandt Forte. Den Golf de Mar-roſquilho gheleghen tuſſchen deus twee Eylanden / Bernardo ende Forte, heeft een punt tuſſchen den hoeck ofte punt genaemt Caribana. t'Eylandt Forte is in den vaer-wegh 20. en 25. vamen diep ſtick-grondt. Z. w. ende n. o. te lij-waert van t'Eylant Forte, is een ander Eylant / genaemt Tortugua. in't Duytſch / Schilt-padde / om de gheliickeniſſe die het heeft. Dit Eylandt Tortugua light een cleyne myl van't vaſte lant / en t'o. eynde van dat Eylant is leeger als ſt w. eynde: met claer weder en can't niet onderſcheyden werden / maer ſchijnt al vaſt landt te weſen. Dien hoeck van't vaſte landt / by dit Eylandt gheleghen / werdt ghenaemt Punta

del Golfon da Rin; al waer de Riviere del Darien is gheleghen / dien hoeck ende den hoeck Caribana, zijn beyde wijt / den hoeck Caribana is heel leeghe ende vlack / met een Rif af ſtekende, daer men hem wel ſal af wachten / en van den hoeck da Rin ſteeckt een hooghte n. w. ende z. o. in zee. Beweſten t'Eylandt Tortugua, aen het vaſte lant ligghen noch 3. andere Eylandekens / dicht onder het landt / maer men en canſe niet ſien / voor en al eer dat men dicht aen't landt is. Noort-weſt van deſe Eylandekens is eenen hoeck niet heel hooghe / maer middelbaer / t'welck den voornoemden hoeck is van den Golfon: en om dien hoeck ontvalt hem t'landt z. ende n. den Golf in. Van deſen hoeck over / tot den hoeck Comeja, die van de Spaeingiaerden werdt genaemt Decomagre, is n. w. ende z. o. wel ſoo ooſtelijck.

Om den hoeck van Comeja aen't vaſte landt z. w. in / is een bocht / en in de Baey van dien bocht is Puerto de mi: ende alle dat landt in dien Baey / is extraordinaris hooghe / ende is t'hoogſte van gheheel die Cuſt / en ſtaet al vol gheboomte. Van den mont Golfon da Rin af comt een Rieke Berghen / by de zee-cant langs / loopen ontrent 4. mylen weeghs met 4. ofte 5. gloppen daer in / ende op de n. w. zijde / ſoo men te Reede light in Puerto de Alla, ſiet men dat ſelve landt z. o. van hem / met eenen hooghen Bergh / die daer boven light / die aen de ooſt hooghor is als aen de weſt. Drie mylen van Puerto de Alla z. w. ſtaen 3. ſcherpe Clippen / heel wit van't voghel mis: en n. w. van Puerto de Alla light een cort Eylandt ghenaemt Gorda, hoogh ghelijck een coeren-taſch / al waerde Schepen onder ten Ancker comen.

comen. Bewesten dit Eylandt Gorda, light Ilha de Pinos, en is hooghder en rouder als t'Eylandt Gorda, zijnde ghelegghen een cleyne myle van't vaste landt: en soo men niet dicht onder de wal en comt/ soo en can men die twee Eylanden niet sien / door t'hooghe landt van de vaste Cust. Dwars in zee van Ilha de Pinos light Ilha dos Passeros, een leegh Eylandt/ rontomme heel vupl: men moet hem daer wel van waehten / en steets het loodt ghebruycken.

Noort-west van't Eylandt de Pinos, ligghen d'Eylanden Comeja, het ghcene ghcheel leeghe Eylanden/ghelijck de lijne van't water zijn / suit de selve schuwen/ want sy zijn dangereus. In dit vaerwater van Cartagena en is ghcen Cust / die n. w. ende z. o. strecht / als van Arin tot de Eylanden Comeja.

Van dees Eylanden Comeja, naer de Eylanden Cativa seplende / soo moet men hem wel wachten de Cativas niet te naer te comen: het zijn leeghe Eylanden met witte sandt-stranden / de meeste zijn vupl en steenigh/en staen vol ghcboomte.

Den hoeck van Cabessa de Cativa verthoont met eenen schoonen hoeck / en terstont siet men de bocht open / dan verthoonen haer ock de Berghen / als die van S. Bras, S. Crus, ende t'ghcberghte van Capira, al waer het glop van den wegh naer Panama is: die / als men dwars uytter zee comt loopen / haer eerst op doende verthoont met een Kemels rugghe. Van den Bergh Capira oost-waert / tot de Riviere Franciſca, loopt een leeghe Cust / langhs der zee: naer t'landt-waert inne / ist landt hooghder / maer slecht / niet seer ghcheuvelt / tot de voornoemde Rio Franciſco toe: al waer een swerte ruyghen heuvel staet.

ſtaet. Van beginnen As vermejales, het welcke zijn roode plecken op't landt / die tot aen het water toe comen / datter de zee aen ſpoelt. Deſe roodigheydt duert tot de Riviere Nicuza. Soo men uptter zee comt gheloopen / om tot Nombre de Dios te weſen: ſoo haeſt als den Bergh Capira, ende de Kemelsrugghe ooſtelijcker / als zuyden comt te ſtaen / met het gloy / dat naer Panama lept open / ſoo is men zuyden ende nooyden met Nombre de Dios, loopt dan daer recht op in / zuyden aen.

Een peghelijck / die in deſen voornoemden vaerwegh comt / ſy ghewaerſchout / als dat van't gheberghte S. Bras een hoeck af loopt / naer de zee toe / ontrent een groote myle beooſten de Riviere Sanquo, daer light een drooghte af / de welck over en t'over landt / gheſtreckt o. ende w. ontrent een quart van een myle lanck / ende een cleyne myle van de Cuſt af.

Beweſten van deſe drooghte naer de mont van de Riviere Sanquo / dight aen't vaſte landt / light een Clip / en vooys van die Riviere af / tot Nombre de Dios, mach men't wel ſetten / ſoo wanneer het ſlecht water is: den gront is ſtick-gront / en hoe naerder de Riviere / hoe ſwerter de grondt is: van de Riviere iſt / dat de Vermejales beginnen / ende hebben 4. ofte 5. uyt-hoecken: de leſten / naer Nombre de Dios, is ghenaemt Morro de Duqueſa.

Vijf mylen om de weſt van Nombre de Dios, langhs de Cuſt / light een Haven / ghenaemt Puerto Bello, en is als zijnde over al ſchoon: beter plaetſe voor Schepen / als Nombre de Dios, daer is water / en hout / en een Eylandt ligght in de mont / daer men om hepts zijden can by in varen.

Beweſten Puerto Bello 3. groote mylen / light

Puerto

Puerto de Buenaventura, ooſt-waert van de Eylanden de las Mirias, het t'gheene cleyne Clippen zijn/ gheleghen op de weſt-zijde van de Eylanden Buenaventura, daer ontvalt de Cuſt naer de zuyt vier ofte 5. mylen / tot Puerto de Gallinas: Van daer tot Puerto de Langoſtas, en Rio Chagre, ſtreckt de Cuſt w. ten n.

Tuſſchen Rio Chagre, ende de Baey Caravaca, light Elportete, Rio de Belen, la Conception, el Eſcudo, la Trinidad, ende een landt Stadt Sanctafe, teghen over la Conception.

Alle deſe Cuſt/van Rio Chagre, tot de Baey Caravaca, ſtreckt meeſt o. ende w.

Om uyt *Nombre de Dios* te ſeylen naer *Cartagena.*

ALſoo men uyt Nombre de Dios ſal looyen/ naer Cartagena, moet men eerſt nooyden / naer het Eylandt Bela ſeylen / ende van daer o. n. o. ſoo langhe / tot dat men 3. ende n. is met Cativa, en van Cativa ſoo loopt recht ooſt naer de Eylanden van Baru, en van de Eylanden Baru vooyts n. o. langhs de Cuſt / tot dat Cartagena 3. o. van u is. Maer ofte het ghebeurde/ dat ghy by Cativa comende/den windt contrarie quame/ſoo dat ghy niet hooghyer en cont ſeylen/ als o. 3. o. ſoo ſult ghy met dien ganck comen looyen / op't Eylandt Forte, daer onder aen het weſt eynde tuſſchen t'Eylandt en t'vaſte landt in cont ten Rucker comen / van de 15. tot de 8. vamen toe aen het landt / diep grondt / ghy meucht wel tuſſchen dat Eylandt/ende de Eylanden van S. Bernardo vooy/ het iſſer diep ghenoech.

maer aen't Eylandt Forte comende / soo siet wel toe dat ghy niet op't Rif en seylt. De Eylanden van S. Bernardo zijn heel blach / en men heeft 2. ende 3. mylen in zee daer af grondt / maer de Eylanden van Baru zijn gheheel steyl op den Oever / en leeghe op't water / en als men z. o. ende n. w. comt met Cartagena, soo mach men daer in seylen / en men sal wel van de Salmadinas zijn.

Om uyt *Cartagena*, ofte van de Cust *S. Marta*, naer t'Eylandt van *Cuba* te seylen.

ALs yemandt van de Cust S. Marta, en oock Panama wilt over / naer t'Eylandt Cuba seylen / die moet hem eerst verkennen met Cartagena: ende als dan van daer af een seker cours stellen / om tusschen la Seranilha, la Serrana, Roncador, Quitasuenno, ende las Viciosas door te loopen: het t'gheene al t'samen Clippen ende mylen zijn. Om tusschen die mylen door te comen / soo suit Cartagena eerst z. o. van u hengghen / en seylen dan n. w. tot op de hooghte van 13. graden: al waer men voorsichtigh moet seylen / om tusschen die voornoemde hooghten door te comen / die alle in onse Generale Pas-caerte / naer de waerheyt liggghen.

Wanneer men eerst op de 13. graden comt / soo als men van de Cust S. Marta af is seylende / en sal men't des nachts niet laten voort staen / maer met de corte seylen by liggghen / zuyt oost-waert over / en by daghe moet soo veel seyl ghemaeckt worden / als moghelijck is / alles by settende / wat goet doen can / ende met den nacht wederom by leggghen /

legghen/ met de Marſſepis in / ende de Bonets aen de Schouer-ſeylen.

Al dus moet men ſeylen tot op de hooghte van 16. graden / en 40. minuten / ende dan is men die eylanden ghepaſſeert : als dan ſet u cours recht naer het Eylandt de Pinos, ghelegghen aen de Cuſt Cuba.

De ghedaente van dit Eylandt is voren beſchreven / in de ſeylagie langhs de zuyt-Cuſt van S. Domingo, en Cuba, naer de Avana.

Beſchrijvinge van den weghende paſſagie / naer de Honduras.

DE Spaeingiaerden, die naer de Honduras ſepten / loopen ghemeenlijck in S. Domingo, ofte Ocoa, in Puerto Fermoſo, en van daer ſepten voorts naer d'Honduras.

Den wegh / die de Spaeingiaerden ghebruycken in de Weſt-Indiens tot hare Negotie, comende uyt Spaeingnien, is vierderley / als volcht.

De eerſte naer de Honduras, is over S. Domingo:

De tweede / naer de bocht Nueva Eſpana, ghheſchiet meeſt over d'Avana.

De derde Negotie op Terra Firma, Nueva Granada, ofte S. Marta, ende een deel van Panama, ghheſchiet over Cartagena.

De vierde Negotie is naer de Cuſt Paria, de Eylanden / als Margarita, en Cubagua, ende de Cuſt van Venezuela.

Die in deſe weghen by light / ſal de Schepen / die uyt Spaeingien comen / vernemen in't ghemoet.

Om naer de Honduras te ſepten / comende langhs de zuyt-Cuſt van S. Domingo, ſoo loopt langhs die Cuſt tot Punta de Nicao. Van daer ſeylt w. z. w.

w. naer de Eylanden Beata, en Alto-bello. Wat ghedaente/en hoe die haer op doen / werdt hier vooren in dit Boeck beschreven / in de seylagie langhs de zuyt-Cust van S. Domingo naer de Avana. Als men by dese voornoemde Eylanden is / can. men de Os Frailos sien/ gaet w. ten n. tot dat ghy de lenghte hebt van't Eylandt Abaque, het welck is een cleyn Eylandeken / vol Crinckel-Bosch en rontom vuyl: blijft daer vry twee mylen van / tot versekeringhe. Verkent zijnde met dit Eylandt / soo gaet w. n. w. naer de Cabo de Tuberon. De Cabo de Tuberon is een hooghen hoeck / met striepen daer op / ghelijck oft weghen en passagien waren: en aen dese Caep is een hoogh gheberghte / dat boven al t'landt uyt steeckt/ende de Spaeingiaerden noemen dat gebergh-te/as ferras de Donne Maria. Van dese Cabo de Tuberon, loopt recht w. naer t'Eylandt Yiamaica, en sult daer op de 3. zijde by langs comen loopen / en eerst vervallen op Punta Morante, men moet van Cabo de Tuberon seylende/niet zuytlijcker als w. loopen/om de hormigas. Van Punta Morante, seylt recht w. langs de Cust van Yiamaica, en so ymant in Puerto daguia ofte so het anders genoemt wert Guaiano wil wesen/ sal van Punta Morante seylen/langs de wal/ ontrent 9. mylen/alwaer een hoogen heuvel is/nevens t'water/ en terstont sult daer/ aen de voet van't Eylandt om/langhs het water/ valeyen sien aen de Cust: en van daer voort seylende / langhs de wal / sult comen gheloopen by eenen scherpen hoeck: daer moet men by om seylen: en in zee / van de wal af / ligghen Eylandekens: die moeten t'zee-waert van u blijven/en loopt soo tusschen d'Eylanden/ ende t'lant door [illegible] noēde scherpē hoec/alwaer de reede

is van Puerto de laguia. Yiamaica is een Eylandt/ waer op de Spaeingiaerden 4. Stedehens hebben/ waer van Puerto de laguia, ofte anders ghenaemt/ Guaiano, wel het voornaemſte is/en light op de zuyt zijde/aen het ooſt-eynde: op de ſelfde zuyt-zijde/ aen het weſt-eynde / light Oriſtan: en daer teghen over/ op de noort-zijde/ aen het weſt-eynde / light Sevilla: op de ſelfde noort-zijde / aen het ooſt-eynde light Melilla.

Om voorts te ſeylen naer de Honduras: ſoo loopt de gheheele Cuſt van Yiamaica langhs/tot Punta de Negrilho toe / t'welck een hoogh gheberghte is: het voort / om de weſt van Punta de Negrilho, aen de Cuſt van Yiamaica, liggen de vlooghten van Oriſta, daeromme en ſal men niet langher langhs de Cuſt van Yiamaica loopen/als tot den voornoemden hoeck van Negrilho, en van daer af den cours ſtellen naer Honduras toe / recht w. ten z. en niet zuytlijcker/ om de vlooghten / ende dangereuſe Clippen / die u aen back-boort ligghen / ſoo men van Punta de Negrilho, naer de Honduras ſeylt. De Biberas ligghen z. w. en n. o. van Bivea, een hoeck gheleghen be-weſten Punta de Negrilho, en zijn vijf Eylandekens by den anderen/ in de ſpatie van 5. mylen in't ronde/ vol Clippen ende vlooghten. Zuyt-zuyt-weſt van die Biberas, ligghen de Serranos, het welck 10. ofte 12. Clippen zijn / gheheel vuyl: daer men hem wel voor moet wachten.

Van Punta de Negrilho, naer de Honduras, ſal men ſoo langhe w. ten z. ſeylen/tot dat men 55. mylen ſal voort gheloopen zijn / werpt dan het loot / en ſult 40. ofte 45. vaem diep vinden / en als men die diepte ſal hebben/ſoo gaet w. n. w. tot weder gront af/

af / en ſeylt dan recht w. naer de Cuſt van de Honduras, daer ghy by langhs ſult loopen / en het landt dat ghy eerſt ſult ſien / iſt anders Cabo Camaron, ſal een leeghe Cuſt weſen / vol ghyboomte: ghelijck het Eylandt van Saona onder S. Domingo: en beneden wints / om de w. ſtreckt een hoogh gheberghte o. ende w. en wert van de Spaeingiaerts ghenoemt as Serras de S. Crus. Terſtont beweſten van dat ghsberghte / comt de leeghe Cuſt / die o. ende w. ſtreckt / met ſommighe Valeyen / en een Riviere die recht beweſten dat gheberghte S. Crus light / en een cleyne myle daer af in zee / light een Eylandt / dat vol ghyboomte ſtaet / en is rontomme ſchoon: men mach daer onder rontom ſetten / waert hem belieft: ock al die gheheele vaſte Cuſt langhs / mach men't wel ſetten / het is over al ſchoon ſtick-grondt en ſocht ſandt.

Niemandt en ſal op deſe Cuſt zijnde / hem van't landt begheven / op dat hy gheen af-ſteker en crijghe / want de ſtroomen ſchieten al daer dwars van't landt.

Al eer wy voorder comen in de Cuſt te vervolghen: ſullen eerſt tot waerſchouwinghe beſchrijven / het gheen altemets / jae dickmaels in dien vaer-weghs van Punta de Negrilho tot Cabo de Camaron gheheurt / voornemelijck in den tijdt van Anguſtus tot Maerte, dat men ghemeenlijck verder w. comt te vervallen / als wel de giſſinghe / t'gheene men eerſt ghewaer werdt / als men t'landt comt te ſien / en t'eerſte lant dat men comt te ſien / ſoo als men weſtelijcker is / als wel den cours uyt-wijſt / is een leeghe Eylandt dat van de zee / die daer in't midden over loopt / in tweey verdeelt werdt / ende ſchijnt van ver-

de twee Eylanden te weſen/ en werdt ghenaemt Ilha S. Annilha, t'weſtelijcxſte deel iſt t'grootſte: aen de noot-zijde is een drooghte: maer op de zupt-zijde/ het gheheele Eylandt langhs / is goede Anckergrondt/ofte het nu ghebeurde/ dat men dit Eylandt S. Annilha met en quame te ſien / maer een ander landt / dat in dzien verdeelt / ghelijck dzie Eylanden ware: ſoo ſult weten / als dat het een Eylandt is ghenaemt Guanaxa, ende light 5. mylen z. ten w. ende n. ten o. van Cabo de Honduras. Verkent weſende met dit Eylandt/ofte wel S. Annilha, dan loopt recht naer Cabo de Honduras, al waer na de weſt/ een heele leeghe Cuſt is/met een hoeck / ende werdt van de Spaeingiaerden ghenaemt Punta de Caſtilla.

Dit landt langhs de Cuſt van Cabo de Honduras ſtaet vol gheboomte: en meucht die ſelve Cuſt wel aen doen: het is over al ſchoon en diep ghenoech Die als dan in Trogillo wil weſen / loeve aen den hoeck / om u naeſten by / ſoo hooghe als ghy ſeylen cont / en u ſal een gheberghte verthoonen / dat met den Oever aen de zee light / die daer teghen aen ſpoelt.

Deſen Bergh light / al waer de Reede van Trogillo is/ende werdt van de Spaeingiaerden ghenaemt as ſerras de Baimura: als men 5. ofte 6. mylen z. ende n. van dien Bergh af is / verthoont hy hem met 3. ſalen/ ende naerder by comende/ ſoo is hy vol hackelen: aen den voet van dien voornoemden Bergh/ is een witte plaets/ontrent een halve myle groot/ in die witte pleyn is de Reede van Trogillo. In dit voornoemde gheberghte is een groote Baey / die men mach over en t'over laveren. Wacht u al daer van

van den oosten windt / die alst is buyten den tijdt van de Brise, daer sterck waeyt / dan moet men aen de oost-zijde van de Stadt setten / en in den tijdt van Brise, soo set recht voor de Stadt.

Hoe men langhs de Cust van *Cabo de Camaron* seylt in de *Honduras*, naer *Puerto Cavalos*, en andere plaetsen meer.

OM weder te vervolghen de Custe van Cabo de Camaron, van daer wy het hier boven by hebben ghelaten / men moet hem van de Cust niet af begheven / tot aen Cabo de Honduras toe / en t'Eylandt Guayama dat z. z. o. ende n. n. w. van Cabo de Honduras light / is / soo men uytten oosten comt / al hoogh even landt / maer van bezuyden ofte benoorden comende / soo ist in't midden hooghe / en aen de noort-zyde leeghe / en aen de noort-zijde en is gheen Reede. Om onder dit Eylandt te setten / comende van de oost gheseylen / langhs de zuyt-Cust van't voornoemde Eylandt: soo laet een man op steynghe die uyt siet naer een reke Singhels / die o. ende w. ghestreckt ligghen / daer de zee van d'een op d'ander brant / uyt-gesteken twee / die aen het noord-oost-eynde ligghen verscheyden / en wanneer men daer begint by te comen / soo sult den groudt sien blicken: het is heel wit sandt / en op 6. en 7. vamen / laet daer u Ancker vallen / ende en comt niet naerder / want daer blinde Clippen zijn.

Dese Reede is wel wijt ende breet / doch periculeuser / als de Reede bewesten de Clippen: want men light aen een leegher: maer de Reede bewesten de

clippen is naeuwer/ ende die en can men niet wel becomen/van weghen den windt/ waneer die n. o. is/ soo heeft men in de windt / om op die Reede te comen/dan beter is naer die plaetse te werpen/als ghemackelijck op d'ander Reede te seylen / want bewesten light men met minder perijckel onder een opper ende dieper water: soo haest als men de clippen om comt / soo moet men't voor die sandt-Baeyens setten. Soo men dese Reede comt te nussen / daer voorby belent zijnde/ het om de west van dese Ree'n/ sult op't landt roode velden / ofte pleynen sien / daer loopt naer toe/op het loot/ en wanneer men op de 6. vamen comt/soo is de grondt slick/ en voor upt aen't landt sult een glop sien / ende hoe ghy naerder sult comen / hoe dat / dat glop wijder sal wesen / daer maeckt Reede. Twee cleyne mylen van dat glop/ in't landt / is een Indiaens Dorp / ende daer is verversinghe ghenoech/ende de Indianen van dat Eylandt zijn gheheel goet-aerdigh / maer daer zijn altijdt 2. ofte 3. Spaeingiaerden op/die onder de Indianen wooncn. Aen de west van dit Eylandt steeckt een Rif af / in zee / wel een myle varde/en op't eynde ligghen sommighe groote Clippen.

De Eylanden Guayama, ende Guanaxa; ligghen 4. cleyne mylen van malcanderen / en als men daer tusschen door sal seylen/ soo moet men meest / midts waters daer door loopen / het Eylandt Guanaxa west.

Van't Eylandt *Vtila*.

Vtila

VTila is een Eylandt / gheleghen 5. groote mylen van het Eylandt Guayama, en is ontrent 5. mylen groot / en niet ſeer hooghe / vol gheboomte / ghelijck t' Eylandt van Saona onder S. Domingo is. Op het ooſt-eynde is eenen ronden heuvel / ende naer het z. w. is een Oever / daer / op zijn ſelven / 4. ofte 5. Palmijt Boomen ſtaen / en daer by is noch eenen anderen grooter Oever / die aen de voet een platte ſteylte heeft: dit is te loef-waert van een Haven / die aen dat Eylandt is. Om in die Haven te ſeylen / ſo moetter een man boven in de meers / die uyt ſiet nae eenighe Riffen / die daer zijn: daer men by langhs moet ſeylen / ende van den eerſten Oever / daer de Palmijt Boomen op ſtaen / is z. ende n. met de Puerto oft haven: ende den anderen Oever met de ſteylte / is z. w. en n. o. met de Puerto: daer en is anders niet te ſchuwen / als dat men voor ooghen ſiet / ende ſet in de Puerto op acht ofte thien vamen.

Aen de weſt-zijde van dit Eylandt Vtila, ligghen 6. ofte 7. Singhelen / vol gheboomte / ende tuſſchen t' Eylandt Vtila ende deſe Singhelen / iſt heel droogh ende ondiepe. Op de zuyt-zijde aen't weſt-eynde / ligghen 2. Eylandekens / ofte Singhelen / een myle van't landt af in zee / en daer ligghen drooghten by / daer hem de zee op verheft / en van deſe drooghten moet men hem ſoo wel wachten / als van de Salamedina, t' welck mede drooghten zijn / gheleghen n. o. ende z. w. met de Haven van Vtila: de weſt punt van Vtila, light zuyden ende noorden van Minguilha aen't vaſte landt.

Om van *Trogillo* naer *Puerto de Cavallos* te seylen.

TRogillo is een haven/gheleghen om de Cabo de Honduras, in de bocht / aen de Cust van Guatimala. En wanneer yemandt van Trogillo naer Puerto de Cavallos sal seylen / moet hem reguleren naer den tijdt is / Ventanos ofte Brisa, ist in den tijdt van de Ventanos, soo moet buyten om loopen/ende in den tijdt van Brisa, binnen door.

Om buyten om te seylen / soo loopt 3. mylen van Trogillo af n. w. om een drooghte/ die 2. mylen van de Puerto is gheleghen / een halve myle van't landt af: men can de selve niet wel ghewaer werden/ voor en al eer dat men daer op is/maer 3. mylen gheseylt hebbende / als boven / soo gaet n. w. ten w. tot dat ghy soo varde zijt als de Caios de Maragueira, t'welck zijn 7. Singhels / waer van twee de grootste zijn: aen't w. z. w. van dese twee grootste Caios, strecht een drooghte wel 4. cleyne mylen varde / maer daer is ruymte ghenoech om tusschen t'vaste landt ende die drooghte door te laveren.

Caios dat zijn Eylandekens / die de sommige heel ende sommighe ten deele onder water liggen/ ende heel door dē vant stranden van singels hebben de sommige groote keyē en sommige cleyne / met sandt ghemengt ende daeromme de selve singhels ghe-noemt werden.

Van dese Caios gaet w. n. w. en loopt tusschen Vtila, ende Guayama door / in't door seylen wacht u van Vtila, het is heel vuyl / ende de stroomen leyden dwars naer dat Eylandt toe.

Ghepasseert zijnde 5. ofte 6. mylen van tusschen dees Eylanden / soo gaet w. z. w. aen recht naer Triunfo de la Crus, het welck zijn twee heuvelen aen het vaste landt / die met den anderen z. o. ende n. w. ligghen / ende de zee spoelt daer teghens aen: om de oost is een Clippe/die ontrent een vierde part van een myle van't landt af in zee light.

Van

Van daer w. n. w. light Puerto de Sal; en om dat te kennen / het is een scherp gheberghte / niet heel hooghe / en t'zee daer van zijnde / als men het eerst comt te sien / schijnent al Eylanden te wesen: maer is al vast landt / ende staet vol gheboomte: een myle bewesten Puerto de Sal, is eenen ronden heuvel / die de Spaeingiaerts Morro de Via noemen / ende is recht op rontom even hooghe / ghelijck een Backers-broodt / en staet vol gheboomte / en t'lande-waert inne ist leeghe.

Twee mylen bewesten Puerto de Sal, is noch eenen heuvel / maer cleynder als de eerste / daer de zee teghen spoelt / ende werdt ghenaemt O Morro de Baibas, t'welck is soo veel te segghen als den Oester-Bergh: een myle bewesten desen Oester-Bergh is Puerto de Cavallos.

Vijf mylen al eer men by Puerto de Cavallos comt / soo can men t'gheberghte daer van wel sien / en dan schijntet dat den Oester ende Via-Bergh / aen het ander gheberghte al een is: ende de Cust / besonder dese Berghen / is leeghe / ghelijck de Cust van Cabo de Honduras, ofte Punta de Castillo.

Om in Puerto de Cavallos te seylen / soo wacht u van den hoeck / die is vlack.

En soo haest als ghy den hoeck ghepasseert zijt / soo loeft aen den hoeck om u naesten by / het isser steyl / ende set bewesten de huysen / op vijf vamen / om de dwars winden wille.

In deſe plaetſe gheſet weſende/moet u Focke altijts claer houden/met de Beſane/ aen de Reede/om de dwars winden van w. n. w. en u Touwe altijt claer om te laten ſluppen/als de w. n. w. wint begint te waepen: en ghy en cont u Ancker niet lichten / ſoo laet u Touwe ſluppen / ende ſteeckt een Boeye op't eynde / en ſeylt met u Foch ende Beſaen inne-waert aen/naer O Caldeiro, en wijckt een weynigh van de ſandt-punt / die is wat blach af-ſtehende: ende met dat men de ſelve ghepaſſeert is / ſoo moet ghy cort om loeven/ en ſetten onder t'opper / waer het u goet dunckt. Puerto de Cavallos is een groote Baey/ en over al ſchoon; men mach in die ſelve ſeylen ende laveren / naer believen. Het landt buyten de Cuſt/ beooſten de Puerto, is dobbel ghebergh̃te.

Om van *Puerto de Cavallos* te ſeylen naer *Trugillo*.

PVerto de Cavallos is een Haven / gheleghen in een Provintie / die de Spaeingiaerden noemen Coſta Rica. Deſe Haven Cavallos, ende de Haven Trogillo, zijn de voornaemſte plaetſen / die de Spaeingiaerden in de Houduras hebben / om hare Negotien met de Schepen te doen: daerom̃e t'ghebruych der ſeylagie van de Houduras met deſe twee plaetſen werdt uyt-ghedruckt. Soo ghy dan van Puerto de Cavallos wilt ſeylen / naer Puerto de Trogillo; gaet van Puerto de Cavallos recht o. n. o. aen/ ſoo langhe tot dat ghy de vuyleu van't Eylandt Vtila zijt ghepaſſeert: dan ſoo loopt tuſſchen Vtila ende Guayama door / naer Trogillo: en ſoo den noorden windt hert waept / ſult het naer de Caios de Mahagueira over wenden / en paſſeren die by de ooſt-zijde langhs/

langhs/om de dꝛooghten/die aen't weſt-zuyt-weſt-eynde zijn/ende ſettet onder de luyme van die Caios, op de zuyt-zijde/ op 5. vamen / ook op 18. vamen/ naer dat men daer dicht can onder comen / op ſtick-grondt/ met u beſte Ancker/ en wel bot/ met anderhalf/ofte twee Touwen voor hooft/en dat is als dan den beſten middel / tot dat de herde windt over is: en begheert ghy dan tuſſchen de twee grootſte Caios door te ſeylen/daer is water ghenoech.

Die uyt Puerto de Cavallos wil ſeylen/ in den tijdt van de Briſe, naer Trogillo, die loope wy binnen door/ en meught by die gheheele Cuſt langhs wel op laveren / en ook over al onder t'landt wel ſetten / op 8. vamen ſchoone ſtick-grondt / een quartier mijls van't landt; uyt-gheſondert by de Eylanden van Mahagueira, daer iſt heel ſteenigh / en moet de ſelve ook ſchuwen/en ook verdacht weſen op die dꝛooghten van Salmadina; ende en moet daer niet te varde van de Cuſt t'zee af loopen. In alle deſen vaerweghs van Puerto de Cavallos tot Trogillo, en is anders niet te wachten/ als deſe twee dꝛooghten / Salmadina ende Mahagueira. Om daer te laveren / ſoo moet men/alle mꝛghens/nae mid-nacht/ onder ſeyl gaen / en latent t'zee ſtaen / tot 4. 5. ofte 6. ueren op den dagh/ende dan met den n. o. windt wenden weder naer t'landt / ende alle avonts onder de wal ſetten/op 8. vamen/ en ſult ook gheen licht ofte Tuy-Ancker ghebꝛuycken/maer een van u beſte Anckers ende Touwe/daer beneven ſoo hout ook noch altijt een ander Ancker ende Touw claer. In Trogillo ſult het ſetten voor de Stadt op 5. vamen / by t'ghebergh te Godemara.

Van

Van't gheberghte, dat langhs de Cust tusschen *Trogillo*, ende *Puerto Cavallos* is gheleghen.

T'Gheberghte dat de Spaeingiaerts Godemara noemen/is gheleghen achter de Stadt. Daer bewesten aen / een ander gheberghte gheleghen is/ghenaemt as serras de Chaquo, t'gheberghte daer bewesten Chaquo, is ghenaemt as serras de Quemara, ende dat is een plat even gheberghte / en bewesten de Quemara, is een hooghe scherpe Pico, die is ghenaemt Mongeche: bewesten Mongeche is t'gheberghte / dat de Spaeingiaerden as serras de Popalatara noemen: en dat gheberghte Popalatara comt met een staert af de zee: en maecht een slechte punt op't water. Al dit gheberghte van Trogillo tot Puerto Cavallos, strecht o. ende w. maer op Puerto de Cavallos strecht t'gheberghte aen d'een zijde o. ende w. ende over d'ander zijde / z. o. ende n. w. en tusschen Puerto de Cavallos ende Trogillo light noch t'gheberghte van Puerto de Sal, het welcke is als booren verhaelt is / een Diamantigh ofte scherp gheberghte gheboren / maer op de zee-cant light eenen ronden heuvel / die ghenaemt is O Morro de Via. Dit zijn al de Berghen gheleghen tusschen Trogillo ende Puerto Cavallos.

Om van *Trogillo* binnen door, naer *Puerto Cavallos* te seylen.

Alsoo men van Trogillo t'zeyle gaet / naer Puerto de Cavallos, om binnen door te loopen / soo gaet / als ghy soo varde zijt als de drooghten van

van Mahagueira, recht west aen: en blijft bezuyden de drooghten van Salamadina: en by soo varde het stil wiert/dat u de stroom op de Salamadinas wilde lepen soo settet op 7. vaem onder de Salmadina, op de 3. o. zijde is schoone gront van een sant-plaet / die daer af loopt / maer op de n. o. spde ist dangereus / vupl van swarte steenen / en niet veel beter als de vuplen die benoorden Cartagena liggen / ghenaemt a Canoa. Dese drooghte Salmadinas light drie groote mylen recht zuyden/met de haven Vtila; ende noorden met Minguilga aen t' vaste landt / het gheene een hooghen spitsen Bergh is: ende op de gheheele Cust langhs en hebt gheen meer sulcken Bergh. Om den hoeck bewesten van Puerto de Cavallos inde bocht / light Rio de Vlua, Rio Boxa, en Rio Puche. Dese drie Rivieren / liggen in dien bocht / tusschen Cabo de tres Puntas ende de west hoeck van Puerto de Cavallos.

De oost-zijde van Cabo de Camaron is vupl/dangereus / ende vol drooghten / waer van eenighe 15. ende 20. mylen in zee van't landt af steken: waer door de selve Cust oock van gheen Spaeingiaerden met Schepen en werdt besocht / en soo veel als tot noch daer van in't light is / werdt in onse Generale Pas-caerte naer t'seckerste af ghemaelt.

Van de bocht ghenaemt *Nueva Espana*.

DEnaer de bocht van Nueva Espana te seylen/ comende door de oude Canaal, langs de n. zijde ofte van Cabo de Tuberon, langhs de 3. zijde van Cuba, ofte oock erghens van waer t'can wesen/ moet regulerē naer upt wijsen den tijt van't jaer: gelijck van September, tot Maert ist winter/dan maeyē

daer ſtercke noorde winden: als dan en moet men oock van't Eylandt Yiamaica daer niet naer toe ſeylen: maer wel van Cabo de S. Anton: die op't weſteynde van Cuba is gelegen. Alſoo oock alle Spaingiaerden, anders nerghens van / haren cours ſtellen naer Nueva Eſpana, als van deſe voorſchreven Caep.

Om nu in deſen tijdt / als boven van September tot Meye, naer Nueva Eſpana te ſeylen / moet men van de Cuſt Yucatan blijven / en loopen bupten de Alcranos langhs: het gheene droogh ten zijn / die o. ende w. met de Cuſt van Yucatan ligghen / en ſet u cours van Cabo de S. Anton w. n. w. tot op de hooghte van 24. graden / en 40. minuten. Als dan van daer ſoo ſeylt ontrent noch 40. mylen / naer u giſſinghe / z. w. ende z. w. ten w. naer een Eylandt ghenaemt Ilha dos Lobos: t'welck is een cleyn leegh Eylandeken / vol Palmiten: in tijden des noots / ſoo cont daer varſch water op halen: ſoo daer yemandt begeerde te ſetten / het iſſer te veel plaet ſen niet ſchoon: maer t'beſte ſetten is dichte beneffens een droogh te / die 10. ofte 12. vamen lanck droogh e ligh t / gheliick een bodem van een Schips boot: al daer laet u Ancker vallen op 9. vaem: en haelt water. Dit Eylandeken ligh t op de 22. graden en 30. minuten.

Van t Eylandeken dos Lobos, ſeylt naer Villa Riqua, z. w. om de wille van de droogh te Tuſpua, die bezuyden van die Riviere een groote myle dwars in zee ligghen. Dan oft ſoo gheb eurde / dat yemandt op de ſelfde droogh te van Tuſpua quame te verdwalen / het gheene Clippen en Sieven zijn / ſoo en zijt daer niet voor beſchroomt / want men can tuſſchen de ſelve / ende het vaſte / ghemeeh door ſeylen / op 8.

ende

ende 9. vamen / sy zijn aen de binnen cant heel steyl/ men mach onder de selve oock wel Reede maken/ voor een noorden windt/ want het isser schoon stick-grondt. De Riviere Tuspua werdt bekent door een reke gheberghte / niet heel hooghe / ghestreckt n. o, en z. w. en is wel 16. mylen lanck van de Riviere/ naer t'n. o. en op dat selve hooghe landt is eenen Bergh / ghelijck een Suycker-broodt / en als men noch 5. mylen van't landt in zee is / heeft men stick-grondt. Als men op S. Pedro & S. Pablo vervalt/ soo can men met claer weder het voornoemde landt van Tuspua sien: de Cust is daer al met sant-baeyen/ ende beneden de Riviere zijn 2. sandt-baeyen / de n. w. Baey is de grootste: op de 60. vamen sult stick-grondt hebben / en van de 40. vamen naer t'landt gruys. De Haven van S. Pedro-y S. Pablo light op de 20. graden en 34. minuten.

Verscheyden aencomsten, soo als men eerst op't landt comt te vervallen.

OS Chanos de Almaria, op de hooghte van 20. graden 30. minuten, is een leegh slecht landt op de 60. vamen stick-grondt/ ende van de 4. vamen naer't landt/ schulp-grondt.

Soo men op Torre Blanco comt te vervallen/ daer is een reke hoogh gheberghte/ dat in't landt z. w. op streckt.

Dit gheberghte noemen de Spaeingiaerden as Serras de Papalote, ende streckt sigh beneffens het sneeuw-gheberghte: het om de z. w. sult eenighe ronde Berghskens / ghelijck hoy-stapels sien ligghen.

En ſoo men op Villa riqua comt te verhallen/ daer is een gheberghte niet ſeer hooghe / ende vol beucken : dat noemen de Spaeingiaerts as ſerras de Villa riqua a Vellha, daer comt een gheberghte ghevallen met een leeghe ſcherpe punt / op Villa riqua, dat heel hoogh e is / en wert ghenaemt Gonçalo Bernal, en ofte men dien Bergh niet en conde ghe ſien/ door dicki weder / ſoo ſiet naer de Cuſt die n. o. en z. w. moet ſtrecken / aen de zuyt-zijde / ende z. o. en n. w. op de nooyt-zijde / met S. Pablo en A vera Crus op Villa riqua.

In den tijdt van de nooyde winden / ſoo en comt niet zuyt lijcker als 20. graden.

Om van Villa riqua te ſeylen naer S. Iuan de Vlua, ſoo loopt zuyden aen / en blijft op de 12. vamen / comende by Cabo da Vera Crus : t'welck is leegh landt / en heeft op de zuyt-zijde van de Riviere/ een groote ſandt-Baey : ſoo het weder claer is / ſult een hoogh gheberghte ſien / dat van Villa riqua comt gheloopen / naer de ſneeuw-Bergh.

Van *S. Iuan de Vlua.*

DE kenniſſe op S. Iuan de Vlua is eenen ronden heuvel / ghenaemt Monte Carneiros, en rent om den rant van dien Bergh ſtaet het bel gheboomte / en boven op iſſet cael wit ſandt / ſonder gheboomte. In't midden tuſſchen dien Bergh/ ende de Stadt / in't landt / is eenen hooghen Bergh/ die ghenaemt werdt den ſneeuw-Bergh / en light altijt bedeckt met ſneeuw : deſen Bergh werdt van de Spaeingiaerts oock ghenaemt O Vulcan : en

is

is soo hooghe / dat menſe met claer weder 30. my-
len varde can ſien / en wanneer men de ſelve eerſt
comt te ſien / ſchijnt het een wit Eylandt te weſen /
dat in zee op zijn ſelven light / maer die naekende /
o ghelijck wanneer men daer na toe ſeylt / soo werdt
men ghewaer / dat t'ſelve gheen Eylandt / maer
dien Bergh O Vulcan is : ende den voornoemden
heuvel Carneiros , met de nueragie van't Caſ-
teel / comt met ten eerſten mede in't ſichte /
door de wittighevdt / soo ſiet men die varde blic-
ken.

Deſen Bergh Monte de Carneiros , light recht
z. ende n. met de Stadt van S. Iuan de Vlua : soo
haeſt als men de Stadt verkent heeft / soo moet men
zuyden ten ooſten ſeylen naer t'Eylandt / op de
Reede.

Dit Eylandt is gheleghen op de hooghte van 18.
graden en 30. minuten : aen de z. o. zijde van't Ey-
landt / light een banck / daer de zee alſt een weynigh
cabbelt / op verheft / en soo als ghy ghewaer werdt /
om te moghen ſchuwen / soo loopt op de Reede / on-
der het Eylandt / ende ſettet op 8. vamen. t'Eylant
van S. Iuan de Vlua is een leegh ront Eylandt / ende
daer rontom liggen veel Clippen onder water: daer-
om ſal hier voorſichtelijck gheſeylt werden.

Onder dit Eylandt iſt / dat de Spaeingiaerden
met haer Schepen ligghen gheladen / met alle coſte-
lijckheden / en wachten tot de Maent van Maert:
als dan gaen ſy te ſeyle / om naer Spaeingnien
te comen : maer loopen eerſt naer de Avana,
al waer ſy hare vergaderinghe houden / en ma-
ken al daer een Compagnie onder malcanderen /
van Schepen / die van alle plaetſen upt West-Indien

daer vergaderen / gheladen met aller-lepe coſtelijckheden / als Goudt, Silver, Gheſteenten, Cotſenilha, Huyden, Anil, Campeſi-hout, Cannafiſtel, Salſeparas, en Perilha, en veel coſtelijck hout / dat daer ſeer verſchepden en veel is van alderhande coleuren / ende elck blinckt als een Spieghel / en veel meer ander coſtelijckheyt / die men qualijck al ſoude connen bedencken. Alle jaer gheheurt deſe vergaderinge eens: en eicke reyſe in de Maent van Meye, tot Iunio, ten langhſten / dan gaen ſy al t'ſamen te ghelijcke t'zeyl / naer Spaeingien toe / door de Canaal van Bahama: Onder-en-tuſſchen ſoo gaet noch altemets alle twee Maenden / ofte 6. weken / een Schip ofte twee te ſeyl naer Spaeingien toe / buyten de Compagnie.

Om in den Somer, van *Meye* tot *September*, naer *Nueva Eſpana* te ſeylen.

SOo wanneer yemandt / in deſen tijdt / naer de bocht van Nueva Eſpana begheert te ſeylen / tuſſchen de drooghten van Alcranos, ende het vaſte landt van Yucatan door / moet als hy van Cabo de S. Anton af loopt / w. ten z. ſeylen 55. ofte 56. mylen / tot dat hy op 17. ofte 18. vaem de grondt werpt: ghebruyckt het loodt wat by tijts / want de 18. vamen is t'rechte diep: dan is men recht midswater / tuſſchen de Cuſt van Yucatan, ende de drooghten Alcranos: loopt voorts ſonder u cours te veranderen / ſoo langhe tot dat ghy weder den grondt af zijt: in deſen tijdt / ſoo is het water daer gheheel ſlecht: en hebt alle daghe de Briſe.

Winter dach en werdt die ſeylagie niet gebruyckt maer dan vaert men buyten de drooghte Alcranos om /

om/naer S. Iuan de Vlua. In den voornoemden vaer wegh tusschen door/ soo langhe als de grondt duert/ van 17. ofte 18. vamen/ soo cont veel visch vanghen/ met den hoech: die van de Spaeingiaerts ghenoemt werdt/ Pargos ende Meros, een vytternate schoone visch. In desen vaer-wegh soo langhe als den grondt ghevuert / moet men ghestanigh t'loot werpen / om te weten / wanneer men weder grondt af comt: ende soo haest den grondt af wesende / is men recht zuyden ende noorden met Disconoside; als dan gaet z. w. aen naer t'geberghte van S. Martin, t'geen de Spaeingiaerts noemen as serras de S. Martin. In desen wegh ligghen eenighe Eylanden: als Azarta, O Treangulo, en Arenas, en soo ghy tusschen O Treangulo, t'welck op de 20. graden ende 40. minuten is gheleghen / ende Azarta gheleghen op de 20. graden door sept: ofte ghy loopt tusschen O Treangulo, ende het Eylandt Arenas, dat op de 22. graden light: ghepasseert zijnde dese Eylanden/ loopt recht naer't voornoemde gheberghte van S. Martin, tot dat ghy het selfde verkent hebt: het light ghestreckt n. w. en z. o. ende het n. w. is hooghe / ende het z. o. is af ghesneden / en daer light een Clip van af in zee: dit noemen de Spaeingiaerts Roca partida: en soo het heel claer weder is/ sult onder dat hooghe landt/ langs de Cust sien heuvelkens / ghelijckende Meersseyls van Schepen / de middelste zijn de grootste: ende het is een leegh gheberghte/ dat onder het ander gheberghte light. Dit landt light op de 18. graden schaers.

Om van *Roca partida* naer *Rio Gnasacal* te seylen

SOo men van Roca partida, naer Rio Guasacal, die oock Guasacaco ghenoemt werdt/ wil seylen/ loopt men naer t'oost-landt van as serras de S. Martin, al waer een ander Bergh is/ die ghenaemt is/ serras de Minsapo: ende van dat gheberghte Minsapo, tot de Riviere Guasacal, is 6. mylen/ leeghe Cust: en van de Riviere af beghint weder hooghe landt van sandt-Berghen / boven op heel cael. Bewesten van dese Rivier Guasacal ligghen oock sandt-heuvelen / maer hoogher als de oostelijcrste/ en boven op met ruychte / en alsoo men in die Riviere sal comen / moet men recht op de mids van die heuvelen aen't landt seylen / tot op de 15. voet waters/ recht open de Riviere.

Om van *Roca partida*, naer *S. Iuan de Vlua* te seylen.

ALs men uytter zee comt gheloopen / op't gheberghte van S. Martin, om naer S. Iuan de Vlua, soo loopt men van de Clip Roca partida w. n. w. om buyten de Cabessas te seylen / het gheene Eylandekens zijn/ die van Cabo das serras af / in zee ligghen: de Cust al daer/ naer de west / tot Rio d'Alvarado toe / is leeghe: loopt soo langhe w. n. w. tot Punta Dantanizarda, en sult dan terstont Ilha Blanca, ende Ilha Verde sien: alsdan laet een man in de meerse gaen / die uyt siet naer as Cabessas: wijckt daer van't landt af / naer Ilha Verde, en loopt daer buyten om/ voorts soo langh / tot dat ghy het Casteel van S. Iuan de Vlua siet/ loopt daer recht naer toe en mijdt slechs al wat ghy voor oogheu siet: en zeylt naer de reede / op 10. vamen langhs de Cust let wel op het Riff vant t'Eylant S. Iuan de Vlva: en

wanneer

Wanneer ghy dat ſiet / ſoo wijckter een weynich af
ten. z. w. en loopt ſoo tot op de 7. vamen / aen de
Cuſt: als dan ſeylt n. w. ende ſult vry van alle vuy-
len loopen / tot onder het Eylandt Os ſacreficios, en
meught wel onder Os ſacreficios ſetten / ſoo ghy
wilt: ſoo ock onder alle d'ander Eylandekens.

In dit vaer-water moet het loot altijts gaen/
met een man boven / die upt ſiet: om dies wille dat
het al met de ooghe can gheſien werden / t'gheene
het doen can. Des nachts ſult niet voort ſeylen/
maer ſetten onder t'een ofte t'ander Eylandt: den
grondt is ſchoone. In deſe ſeylagie moet men meer
d'Eylanden / als t'vaſte landt mimen. Zijt ock
ghewaer ſchout/als dat op de n. w. zijde van't Ey-
landt Os ſacreficios een langhe vlacke ſtaert af
ſteeckt/ daer het met hoogh water een vaem op dicx
is / en met leegh water 3. voet / daeromme als ghy
van de voornoemde hoeck / daer men tot op de 7.
vaem naer aen loopt/ n. w. af ſeylt / dat ghy de ſelve
ſtaert van Os ſacreficios mijdt.

Al eer men aen Os ſacreficios comt / moet men
Ilha Blanca paſſeren/en ligghen van den anderen on-
trent een moſquet ſchoote.

Den beſten wegh / daer minſt perijckel op loopt/
waere bupten om Os ſacreficios, tot bupten om
het Eylandt van S. Iuan de Vlua: ende daer ligghen
buplen op de zupt-ooſt-zijde van't Eylandt de
Vlua, die men / als de zee een weynigh cabbelt / wel
can ſien branden / daeron als booren is de Reede
op acht vamen onder het Eylandt: al waer de
Spaeingiaerden met hare Schepen ligghen / tot
de Maent van Maerte, dat ſy naer de Avana loo-
pen.

Nademael wy nu comen tot de vergaderinghe van de Spaeingiaerden, onder t'Eylandt van S. Iuan de Vlua: soo sullen wy den wegh / ende t'seker ghelimpen der seylagie van de Spaeingiaerden oock beschrijven / als sy van S. Iuan de Vlua, naer de Avana t'seyle gaen.

Al wat Schepen in de bocht van Nueva Espana, ende op de Cust van Yucatan, Nueva Galizia, en Pannuco handelen / vergaderen onder het Eylandt van S. Iuan de Vlua, en ligghen daer als boven verhaelt / tot de Maent van Maerte, en dan seylen naer de Avana, eerst n. n. o. tot op de Pools hooghte van 25. graden / en maken dat se soo o. en w. zijn van de Tortuguas, die op de selfde hooghte ligghen / meest z. ende n. met de Avana: dan seylen recht o. naer de voorsz. Tortuguas toe / tot dat se daer grondt op werpen 30. ofte 40. vamen.

Alsoo men uyt de bocht comt gheseylen / o. ende w. zijnde met de voornoemde Tortuguas, sal den grondt wit sandt zijn. Op de selve diepte / wesende z. w. ende n. o. met de voornoemde Tortuguas, sal den grondt cleyne schelp-sandt wesen / daer somminghe roo schelpkens onder sullen wesen: en ist dat men om de noodt daer van is / soo sult langhe speertjens hebben / en daer recht bezuyden van wesende / soo is de grondt swert sandt. Voor dese middel van de grondt / comt weten / hoe de Tortugas van u zijn: van dese Tortugas soo gaet z. w. een naer de Avana: al hoe wel dat de Avana zuyden light van de Tortugas: soo sult nochtans niet veel bewesten d'Avana te lande comen: en dat door een stroom / die soo hert aen de oost op-sedt.

Als men nu op Cuba te lande comt / en siet eenen hooghen

hooghen rotsen Bergh alleene; dan is men noch bewesten d'Avana, en daer by t'landt comende / sult aen den Oever van de zee / Rotzen sien / ghelijck Orgel-pijpen: waerommе het oock de Spaeingiaerden Orgons noemen. Beoosten om dese Orgons is de Baya Funde, en dien voornoemden ronden Bergh is boven op plat / ghelijck een tafel. De Cust van de Orgons, tot Meza de Mariem, is plat slecht lant / ende dat Meza de Mariem ghenaemt wordt / is eenen platten Bergh / boven op ghelijck een tafel / om de oost is een scherpe punt / ende op de west ist stepl / in't midden sommighe Baepen / ende schijnt een inham vol ghehoochen landt te zijn / tot Puerto Mariem toe: in Puerto Mariem can men te Reede loopen / men moet van de west-zijde af wijcken / ende de oost zijde minnen / om daer in te loopen.

Van dit Mariem tot de Avana en is ghеen hooghe zee-Cust / als een Oever op't oost-eynde: en terstont van daer siet men den hoogen swerten ronden hoeck van de Avana, en boven op den hoeck staet het Casteel / met een Toren / die van verre schijnt een sepl onder t'landt te wesen.

De kennisse van d'*Avana*: hoe men sal weten wanneer men z. ende w. is met de Haven, soo men uytter zee comt loopen.

ALs men dwaers uytter zee naer de Avana comt ghеloopen / soo siet naer t'hooghe ghebergte / al waer men in't landt sal sien twee ronde Bergen / ghelijck twee boysten / en wanneer die twee Bergen van malcanderen ghescheyden zijn / dat men

men daer een glop door heen siet / soo is men zuyden ende nooꝛden met de Haven van Avana, terstont sal u oock a Cordeleira verthoonen / en seylt naer binnen toe / by den Bergh / daer t'Casteel op staet / ende set recht voor het nieuw Casteel.

Maer soo ghy beoosten de Avana vervalt op't landt / ende siet een hoogh gheberghte / dat zijn begin neemt van de Yser-Mijnen / en loopt beneffens Pan de Mattansas t'eynden / in't midden van die voornoemde Berghen / is een hooghte / en in die hooghte / een heuvel: en van daer naer de west seylende / langhs de Cust / sullen u sommighe witte pleynen verthoonen / waer door verseckert zijt / als dat ghy beoosten Avana zijt / ende beweesten Pan de Mattansas: maer soo men recht zuyden ende nooꝛden op Pan de Mattansas comt te vervallen / soo sult ghy eenen ronden heuvel sien / ghelijck een rondt hoogh hoedt: en beweesten / is een hoeck ghelijck een Schilt-pats-cop. De Puerto de Avana light op de 23. graden.

Om naer de Cust van *Yucatan* te seylen.

LOuende uyt de Avana, ofte erghens van de oost / om naer de Cust van Yucatan te seylen / soo gaet van Alto de Cabanos, in Cuba, W. Z. W. naer Rio de la Gartos, een Riviere gheleghen in het midden van de Cust Yucatan, en soo wanneer men op 18. vamen / aen die Cust comt / soo comt de selve bekennen: en op't landt / aen de Riviere de la Gartos, staen sommighe groote hooghe doꝛre Boomen: en meer inne-waert aen / ontrent een cleyne myle / op de west-zijde / zijn twee

Bosschen

Bosschen van gheboomte / dat van verre gheljck twee heuvelen schijnt te wesen.

Oste soo ghy van Pan de Mattansas, in Cuba, naer A Baya de Conil, op de voornoemde Cust van Yucatan, begheerde te seylen: soo gaet half wegh w. z. w. ende de ander helft z. w. soo sult ghy comen te vervallen / recht op de Baya de Conil, een seer groote Baey. Op de west-zijde / van dese Baey / is eenen grooten heuvelachten hoeck.

Om van Cabo de S. Anton, in Cuba, naer de oost Cust van Yucatan te seylen: soo gaet van de voornoemde Caep z. w. ten w. naer t'landt van Yucatan, om de Cabo de Catocha te verkennen: het gheene den oost-hoeck is van Yucatan, al waer de oost-Cust en de west-Cust / eerst zijn beghin neemt.

Met den voornoemden cours / als ghy de Cabo sult te sien comen / soo sal de selve n. w. ten w. ofte w. n. w. van u ligghen: naer datter om de zupt is gheghiert.

Aen dese Caep is een Reede / al waer de Indianen een Stedeken hebben.

Dese Reede en can niet ghesien werden / voor men is soo naer aen't landt / dat men daer maer 5. vaem water diep en heeft / dan sult een wit kercxken sien staen / t'gheene de Spaeingiaerden, A Iglesia de Icao noemen.

Dese Caep light op de 21. graden / en 20. minuten.

Om van de Caep / langhs het landt / naer d'oost te seylen / naer de Haven van Sisal, het welcke een plaetse is / al waer alle de goederen ende Coopmanschappen / die uyt Spaeingien ghe-

dracht werden: om naer de Stadt van Merida te bestellen over landt / met Indiaensche ende Angolasche slaven / en is ontrent 20. mylen weeghs / dat die arme slaven / op haer hooft / ende schouderen het goet moeten draghen / waer van een altemet onderweghen / daer onder doodt blijft / en dan segghen de Spaeingiaerts noch wel O pero do que mores, en is te segghn / O houdt waer van sterft ghy / en dat sy de minste last maer op en hadden / die sy die arme slaven op legghen / souden selve daer onder doodt blijven.

Van Cabo de Catocha langhs de Cust naer Sisal, met cleyne Schepen varende / meught wel by het landt blijven / en het selve altijts m't ghesighte houden / s'nachts moet sparen / om niet voor by te raken / want voor by zijnde / en cont niet weder op comen. By daghe / soo seylt op 5. vamen langhs de wal / en s'nachts / soo wijckt van't landt / tot op de 10. vamen.

Vijf mylen beoosten de Haven van Sisal; begint een reke heuveligh landt / het gheene de Spaeingiaerden as morros de Silao noemen: twee mylen beoosten van Sisal, zijn heuvelen / daer gheboomte op staet: dat noemen de Spaeingiaerden os morros de Cauqual. Ontrent de Haven comende / soo laet een man op stenghe climmen / die uyt siet naer de kijck-uytten (t'gheene 3. hooghe masten zijn met stellagien / daer op elck een stroo-huysken is ghemaeckt / al waer de Spaeingiaerts op climmen / om uyt te sien in zee / naer Schepen) en daer / al waer die uyt-sienders zijn / is de Haven van Sisal. Zuyden ende noorden met Sisal ligghen drooghten / op de hooghte van 21. graden en 40. minuten / die van de Spaeingiaerts ghenoemt

werden

werden a Baxo de Sisal : Aen de noort-zijde van dese drooghten ligghen Clippen boven water / die men wel can sien : maer op de west-zijde ligghen oock Clippen tusschen windt ende water / die men niet en siet / en dicht aen de voet / op de west-zijde van die Clippen / ist 18. vamen diepe : ende op de z. o. zijde / ligghen 2. sandt-Eylandekens. Dese drooghte is bycans 3. mylen lanck : ende light ghestreckt n. w. ende z. o.

Om voorts te seylen langhs de Cust van Yucatan, naer Desconecida, S. Francisco, ende Campeche, soo seylt 9. mylen van Sisal, w. z. w. langs de Cust / tot Desconecida : al waer hem de Cust ontvalt / z. ende n. en de Reede van Desconecida is om dien hoeck.

Van Desconecida tot Campeche is 18. mylen / z. ende n. en van Campeche tot Os morros dellos Diablos, is 3. cleyne mylen / en daer streckt de Cust z. w. ende n. o. tot Seiba toe / al waer t'houdt gheladen werdt.

Wanneer ghy van Sisal naer Campeche seylt / comende aen de Cust van z. ende n. soo en loopt de selve niet uyt ghesighte / maer blijft by de selve langs loopen / dat ghy t landt altijts ghemackelijck eont sien.

Wanneer men naer Campeche toe loopt / soo sult terstont verkent worden / door het Convent van S. Francisco, dat men van varde wit siet blicken / ende staet benevens de Haven van Campeche : en ontrent een roer schoot bewesten de stede / tusschen het voorschreven Convent / ende de staet / in't landt is een groot glop : en wat voorts / om de west / verlaet het hooghe lant / het welck naer Seiba toe heel gloppigh

is /

lis / ende dat noemen de Spaeingiaerden Os morros dellos Diablos. De Baey van Campeche light op de 19. graden.

Om van *Campeche* naer *S. Iuan de Vlua*, in *Nueva Eſpana* te ſeylen, in den tijdt van *October*, tot *April*, als de noorde winden waeyen.

VAn Campeche naer Nueva Eſpana, als de noorde winden daer zijn / ſoo gaet w. n. w. tot op de hoogte van 20. graden / van daer ſoo loopt dan recht weſt naer Torre Blanca: en ſoo ghy van de 19. graden en 30. minuten begint weſt aen te ſeylen/naer Nueva Eſpana, ſult comen loopen op de ſmalle punt van Villa riqua. Soo men des morghens upt Campeche t'zeyl gaet / ſal men ontrent de 9. ueren/ des avonts/ by het Eylant Azarta weſen: daer comme ſult u loot werpen/ende wanneer ghy 19. vamen diep hebt / ſoo gaet weſt aen / en loopt daer bezuyden van / blijvende by de weſte ganck / tot dat het dach werdt: als dan gaet w. n. w. tot op de voornoemde 20. graden: en dan voorts/ als boven/weſt naer Torre Blanco toe.

Des Somer-daeghs van April tot ghe heel September, ſal men upt Campeche ſeylende / 20. mylen recht weſt loopen / en van daer w. z. w. naer as ſerras de S. Martin: de kennisſe van't ghebergte S. Martin, wert hier voren beſchreven / in de ſeylagie naer Nueva Eſpana, binnen de Alcranos door.

Om van de Avana te ſeylen, naer de Eylanden van *Azores*, door den *Canaal van Bahama*.

Upt

UYt de Avana comende / ofte wel van de weſt-Cuſt van Cuba, om naer de Eylanden van Azores te ſeylen / ſoo loopt zuyden ende hoogden met Pan de Mattanſas: het welcke 22. mylen beooſten de Avana is. Van Pan de Mattanſas, ſeylt n. n. o. naer Cabeça dos Martires: het welck zijn 3. Eylandekens / niet ſeer groot / ende het middelſte iſt hooghſte / ſy ligghen op de 25. graden ooſt ende weſt / met de Tortuguas: ende met dat ghy de ſelve verkent hebt / ſoo gaet noozt ooſt aen.

Maer ofte het ghebeurde / dat wanneer men de Canaal van Bahama wilde paſſeren / het duyſter lucht / en doncker weder ware / ende den windt ſoo waeyde / dat ghy de Cabeças dos Martiros niet en condt beſeylen / om met de ſelve verkent te werden: ſoo ſet upt naer 3. Eylandekens die in eenen drieſpringh ligghen: ſoo langhe als ghy die o. ende w. ghe ſtreckt ſiet ligghen / ſoo en hebt ghy den Canaal niet ghevat: maer ſoo haeſt als de ſelve 3. ende n. ghe ſtreckt ligghen / ſoo is men in de Canaal, ende ſult ſtercke ravelinghe in't water ſien / dooz de ſtroom / die daer upt naer t'nooꝛden loopt: alsus verſekert zijnde van't vatten des Canaals: ſoo gaet als voozen n. o.

Maer ſoo men in de Canaal van Bahama moet laveren / als daer herde Briſen waeyen / ſoo ſal men maken by tijts te wenden van de Roquetes, ende de ganghen over Stier-booꝛt / naer de vooznoemde Roquetes, coꝛter als die over Back-booꝛt / naer Florida: des nachts met wepnigh ſeyl / ende by daghe met ſoo veel ſeyl als ghy hebt.

Al en ware daer gheen mercken / wanneer men recht op en de Canaal ware / soo sal u de zee / sulcx wijsen / die hert nyt den o. n. o. comt gheschietn / tot op de 28. graden en 30. minuten / en van daer o. n. o. tot op de 35. graden en 30. minuten / dan sept o. ten n. naer de Eylanden Corvo ende Floris : alsoo het selve tot een peghelijcx verseheringhe / ende wel den besten sin is. Maer voor ons Neerlanders, als wy de Spaensche Schepen wouden schuwen / moeten van de 28. graden o. n. o. blijven spelen / tot 41. of 42. graden toe.

Haedemael desen vaer-wegh / van de Canaal Bahama, tot den Canaal van tusschen Enghelandt ende Vranckrijck, veel bestaet in longitude: soo dat het u op de platte Caerte over de 80. mylen can verschillen / dat ghy eer op het landt suilt wesen / als ghy wel meent / t'is voor desen meer ghebeurt / dat een Stier-man niet 60. ofte 80. mylen en heeft ghemist / maer 280. mylen : daeromme sal peghelijck Stier-man hier wel neerstigh op letten / ooch alle Stierlieden behooren haer het verschil der lenghte wel te verstaen / om te voor-comen menigh onghelück / ende verlies van lijf / schip / ende goet. Ofte dit verschil der lenghte yemandt wat swaer viele / om te vinden / die come by den Autheur deses Boecx / en late sigh daer van onderrichten.

Van de Eylanden *Azores, Canarien*, ende de Eylanden van *Cabo Verde*, &c.

DE Occidentale Eylanden / werden in verschepden manieren ghenaemt : als Ilhas de Azores, Ilhas de Terceira, ende ooch de Vlaem-

sche

sche Eylanden. Dese Eylanden zijn 9. in't ghetal: waer van Terceira ende S. Miguel de voornaemste zijn: al waer veel Coop-lieden / voornemelijck de Engelschen, veel be-stel laden. Dese 7. Eylanden / ligghen bycans met den anderen z. o. ende n. w. upt-ghesondert de 2. Eylandekens Corvo ende Floris: Corvo light op de 39. graden en 50. minuten: en is een hoogh ront Eylandt / op de z. w. zijde ghesteel stepl: ende naer de n. o. zijde loopt blanck af naer zee toe: soo als men daer z. s. ende n. w. af is / verthoont ghelijck een wigghe. Het Eylandt Floris, light daer 3. mylen bezuyden van / men can onder dese 2. Eylanden Reede maken.

Dit zijn de westelijcxste Eylanden van alle: en hooghsten van dese Eylanden op 39. graden en 20. minuten / ligghen 3. Eylanden dicht neffens den anderen / ghenaemt Faial, Pico, ende S. Iorse: waer van Faial de principale Reede heeft / op de oost-zijde by t' Stedeken ghenaemt S. Cruz.

Om daer te Reede te loopen / comende van de zuyd soo seylt tusschen t' Eylandt Pico ende Faial inne / het esser op't naeuste / een cleyne myle wijt: soo haest als men de huysen op't Eylandt Faial ghewaer werdt / moet men daer recht naer toe seylen / en setten recht in't midden van de Puerto, op 15. vamen / men can't ooch recht teghen over het Casteelken setten / op 15. vamen.

Die nu soo diep niet en wil in loopen / sette op de 40. ofte 50. vamen: recht teghen over de huysen / daer can men ooch met alle winden ruymen / en voort n. o. tot o. die twee streken zijn dwars winden / ende voorts het gheheele Compas ront / is over t' landt.

t'Eylandt Terceira is gheleghen op 39. graden/ 40. minuten o. n. o. van't Eylandt Pico: het is een hoogh Eylandt/ en heeft twee hoecken/ die vlack af in zee steken/ voornemelijck de noort-hoeck: op het zuyt-eynde is eenen hooghen Bergh/ die de Spaeingiaerden O Brasil noemen: men can de selve met claer weder 15. ofte 16. mylen varde in zee sien.

Beoosten t'Eylandt Terceira, is gheleghen het Eylandt S. Miguel, ghestreckt 3. o. ende n. w. en op de o. van dat Eylant/ is eenen hooghen Bergh/ soo is oock aen de w. ende t'midden zijn eenighe breucken/ die van varde schijnen/ ofte het al Eylandekens waren/ de west-hoeck loopt vlack naer t'water toe/ en daer light een Clip aen met een cleyn Eylandeken/ dat van varde een oude vervallen tooren schijnt te wesen: onder dit Eylandt can men setten/ teghen over de Stadt/ op de zuyt-zijde aen de smalle punt/ op 8. ofte 10. vamen. Om in Puerto van Villa Franca te setten/ die 4. mylen beoosten de Stadt is gheleghen: soo loopt achter een Eylandt/ dat daer light/ en set op 8. vamen/ tusschen dat Eylandt/ ende t'vaste landt/ op de noort-zijde. Dese Reede is beter als voor de Stadt van S. Miguel. Dit Eylandt is gheleghen op de 39. graden/ 20. minuten: n. o. daer af light een drooghte/ boven water/ ghelijck de rugghe van eenen Walvisch: rontom die drooghte/ een gotelingh schoot/ ist vuyl.

Bezuyden van S. Miguel, op 37. graden/ en 40. minuten/ light t'Eylandt S. Maria, en heeft op de zuyt-oost-zijde een Reede. Noort-oost van dit Eylandt S. Maria, 3. groote mylen/ is een vuyl ghenaemt as Formigas, waer van sommighe Clippen

boven

boven water ligghen.

Het Eylandt Madeira is gheleghen op de 32. graden / ende 30. minuten. Van het Eylandt Madeira z. z. w. ende n. n. o. op de 33. graden / light t'Eylandeken Puerto Santo. Dit Eylandt Madeira heeft maer een Reede / daer de Schepen laden / en ligghen in openbare zee / aen't zuyt-eynde op de oost-zijde voor de Stadt: en door dien my onnodigh is veel van dese / ende oock van de Eylanden van Canarien te schrijven / soo sullen wy die alleenlijck in passant aen raken.

Tusschen Ilha de Madeira, ende t'Eylandt Tanarife, light een Eylandt Servasso ghenaemt / op de 30. graden / is heel varde af Clippigh en vuyl / principael op de west-zijde / en light een weynigh beoosten ter zijden / van den vaer-wegh tusschen Madeira ende Tanarife. Het Eylandt Tanarife is uytnemende hooghe / hebbende eenen Bergh / die van de Spaeingiaerden ghenoemt werdt el Pico, die ghehouden werdt 7. Spaensche mylen hooghe te zijn: het gheene 6. Duytsche mylen en een half soude wesen.

Aen dit Eylandt / op de noort-zijde / zijn 4. Reeden / daer men / als de windt uytter zee comt / moet ruymen / ten ware dat ghy in de Puerto van Gerret Zico laeght: de gheene Somer-daeghs wel wat is / maer Winter-dagh ist een snoode plaetse.

De 3. andere Reeden zijn la Cailhette, Rambelos ende d'Oortavio. Aen't oost-eynde / op de zuyt-zijde van't voornoemde Eylandt / is een Reede ghenaemt S. Crus, al waer de Spaeingiaerts ende oock Portugijsen veel Wijnen laden / om bezuyden te brengen: als West-Indien, Brasil, Guinea, ende Angola. Soo wert oock in Groot Canarien, ende la Palma Wijn ghe-

laeden / om naer de voornoemde plaetſen te voeren.

Vijfthien ofte 16. mylen z. o. van S. Crus, ligght het Eylandt Groot Canarien, op de 28. graden ſcheers.

Het Eylandt la Palma ligght op de 28. graden / 40. minuten / en is mede een hoogh Eylandt. Als men daer o. ende w. van is / ſoo men't eerſt comt te ſien / verthoont ghelijck 2. Berghen van malcanderen ghe ſchepden.

Op dit Eylandt valt veel Wijn / die ſeer ſtraf is / niet lieflijck / nochtans een ſchoone Wijn / om zuyt-waert te vervoeren / ghelijck ſy oock van de Spaeingiaerden, ende Portugijſen verhoert werdt.

Beooſten het Eylandt Groot Canarien, ligght het Eylandt Forteventura: op de noort-zijde / is dit Eylandt ghelijck een winckel.

Ooſt / wat noort-lijcker van Forteventura, ligght t'Eylandt Lancerotte.

Het Eylandt de Gomera, ligght tuſſchen de Palma, ende Tanarife: het Eylandt Tanarife naeſt.

Bezuyden de Gomera, ligght t'Eylandt Ferro, op de 26. graden / 15. minuten.

Van de *Sout-Eylanden.*

DE Eylanden ghelegghen van de 18. tot de 14. graden / en 30. minuten / werden oock in byſondere namen uyt-ghedruckt: ghelijck / by ons Neerlanderen, werden die ghenaemt / de Soute-Eylanden; by de Spaeingiaerden, Os Ilhas de S. Iago, en by de Portugijſen, Ilhas de Çabo Verde. Deſe Sout-Eylanden zijn 11. in't ghetal: waer van Ilha de

S. Iago

S. Iago het voornaemste is / ende light op de 15. graden / en 10. minuten: al waer veel / jae meest al de Portugijsen, die naer Brasil, Guinea, Angola, ofte S. Thome begheren te wesen / ververssche van water / fruyt ende vivres / t'gheene daer niet en manqueert / maer van alles ghenoech is / als Bocken / Geyten / Verckens / Hoenders / Oraeingie-appels / Limoenen / Cidronen / en meer ander fruyt / dat alles daer in menighten is. Dit Eylant S. Iago is heel hoogh landt / en soo rijck van wasdom / dat soo den overvloedighen reghen niet en dede / die daer in den tijdt van Travados valt / een van de playsantighste Eylanden soude wesen / die men oonde vinden.

De Reede van dit Eylandt is op de zuyt-zijde / aen't oost-eynde: men can daer heel in loopen / dicht aen't landt voor het Casteel: maer den grondt is vuyl / soo dat men daer boeyen op de touwen moet steken / om den grondt niet te raken: twee cleyne mylen van de Stadt / is een sandt-Baey / beneffens een hoogh schorre landt / dat aen de zee-cant heel steyl op ende neer is / gelijck af ghehouwen / daer meught het setten op 8. vamen / ende naerder tot de 6. vamen toe. De zuyt-zijde van dit Eylandt naer de west is vuylachtigh.

Ontrent 6. mylen / beoosten dit Eylandt S. Iago, light Ilha de Maio, op de selve hooghte als S. Iago, en daer is een Sout-panne / aen de west-zijde naer S. Iago, daer veel Bocken en Geyten op zijn: en voor desen en pleeght daer niemandt op te woonen / maer nu teghen-woordigh woonen daer 8. ofte 10. huysghesinnen op / die van S. Iago daer op ghecomen zijn.

De Sout-panne is ontrent een cleyne myle van

het

Voorts het Eylandt S. Anton met het Eylandt S. Vincento, en S. Lusia, ligghen by malcanderen/ elck verschepen van den anderen / ontrent 3. mylen / ghestreckt met malcanderen w. ten n. en o. ten z. en S. Anton light n. w. en z. o. van S. Iago 43. mylen / op de hooghte van 18. graden. Zupt-west van Ilha Brabo, op de hooghte van 12. graden / en 25. minuten/light een hooghte/daer ontrent 3. voet waters op is / en ontrent 20. vamen lanck: de zee verheft daer op hemels hooghe.

Van't Eylandt *Fernan de Noronha*, dat mede ghenoemt werdt *Fernan de Loronha*.

VOorts van S. Iago meest zupden ende nooz-den / ontrent 280. mylen/op de 3. graden / 30. minuten bezupden de Linie, light t'Eylandt Fernan de Noronha, 60. mylen van de Cust Brasilien.

Dit Eylandt Fernan de Noronha, is 3. cleyne mylen lanck/ghestreckt zupden ende nooz den/en ontrent een myle breet: op de west-zijde is een Reede/ daer ontrent 10. ofte 12. Schepen connen ligghen/ den grondt schoon wit sandt/op 6. 7. ende 8. vamen. Dit Eylandt is rontom schoon / upt-gheseken op de oost-zijde: van't landt in zee / ligghen myten/ maer men can tusschen het Eylandt/ende de myten/ ghenoegh sonder perijchel door seylen. Als men ontrent dit Eylandt Fernan de Noronha begint te comen / soo sal men veel ruychte / ruyt ende nestelinghen vinden dzijven: en soo als men dat Eylandt eerst cont te sien/verthoont heel hooghe ende stepl/ vol groente.

Thien mylen n. w. wel ſoo weſtelijck / light een hoogte ontrent het vierde part van een myle groot / daer de zee over heen ſpoelt / en light op de 3. graden ende 6. ofte 8. minuten bezuyden de Linie.

Os Penedos de S. Pedro ligghen z. ten w. en n. ten o. van't Eylandt Fernande Noronha op de 1. graet / ende 30. minuten benoorden de Linie.

Van eenighe Eylanden ghelegben langhs de Cuſt van *Venezuela*.

Van *Ilha Blanca*.

DIt Eylandeken is cleene / en leeghe / ghelijck de zee / aen de weſt-zijde / ligghen 6. ofte 7. cleyne Eylandekens / en meught tuſſchen alle wel door ſeylen: ſy zijn alle ſteyl / en daer is diepte ghenoegh: ſoo meughtghy oock aen Ilha Blanca, en oock daer onder ſetten / en ſoo ghy wilt / aen landt varen. Dit Eylandt Blanca light op de 12. graden z. ende n. met Mocaneo, het t'ghene een hoeck op de Margarita is.

Van *Tortuga*.

HEt Eylant Tortuga is een plat ront Eylant: van de ooſt-zijde / een cleyne myle in zee / is een Banck van 6. vaem water: en op de weſt-zijde 2. leeghe Eylandekens / die men niet en can ſien / voor dat men bycht aen landt is. Dit Eylandt light op de 11. graden z. en n. met O morro de Corrobicho.

Van

Van *Orchila*.

DIt Eylandt is lanck / en black / ghestreckt O. ende W. en op't weſt-eynde zijn ſommige gloppen / daer Palmijt Boomen in verthoonen: en is ghelijck oft het maſten met Meerſſen waren: is een ſchoon Eylandt / en men ghter ſoo nae aen comen als ghy wilt: beweſten daer van 2. cleyne mylen / zijn 2. Clippen / en noch 2. mylen weſtelijcker ander 2. Clippen / en cleynder als de eerſte. Dit Eylandt Orchila is gelegen op de 11. graden en 20. minuten.

Van *Roca*.

T'Eylandt Roca ligght beweſten Orchila; is een heel leegh Eylandeken / en heeft op de ooſt-zijde 9. oft 10. Caios, die de ſommighe ghelijck Boſſchen in't water verthoonen / en ſommighe zijn ſandigh / en ligghen meeſt rontom t'Eylandt / uytgheſtrecken op de noort-zijde / daer en zijnder gheene; ende het Eylandt is hooghder als de Caien / en ligght rontom beſloten van Clippen: is ghelegghen op de 12. graden.

Beschrijvinghe van de Cust van Guinea ende Angola, hare streckinge/ en hoe alle Rivieren/ Baeyen/ ende Reeden/ gheleghen zijn:

Mitsgaders, oock de ghedaente, Policie, en Rechten van de inwoonders der selver Landen: oock wat vruchten sy ordinaris gheven, en wat goederen daer zijn te becomen, beginnende van den *Tropicus Cancri*, tot *Cabo de Buena Esperança*.

Van de handelinghe, ghedaente, Politie, en Rechten der Landen.

RIo de Onre, die oock de Loro ghenaemt werdt/ is gheleghen op de west-zijde van Africa, recht onder den Tropicus Cancri. In dese Riviere is niets te doene/ want daer/ op 35. ofte 36. mylen gheen volck en woont/ ontrent de zee. Dese Cust is een dorre landt/ daer lover noch gras op en wast: van buyten soo men daer langhs seylt/ schijnt het te veel plaetsen Duyne te wesen/ maer t'is anders niet/ als witte Rotz-steen

Kotz-ſteen / ſoo ſcherp / dat men daer op / in eenen dagh gaens / een paer ſchoenen ſoude verſlijten / niet wetende waer een ſtuck van de ſole ghebleven ware / de lucht is al daer ooch meeſt altijts even claer / ſoo dat van 20. ſae 30. daghen niet een en is / waer in de Sonne niet claer en ſoude ſchijnen : waeromme het ooch daer altijts ſoo heet is / dat een menſche op't landt zijnde / ſchijnt te verſmachten / daer beneven noch / ghelijck de Sonne op die witte Kotze ſchijnende met ſulcken glinſter (waer af men wert op't landt gaende ghelijck ſtick-ſiende blint) niet alleene t'ghe ſichte daer ghecrenckt werdt / maer ooch t'ghehoor u verhindert werdt / en zijt doover / als ordinaris op ander tijden / het is ooch ſoo / dat wanneer men met den anderen is diſcourerende / herder moet roepen / als wel op andere plaetſen : t'ſelfde is my tot diverſche repſen ervaren / ende hebbe ooch dickmael ſeherpelijck daer acht op ghenomen / als met verwonderen ſiende heur / die met my was verghe ſelſchapt / den mont roeren / ende nochtans niet verſtaende / daer mede ghe ſpot / ende ghevaeght wie by hem was / meer als ick / daer hy teghen ſpraeck : en hy my weder vraeghde / wat ick ſeyde / dat ick ſoude uyt-ſpreken / op dat hy het mocht verſtaen : waer uyt ick ooch voor ſeecker houde / als dat het ghehoor door de hitte verdooft / en t'ghe ſichte verdunſtert.

De Menſchen die daer uyt het landt comen zijn ſoo arm / hongherigh ende miſerabel / dat men compaſſie daer mede moet hebben / als menſe ſiet / en ſtallen om een ſtuck broodt ſlaven ghelijck Mauren / ſy zijn daer deluwe van coleur.

Deſe Cuſt is over al even hoge / tot de Riviere

van Sinnegael, die oock Sanaga genaemt wert: maer de menſchen die daer op wooncn / werden langhſer hoe ſwerter tot Cabo Verde toe, al waer de menſchen ſoo pick ſwert zijn: dat ghcen ſwert haer en can overtreffen. t'Is ſeer vremt om t'ſelve te ſien / hoe dat op Cabo de Sparel de menſchen ſoo blanck zijn als Silver / en op Cabo Verde ſoo ſwert als gijt / en nochtans al een landt is verbolghens / een malranderen vaſt / en de menſchen werden alleyns hens ſwerter / ſoo men naer de zuyt is ſeylende / tot dat ſe niet ſwerter en connen werden: en dit ſwerte ghe-ſlachte / beginnende met Sanaga, van bp den Tropicus Cancri, ghetuert tot voor bp de Cabo de Buena Eſperança, over de 1600. Duytſche mylen weeghs. Deſe ſwerten noemen de Portugijſen Negros, ende de Spacingiaert Morenos: de ſwerten die bezuyden Cabo de Buena Eſperança zijn / werden van de Portugijſen Cabres ghenoemt / en dat om haer ſprake / die ſoo gaet / al of men Bocken en Geyten hoorde bleeten.

Alle deſe Cuſten / ſullen van plaetſe tot plaetſe / in't beſonder / en van elcke Provintie ſchrijven / haere Rijckdommen / Politien / ende Rechten / maniere van leven / ende oock wat Cooplmanſchap / die hebben / en hoe men met haer moet om gaen ende handelen.

Nademael deſe ghelegele Cuſt van Rio Onre, tot bezuyden de Riviere van Sanaga, niet / oft weynigh is bewoont / ſoo en hebben wp oock niet voor om daer veel van te ſchrijven / als alleene de ſelve ſlechts wat aenraecken.

Ontrent 4. cleyne mylen / bezuyden Rio Onre, die oock Lore ghenaemt wordt / is een beſlote Baey / die ghenaemt wordt la Barra; daer alle jare Portu-

gijſen

gijsen met hare Schepen / soo sy comen visschen / te Reede ligghen / bycans ghelijck in beslote Haven. De Portugijsen hebben groote Sloepen / daer se mede op de Cust visschen / en loopen s'morgheus in zee ende t'savonts / ofte wel des middaeghs / naer dat den vanck goet is in comen: en leggben met de schepen binnen teghen een sandt-Baey over / met de stepughen om leeghe. De Cust soo wel benoorden als bezuyden den mont van Ira Barra is heel leeghe / ghelijer t'water / aen de noort-zijde van Ira Barra streckt een blache staert af / naer zoo toe / al waer een diep tusschen die staert / ende een Banck / die daer noch t'zee van ligbt / door loopt / daer men met de Sloepen upt en in seylen can.

In dit Ira Barra vernemen men oock weynigh menschen / van dien lande / als soo eenighe arme naecte / die om een dronck Wijn / en soo een out versleten hemde / 5. ofte 6. welken merchen / als Maten / die noch daer anders niet en zijn / als even in den tijdt / wanneerse weten dat de Schepen daer ghewoon zijn te comen / en helpen dan de Visschers in allen t'gheene / daerse dienstigh toe zijn / en vanghen altemets soo hier een Vosse / ofte een ander vel / van t'gedierte / datse weten te vanghen / soo dat landt doch anders niet en is / als voor dieren / en gheen menschc wooninghen / jae t'ghedierte en is noch maer hier en daer / waer soo eenigh versch water is. Alle dese voornoemde Cust van Rio Onre tot Sanaga, langhs der zee-cant is soo doore / dat ick naeuwelijck en soude connen weten te seggben / waer eenigh versch water te becommen ware / als in de Riviere Onre, ofte in de Angre van Ira Barra, aen Cabo Blanco is mede water / maer barde t'soecken / en ongherect voor eenigh

nigh Schip dat alleen daer water soude willen halen. Daeromme in sulcken ghevalle des waters noots zijnde / is den besten wegh naer Cabo Verde, ofte naer de Soute Eylanden.

Van Ir a Barra tot Cabo Blanco is 30. mylen: t'landt van Cabo Blanco is immers soo dorre / alst op de gheheele Cust wesen mach / ende t'landt is witte Rotz-steen / op den hoeck steyl / ghelijck af ghehouwen / en onder aen den hoeck een sandt-staert die vlack af steeckt / daer en wast lover noch gras op / als hier en daer soo wat dorre haegh-boskens: de Portugijsen die daer gaen visschen / versien haer selven wel van alles / wanneerse van huys comen / soo datse niet en ghebreken als Visch / diese daer ghenoech crijghen / en ligghen met haer Schepen heel binnen: Vijf mylen van de Caep in een bocht / maer onder de Caep is oock goede Reede / seylt dicht by de Caep in / en moet oock daer cort om loeven / soo ghy van de noort comt / ende en hebt niet te schuwen / als dat voor ooghen ghesien werdt / voor't Ravelen van't water zijt niet beschroomt / want t'zijn anders niet als de stroomen / die teghen malcanderen schieten / en de oock door een Val / die aen den hoeck van de Caep is / soo dat het noock cort 3. ende 4. vamen op drooght / maer daer blijft noch altijts 6. ofte 7. vamen / naer dat den hoeck nae ghenomen werdt. Soo als men den hoeck om sal seylen / en moet men gheen windt over geven / maer seylen zijn naesten by / soo hooghe als immers moghelijck is; sult even wel noch moeten laveren om Reede te maken. Twintigh mylen van Cabo Blanco, 3. ten o. light een Riviere ghenaemt Rio de S. Antonio: van dese Riviere in't landt 40. mylen / light een

Stedeken /

Stedeken / ghenaemt Caragoli, al waer onder weghen/tusschen dat Stedeken/ende de zee/ soo hier en daer / eenighe arme lieden woonen / die oock passen op den tijdt / wanneer de Portugijsen daer comen Visschen / ende dan comen oock slaven naer de zeecant / om te helpen voor een stuck broots / ende een dronck Wijns / datse van de Portugijsen crijghen. Voorts alle dese Cust van Cabo dojado, tot bezuyden de Riviere Sanaga, en is maer om te Visschen/ alsoo daer die gheheele Cust langhs / Visch in overvloet is/die ghenaemt werdt Pargos ende Meros : ende wie langhs dese Cust seylende/ Visch ghebreck heeft / en heeft het niemandt als zijn selven te wijten : want met den hoeck conter soo veel vanghen / als ghy wilt : werpt het s'morghens een ure op de ly / zijnde een cleyne myle / ofte wat minder van't landt/ sult Visch ghenoech vanghen : elck zijn believen.

Van *Rio Sanaga*, die oock *Sinagal* werdt ghenaemt.

DE Riviere van Sanaga, is een groote Riviere/ heel crom/die gehouden wert/over de 100 mylen op/ in't landt te loopen/ sy maeckt oock het water een ende twee mylen in zee troubel / van't afwater / uyt de Riviere. Met groote Schepen en can men daer / boven 5. ofte 6. mylen / op varen/ met Jachten 18. ofte 20. mylen/ ende met Sloepen 45. ofte 50. mylen. De Coopmanschappen die daer vallen/is Ambre, Olifants ende zee-paerts tanden/ Wasch ende Huyden: voort Naems-Yser/sorteringe van cralen/brandewijn/root/geel en blaeu kersaey/

Slesigher lijwaet/ groote copre beckens etc.

De menschen van die Riviere zijn heel onmanierlijck wilt / ende byeans pick-swert/ soo een weynigh deluwer: de Negros van Cabo Verde noemen dese Sanaga-loisen, Moerijsico. Dese Sanaga-loisen behelpen haer selven heel armelijck / en eeten hare cost meest verot/ stinckende / als de maeyen daer uyt loopen / voornemelijck Visch / diese te drooghen hanghen / tot datse crielen van de maeyen: soo dat een mensche walght/ die de cost siet; k'laet staen te eeten/ sy braden oock veel haer Visch op drooghe koeyemisch/ en bancken die van noch op sonder broot/ met Milhe; een greyn/ dat ghelijck de grutte hier te lande mach wesen/ t'geen sy daer noch sober hebben/ want voor aen de Cust / by de zee-eant / ist dorre landt/ daer niet op en wast/ maer diep in't landt/ begint het groen te wesen. Haer Sacrefice die sy doen / gheschiet aen den Duyvel / diese aen bidden. In dese Riviere zijn oock veel zee-paerden / die dickmael een Canoa met Negros en al/ om rocken / en verslinden de menschen: het zijn heel groote dieren/ en hebben vooren twee pooten/ en schieten soo dickmael/ met 2. en 3. te ghelijcke met het gheheele voor-lijf uyt het water/ over de Canoan heenen / en vallen alsoo de Canoa omme / ghelijck die heel ranck zijn / want als onse natie daer inne comen/ connen naeuwelijcx daer inne vast staen/ ofte vallen d'een ofte d'ander zijde omme.

Van *Cabo Verde*.

Van dese Riviere Sanaga, tot de Cabo Verde, begint het landt groender ende vrucht-baerder te werden / soo van gheboomten / als andere vruchten.

vruchten. De Caep selve staet vol gheboomte/ waer onder veel Palm-Boomen staen/ wiens Wijn/ ghenoemt Wijn de Palme, daer seer goet valt / by datse op andere plaetsen doet.

Op dese Caep en gheschiet gheen handelinghe/ maer de lieden/ die daer op woonen/ comen met t'ghene zy te coopen hebben/ naer het Stedeken/ dat binnen de Caep light/ teghen over het Eylant/ al waer de Schepen onder te Reede ligghen : daer en valt oock anders niet besonders als Huyden / voort Naems-Yser/ en Brande-wijn/ het gheene de voornaemste Coopmanschap is/ het geel kersaey/ en een sorteringhe van Ketel-beckens / die heel wijt ende plat zijn / daer een mensche can in sitten wasschen/ zijn oock daer wel ghetrocken: men salder oock root/ ende blaeuw Kersaey verhandelen/ maer meest t'geel/ oock een weynigh Slesigher-liwaet/ Amber-cralen en Corael ; ende soo een weynigh sorteringhe van Neurenborgherye / en wat sorteringhe van glase cralen : doch voor de cralen / sult weynigh ghenoech crijghen / qualijck ghenoech Wijn de Palm ; maer daer is een sorteringhe van Christelijne cralen / die acht-cantigh zijn/ daer sal men wel soo hoenders/ ende andere verwarssinge voor crijghen.

Dit volck ende oock alle het Negros gheslachte/ is soo gheneghen tot den Brande-wijn/ dat het haer leet is/ dat de Flessche met Brande-wijn niet altijts aen den hals en hanghe.

Vier mylen van dit Dorp / om de oost / light het Stedeken Refusco, al waer meest alle de Coop-handel gheschiet / van Cabo Verde. t'Stedeken Refusco is Somer-dagh de Reede voor de Schepen : daer en is oock gheen ander/ als dese/ om daer op die ghe-

heele Cuſt / van Cabo Verde tot de Riviere Gambi te handelen: en al de Commercie / op die gheheele Cuſt / upt-gheſondert Refuſco, daer de Schepen ligghen / moeten met Boots / Sloepen / ende Jachten / gheſchieden. Te Refuſco comt veel volck / wijt en zijt / upt het landt met Kuypen / om te verhandelen aen de Schepen / die daer ligghen: brenghen oock altemet wel een weynigh Ambre, en een Olyfants-tant mede.

Tuſſchen dit Stedeken Refuſco, ende het Voorgh van Cabo Verde, light een Stede / daer alle dinghe een merckt is van Wijn de Palma. Haere huyſen zijn al daer boven ſcherp / raps-ghewijſe / van riet / onder en boven bedeckt met 't loof vant riet / ſommighe met wilde Dadel-blaren / en ſommighe ock met Palmijt-blaren: ende de huyſkens zijn / doer den dant / 12. en 13. voet hooghe / en 8. ofte 9. voeten wijt: haere deuren daer men in comt / zijn ontrent 4. voeten hooghe / ſoo dat men moet bucken / om daer inne te comen: haer ſlaep-ſtede is een ſtellagie / van een voet hooghe / boven der aerde / aen een zijde van 't huyſken / en haer bedden zijn matjens / van riet / ofte bieſen: daer ſy vier ſtoken / om haer Milhe, Rijs / Viſch / ende Vleeſch te koocken / is recht in 't midden van 't huyſken: haer vloeren zijn ſoo als den grondt is duyne / want de gheheele Cuſt langhs / van Cabo Verde tot de Riviere Gambi, is al witte ſandt-duyne / ſoo fijn als men in de nacht-glaſen doet / wanneer men daer dicht by de zee-cant over gaet / craeckt het van fijnicheyt / ghelijck als hier te lande over benooſte ſneeuw / die ſoo onder de voeten craeckt / als men daer over heen gaet. Deſe ſwerten / aen ende ontrent de Cuſten van Cabo Verde, tot Cabo Roxo toe / zijn

doorg

door d'onse/ Engelsche, ende voornemelijck/ de Françoische Natien bedorven / en soo snoode ghemaeckt/ dat men daer niet een Ox-hooft waters / ofte een arm vol brant-houts en mach halen / sonder 'tselve dubbel te betalen / oock wat men soude moghen van doen hebben / zijn over al mannen toe ghestelt / die haer gheniet daer van trecken: dat zijn quansuys Officiers/en ghevense de naem van Cappiteyn: als daer is een Cappiteyn van't water/een van't hout/ een van't Visschen / een van't Vee / ende een van de Huyden: dan comt noch de Alcaide, die treckt Tol voor hem/ende voor den Coninck die hy seght / diep in't lant te wesen/om Oorloge te voeren: en nimmermeer / ofte selden comt den Coninck aen de zee-cant. De Portugijsen die daer noch weynigh zijn / op dese Cust/woonen by de Negros, ofte soo wy die noemen swerten / die soo te Refusco, Suala, ende Porto dalla haer onthouden/ dickmael selve in persoon naer den Coninck in't landt reysen / met 2. ende 300. staven ysers / en meer andere presentatien / den Coninck van de Negros schencken / om te meer zijn faveur te hebben. De handelinghe van Cabo Verde af / tot voorby Rio Gambia, naer Cabo Roxo, en 44. myle Cust / gheschiet al op een wijse / en voor eenderley goet van Coopmanschap / ende de Retoeren / zijn Huyden / Wasch / Olyfants-tanden / Rijs / ende Ambre: de Tanden vallen meest op de oost-Cust/ als Suala, Rio Gambia, en oock beoosten de Riviere aen de Cust.

Maer een Coopmanschap is op dese gheheele Cust/van Cabo Verde af/tot de Grein-Cust/ ja heel tot de Mina toe / onder de Negros gheestimeert ghelijck Goudt: daer onse Duytsche natie, noch

sonderlinghe gheen handelinghe mede en doet / en is een fruyt ghenaemt Cola, daer valles veel in de Serra-Lioa. Dese Cola wert in't eerste van December rijpe / en groeyt op groote hooghe Boomen / in bolsters / ghelijck de Castanien / 5. ende 6. in een huysken / aen malcanderen ghevoeght / en elcke keeste van die Cola, is oock ghelijck / als de groote eender Castanie: van buyten Purper coleur / en die ontsticken bijtende / zijn van binnen soo wit / als een haghel / en bitter van smake / soo wanneer de Negros begeeren te drincken / eeten een beete van die Cola; drincken dan een dronck waters / 'tgheene een lief-tallighe smaeck daer op heeft.

Dese Cola is over al / op die Custen / soo wel onder de Portugijsen selve / als onder de Negros, ghelijck contant ghelt in de borse. De Portugijsen comen in den tijdt van de Cola tot Serra-Lioa, om die van de Negros te handelen / dan varen met die Cola naer Rio Gambia, Suala, ende Cacheo, ende coopen daer slaven voor.

De Negros van Cabo Verde, de Cust langhs / tot voor by Gambia, zijn extraordinaris swert: besneden van aen-sight / en 'tlichaem gelijck oft van een beeltsnijder / naer 'tleven waer besneden / en naer der swerten wijse / de schoonste van alle. De Negros gheneeren haer veel met visschen: meest alle morghen sullen haer met gheheel wit vet smeeren / het hooft / hayr / ende aen-ghesighte / t'gheene voorts aen de handen blijft hanghen smeeren op de borst / armen / ende heupen / en latent dan op den dagh van de Sonne op-drooghen / waer van sy den gheheelen dach glimpen / wanneer de Sonne daer op begint te schijnen / ghelijck dat niet minder en can wesen / ofte het

moet

moet smelten/en loopen by het lijf neder/dan vrijven sy dat selve soo over al 'tgheheele lijf / datter niets verlooren en gaet / maer drooght alles schoon op/ waer door haer oock de huyt soo sachte is : sy seggen datse haer niet en smeerden / souden niet connen gheduereu van pijne in't hooft. Dit ghebruyck van doen is onder alle de Negros ghemeen.

De Negros van Cabo Verde, Refusco, Sualo, Porto dalla, en voorts langs de zee-cant/tot Cabo Roxo, ghebruycken meest een maniere van bidden / ende Offeren den Duyvel jaerlijcx van hare goederen/ en alle 5. ofte 7. jaer/Offeren een mensche ofte twee naer dat haer den quaden wijs maeckt / dat heure misdaden groot zijn : wanneer sy bidden/soo bidden sy even als de Turcken / en hebben een seker plaetse daer toe gheordineert / die heel rontom is betuynt met staken / boven open/ sonder cappe / daer gaense in om te bidden / maer al eer sy in dien Thuyn treden/legghen alles van haer af/ Boghe/Pijlen/Hase-gaeyen / jae tot haer mes toe / dan vallen ter aerden op haer knien/openen haer armen/diese terstont wederom sluyten / en vallen met haer aenghesighte op de aerden neer / de handen hebben boven 'thooft te samen/ dan rijsen wederom op / ende ghebruycken eenighe prevelinghe in haer selven / ende na dat se de woorden ghebruyckt hebben / vallen weder ter aerden als vooren ; dit doense soo drie ofte vier maels naer malcanderen / en dan gaense weder daerse te doen hebben: en ghelijck als wy vooren hebben ghesept / datse haer des morghens met vet smeeren / soo blijfter veel sandt ofte aerde / naer dat de grondt is daerse ghebeden hebben/aen het voor-hooft voornemelijck/hanghende/ ende en sullen dat sandt ofte die

aerde/

rock over heen / van fatsoen ghelijck der Turcken rocken / en maken die van ghestreepte / Blaeuw, ende Violette Cattoene cleetjens / diese selve weven / en setten haer ghetouwen / in't sandt neder / en t'savonts draghen die weder naer huys : de Smidts smeden op de Heydensch ofte Egiptische wijse / haer blaes-balcken zijn twee cleyne onbereyde Calfs-huydekens / die t'samen ghenaeyt zijn / ghelijck een sack / het ruyghe buyten / en boven een lanck-worpigh gadt / daer aen weer-zijden een houtken vast ghemaeckt is / en neder-waert op de zijde / is een gadt daer een ysere pijpe in steeckt / dan legghen die sacxkens op de aerde neder / en lichten met een handt op ende neer / blasende alsoo daer mede : heur Ambeelt settense in't sandt neder / en smeden alsoo wat haer van doene is.

Dees Swerten hebben oock een amiable groete / als de vrienden malcanderen ontfanghen : de vrient die van buyten comt / wert van elcke vrient in't bysonder omhelst / gevende malcanderen de handt / en bevatten elcx anders middelste vingher / daer mede sy elck in zijn eyghen hant / soo een clip geven / gelijck men hier te lande / met de middelste vinger van den duym in de hant om clippen : hoe dat die clip luytbaerder is / hoe sy meer gheestmeert werden / hare groete te connen doen: ende het vrou-volck sal 'tmeerendeel weenen; als sy de vrienden ontfanghen: 'topbrenghen van hare kinderen is heel modest ; 'tware goet dat sommighe van d'onse in't stuck van hare kinderen manierlijck op te brenghen / niet en beschaemden. De vivres die daer te becomen zijn / zijn Ossen / Koeyen / Bocken / Geyten eñ honderen: maer van Cabo Verde, tot de Riviere Gambia, die geheele

Cust langhs / is alle dinghen dier / ende de swerten weten haer goet wel te loven / een Osse / ofte Koeye / naer dat se een weynigh vet is / sullen u die niet min als 15. ofte 16. staven Ysers gheven / het zijn gheheel cleyne beesten / soo dat na advenant veel beter coop is / in Neerlandt vleesch te coopen : 'tbroodt datse hebben is Milhe , daer wy alreede vooren af hebben beginnen te roeren / is een cleyn ront saet / datse in honte Mortieren / diese selve uyt een Boom maken / een voet ofte anderhalf diep stampen. Dese Milhe ghestamt zijnde / is ghelijck meel / knedent tot deegh / en maken daer al cleyne bollekens / ghelijck erten af / en hanghent in sacken / die gemaeckt zijn van bast van Boomen / boven in de hane-balcken van hare huyskens : daerse af ende toe gaen / 'tseve ghebruyckende tot haer suyvel in stede van broodt / dese Milhe ghecoockt zijnde in / in stede van pottagie / is ghelijck de Maqueroni in Italien, en noch soeter van smake / maer door dien dat het de Negros, in de hane-balcken van haer huyskens hanghen / smaeckt naer den roock : 'tfruyt dat daer is zijn Bananen, die daer noch sober zijn / alsoo dat daer weynigh fruyt is te becomen : de Wijn de Palm , is daer soo tamelijck te crijghen : van eenighe rariteyten / en is daer anders niet als Meer-catjens / die men op gheen ander plaetsen soo glat en sal vinden / alsse daer zijn / in't landt zijn oock Olifanten / ende de Portugijsen die daer te Iuala woonen / hebben kemelen.

Van *Cabo Roxo*, *Cacheo*, ende *Serra-Lioa*.

Cabo

CAbo Roxo is de de west-hoeck van Rio grande in Cacheo : de Negotie die de Portugijsen doen in dit Cacheo is tweeder-ley / d'eene uyt Portugael, ende d'ander op eyghener Cust. De goederen uyt Portugael, om in Cacheo te handelen / zijn Spaensche Wijnen / Olye / Hollantsche Caes / ghesouten Serdeyn / wit Beschuyt / Slesigher-lijwaet / Sijde koussens / mans vilten / beckens / Bischaeys-Yser / alder-hande coleuren van Kersaeyen / Perpetuanen, Rassetten, Picotten, Corael, glasecralen etc.

Voor dese Coopmanschappen werden slaven ghegheven / aen de Portugijsen, die daer met haer woonen / ende ghelijck voor-coopers / de Negros al op coopen / teghen datter Schepen comen.

Wanneerse nu haer Schepen vol slaven hebben / varen dan daer mede met Patente naer West-Indien: en vercoopen dan daer die arme menschen / tot slaven / voor alsulcke waren als in de West-Indien vallen.

De Negotie, die wy / op eyghener Cust noemen / werdt meest door de Portugijsen ghedaen / die op't Eylandt S. Iago woonen / met cleyne Schepen / Sloepen ende Jachten : sy ladense eerst met Sout / t'gheene sy voor niet halen op heur by gheleghene Eylanden / als Ilha de Maye, en Ilha de Sal, met dat Sout varen sy naer de Serra-Lioa, en verhandelen 'tselve al daer voor Gout / Olyfants-tanden / ende Cola. Dan seylen weder van de Serra Lioa, naer Iuala, en Porto dalla, al daer verhandelen een deel van de Cola, voor Cattoene cleetjens / oock mede altemets verhandelen hare Tanden / diese in de Serra Lioa ghehandelt hebben / voor cleetjens van Cabo

Verde (soo werden die ghenaemt/ om datse veel aen Cabo Verde ghemaeckt werden.) Van daer seylen dan weder om de oost/ naer Cacheo, daer verhandelen dan de reste van hare Cola, ende dan voorts wat sy noch hebben voor Slaven: en maken soo 50. ofte 60. Slaven te crijghen / voor 'tgheene datse soo langhs de Cust ghehandelt hebben / en elcke Slave is haer door den anderen weerdigh / 150. Realen van achten / soo datse by maniere van spreken / met niet / neghen ofte thien duysent Realen van achten winnen / want sy connen haer soo sober lijden / in alle dinghen / dat te verwonderen is / en als sy altemet soo wat Visch vanghen / ofte te eenighe plaetsen comen / daer alle dinghen goede coop is / ghelijck in de Serra Lioa, vreten ghelijck Wolven: terstont oock/ waerse grondt connen becomen/ met den hoeck over boort en aen't Visschen / ende Visch vanghende / ten eersten met de ketel ofte pot / wat datse dan hebben / te vyer / ende die vol soet water ghedaen / met een weynigh Portugaels Olye / soo sy die hebben / ofte by ghebreck van dien / een weynigh Olye de Palm, daer in / en dat met den verssche Visch ghecoockt / met Roo Peper / en wat Azijn daer by: t'selve ghecoockt zijnde / maken daer soppen op van broodt / in dien sy het hebben / en by ghebreke van broodt / nemen Farinha diese in die Visch soo doen / en maken soo een Mingau, ghelijck zijt noemen / ende is ghelijck ofte een Mortroel van bry ware / daer mede maeckt hem dan Portugijs heel vrolijck / die de borst lustigh smeert / al ofte hy in een Bruyloft ware / en slorven dat sap inne / dat men hongher soude krijghen / in't selve aen te siene.

Tusschen

Tusschen Cabo Roxo, ende de Serra Lioa, is de Cust op veel plaetsen noch wilt / en onbewoont / en al waer de Negros zijn / en can mense niet comen te spreken / door dien datse soo schuw van witte menschen zijn / ende niet sonder reden / want sy sien datter veel van haer gheslachte / ende maeghschap / door de Spaeingniaerden, ende Portugijsen werden wegh ghevoert / ende daer en comter gheene weder / het welcke haer oock doet vreesen / wegh ghevoert te werden / en niet meer weder te keeren: soo dat / voornemelijck / voor onse natie / daer gheen proffijt en is te doene.

Van de *Serra Lioa*.

DE Riviere van Serra Lioa, is een heel schoone Riviere bequaem voor alle Schepen.

De Coop-manschappen van dese Riviere / zijn Goudt / een sorteringhe van Root-hout / ghelijck Brasiliens, dat oock veel verwe gheeft / Olyfants-tanden / Cola, ende Rijs.

Voor Hout / Spaensche ende ghebranden wijn / slechte mans vilten / Cattoene kleetjens / van Cabo Verde, en oock ghestriepte / ende gheteerlinghde stoffe / die hier te lande veele zijn / groote Copre beckens / wat Slesigher-lijwaet / een weynigh

sonderlinghe gheen handelinghe mede en doet / en is een fruyt ghenaemt Cola, daer valles veel in de Serra-Lioa. Dese Cola wert in't eerste van December rijpe / en groeyt op groote hooghe Boomen / in bolsters / ghelijck de Castanien / 5. ende 6. in een huysken / aen malcanderen ghevoeght / en elcke keeste van die Cola, is oock ghelijck / als de groote eender Castanie: van buyten Purper coleur / en die ontsticken bijtende / zijn van binnen soo wit / als een haghel / en bitter van smake / soo wanneer de Negros begeeren te drincken / eeten een beete van die Cola; drincken dan een dronck waters / 'tgheene een lief-tallighe smaeck daer op heeft.

Dese Cola is over al / op die Custen / soo wel onder de Portugijsen selve / als onder de Negros, ghelijck contant ghelt in de borse. De Portugijsen comen in den tijdt van de Cola tot Serra-Lioa, om die van de Negros te handelen / dan varen met die Cola naer Rio Gambia, Suala, ende Cacheo, ende coopen daer slaven voor.

De Negros van Cabo Verde, de Cust langhs / tot voor by Gambia, zijn extraordinaris swert: besneden van aen-sight / en 'tlichaem gelijck oft van een beeltsnijder / naer 'tleven waer besneden / en naer der swerten wijse / de schoonste van alle. De Negros gheneeren haer veel met visschen: meest alle morghen sullen haer met gheheel wit vet smeeren / het hooft / hayr / ende aen-ghesighte / t'gheene voorts aen de handen blijft hanghen smeeren op de borst / armen / ende heupen / en latent dan op den dagh van de Sonne op-drooghen / waer van sy den gheheelen dach glimpen / wanneer de Sonne daer op begint te schijnen / ghelijck dat niet minder en can wesen / ofte het

moet

moet smelten/en loopen by het lijf neder/dan vrijven sy dat selve soo over al 'tgheheele lijf / datter niets verlooren en gaet / maer drooght alles schoon op/ waer door haer oock de huyt soo sachte is : sy seggen datse haer niet en smeerden / souden niet connen ghedueren van pijne in't hooft. Dit ghebruyck van doen is onder alle de Negros ghemeen.

De Negros van Cabo Verde, Refusco, Sualo, Porto dalla, en voorts langs de zee-cant/tot Cabo Roxo, ghebruycken meest een maniere van bidden / ende Offeren den Duyvel jaerlijcx van hare goederen/ en alle 5. ofte 7. jaer/Offeren een mensche ofte twee naer dat haer den quaden wijs maeckt / dat heure misdaden groot zijn : wanneer sy bidden/soo bidden sy even als de Turcken / en hebben een seker plaetse daer toe gheordineert / die heel rontom is betuynt met staken / boven open/ sonder cappe / daer gaense in om te bidden / maer al eer sy in dien Thuyn treden/legghen alles van haer af/ Boghe/Pijlen/Hase-gaeyen / jae tot haer mes toe / dan vallen ter aerden op haer knien/openen haer armen/diese terstont wederom sluyten / en vallen met haer aenghesighte op de aerden neer / de handen hebben boven 'thooft te samen/ dan rijsen wederom op / ende ghebruycken eenighe prevelinghe in haer selven / ende na dat se de woorden ghebruyckt hebben / vallen weder ter aerden als vooren ; dit doense soo drie ofte vier maels naer malcanderen / en dan gaense weder daerse te doen hebben:en ghelijck als wy vooren hebben ghesept / datse haer des morghens met vet smeeren / soo blijfter veel sandt ofte aerde / naer dat de grondt is daerse ghebeden hebben/aen het voor-hooft voornemelijck/hanghende/ ende en sullen dat sandt ofte die

aerde/

sonderlinghe gheen handelinghe mede en doet / en is een fruyt ghenaemt Cola, daer valles veel in de Serra-Lioa. Dese Cola wert in't eerste van December rijpe / en groeyt op groote hooghe Boomen / in bolsters / ghelijck de Castanien / 5. ende 6. in een huysken / aen malcanderen ghevoeght / en elcke keeste van die Cola, is oock ghelijck / als de groote eender Castanie: van buyten Purper coleur / en die ontsticken bijtende / zijn van binnen soo wit / als een haghel / en bitter van smake / soo wanneer de Negros begeeren te drincken / eeten een beete van die Cola; drincken dan een dronck waters / 'tgheene een lief-tallighe smaeck daer op heeft.

Dese Cola is over al / op die Custen / soo wel onder de Portugijsen selve / als onder de Negros, ghelijck contant ghelt in de borse. De Portugijsen comen in den tijdt van de Cola tot Serra-Lioa, om die van de Negros te handelen / dan varen met die Cola naer Rio Gambia, Suala, ende Cacheo, ende coopen daer slaven voor.

De Negros van Cabo Verde, de Cust langhs / tot voor by Gambia, zijn extraordinaris swert: besneden van aen-sight / en 'tlichaem gelijck oft van een beeltsnijder / naer 'tleven waer besneden / en naer der swerten wijse / de schoonste van alle. De Negros gheneeren haer veel met visschen: meest alle morghen sullen haer met gheheel wit vet smeeren / het hooft / hayr / ende aen-ghesighte / t'gheene voorts aen de handen blijft hanghen smeeren op de borst / armen / ende heupen / en latent dan op den dagh van de Sonne op-drooghen / waer van sy den gheheelen dach glimpen / wanneer de Sonne daer op begint te schijnen / ghelijck dat niet minder en can wesen / ofte het

moet

moet smelten/en loopen by het lijf neder/dan vrijven sy dat selve soo over al 'tgheheele lijf / datter niets verlooren en gaet / maer drooght alles schoon op/ waer door haer oock de huyt soo sachte is : sy seggen datse haer niet en smeerden / souden niet connen ghedueren van pijne in't hooft. Dit ghebruyck van doen is onder alle de Negros ghemeen.

De Negros van Cabo Verde, Refusco, Sualo, Porto dalla, en voorts langs de zee-cant/tot Cabo Roxo, ghebruycken meest een maniere van bidden / ende Offeren den Duyvel jaerlijcx van hare goederen/ en alle 5. ofte 7. jaer/Offeren een mensche ofte twee naer dat haer den quaden wijs maeckt / dat heure misdaden groot zijn : wanneer sy bidden/soo bidden sy even als de Turcken / en hebben een seker plaetse daer toe gheordineert / die heel rontom is betuynt met staken / boven open/ sonder cappe / daer gaense in om te bidden / maer al eer sy in dien Thuyn treden/legghen alles van haer af/ Boghe/Pijlen/Hase-gaeyen / jae tot haer mes toe / dan vallen ter aerden op haer knien/openen haer armen/diese terstont wederom sluyten / en vallen met haer aenghesighte op de aerden neer / de handen hebben boven 'thooft te samen/ dan rijsen wederom op / ende ghebruycken eenighe prevelinghe in haer selven / ende na datse de woorden ghebruyckt hebben / vallen weder ter aerden als vooren ; dit doense soo drie ofte vier maels naer malcanderen / en dan gaense weder daerse te doen hebben:en ghelijck als wy vooren hebben ghesept / datse haer des morghens met vet smeeren / soo blijfter veel sandt ofte aerde / naer dat de grondt is daerse ghebeden hebben/aen het voor-hooft voornemelijck/hanghende/ ende en sullen dat sandt ofte die

aerde/

aerde / om gheenderley-wijse af vaghen / maer laten 'tselfde daer soo langhe aen / tot dat het van't selfst af valt: het en is oock gheen heel quaet volck om mede te handelen / soo dat men met haer ten naesten by wel can over een comen: dat sy in eenighe dinghen snoode zijn / is deur eyghen schult / die daer comen handelen / datse de Negros soo veel wijs maken: ghelijck het oock meest alle de Guineasche Cust langhs is. Die Negros van de Cust Cabo Verde tot Cabo Roxo, zijn soo een weynigh dief-achtigh / wie daer comt / moetse niet al te veel betrouwen / sy becleeden wel alle haer schamelheyt ende middel-lijf / maer met arm / hooft / ende beenen / loopen sy naeckt / alleen die op het water woonen / dat soo de voornaemste zijn / setten soo een oubolghe mutse op't hooft. De vrouwen vercieren haer met het hayr te pareren / 'tgheene sy soo weten te vlechten / ghelijck eens Keysers Croone / Torens-ghewijse / boven scherp toe / en dat besmeeren sy s'morghens heel vet met wit smeer / en wanneer dan de Sonne daer op comt te schijnen / loopt dat vet by het aenghesighte / necke / ende wanghen neder / ghelijck de tranen daer langhs heenen rollen: dan hebben ghenoech te strijcken. De cleedinghe van de Vrouwen is een vier-cant cleet / ghelijck een slaep-laken / datse om haer lijf winden / en is soo lanck / dat het van onder d'Oxelen tot de voeten toe comt / en zijn gemeenlijck van ghestreepte cattoe ne cleetjens / diese daer selve weven. De Mannen vercieren haer met sekere platte vier-cante roo leere taskens / diese rontom / aen hals ende arm banden / vast maken en hanghen om den hals / de halse-banden / ende de arm banden strijcken over de armen / tot over de elle-boghe / trecken dan daer een

rock

rock over heen / van ſatſoen ghelijck der Turcken rocken / en maken die van gheſtreepte / Blaeuw- ende Violette Tattoene cleetjens / dieſe ſelve weven / en ſetten haer ghetouwen / in't ſandt neder / en t'ſavonts draghen die weder naer huys : de Smidts ſmeden op de Heydenſch ofte Egyptiſche wijſe / haer blaeſ-balcken zijn twee cleyne onbereyde Calfs-huydekens / die t'ſamen ghenaept zijn / ghelijck een ſack / het ruyghe buyten / en boven een lanck-wolligh gadt / daer aen weer-zijden een houtken vaſt ghemaeckt is / en neder-waert op de zijde / is een gadt daer een pfere pijpe in ſteeckt / dan leggben die ſackskens op de aerde neder / en lichten met een handt op ende neer / blaſende alſoo daer mede : heur Ambeelt ſettenſe in't ſandt neder / en ſmeden alſoo wat haer van doene is.

Deſe Swerten hebben ooch een amiable groete / als de vrienden malcanderen ontfanghen : de vrient die van buyten comt / wert van elcke vrient in't byſonder omhelſt / gevende malcanderen de handt / en bevatten elcx anders middelſte vingher / daer mede ſy elck in zijn eyghen hant / ſoo een clip geven / gelijck men hier te lande / met de middelſte vinger van den duym in de hant om cluppen : hoe dat die clip luyt-baerder is / hoe ſy meer ghecſtimeert werden / hare groete te connen doen : ende het vrou-volck ſal 'tmeerendeel weenen, als ſy de vrienden ontfanghen : 'topbrenghen van hare kinderen is heel modeſt ; 'tware goet dat ſommighe van d'onſe in't ſtuck van hare kinderen manierlijck op te brenghen / niet en beſchaemden. De beeſten die daer te becomen zijn / zijn Oſſen / Koeyen / Bocken / Geyten eñ honderen : maer van Cabo Verde, tot de Riviere Gambia, die geheele

Cust langhs / is alle dinghen dier / ende de swerten weten haer goet wel te loven / een Osse / ofte Koeye / naer dat se een weynigh vet is / sullen u die niet min als 15. ofte 16. staven Ysers gheven / het zijn gheheel cleyne beesten / soo dat na advenant veel beter coop is / in Neerlandt vleesch te coopen : 'tbroodt datse hebben is Milhe, daer wy alreede vooren af hebben beginnen te roeren / is een cleyn ront saet / datse in honte Mortieren / diese selve uyt een Boom maken / een voet ofte anderhalf diep stampen. Dese Milhe ghestamt zijnde / is ghelijck meel / knedent tot deegh / en maken daer al cleyne bollekens / ghelijck erten af / en hanghent in sacken / die gemaeckt zijn van bast van Boomen / boven in de hane-balcken van hare huyskens : daerse af ende toe gaen / 'tseve ghebruyckende tot haer suyvel in stede van broodt / dese Milhe ghecoockt zijnde in / in stede van pottagie / is ghelijck de Maqueroni in Italien, en noch soeter van smake / maer door dien dat het de Negros, in de hane-balcken van haer huyskens hanghen / smaeckt naer den roock : 'tfruyt dat daer is zijn Bananen, die daer noch sober zijn / alsoo dat daer weynigh fruyt is te becomen : de Wijn de Palm, is daer soo tamelijck te crijghen : van eenighe rariteyten / en is daer anders niet als Meer-catjens / die men op gheen ander plaetsen soo glat en sal vinden / alsse daer zijn / in't landt zijn oock Olifanten / ende de Portugijsen die daer te Iuala woonen / hebben Kemelen.

Van *Cabo Roxo*, *Cacheo*, ende *Serra-Lioa*.

Cabo

CAbo Roxo is de de west-hoeck van Rio grande in Cacheo : de Negotie die de Portugijsen doen in dit Cacheo is tweeder-ley / d'eene uyt Portugael, ende d'ander op eyghener Cust. De goederen uyt Portugael, om in Cacheo te handelen / zijn Spaensche Wijnen / Olye / Hollantsche Caes / ghesouten Serdeyn / wit Beschuyt / Slesigher-lijwaet / Sijde koussens / mans vilten / beckens / Bischaeys-Yser / alder-hande coleuren van Kersaeyen / Perpetuanen, Rassetten, Picotten, Corael, glasecralen etc.

Voor dese Coopmanschappen werden slaven ghegheven / aen de Portugijsen, die daer met haer woonen / ende ghelijck voor-coopers / de Negros al op coopen / teghen datter Schepen comen.

Wanneerse nu haer Schepen vol slaven hebben / varen dan daer mede met Patente naer West-Indien: en vercoopen dan daer die arme menschen / tot slaven / voor alsulcke waren als in de West-Indien vallen.

De Negotie, die wy / op eyghener Cust noemen / werdt meest door de Portugijsen ghedaen / die op't Eylandt S. Iago woonen / met cleyne Schepen / Sloepen ende Jachten: sy ladense eerst met Sout / t'gheene sy voor niet halen op heur by gheleghene Eylanden / als Ilha de Maye, en Ilha de Sal, met dat Sout varen sy naer de Serra-Lioa, en verhandelen 'tselve al daer voor Gout / Olyfants-tanden / ende Cola. Dan seylen weder van de Serra Lioa, naer Iuala, en Porto dalla, al daer verhandelen een deel van de Cola, voor Cattoene cleetjens / oock mede altemets verhandelen hare Tanden / diese in de Serra Lioa ghehandelt hebben / voor cleetjens van Cabo

Verde (soo werden die ghenaemt/ om datse veel aen Cabo Verde ghemaeckt werden.) Van daer seylen dan weder om de oost/ naer Cacheo, daer verhandelen dan de reste van hare Cola, ende dan voorts wat sy noch hebben voor Slaven: en maken soo 50. ofte 60. Slaven te crijghen / voor 'tgheene datse soo langhs de Cust ghehandelt hebben / en elcke Slave is haer door den anderen weerdigh / 150. Realen van achten / soo datse by maniere van spreken / met niet / neghen ofte thien duysent Realen van achten winnen / want sy connen haer soo sober lijden / in alle dinghen / dat te verwonderen is / en als sy altemet soo wat Visch vanghen / ofte te eenighe plaetsen comen / daer alle dinghen goede coop is / ghelijck in de Serra Lioa, vreten ghelijck Wolven: terstont oock/ waerse grondt connen becomen/ met den hoeck over boort en aen't Visschen / ende Visch vanghende / ten eersten met de ketel ofte pot / wat datse dan hebben / te vyer / ende die vol soet water ghedaen / met een weynigh Portugaels Olye / soo sy die hebben / ofte by ghebreck van dien / een weynigh Olye de Palm, daer in / en dat met den versche Visch ghecoockt / met Roo Peper / en wat Azijn daer by: t'selve ghecoockt zijnde / maken daer soppen op van broodt/ in dien sy het hebben / en by ghebreke van broodt / nemen Farinha diese in die Visch soo doen/ en maken soo een Mingau, ghelijck zijt noemen / ende is ghelijck ofte een Mortroel van bry ware / daer mede maeckt hem dan Portugijs heel vrolijck / die de borst lustigh smeert / al ofte hy in een Bruyloft ware / en slorven dat sap inne / dat men hongher soude krijghen / in't selve aen te siene.

Tusschen

Tusschen Cabo Roxo, ende de Serra Lioa, is de Cust op veel plaetsen noch wilt / en onbewoont / en al waer de Negros zijn / en can mense niet comen te spreken / door dien datse soo schuw van witte menschen zijn / ende niet sonder reden / want sy sien datter veel van haer gheslachte / ende maeghschap / door de Spaeingniaerden, ende Portugijsen werden wegh ghevoert / ende daer en comter gheene weder / het welcke haer oock doet vreesen / wegh ghevoert te werden / en niet meer weder te keeren: soo dat / voornemelijck / voor onse natie / daer gheen proffijt en is te doene.

Van de *Serra Lioa*.

DE Riviere van Serra Lioa, is een heel schoone Riviere bequaem voor alle Schepen.

De Coop-manschappen van dese Riviere / zijn Goudt / een sorteringhe van Root-hout / ghelijck Brasiliens, dat oock veel verwe gheeft / Olyfants-tanden / Cola, ende Rijs.

Voor Sout / Spaensche ende ghebranden wijn / slechte mans vilten / Cattoene kleetjens / van Cabo Verde, en oock ghestriepte / ende gheteerlinghde stoffe / die hier te lande veele zijn / groote Copre beckens / wat Slesigher-lijwaet / een weynigh

ſoyeringhe van witte glaſe cralen / ſlecht Gheel/ Blaeu / ende Root Kerſaey / ook Rocken / al ghemaeckt ghelijck ſy daer draghen op de Turckſche wijſe/en ſoo wat van alder-hande Neurenburghſche ſnuyſteringe. Alle die Coopmanſchap is daer wel ghetrocken: voornemelijck het Sout / is daer ghelt in de Boſſe: wie dat daer cout/hout dry u Sout op ghelt / en ontfanght daer voor van de beſte Tanden/ die ſwaerſt zijn/ al dranght ghy daer 100. laſt t'ſeſſens / ſoo en weeſt niet becommert / van't vercoopen/de Swerten ſullent u ſelve comen halen.

Op de ooſt-zijde van deſe Riviere/ is 't volck trou en niet diefachtigh / maer op de weſt-zijde van deſe Riviere / zijnſe ſoo dief-achtigh / dat gheen dinghen voor haer verberght en konnen werden / ſy en ghebruycken niet alleen de behendighe dieverye / maer ſtelen in't publicque / ghebruyckende moet willighe dieverye / dat ſoo wanneer ſy haer cans ſchoon ſien/ om te connen ontloopen / ſoo nement in u preſentie/ en trecken daer met op der loop/Boſch-waert inne/ en ſpotten dan noch daer mede.

Deſe Negros van Serra Lioa zijn gheen groote Viſſchers/ noch en gaen ooch niet duyten in zee / om te viſſchen/maer gheneren hen al op het landt / en de Viſch/die ſy vanghen/is in vleughelen/ dieſe maken van dunne langhe ſtocken / voren wijt open / en achter ſcherp toe/met een kuyl ſuyer-ghewijſe/dieſe met leegh water/in't ſlick/op de ſtrande ſetten/ende halen alle tyde de Viſch daer uyt/vanghen de ſchoonſte Viſch/die men met monde mach eeten: daer en is gheen broodt/maer ghebruycken in ſtede van broot/ Rijs/ 't gheene ſy tot alle ſpijſe eeten: daer en is ooch gheen Vee van Oſſen / Koeyen ofte Peerden / noch

en

en can daer oock niet aerden. Den Coninck van Serra Lioa, heeft tot 2. ofte 3. mael toe Peerden ghehadt/ om te queecken/maer zijn al ghestorven: daer en is oock anders gheen vleesch / als Olyfants/ Bocken en Geytens: de Hoenderen zijn daer overvloedigh en veel fruyt: daer zijn soo veel Limoenen/ dat alst n den tijdt is van November ende December, cont in den tijdt van 2. uren / de boot laden met Limoenen die al in't wilde wasschen / dicht aen de cant van de Riviere. Drie ofte vier mylen op in de Riviere / is soo veel fruyt / dat soo men wil / t'zy Sloepe ofte Jacht met Bananas, Bacovas, Ananassas, Patatas, ende Inhamas, laden / in een dagh 2. ofte 3. soude t'selve connen doen: daer groeyt oock veel Suycker-riet/en twee maels s'jaers Rijs / die gheheel schoon is.

Daer is weynigh hoogh gheberghte: als alleen de oost-hoeck van de Riviere / die ghenaemt werdt Cabo de ledo da Serra Lioa, is hoogh landt / maer voorts is het al een uyttermate schoone landouwe: maer daer zijn 3. maenden / van sieckte / als in Augusto, September, ende October, wacht u in dien tijdt/voor den morghen-dauw / voor fruyt te eeten/ ende voornemelijck van vrouwen: soo en sal u hooft/ noch tant sweeren: ten ware eenighe sieckte uytter natuere.

Daer is veel ghevoghelte / van Papegaeyen en Perquiten: de Patrijsen zijn daer soo groot/ghelijck een Talck-hoensche hinne / en soo vet datse qualijck connen vlieghen/daer is oock uyttermaten veel ghedrochte van Meer-katten. Onder ander is daer een Dier / bycans een mensch ghelijck / van Arm/ Handen/ende voeten/maer is ruych van hayr/groot

ontrent

ontrent ghelijck een kint van 3. jaren: wy ſouden-der eens/eenen in Neerlant ghebracht hebben/ maer het ſtierf onder weghe: het ginck op zijn achterſte pooten/ en op de voorſte knupſten/ met omghekeerde / ofte gheſloten handen / ſoo dat het niet ghelijck een Meer-cat / op't plat van de handen en ginck/ maer ſloegh de vingeren om/ende ginck op de kneu-kelen / en altemet op de achterſte voeten alleene. Dit Dier hadde menſchen verſtant / maer gheen ſpraak anders / als ho, ho, en wanneer men't quaet dede / en dorſt wederom gheen weer bieden / maer ſchreeuwde ghelijck een kint van 2. ofte 3. jaren/ ſoude moghen krijten: het heeft een extraordinaris ſterckte in de Armen / die het in pemants preſentie niet en ſal laten blijcken: maer wanneer dat het al-leene is / en cont qualijck gheen kiſte ſoo vaſt toe ſpijckeren / wanneer daer pets inne is / dat het be-gheert te hebben/ofte ſal die open weten te krijghen. Ick hebbe ſelve gheſien als ons Dier / 'tgheene wy ghenomen hadden (ſoo het niet ghestoven ware) in Neerlandt te brenghen / dat 'tſcheel van een kiſte/ die in't ruym ſtont / met vier dubble boey-ſpijkers toe ghenaghelt / om dat daer gheen ſlot aen en was/ heeft op ghebroken/ende van de cleederen die daer in waren / een leeghen-ſtee ghemaeckt / daer't op ſliep/ 'tran oock zijn eyghen coſt koken: en alſoo ons broot van binnen vol raeghſels was / 'tgheene licht can gebeuren/ſoo wanneer men daer niet wel op en paſt/ alſt van de Backers in't Schip wert ghedaen / ſoo wepckten wy dat meeſt altijts / te weten elck zijn beſchuyt/ en haeden dat dan op het vyer / waer van 'traeghſel dan licht uyt viel: 'tgheene dit Dier ſiende/ mede zijn broodt wepckten / en op de colen briedt/ en

'traeghſel

traeghsel daer soo schoon uyt dede / als een van ons allen: het conde Taback vollen / ontsteken / ende suyghen / en door de neuse laten comen / soo wel als yemandt van ons allen / jae soo wel als een Negro selve: conde oock een naelde draden / ende naeyen / ghelijck een mensche: alle morghen / dat en miste niet / ofte alle die by 't Dier quamen / ofte oock ghemoeteden / creghen een groete / ende presenteerde de handt met het woordt ho, ho, niet dat het soo gheleert was / maer alles uytter natuere. Want wie hadde 't dit gheleert: een kanne te nemen / ende een crane om te draeyen / ofte een swick uyt te trecken / ende te tappen / tot dat de kanne meest ofte heel vol was / en dan weder 'tswick te stoppen / ofte de crane toe draeyen / en naer dat het zijn becomste ghedroncken hadde / 'tlidt van de kanne weder toe-ghedaen / en wegh ghesedt: heeft hem dickmaels soo droncken ghedroncken / dat het gaen / noch staen en conde: 'tsoude oock van den over-loop / ofte de aerde niet ghegheten hebben / maer most een schootelback ofte telliore hebben / om uyt te eeten: tot pottagie / eenen lepel / en om te drincken een kanne: somma conde in alles hem selven behelpen / ghelijck een mensche.

Wy hadden oock soo eenighe Meer-catkens in ons Schip / die en mochten dit Dier niet ghelijden / maer als een Meer-cat daer by ghebracht werdt / maeckten sulcken misbaer / of mense hadde willen doodt slaen: waer uyt wy oock oordeelden / als datse partye waren.

Den Coninck van Serra Lioa met zijn volck / vangen altemet eenen Olyfant / om te eten / diese alleynskens voort-jagen naer een moras / besetten ter zijden

den wech met volck / ende drijven hem voort en voorts / tot dat hy aen't Moras staet: dan omcinghelen dien Olyfant / met de menighte van volck / en comen dan soo met groot ghedruys op den Olyfant aen / die't dan op de vlucht wil setten / meenende van't volck af te loopen / door het Moras heenen / daer hy te midden in blijft steken: als dan comen de Negros met alle man / en maken dien Olyfant ghelijck men S. Sebastiaen af maelt / soo vol Pijlen ende Hase-gaeyen hem schietende / datter qualijck meer in en connen / sollen hem soo langhe tot dat hy doodt is: als dan stelt den Coninck volck daer toe / om 't vleesch van dien Olyfant omme te deelen / aen alle die mede hebben helpen jagen. Desen Coninck van Serra-Lioa is sterck van gheslaehte / ende daer is een Wet / dat alle wat van Coninck af-comste is / gheen Visch en moghen eeten / die schelpen ofte schubben op't lijf heeft: maer ghelijck Ael / Palijnck / Rocchen / ende meer andere dier-ghelijcke Visch moghen wel eeten.

Alle recht wert door den Coninck alleen / op dusdanighe wijse ghesleten: den eysscher compareert door den Coninck / die altijts ten minsten met 5. ofte 6. van zijn Vassalen is vergheselschapt: ende alsoo den eysscher eerst compareert voor den Coninck ende zijn Heeren / valt hy op zijn knien / en buycht neder op zijn elle-boghe neyghende naer den Coninck / en seght Donda: dan spreken de Heeren een woort Mo: dit ghedaen hebbende / soo dient hy suppliant ofte eysscher (in presentie van den Coninck / die het selve aen siet en hoort (zijn saken aen een van 't Coninck Vassalen / die daer moghen present wesen: ende dien Vassael naer dat hy dien gheheelen eysch

heeft

heeft verstaen / van den aen-clagher / keert hem selven tot een ander der Vassalen / die hy / de selve woorden van den aen-clagher over-seght / soo als hem die aen-ghedient zijn / ende ten eynde als hy die uyt-ghesproken heeft / seght zijn ghevoelen daer oock van; nu naer dat het een sware ofte lighte sake is / werdt van Vassal tot Vassal over-gheseght / ende elck tot besluyt spreeckt zijn ghevoelen daer van : en hoe swaerder stuck / hoe meer-maels die over-handt werdt aen-ghedient : en soo het een gheheele sware sake is / werdt soo menigh-mael over-gheseght / als daer Vassalen present zijn / en elck seghter zijn ghevoelen van : den Coninck swijght al stille / acht nemende op alles wat zijn Vassalen daer van segghen: tot dat de leste Vassal / den Coninck de selve sake over-dient / die dan terstont (naer dat hy de Vassalen / waer van in't ghemeen altijts onder zijn / die oock eyghentlijck van de sake kennisse hebben / heeft hooren spreken) condemneert dien die schult heeft / den anderen te voldoen : al ist schoon dat dickmael / den verweerder niet present / maer absent is / soo wert het recht even wel ghesleten / als daer maer 2. ofte 3. van de Vassalen zijn / die als ghetuyghen van de sake selfs kennisse hebben. Ick hebbe dat diversche malen selve ghesien / ende nevens den Coninck gheseten / als hy Recht heeft ghewesen : soo dat mijns dunckens / het sonder twijffel is / ofte den goeden wert voor-ghestaen / ende de quaden ghestraft. Alle Rechten werden in't publijcke / ghelijck als met opene vierschaer / ghesleten : ende een yeghelijck / wie daer present is / mach (soo hem van de sake yets bekent ware) vry uyt spreken : doch heel ordentlijck met alle ootmoedigheyt.

Oock wanneer een ſake als voorſz. voor een Baſſal / den Coninck al is aen-ghedient / ſoo mach noch ('t ſy nu den epſſcher / ofte verweerder / al eer den Coninck de uyt-ſprake doet) noch ſpreken / wat hy meer te ſegghen heeft / op deſer wijſe / valt voor den Coninck op zijn elle-boghe ter aerden / ſegghende Dohda: als dan blijft de ſake by den Coninck ghelijck ghearreſteert / ſoo keert hem / by die den Coninck ghegroet heeft / tot een van des Coninx Baſſalen / die daer preſent zijn / en gheeft te kennen / wat hy voorts heeft te ſegghen: zijnder nu oock eenighe van de toe-hoorders / die kennisſe hebben van de dinghen die daer moghen gheplept werden / ſtaet op / als ſy den Coninck hebben ghegroet / te ſegghen watſe daer af weten.

Daer en is niemant van alle des Coninx Baſſalen / dat ghecommitteerde zijn / die altijts met den Coninck in't recht ſoude ſitten: maer al wat van Edel-bloet is / alſſe daer preſent zijn / wanneer daer eenigh clachte aen den Coninck comt / trecken haer de ſake aen / ende ſitten neder / om 't recht te helpen ſitten: het ghebeurt dickmaels datter twintigh by den Coninck zijn / die alle dan als ghecommitteerde neder ſitten / om mede daer in te ſpreken / als haer pets wordt aen-ghedient: ende oock op yeder reden / die den Coninck ſeght / wanneer hy de uyt-ſpraeck ſal doen / ſoo iſt / dat alle de Baſſalen Mo ſegghen: dat ſoo veel beduet / als goet. 't recht dat ſe doen / over die / die de daedt ſal verdient hebben / is / dat ſe de goederen van den miſdadigher / ende alle zijn gheſlachte / tot ſint kints kinders verconfiſqueren / ende ſenden haer perſoonen / op in't landt / naer den crijgh: al waerſe / ghelijck als Slaven /

in't

in't voorste ghestelt werden.

Dese selve Rechten zijn mede onder de Swerten van Cabo Verde. 't Volck van Serra Lioa is heel goet-aerdigh / te weten / aen de oost-zijde: ende oock / als men de Riviere vier mylen heeft op gheseylt / soo is het volck aen de west-zijde van de Riviere mede goet / mede om te gaen / ende niet dief-achtigh.

Op soo menighen plaets als men in de Riviere verseylt / moet men schenckagie doen / aen de Overste / die daer 't commandement hebben: de gheschencken zijn soo 2. Flesschen / met Spaensche ende een Flessche met ghebranden wijn / en dan noch soo wat witte coralen / voor de vrouwen / een mes met een vilt hoet / en dan soo meught handelen 't gheene daer comt: houdt ende water halen / alles wat u van noode is.

De cleederen / die de Negros aldaer draghen / zijn soo een lapken voor hare schamelheydt / van een vier-en-deel breedt / ende een elle lanck: datse achter aen een snoer (het gheene riems-ghewijse om haer middel is ghebonden) vast ghemaeckt hebben / 't gheene sy aen / ende af connen schuyven / ghelijck een Vrouwe schorte-cleedt: brenghen dat cleetken / soo van achter / tusschen hare beenen door / ende maecken't vooren / aen't voorschreven snoer vast / ende soo loopen sy daer heenen.

Maer die nu dichte by de werck / aen het water woonen / ende soo onder d'onse / Enghelsche, ende Françoische natie verkeeren / hebben een broeckxkens aen: ende wanneer sy op haer beste zijn / hebben eenen Rock aen / ghelijck

de Turcken / van ghestriepte stoffe ghemaeckt / ende sommighe / die gheenen rock en hebben / die trecken een hemde in plaetse van een rock over haer lijf / diese van d'onse / Engelsche, ofte Françoische natie handelen. De Vrouwen vercieren haer met een cleet / datse over de eene schouder hanghen / ghelijck de Heydensche / ghemaeckt van ghestriepte / ofte ghetaerlinghde stoffe / die uyt Neerlandt, Enghelandt, Vranckrijck, ende van Cabo Verde, daer door de Schip-vaert ghebracht werden: 'thayr op't hooft is ontrent een talie lanck / dicht in een ghecrolt / 'tgheen sy met een houten priemken / soo weten te vlechten / oft een huyve ware / die als een netken op't hooft laghe. De Mannen scheeren haer oock veel met een scheer-mes / 'thayr op haer hooft / met figuren / op de een plaets cael / ende d'ander plaets laten't staen / ende schijnt ofte sy lappen op't hooft hadden.

De jonghe aen-comelinghen / soo van 12. 13. en 14. jaren / vlechten 'thayr om 'tvoor-hooft natuerlijck al oft een cant van ghevrocht spelle-werck ware / ghelijck de Vrouwen hier draghen aen hare mutsen.

Al het Swert gheslachte / mitsgaders oock alle andere natien / met dat men bezuyden den Tropicus Cancri comt / zijn gheneghen tot den Taback: voornemelijck het vrou-volck / die van dat haer / de ooghen des morghens open zijn / tot t'savouts / datse weder slape gaen / de Pijpe met den Taback / niet van de mont en hebben / doen sy yet / oock wat het sy / de Taback-pijpe / met een sacxken Taback om den hals hanghende / moet mede.

De Boomen in die heete landen / zijn ordinaris

veel

veel grooter / hoogher / ende dicker / als hier te lande. Ick hebbe selve eenen Boom in de Serra Lioa ghemeten die 17. vamen dicke was / en 'tghewaey / dat daer op stont / meene vastelijck / dat een schuyte van 6. lasten / 'tselve niet en soude ghevoert hebben.

Van *Furna de S. Anna.*

DE voornaemste plaetse van handelidghe / in Furna de S. Anna ('twelck is de bocht beoosten Cabo ledo da Serra Lioa) is in de Riviere ghenaemt de Gamboas, 10. mylen in dese Riviere op / is een Dorp ghenaemt Cancha, al waer veel Huyden / ende Olyfants-Tanden vallen: de Portugijsen handelen daer oock Slaven / van die in d'Oorlooghe ghecreghen werden: ende den eenen Negro vercoopt den anderen. Het is een wilt / ende reboest volck / niet te betrouwen / en Oorloghen altijts teghen haer naest ghesetene.

De Coopmanschappen die in dese Furna de S. Anna begheert werden / zijn sorteringhe van cralen / Corael, Slesigher-liwaet / Root-Laken / groote ende cleyne copre beckens / gebranden / ende Spaenschen wijn / ende wat sorteringhe van Neurenburgherye / als Trompen / Copre vier-slaghen / cleyne wit ende geele bellekens / copre arm-ringhen / wit Reusel / ende groote messen.

In dese bocht is noch een Riviere / oost-waert van Rio de Gamboas, ghenaemt Rio das Palmas: 22. mylen op in die Riviere / is een groot Dorp / van ontrent de 5000. ghesinnen / ghenaemt Quimamora: ende 'tvolck werdt ghenaemt Boiles.

De

De Cooplmanſchappen die in Gamboas goet zijn/ worden daer oock ghetrocken. In deſe Riviere das Palmas, vallen uptternaten ſchoone Tanden / ende de volte van alle verwaſſinghe : maer wie hier comt / ſie wel voor hem / ende weſt altijt / op u hoede / want die Negros ſullen alle liſten aen-wenden/ om u / met haer Canoan af te loopen : 'tis een trouweloos volck/ende en moet die in allen niet ghelooven.

Voorder om de oeſt / van Rio das Palmas : is Rio das Galinhas. In deſe Riviere is proffijt te doene/ daer vallen ghheel veel Tanden / die over de 100. pondt weghen. De Cooplmanſchappen / die men daer moet brenghen / zijn meeſt al een dinghen / als in Rio das Palmas, en behalven dien noch veel root/ en geel Kerſaey / en ſlecht laken wel ghepaleijſtert naer't ooghe / oude Mans hoen / die ſoo met een ſchijn van nieuwichepdt verciert zijn / ende daer moeten criſpe-bandekens omme zijn / groote gheſtriepte craken / 3. ofte 400. ſtaven pſer / Sout ende arm-ringhen.

Hier is ſoo ſchoon een repſe te maken / voor ſoo ghheen ghheele ſware Equipagie / als op de ghheele Cuſt van Guinea, ſoude mogen weſen: ende al iſt ſchoon dat by ghevalle niemandt in u Schip en ware / die daer hadde ghweeſt : ſoo volcht deſe mijn aenwijſinghe / ſult ſonder twijffel / een goede repſe maken : ghy moet voor al by u Schip een Jacht hebben/ dat 6. voet diep ſal gaen/ alſt ghela-den ſal weſen/ende ſult dat / als ghy in de Serra Lion zijt / verſien met een Gotelingh van 5. ofte 600. Swaer/ ende 4. Steen-ſtucken.

Van hups comende / boven alles wat ghy in

Neerlandt

Neerlandt hebt in-ghenomen / ſoo looyt noch in de Sonte-Eylanden, aen Ilha de Maio, en neemt daer wyp ſoo veel Sout in / als u Schip laden can: daer mede ſeylt naer de Serra Lioa, en als ghy daer comt / ſoo vraeght naer eenen Franciſco Mendes (ſoo hy anders noch in leven is) een Swerte/ die op de eerſte plaetſe / naer de Reede van Don Andreo, by my ghenaemt de Na-dorſt woont / al waer ghy het ſult ſetten.

Deſen Negro Franciſco Mendes, ſal u / ſoo haeſt hy daer is / terſtont aen boort comen: neemt dan dadelijcken u Jacht / ende doet daer inne alſulcke goederen als boven beſchreven ſtaet / die in de Furna de S. Anna ghetrocken zijn / en huert deſen Franciſco Mendes, dat hy in u Jacht mede gaet / ende ſult hem licht / voor eenen cleynen penninck crijghen / ende hy ſal u grooten dienſt doen / met de Jacht / ende u over al aen-wijſen / waer dat de ſchoonſte Tanden zijn / ſal u ooch ſonder twijffel / al u Coopmanſchap / in den tijdt van 6. weken / ofte 2. maenden / aen Olyfants-Tanden / verhandelt hebben.

In de Serra Lioa, is noch een anderen Swert / genaemt Matheus Fernandos, die ſal al u Sout dat ghy hebt / af cooper / ſoo ghy wilt / ſonder dat ghy ſult vermoghen / pemant anders een maet Sout te vercoopen / maer om met u Jacht te gaen / en ſoude u ghеen proffijt weſen / want alle de principale Portugijſen, die in de Riviere woonen / zijn met deſe Matheus Fernandos in compagnie / ende twee van de voornaemſte Portugijſen, hebben elck een ſuſter ghetrout van deſen Matheus Fernandos: ſy hebben ooch ſelve een Jacht / om altemet / als daer eenighe Schepen ghereedt zijn / daer ſe Coopmanſchap af ghe-

handelt hebben / te brenghen in Furna de S. Anna, en aldaer handelen daer Gout / ende Olyfants-tanden voor: ende winnen op't goedt / datse van d'onse / Engelsche, ende Françoische natie coopen / als wy met de Schepen daer comen / meer als twee-mael de helft. Dese Francisco Mendes, is een man op sigh selven / en werdt van Matheus Fernandos en oock de Portugijsen niet gheacht: ick gheloove oock volcomelijck: soo de Portugijsen daer een weynigh meer meesters waren / alsse wel zijn / desen Francisco Mendes niet langhe en soude in't leven blijven: maer wat aen-gaet de Portugijsen, moeten hun onder den Coninck van Serra Lioa meer submitteren / en subjecter wesen / als eenighe andere natien / van die daer comen / dat de voornoemde Francisco Mendes, soo in den haet van de Portugijsen ende desen Matheus Fernandos staet / is om dat hy onser in allen soo behulpigh is / ende naer haren sin ons te veel wijs maeckt. Doch desen Francisco is soo een quant die daer niet veel op en past / en laet het alsoo onghemerckt door gaen / blijvende by zijne oude ghewoonte / het is eenen ghetrouwen Negro: doch niet teghenstaende / al hoe wel hy ghetrouw is / soo en verght de ghetrouwheyt niet te veel / op datse door de sonde van begheeren / niet becoort en ontrouw en werde. Desen voornoemde Francisco Mendes is oock een goede lootsman / op alle die Rivieren van Gamboas, das Palmas, en dos Galinhas: hy sal u oock aen Cabo Monte, wel brenghen in Rio dos Monos, daer veel uytnemende schoone Tanden vallen / en 't schoonste Gout dat op de gheheele zuyt-Cust van Africa werdt bevonden: 't Gout dat in de Serra-Lioa valt / comt uyt landt van dese Riviere dos Monos, van een plaetse / die 26.

mylen

ampten de Riviere op is gelegen/genaemt Chonxcha, al waer men moet met de Jachten/ om daer te handelen op-varen / hebbende Sout / Tin / Loock/ Ajuyn / Cola, ghebranden / ende Spaenſchen wijn/ voorts alle die andere Coopmanſchappen boven verhaelt.

In deſe bocht Furna de S. Anna valt overvloedigh veel reghen/in den tijdt van Meye, tot October, en ooch veel ſtuiten/ dien reghen is ooch ghheel ongheſont/ſoo wanneer yemant zijne cleederen/ nat zijnde aen't lijf laet droogghen/ waer door dickmael ſiecktens comen / ende veel daer af ſterven / ſoo dat beter is naeckt te loopen / als de natte cleederen op't lijf te laten droghen. Alle deſe plaetſen van Cabo ledo da Serra Lioa af / tot de Riviere dos Monos toe / groept den Rijs / ende ooch alle andere wachten in meerder quantitept: voornemelijck inde Rio das Palmas, als wel in de Serra Lioa: maer al 't ſwolck/ dat in die ghheele Furna de S. Anna is woonachtigh/ zijn roboeſt wilt/en dieſ-achtigh.

Hare Politique Rechten/ zijn ghelijck in de Serra Lioa: ſoo is ooch haer Religie/en aen-bidden de verſtorven vrienden / als Vader / Broeder / Oom ende Cozijns / oft die den lieffſten vriendt in't leven is geweeſt: elck gaet in't byſonder by zijns vrients graf/ daer hy by zijn leven ſoo familiaer mede ghheweeſt is / ende ſtelt daer op een ſchootel met ghecookten Rijs/ een Calbaſſa met Wijn de Palm, een Epe / een Pijpe met een ſackien Taback/ een kanne met water / ende voorts alles wat hy by zijn levende lijfve heeft ghebruyckt: iſt een Smidt ghheweeſt/ ſoo light op zijn graft/ Ambelt/ Hamer/ Yſer/ Kolen / Tangghen / en voorts alles wat tot het Ambacht van

nooden is: iſt een Viſſcher gheweeſt / ſoo light op zijn graf/ Net/ Hoecken/ etc. een landt-man/ ſchop/ houw-ues / zickel: in ſomma al wat een menſche in zijn leven is gheweeſt / can men aen zijn graf ſien. Nu d'aen-bidders / elck voor zijn eyghen/ maeckt hem ſoo een cleyn houten figuerken / naer 't menſchen beeltenis/ van een cleyne / ofte halve voet hooghe / en weten dat ſoo met een mes en byle te ſatſoeneren / dat hooft en voeten can onderſcheyden werden/ ſetten't op haers vyants graf / beneden alle het andere dat daer noch op ſtaet / en niemandt van alle de Negros en ſoude hem dorven vervorderen/ om het minſte daer van te ſtelen.

De Vrouwen / bidden Vrouwen / en ghelijck als de Vrouwen haer niet wel en connen behelpen/ om ſoo een figuerken te maken van houdt / nemen een bondeken ſtroo / daerſe boven een knobbel in binden / in de plaet ſe van een hooft / en ſetten dat op een ſtake/ op't graf/ en nademael de Vrouwen grooter Tabackers ſen zijn als de Mannen / verſien ock haer graven met meerder Tabacks-pijpen / als wel de Mannen. Daer en wert ock gheen onderſcheyt van daghen ghemaeckt/ als ſoo op nieuw ende volle Maenen/ maer van den Sabbath en hebben gantſch gheen kennisſe.

Doch alſoo het ſchijnt / dat haer de natuere leert / als menſchen weſende / niet en moghen leven als de beeſten / maer een Wet moeten hebben / waer door noch een onderſcheydt is / tuſſchen haer ende de beeſten.

Sy zijn in't ghemeyn vierigh in't bidden / en dat door vier redenen die hun daer toe porren / als voor eerſt / om altijdts te hebben wel te eten / en

haer

daer toe goeden dranck / als Spaensche ende ghebranden wijn te drincken : ten tweeden / om dat sy ghelooven / dat daer is een Natuere der Natueren / die van meerder cracht is / als de Mensche de derde reden is / datse volcomentlijck ghelooven / alles wat sy bidden vercrijghen sullen : ten vierden / om dat haer gheloove is / datter noch een ander Weerelt is / die gheheel alleen van eenen grooten Monarch werdt gheregeert / ende dat als sy hier sterven / duysendt gulden rijck zijnde / daer duysendt pont sullen hebben / ofte hier gheweest zijnde een Cappiteyn / al daer een Gouverneur sullen wesen : Waeromme alle Negros oock pooghen in haer beroepingh groot te werden / om alsoo in de andere Weerelt comende / van aensien moghten wesen.

't Ghebedt / datse doen / is aen den verstorven vriendt aen't graf / voor het beeldeken : die sy meenen nu een groote Offitie heeft / ende ten Hove zijn woordt wel sal connen doen : bidden hem te willen gaen / by den oppersten Monarch / en versoecken / dat hy / levende op dese Weerelt / wat groots mach werden / en langhe leven / en veel schatten vergaren / om rijck in de andere Weerelt te comen.

Ende als sy bidden / schieten met haer hooft in de aerde / waer mede sy betuyghen niet te aen-bidden het beeldeken / dat wel op het graf staet / maer bidden aen hem / die daer in de aerde leydt begraven : Waer van sy oock professie doen / ende segghen plat uyt / dat sy niet aen en bidden dat beeldeken op het graf staende / maer bidden aen haren vriendt / die levendigh in de

andere Weerelt is: wat aen-gaet 'tbeeldeken / is maer ter eeren / en tot ghedachtenisse van den verstorven vriendt. Wanneerse nu ghebeden hebben / soo mercken't voor-hooft met roode verwe / halende daer een strepe dwars over heen / van de eene oore tot den anderen / waer by haren vriendt ghedencken / en laten't soo langhe daer aen blyven / tot dat het van selfs af gaet.

In't begraven van hare dooden / hebben een wonder spel: de bloedt vrienden en alle goede bekende / vergaderen daer het lijck is / al by malcanderen / en zijn dickmael / na dat de verstorvenen groot is gheweest van gheslacht / en hoogh van state / 5. ende 600. te gader / en maken onder malcanderen alsulcken gheraes / en misbaer / dat men hooren noch sien en can: den eenen lacht / den anderen huylt / den derden crijt / den vierden jout / soo veel / als hy uyt de borst can schreuwen / den vijfsten speelt op een bomme / den sesten singht / den sevensten springht / en dat duert soo twee ofte drie daghen lanck / nae dat de persoon is gheweest van qualiteyt: en met den dooden werdt alles begraven / wat hy by zijn leven heeft ghehadt / Gout / Tanden / ghesteente; de goude ringhen stekense aen des doodes vingheren; Yser / stael Coper / Tin / Metael / 't wert alles met de doode begraven: want den vrient die noch leeft / doet alles wat hy can / om desen zijnen dooden vriendt / wel uyt te setten: op datse in de ander Weerelt comende / geestimeert en van aensien sonde wesen: ende op dat sy haer aen-biddende / te beter haer begheren souden vercrijghen: en ghelooven vast / dat wanneer hare vrienden / met veel schatten zijn begraven / ofte zijn Commandeurs in de andere Weerelt / ende compa-

rerende

reerende voor den Monarch / ſoo ruijghen terſtont audientie om te ſpreken / en haer begeerlicht wert ghheaccepteert.

Dit ghevoelen is veel onder de Heydenſche menſchen / onder-en-tuſſchen zijnder oock vele / die met de Satan ſpreken / ende hem offrande doen / maer daer beneven ſoo bidden hare verſtorven vrienden oock mede aen. Wy ſouden hier veel diverſche manieren / van die wilde heydenſche menſchen / connen beſchrijven / dan alſoo wy de landen langhs / van plaets tot plaets / voorghenomen hebben te vervolghen / en ſoo elck in't byſonder te raken / hebben goet ghedacht met de ſelve Provintien / de naturen / ende manieren van de inwoonderen van dien oock nyt te drucken.

Van de *Grein-Cuſt*.

AAn Cabo Monte oost-waert begint t'Grein te comen: maer 12. mylen beoosten Cabo Monte, 2. mylen oostelijcker / als Cabo de Meſurado, by een groot Bosch) ghenaemt van de Portugijſen, Mata de S. Maria) al daer beghint eerſt de rechte Grein-Cuſt / en ghedurt 35. ofte 40. mylen langhs de Cuſt / tot de Cabo de S. Clement toe: maer het principale Grein valt op die Cuſt / in de ſpatie van 7. ofte 8. mylen / beginnende van Rio dos Eſcravos tot de Cabo de S. Clement.

Alle deſe 40. mylen worden ghenaemt de Grein-Cuſt / en wat Coopmanſchap / daer met de Negros werdt ghedaen / gheſchiet al in zee / buyten op de Cuſt / een / twee ende drie mylen vant landt / en hoe verre dat men op elcke plaets in't byſonder van

die Cuſt in zee moet blijven / werdt in dit Boeck beſchreven in de ſeylagie / langhs de Cuſt van Guinea.

Op deſe Grein-Cuſt vallen noch beneven het Grein, ſware Olyfants-Tanden / daer zijn oock 2. Rivieren / daer Gout valt / als Rio de S. Pablo ende Rio de Lunco. De Coopmanſchappen die daer van de Negros begheert werden / zijn Naems-Yſer / Spaenſch ende ghebranden wijn / Sleſighet Lywaet / Beckens / Meſſen / veel ſoorteringhe van Neurenboorgherpe / de grootſte ſoorte van gheſtriepte glaſe cralen / gheſtriepte ſtoffe / Root Geel / ende Blaeu Laken / Cola, ende wit ſmeer.

De Negros van deſe gheheele Cuſt langhs zijn groote Viſſchers / en comen met haer Canoan, 2. ende 3. mylen van't landt / in zee om te Viſſchen / en Schepen ghewaer werdende / ſullen 4. ende 5. mylen in zee / naer de Schepen toe comen / en wanneer ſy by de Schepen comen / ſoo ſullen water met haer handt uyt de zee ſcheppen / en laten't in haer Oogen klappen / en is als een eet van vrientſchap / 't ſelfde moeten die van het Schip oock doen / en dan ſullen aen boort comen / en u met handt en vingheren wijſen / oft daer veel Tanden en Malegette is / ſoo verſtaen ſy beſt van't Grein, en ſullen u alle dinghen in zee aen boort brenghen. Dit volck loopt meeſt al moeder-naeckt / ſlechts hebben (noch maer de ſommighe) een cleyn lapken van een handt breedt voor haer ſchamelheydt / dat ſoo ten naeſten by daer mede is bedeckt: ſy zijn in't ghemeen oock groote dieven / ende comen ſeer behendigh met hare voeten ſteelen / daeromme wanneer ſy aen boort zijn / moet altijdt een Ooghe in't zeyl gehouden werden.

Om-

Om met Jachten op die Cust in de Rivieren te handelen/moet altijdt wel voorsichtigh/ en op u hoene wesen: soo en sult gheen noot hebben/en comende erghens waer daer Portugijsen mochten wesen/ daer ghy de over-handt van haddet / ende en woutse niet misdoen / soo sult u oock met eenen van haer af houden / sonder daer veel ghemeenschap mede te pleghen. Ick waerschouw een yeghelijck daer voor / datse valsche ende gheen oprechte vrientschap en bewijsen/ ende en sullen niet rusten / voor en al eer sy/ ist moghelijck / u vermoort / ofte door de Negros selve/diese om coopen/doen vermoorden: drinckt met haer oock gheen Taback: want sy connen uyt de selve Pijpe suyghen / ende u over-gheven / daerse u mede sullen doen bersten / ende sy en sullen gheen letsel daer van hebben.

De Negros van dien lande en zijn niet te vertrouwen / maer zijn tot veel plaetsen noch wilt/ ende mensch eeters zijn: daer is veel fruyt tot vervarssinghe van alles / 'tgheen men soude connen bedencken (wel verstaende) al sulcke vruchten/ als op die quartieren des Weerelts in't ghemeen groeyen: den Wijn de Palm is daer mede in abondancie.

De Negros van die gheheele Grein-Cust, bidden den Duyvel / ende vraghen hem oock / naer alle dingen/onderentusschen biddē oock de verstorven vrienden/en vieren de nieuwe Mane: maken eenen ronden dans / ende danssen op musijck-spel / ghelijck alsse daer hebben / instrumenten / ghemaeckt van de stamme eens Palmijts-Boom / drie ende twee voeten lanck / van binnen uyt-gheholt / ende daer dan een Calfs-vel over ghetrocken/ waer op/ in de eene hant eenen stock hebbende/bommē: en aen den duym

van de ander handt / hanght een Koe-belle / en aen de vingheren groote bree ysere ringhen / daer met teghen de koe-belle aen cloppen : accorderende op 't bommen / singhende daer beneven oock op dat spels accoort / naer haer wijse / altemets mompelen soo een wijle binnen s'monts : ende dan met een hort schreuwen wederom uyt / dat wy haer gheschrey dickmaels (alst stil gheweest is) een myle varde ghehoort hebben : hebben soo vier ofte vijf speel-lieden / die staen spelen en springhen / dat haer 'tsweet langhs 'tlijf (ghelijck offe met water begoten wierden) heenen loopt : begraven haer dooden al dansende / springhende : eten veel Olyfants-vleesch / en hebben de veelte van Hoenderen.

De rariteyten zijn Meer-catjens / van 2. ende drie-derleye fatsoen / oock Papegaeyen, en Perquiten. Dit is de Grein-Cust, en duert tot de Caep S. Clement.

Van *Signorebo*, *Queeck-queeck*, *Mina*, ofte de *Gout-Cust*.

DE Cust van Cabo de S. Clement tot 6. ofte 7. mylen beoosten Cabo das Palmas, werdt ghenaemt Signorebo, al waer bysonders gheen handelinghe en valt : en van de 7. mylen beoosten Cabo das Palmas, begint een Cust / al waer de Negros een seltsame sprake hebben / en schijnt datse anders niet als queeck, queeck, en spreken / en wat oostelijcker langhs die Cust / gaet haer sprake min noch meer / al ofte men de Ravenen hoorde roepen.

Wanneer yemant / op dese Cust met eenigh Jacht ofte Sloepe quame / in eenighe Riviere / sult weten

dat

dat het daer in't landt / gheheel onghesont is / voor onse natie/voornemelijck de Cust van Axem, en veel Negros, die op die Cust noch wilt en mensch-eters zijn: waerom oock op die Cust/niet soo seker en is/ om in de Rivieren te gaen handelen / als buyten in zee/met de Schepen langhs de Cust/ende de Negros zijn oock ghewent / met haer Canoan, de Schepen op de Cust aen-boort te comen. Dese Cust werdt by ons zee-vaerders ghenaemt Queeck, queeck, en ontrent 30. mylen lanck / tot een plaetse genaemt As sete Aldeas, al waer de Queeck, queeck-Cust zijn eynde heeft. Van die Sete Aldeas tot Rio de Sueyro is 'tlandt ghenaemt Alares. Vyt Rio de Sueyro comen veel Negros, met Canoans naer zee om te gaen Visschen / ende als sy u salueren / gaet alleens als de Ravenen roepen. Langhs dese gheheele Custen / Queeck, queeck ende Alares, is in't sonder gheen Coopmanschap/ als Olyfants-Tanden: maer van Rio de Sueyro oost-waert / valt beneffens de Olyfants-Tanden noch Gout. Op de Cust van Axem, die haer begin heeft met Rio de Sueyro oost-waert / acht mylen beoosten Rio de Sueyro, hebben de Portugijsen (in den tijdt als Don Manoel Coninck van Portugael regeerde) daer een Casteel ghebout / 'tgheene heden daer noch staet/en is ghenaemt Castello de Axem, al waer veel Gout valt / dat sy verhandelen voor Yser / Slesigher-Lijwaet / ghebranden ende Spaenschen Wijn / Geel/ Root / ende Blaeuw-Laken / veel sorteringhe van glase cralen/Cola, witte Reusel/ Loock/ Tin/ en eenighe sorteringhe van Neurenborgherye. Dese Cust Axem, wert in sommighe Caerten Sayana ghenaemt: het volck is daer seer wilt.

Vier mylen van Cabo de tres puntas, ooſt-waert langhs de Cuſt/begint de handelinghe van't Gout/ en daer valles oock ghheheel veel / en 6. mylen weeghs ghheduerende: van de voornoemde plaets af ooſt-waert / naer de Mina toe / valt ordinaris meer Goudt / als erghens de ghegeele Gout-Cuſt langhs / die 60. mylen lanck is: hebbende haer beghin / met Rio de Sueyro in't weſten / en eyndight aen den Bergh Beriqui, daer de Cadò das Redas is/ 18. mylen beooſten Cabo Corſo in't ooſten: men ſal wel de Cabo das Redas ghepaſſeert zijnde / ſoo hier en daer wat Goudt vinden / maer niet te bedieden.

De handelinghe / al waer ons Neerlanders Negocieren, is vier mylen beooſten Cabo Corſo, tot Cab. das Redas, ofte ſoo die mede werdt ghenaemt Monte de Beriqui, weſende 14. ofte 15. mylen Cuſte: en daer de Schepen meeſt ligghen / is te Accra: alſoo dat het maer het vierde part van de Cuſt is/daer het Goudt valt/dat onſe Neerlantſche Schepen/ in Guinea halen/ ghelijck als Accra, Rio d'Angre ende Bengo.

In de ander drie vierde parten/ hebben de Portugijſen voor deſen groote Negocie, ende ſterck ghebiet ghehadt: maer is nu teghenwoordigh ſeer verloopen: ſy zijn noch ſoo op het Caſteel S. Iorge, dat oock de Mina ghenaemt werdt / en op't Caſteel Axem, dat oock Sayana werdt ghenaemt / maer is haer authoriteyt ſeer verckleent/ ende haer macht ſeer ghebrocken.

Deſe Gout-Cuſt, al waer onſe natie Negocieert, is ſoo bedorven / dat niemandt wijs ghenoech is/ wat voor Coopmanſchap hy daer brenghen ſal / die wel-

wel beghjeert ſullen weſen. Jae het iſſer ſoo bedoy-
ven / dat de Negros met de waerdye van 5. gulden
Gout / aen 10. ofte 12. Schepen ſullen varen / al eer
datſe coopen ſullen / en doen over al / waerſe aen boort
comen / ſchier 't ghjeheel Schip 'tonderſte boven ha-
len. 't Lijwaet is de voornaemſte Coopmanſchap /
daer meeſt af werdt ghegeten.

De Portugijſen pleghen de Negros, in anderen
ſtijl te houden / en haer goederen van meerder weer-
den / jae hielden de Negros in ſulcken ſubjectie / dat
gheen Negro (ofte ſoo wyſe noemen / Swerten)
't herte en ſoude ghehadt hebben / alſſe maer 1000.
gulden aen Goudt en hadden ghehadt / om aen't
Caſteel te cloppen / ofte te roepen / maer moſten ten
minſten 3000. gulden aen Goudt by haer hebben /
en dan noch en wiſten de Portugijſen qualijck / ofte
ſy het Caſteel om ſoo weynich wilden op doen / en
daer beneven hielden de Negros in ſulcken dwanck /
dat gheen Negro het herte en ſoude ghehadt heb-
ben / om eens te denken / 't laet ſtaen datſe het ghe-
daen ſouden hebben / om bevoorſten Cabo Corſo te
comen / aen eenigh vreemt Schip / als Duytſche,
Engelſche, ofte Françoiſche natie / ofte wierden ter-
ſtont den cop af-ghehouwen / ende het hooft op de
muren van't Caſteel gheſtelt: maer heden ten da-
ghe iſt ſoo verre ghecomen / dat als de Portugijſen,
die op't Caſteel S. Iorge woonen / maer eenen
Negro ſien comen / al en hadde hy maer vijf gulden
aen Goudt / ſullen terſtont het Caſteel voor hem
open doen: want de Negros ſoo wel die / die ontrent
de Mina woonen / als van andere plaetſe / met haer
Canoan, als Duytſche, ende andere Schepen aen
boort comen.

Soo dat / wat aen-gaet de Mina, de Portugijſen 't ſelve ſoo lief mochten quiteren / als langher te houden. Ick hebbe verſcheyden repſen Portugijſen hooren ſeggen / als dat de Couinck van Spaeingien, daer niet langher naer en begheert te ſien : al hoe wel nochtans de Portugijſen, die daer op woonen / 't ſelve garen ſaghen dat den Couinck daer eens / een Armade van Schepen ſonde / om de Duytſchen van de Cuſt te jaghen. Dan ick gheloove (al iſt ſchoon dat den Spaeingiaert ſeght : een *Spaeingiaert* beſtaet te weſen, voor 2. *Italianen*, 3. *Françoiſen*, ende 4. *Duytſchen*) dat nochtans de Portugijſen, liever comen onder de Negros, daer wat te grabbelen is / als onder de Duytſchen daer wat te krabbelen is / 't can oock weſen / dat het om ſulcke / ofte dierghelijcke ſake / wert dat nae-ghelaten.

De Negros van de weſt-Gout-Cuſt zijn groote Viſſchers / ſoo plachten oock die van de ooſt-Gout-Cuſt te zijn / al waer onſe Schepen handelen / maer nu zijn daer veel Viſſchers / Coop-lieden ende maer-kelaers geworden / en doen veel voor-coop / aen die / die upt het landt met Gout comen / en vercoopen't dan weder aen de Schepen : want men daer dickmael (naer dat ſe eenen ſlechten bloedt voor hebben / die ſoo eens van zijn leven / upt 't landt / aen de zee-cant comt) de gheheele helft op : ſoo dat daer Negros zijn / die eertijts niet en hadden / ende nu door ſulcke middelen / een ende twee hondert ponit Gouts rijcke zijn.

Het is op de Gout-Cuſt ghelijck aen Cabo Verde, ende en-couter niet een Oxhooft vuyl water halen / ofte men moet het noch ſoo dier betalen / als 't Bier in Neerlandt ſoude coſten : jae de Negros zijn't gheven

soo ghewent / dat wanneerse aen eenigh Schip comen / en niet eenen goeden dach en crijghen / van 3. ofte 4. vamen Linnen / daer niet meer aen boort en souden willen comen: en hoe yemandt meer gheeft / hoe dat de Negros beter vrient sullen wesen / want sy varender wel by: 't sy voorts wat het soude moghen wesen / hoe cleyne dinghen het sy / jae selve de steen / die 't Schips-volck met grooten arbeyt moeten breken tot ballast / konnen die niet crijgen sonder Dassie te gheven / want 't schijnt dat de Negros 'tgheven soo ghewent zijn / dat de cleyne kinderen van 2. ofte 3. jaren / de Duytschen al Dassie achter-aen weten te roepen. Beesten / Hoenders / Fruyt / en Wijn de Palm, het isser al om dierste.

Dassie is soo veel als gifte.

De Negros van Accra, zijn vyant met de Portugijsen: en soo wanneer een Negro van de Mina 'thooft van eenen Negro van Accra, op 't Casteel van S. Iorge brenght: soo gheven de Portugijsen daer 7. gulden aen Gout voor.

t'Negros gheslachte van de gheheele Gout-Cust, is wonder different / en hebben by cans alle 5. ofte 6. mylen een ander maniere van leven / den eenen vercoopt zijn eyghen gheslachte / wanneer de minste actie daer op weten / andere sullen haer eygen gheslacht om den hals brenghen door Fenijn: de derde sal zijn eyghen vriendt onthoofden / en wesen daer Scherp-rechter van / sommighe cappense de kop met een Bijle af / ende sommighe snijdense met een mes 'thooft af.

Elck Man mach soo veel Wijven trouwen / als hy can betalen / ende elcke Vrouwe connen sy coopen voor een Osse / ofte Koe / diese aen de vrienden van de Vrouwe ten besten gheven / op sommighe plaetsen

koocken

koocken ſy die beeſt/ 't ſy koe ofte Oſſe/met vuylicheydt en al / ſtrooyen ſlechts 't vel daer af / en eick ſnijt een hacht daer af met vis en al / en gaen daer mede te viere / ende is ghelijck ofte het met groen wermoes ghecoockt ware/ en eten daer af met ſmake / dat een luſt heeft: van danſſen/ ſpringhen/ roepen/ſchreuwen/ en iſſer ghеen ghebreck: haer huyſhens zijnder veel / ghelijck aen Cabo Verde. Op loopender veele heel naeckt / ſonder die op de zeecant wooнen/ daer Schepen comen.

De Vrouwen maken daer een wonder ghеſchal/ ſoo wanneer haer de man is ghеſtorven : ende dat de eerſte ghetroude is ghеweeſt/ gaet voor uyt/ om de man te gaen beweenen/ſit erghens op een plaetſe neder / ende weent ſonder ghelupt te ghеven / dat haer de tranen langhs de wanghen rollen / ghelijck erten : benevens die eerſte ghetroude / comen noch andere getroude/om d'eerſt getroude te vertroоſten/ en cloppen vaſt met de handt op haer rugghe / en ten langhen leſten meer uyt haer maken / als die/ dieſe vertroоſten ſouden:dan ſoo comen daer andere/ die van de naeſte vrienden zijn / om de troоſtersſen te vertroоſten/ en werden mede ten langhen leſten/ ſoo ſeere roepende/ als de voorgaende / ſoo dat ſomtijts/ 80. jae 100. Vrouwen alſoo by malcanderen verſamelen / en eick maeckt om 't grooſte uyt haer / ſoo dat dickmael ſulcken ghеraes van die Wijven wordt ghemaeckt / dat men met een can ghеhoоren : en dit duert ſoo 5. ofte 6. daghen lanck / dat de man begraven is ghеweeſt.

Naer de treur-daghen/ſoo verrieren haer de Wijven weder met ringhen ende ghеſtrickte cleetjens dieſe om de heupen binden.

De

De Mannen vercieren haer oock met ringhen aen de handen / ende eenen Olyfants-steert / diese aen de handt-vatsel vlechten / met Blaeuw / Geel / ende Root Laken / maken 'thayr van dien steert nat met Olye / en vrijven 'tweder met een lap schoone af / dan blinckt dien steert / en is soo swert als git: die hanghen sy om den hals / met een sijde snoertjen / en wissen de vlieghen daer mede van 't lijf. In de Serra Lioa vallen veel steerten: ende is een sekere Coopmanschap / altijts begheert op de Gout-Cust een steert die gaef is / en die 'thayr een elle lanck is / is waerdigh op de Goudt-Cust 60. gulden.

Van de Cust *Momo*, ende *Arda*.

VAn Cabo das Redas al waer de Gout-Cust eyndighet / aen 't oosten / daer beghint de Cust van Momo. Het volck van dat landt is boos en quaet / en zijn veel visschers: ende dese Cust van Momo geduert tot Cabo de S. Paulo: alwaer de Cust van Arda zijn begin neemt. In dit landtschap van Arda, is gheleghen de Riviere van Lagoa: al waer veel Olyfants-Tanden vallen: 10. mylen de Riviere op / aen een plaetse ghenaemt Iabum: die verhandelt werden voor Slesigher Lijwaet / ghebranden Wijn / Blaeuw / Geel / ende Root Laken / Naemsyser / veel sorteringe van cralen / veel Neurenburgerye bylen en messen / copre / ende tinne arm ringen.

In dese Riviere Lagoa en can men niet comen / als met cleyne Schepen van 20. of 25. lasten. De Negros van dese Riviere / zijn den Duyvel heel onderdanigh: eñ ontsiē hem / gaen altijt by hem te rade watse doen / ofte laten sullen: en wanneer sy hem yets hebbē geoffert / dansse en springen / op 't spel van een

instrument / dat men met stil weder / een myle ofte ander-half can hooren / ende maken't van't eynde eens hollen Booms / 2. ofte 3. voeten lanck / ende hollent van binnen over al rontom uyt / ghelijck een fluyte / maer is wel soo dick / als een man in zijn middel / en aen beyde eynden stoppent weder dicht toe / met bomen diese daer in maken / ende boven op is een lanck gat / van een voet lanck / ende een duym wijt / daer slaense (soo het teghen der aerde light) met twee stocken op / ghelijck offe trommelden: en weten dat hout met het gat / soo te legghen / op de lucht / hoe weynich die oock sy / dat daer een ghelupt van comt als boven. Dese Negros zijn altijts s'nachts doende / en teghen den dagh slapen: soo oock meest op alle de Guineesche Cust / sullen de Negros, tot over den middernacht in roeren wesen / en teghens den dach gaen slapen / tot dat de Sonne ter deghen op is: ten ware oock / sy sulcx niet en dede / k'meene te veel plaetsen / 'tlandt ledigh en sonder menschen souden wesen: want gheen dinghen op die onghesonde landen / quader en is / als s'morghens in't rijsen / en s'middaeghs in't heetste van de Sonne onder den blooten hemel te gaen / staen / sitten / ofte ligghen. 'tIs veel een al ghemeyn ghebruyck onder 'tzee-varende volck / datse s'morghens met 'tlijmeren van den daghe-raet al in't labeuren zijn: jae dickmael / een ure ofte twee nae midder-nacht / datse elckanderen uyt roepen: ende voorts den gheheelen dach / loopen ledigh en niet doende: maer dat onder ons Neerlanders dese consideratie ware / ende datse in stede van s'morghens soo vroech in de weer te zijn / dat selve t'savonts deden / en s'morghens / als oock s'middaeghs onder haer tente / over-loop / verdeck /

ofte

ofte koe-brugghe bleven / souden van veel sieckten en qualen ghepreserveert wesen/daer anders de selve onderworpen zijn.

Op dese Custen Momo ende Arda is veel fruyt: wacht u van't selfde veel te eten / ende daer dan terstont water op te drincken: waer door veel tijts den loop comt/oock somtijts 'troo melisoen/ ende werdt ten lesten innocent / ghelijck als een kint van een jaer: en soo u 'tmorghen-fenijn / aen de herssenen slaet / sult wesen ghelijck rasende uyt-sinnigh / en altijts over boort willen springhen. 'tIs om te verwonderen/als men alle die differente qualen / die op die Custen voort comen / sal aen-sien: waer toe wy sommighe tot een verwonderinghe / sullen verhalen.

Daer zijn dan diversche rasernyen: den eenen wil altijt spelen / ende alsse 'tspel in de handt crijghen/ werpent over boort; andere die altijts te wercke willen gaen/andere die over boort willen springhen; andere die altijts haer cleederen willen packen / om t'huys te gaen; andere die soo uyt-sinnigh zijn / dat mense qualijck vast ghenoech en can binden; andere die anders niet en doen/als lacchen/en schijnt al offe niet en letteden; andere die altijts willen schieten/ ofte het cruyt in brandt steken; andere weder die zijn in't aen-ghesighte/ghelijck met vyer ontsteken/ de sulcke en leven oock niet langhe / maer zijn in een ofte twee daghen doodt; andere zijn lam / ghelijck oft gheraeckthept ware; andere/die den eenen dach/ in't eene lidt / ende den anderen dach / in't ander lidt lam zijn; andere die vol seeren comen; andere die haer thayr altemael uyt-valt: en hondert-derleye qualen meer/ die men al op die Custen is onderworpen.

Van Rio Lagoa, tot Rio Fermoſo werdt weynigh / ofte gheen handelinghe ghedaen. Rio Fermoſo is de Riviere van Benyn, en daer vallen veel Olyfants-Tanden / ſwert ende witte Peper. Deſe Stadt van Benyn is een myle lanck / rontom beſloten met pallaſaten: de fondamenten van de huyſen zijn van leem / en boven op de cappen bedeckt met loof / ſoo Palmijt als andere bladeren. Dit Coninckrijcke van Benyn is 18. mylen breedt / ende 40. mylen lanck: de Cooplieden die men hier moet brenghen / om Tanden ende Peper te handelen / zijn coper ende tinne arm ringhen / ghewanden ende Spaenſchen Wijn / ſoeteringhe van cralen / Sleſiger Lijwaet / Root / Geel / ende Blaeuw Hertſaey. Op deſe Riviere woonen 3. Coninghen: waer van eenen de voornaemſte is / ende woont heel diepe in't landt / de Riviere op: ende de Negros noemen dien Coninck Agare, en is een heel machtigh Coninck / ende werdt van de Negros ghehouden ende gheeſtimeert / ghelijck den Paus onder de Romeynen: maer tuſſchen den Coninck van Benyn, ende dien Coninck Agare, woont noch een ander Coninck / ghenoemt Mioſaco, het gheene oock eenen machtighen Conincke is / ende hout hem partye teghen den Coninck van Benyn ende Agare, ende Oorloghen altijts teghen malcanderen / het Manne-volck / waer ſy gaen / ofte ſtaen / zijn altijt met het gheweer behanghen / ghelijck S. Iacob met de ſchelpen / en hebben den Coker met Pijlen hanghen op de rugghe / ende den Boogh op de ſchouder / een bloot / ende breet mes tuſſchen den handt om haer heupen ſtekende / een Haſe-gaeye in de eene handt / ende een mes ghelijck een Poocke / in de ander handt. Niemant wie-

Wie daer van enſe natie mocht comen / en weſe te nieuwſ-gierigh / om de punten van hare Pijlen aen te taſten / want ſy beſtrijckenſe alle met een vergiftigh fenijn.

Deſe Negros pickeren hare lijf wonder vol ſtricken / ſoo op de wanghen / ſchoer-blaren / boeſem / heupen buyck ende dyen / ook op de armen / ende beenen: en voornemelijck 't vrou-volck: ende doen dat met een cleyn meſſken / ſommighe doen dat ook wel met hare groote meſſen: en wanneer ſy het ghe ſneden hebben / ſoo wrijven daer 't ſap van eenigh groen cruyt / waer van die kerf kens / met ſoomen weder heelen / de ſommighe ſoo dick als een ſtroo: het manne-volck ſnijden haer ſelven / datſe ſoomen op het lijf crijghen / ghelijck de dickte van een vingher / ſy houden haer altijts beſigh / om wel gheoeffent te blijven tot den Oorloghe / en waer datſe t'ſamen vrolijck zijn / t'ſpringhen / ofte dyncken / altijts ſullen teghen malcanderen ſchermutſeren / ſpringhen / hucken / bucken / loopen ginds en weder / alleens ghelijck ofte ſy al teghen haer vyandt doende waren: men ſoude eenen gheheelen dagh / daer op ſtaen ſien / ſonder eens te verdelen / ſoo knoddigh alſt in zijn werck gaet: het is een volck ſoo radt als Meer-catten / en loopen meeſt al naeckt / een lapken voor hare ſchamelheydt ende anders niet.

Deſe Swerten / in de Riviere van Benyn, houden veel van hare Coninghen / meer als eenighe Swerten op de heele Guineeſche Cuſt: voornemelijck Agare, werdt vele ghehouden van den Coninck Agare.

Hondert mylen op / in dese Riviere de Benyn; (ofte soo sy oock ghenoemt werdt Rio Fermose) zijn overvloedigh veel Olyfants-Tanden / en swerte Peper. De Negros die daer in't gheberghte woonen / cleeden haer met bast van blaeyen / en hebben een gat in de kinne / daerse een Civet-cats-tant in steken / en leven veel by Olyfants vleesch / Hoenders ende Meer-catten.

Van de Cust *Soere.*

VAn dese Riviere Fermose, oost-waert / werden de Negros langher hoe wilder / en booser. In de Riviere dos forcados, is goede handelinghe van Olyfants-Tanden / Peper / Emas-vellen / Cattoene cleetjens / Olye de Palm, ende een substancie van steen / ghelijck Blaeuwe cralen / en is ghenaemt Coril, dat te veel plaetsen op de Gout-Cust teghen 't Goudt werdt op gheweghen. De Coopmanschappen / die men daer moet brenghen / om te verhandelen / zijn tinne / arm ende been-ringhen / ghebranden-wijn / copre beckens / bellen / ende vyerslagen yser. In dese Riviere zijn noch veel menschsteters / daeromme sal een handelaer / die daer comt / wel voor hem sien / ende en gheven de Negros niet veel gheloove / noch en vertrouwe die oock niet.

De Negros, van dese Riviere / das Forcados, maken huyskens over sekere aert-hoopen / van Byen ghemaeckt / seer constigh ghewrocht / doorluchtigh / vol huyskens / ghelijck een sponcie / van een ende a. voeten hooghe: ende daer gaen sy haer Fetisie (soo noemen sy den Duyvel) om raet vraghen / ende oock als haer een vrient sieck is / ofte hy oock van

die

die sieckte sterven sal / ofte niet. De doode lichamen van dese Negros werden tot asschen verbrandt. Dit Coninckrijck van Rio dos Forcados werdt genaemt Soere: de handelinghe gheschiet boven in de Riviere / voor een stede ghenaemt Iambun: ende is ghewel-digh vol volck / en 'tmerendeel mensch-eeters: al daer beginnense haer tanden scherp te vijlen / ghe-lijckse in de bocht van Fernan de po, ende op de Cust van Angola doen. Het landt beoosten de Riviere dos Forcados, is al ghebroken landt: soo dat daer gheen handelinghe op die Custe en gheschiet / de Cust en is oock daer niet bequaem om te handelen. De Negros die daer woonen behelpen haer al met Visschen: ende den Visch is daer soo overvloedigh / meest alle die gheheele Cust langhs / dat het water daer graeuw van is / soo dat wie op dese Cust comt met den hoeck soo veel Visch can vanghen / als hy begheert / den gront is sachte ende vlack.

Van Rio dos Forcados tot Rio Reael toe / die gheheele Cust langhs / en gheschiet gheen handelinghe / de redenen zijn veel / door dien dat de Cust soo vlack ende ghebroken is / waer door light ('tsy Schip ofte Jacht) ghepericliteert soude werden / en al waert schoon / dat de menschen haer wisten te salveren / aen 'tlandt voor't verdrincken / soo sullen die Negros (die op die Cust woonen) haer doodt slaen / ende op eten / want haecken naer mensche vleesch / ghelijck eenen Visch naer 'twater.

In de Riviere Reael, is uytnemende veel vervarssinghe van fruyt: ende oock van alle vivres / alleen broodt en is daer niet / maer voorts van Ossen / Koeyen / Schapen / Bocken / Geyten / ende Hoenders by menighte. De Portugijsen connen hier al-

temet

temet Negros handelen/ aen een ſtede die/ die Negros welcke aen de mont van de Riviere wonen/ ghebout hebbē/ en is ontrent van 2000. huyſkēs/ eñ daer maken de Negros veel Sout: en andere Negros van boven uyt de Riviere/ comen daer af/ met groote Canoan, uyt een hout ghemaeckt/ daer 100. Negros in connen ſtaen ſtrijden/ en brenghen alle dinghen van boven/ Oſſen/ Koepen/ Schapen/ Bocken/ Hoenders/ en fruyt in alle overvloet: brenghen oock ghevanghenen/ om aen de Portugijſen voor ſlaven te verkoopen: dieſe in't vechten van haer vyanden crijghen. Deſe Negros zijn ſeer ſtout/ ende in allen weeldighi/ en wanneer daer gheen Portugijſen en zijn/ om de ghevanghenen van haer te coopen (dieſe voor cop̃e/ arm ende been ringhen handelen/ en crijghen voor 8. ofte 9. ringhen een ſterck man) ſoo verhandelen die Negros die van boven uyt de Riviere comen/ hare ghevanghenen voor Sout aen die Negros van't voornoemde Dorp/ die/ die ghevanghen Negros in de Sout pannen doen werchen. Alle de Negros van die Reviere zijn mannen ghelijck Boomen/ en meſten haer ghelijck de Verckens/ doen den gheheelen dach niet als eten/ en ghewennen haer ſoo het eten/ dat wanneer ſe gheenen luſt daer toe en hebben/ ſoo eten een ſeker fruyt/ 'tgheen op't velt waſt/ dat bollekens zijn/ de groote van een ocker-noot/ en van binnen zijn ſponciachtigh welck (ghelijck de kappers) gheeten/ appetijt maken.

Sy hebben een uptermate groote ſtemme/ het lijf hanght haer vol gheweer/ onder allen hebben een ſchuit van hout ghemaeckt/ ſoo licht als een vere/ ende met gheen gheweer/ en can men daer door cappen ofte ſteken.

Op

Op deſe hare Schilden / malen met verwe / ter eeren haer Fetiſe, den Duyvel een figuere / en elck die om 't leelijckſte af maelt / als een lanck backhuys / met twee hoornen; andere een wreeſſelijck dinck vol hoornen; andere een figuere met een ſteert en claeuwen; andere vier ofte vijf roode ſtriepen; andere weder vier ofte vijf halve ronden / met de punten naer malcanderen / waer mede al een dinghen / dat is den Duyvel meenen: en boven al dat ſe van alles ghenoech te eten hebben / ſoo eten noch malcanderen / van die in 't ſtrijden doodt blijven.

Het is om te verwonderen / hoe ſy haer Canoan van een ſulcken grooten Boom uyt-hollen / daer ſe nochtans / ghеen ofte weynigh ghereetſchap toe hebben / doch weten dat al met patientie / door het vyer te doene / en branden die ſoo langhe hol uyt / tot dat ſe over al / noch een handt breedt / dick zijn: dan cappen die voorts met cleyne bijltjens dat ghebrande af / en maken die Canoan ſoo net / dat te verwonderen is: en ſetten voor op de ſnupt van die Canoan, een leelijcke figuere / ſoo als men den quaden ſoude connen af malen: wanneer ſy met haer Canoan roeyen / ſtaen al over eynde / ende ſcheppen met haer Pongados, die ghelijck een ſchoppe zijn / ent' elcken alſſe ſcheppen / ſwinghen met hare Pongade in de lucht / dat het water ſtupt / ghelijck ofter een Walviſch bliese / en maken ſulcken ghetier met ſchreeuwen / dat met ſchijnt hondert / maer duyſent Negros in de Canoa te weſen / en ſtaen al moeder-naeckt en roepen / en blicken met hare tanden / dat een menſch van onſe natie / die noyt daer gheweeſt en ware / ſoude meenen al om den hals te wieſen.

Pongados dat zijn hare ſcheppen.

Van de bocht *Camaron*.

IN de bocht van Camaron, die ooch anders wordt genaemt Fernan do Po: voornemelijck/ op de noort-zijde/ zijn de menschen soo wilt/ dat men sigh op het landt/ niet en moet begheven: want het zijn al mensch-eters/ en etenhare eyghene vrienden op/ alsse sterven: waer van nochtans op andere plaetsen/ onder de Negros wordt onderscheyt ghemaeckt. Maer op dese Cust is noch een plaetse/ waer van de inwoonderen Chaquine ghenaemt werden/ ende de Cust Chaquin die laten haer noch ghesegghen/ en doen handelinghe: het gheene daer valt te handelen/ is Olyfants-Tanden/ ende Grein: die handelinghe gheschiet/ vier mylen binnen de Caep/ aen een plaetse ghenaemt Botas, ende die Negros en begeeren anders niet/ als gegooten arm ende been-ringhen.

De Negros van dese Custen Oorloghen al teghen malcanderen: daeromme niemant hem selven light vervoordert/ aen't landt te comen: want van d'een myle weeghs/ tot de andere/ ist vyandt: soo dat by naest/ elcke myle weeghs Oorloogh tegens den anderen voeren.

In dese bocht is de menichte van Visch/ van veel vreemde satsoenen. Wyt de Riviere Camaron, varen veel Negros om te gaen Visschen: met haer ghewoer/ dat altijts met hun in de Canoan is.

Van

Van witte menschen, die midden onder de swerten woonen, ende altijdt Oorloghen teghens de *Negros*

NAer dat ick van diversche Negros hebbe connen verstaen / soo soude ontrent de 150. mylen n. ten o. ofte n. n. o. van dese Riviere de Camaron in't landt / een gheslachte van volckeren woonen / die ter contrarie / ghelijck als de Negros swert / spier wit zijn: ick hebbe selve van die witte menschen ghesien / ende zijn soo wit als eenen gheseepten doeck / 'thayr op haer hooft is ghelijck fijne witte wolle / al ghecrolt in een / ende de win-braeuwen ghelijck wit vlasch. Sy voeren een stercke Oorloghe teghens de Negros / die haer by woonen / ende zijn soo sterck van volcke (soo als de Negros selve segghen) dat sy hare volmaecktheyt hadden / ghelijck een ander mensche / souden alle de Negros ontrent haer gheseten / verslaen / ende over-winnen: want het ghesighte en is haer niet als andere menschen / maer gaen al pijnck-ooghende / ende en connen (als de Sonne op zijn principael schijnt) niet veel sien / maer soo wanneer de Sonne is in't ondergaen / des avonts / ende s'morghens in't op staen / connen wel sien / maer beter met de volle Mane / in der nacht: als dan gaen te velde / op hare vyanden / dan moeten oock de Negros voor haer vluchten: maer wanneer den dach weder aen comt / soo leveren de Negros haer strijdt / die dan oock haer meester werden / maer en connen geen / ofte weynigh van die witte levendigh crijghen / maer vechten haer selven doodt / en wanneerse noch eenighe crijghen / soo

en connen de Portugijsen daer gheen slaven (ghelijckse van de Swerten) maken / maer moeten die vryheyt gheven / ende onbedwonghen houden / ofte sterven / terstont / van hert rouwe.

Op de Cust van de Riviere de Camaron af / tot Cabo lopo Gonsalves, langhs heenen / en valt anders gheen Coopmanschap / als Olyfants-Tanden / steerten / cleetjens / en sommighe Emas-vellen. De goederen om daer te handelen / zijn veel sorteringhe van cralen / ghebranden wijn / Naems-yser / veel Neurenburgherye / copre beckens / arm ende been-ringhen / van coper / ghegooten / en oock ghesmede.

Van't Eylandt *Fernan do Po.*

DAer light een groot Eylant / recht in de bocht / teghen over de Riviere Camaron, dat genaemt werdt / Ilha de Fernon do Po: alsoo het de eerste mael ghevonden is / van een Portugijs Edelman / (in den tijdt als Coninck Alfonso, de V. van Portugael regeerde) ghenaemt Fernan do Po. Dit Eylandt is seer bewoont van de Negros: ende daer groeyt oock veel suycker riet op / en is een seer hoogh Eylandt. De Negros die daer op woonen / gheneeren haer veel met Visschen / en zijn soo grof ende vet / datse poffen van vettigheydt: op dit Eylandt en is in't sonder / voor onse natie gheen proffijt.

De Negros van gheheel dese Cust / zijn meest alleens wilt ende woest: ende daer zijn drie voornaemste Rivieren / daer men can handelen: dat is / Rio de S. Bento, Rio de S. Iuan; ofte soo sy oock anders

ders ghenaemt werdt/Rio d'Angra, ende Rio de Gabon : de Riviere van S. Iuan light recht onder de Linie, ooſt ende weſt / met het Eylandt van S. Tome.

Ons volck in deſe Rivieren handelende / en moeten niet beſchreumt weſen/ om een Negro, met 'tepunde van een Touwe/ op de Ribben te ſlaen / dat haer de hupt / een vingher dicke op loopt : ſult noch quaet ghenoech hebben / van verſekert te weſen : want ſoo ghy de Negros laet ghewerden / voornemelijck / onder het Eylandt Coriſco, ſullen u Jacht (ofte waer mede ghy daer ſult comen) vol loopen met Negros: ende wanneer ſy haer ſlach ſchoon ſien / u al t'ſamen den hals af ſnijden/ ende trecken onder malcanderen / elck om 'tlanghſt eynde / van de goederen / die ghy ſout moghen in hebben / en ſlijten de Schepen om't pſer.

De Negros zijn daer ſoo onbeſchaemt / dat al iſt dat men haer dreyght / met eenigh ghewecr / te ſteken/ ofte houwen/ ſtaen daerom en lachen/ en houden daer met de ſpot : zijn oock altijts voende/ met haer handen in de Steen-ſtuchen / om de ſackens met het ſcherp / daer af te trecken/ maer men canſe anders nerghens / beter mede dwinghen / als ick hier voozen gheſeghd hebbe.

Op deſe Cuſt iſ ſoo overvloedigh veel ſrupt / ende Hoenders / dat het upt munt / by alle andere voor-gaende plaetſen / men ſoude/ in dien men wilde / de Schepen met ſrupt connen laden.

Alle de Negros van deſe Cuſt / zijn ſeer ghenoeghen tot den Oorloghe / ende altijts voende

met vechten: ook soo wanneer daer eenighe Duytsche, Engelsche, ofte Françoische Schepen comen/ houden terstont raet/ om ('t sy Schip/ Jacht/ ofte Sloep) af te loopen: leggen ook alle lagen/ om tot 't selfde te moghen comen: sy zijn noch meest al t'samen mensch-eters/ gheheel weetgrich/ ende en weten qualijck van dertelheydt wat se doen willen: loopen gheheele daghen lanck leedigh/ met het spel in de handt/ al singhende/ hebben een booghsken ghespannen/ met een pese van bast van Boomen/ ende een dun rijsken in de handt/ daer mede sy op die pese van dat booghsken cloppen/ settende 't selve aen de mont/ dat het voorschreven peesken de Tanden raeckt/ en is dan by haer alleens een gespel/ ghelijck de yser Trompen: hebben ook noch een ander instrument/ herpsghewijse ghemaeckt/ op een halve Calbasse, de welcke van binnen hol is/ ende boven op 't ronde maken twee gaten/ en daer steken twee stocken in/ muchsghewijse/ ontrent een half voet lanck/ ende dwars over/ van 't een stockken/ tot aen het ander/ spannen sy snaren/ op ende neder/ ende is de weer-gade van een Herpe. Dusdanighe instrument vint men meest onder alle de swerten/ en spelen daer op met de vingheren/ even ghelijck op de Herpe gheslaghen wordt.

De Negros van dese Cust wijlen hare Tanden soo scherp als elssens/ en verthoont seer yselijck/ wanneer sy lacchen/ of grinsen: daer beneven hebben een breede platte neuse/ met seer wijde neus-gaten/ ende een groot gat in de kinne/ daerse Tanden (van alsulck ghedierte alsse weten te vanghen) in steken/ die de sommighe een half voet lanck zijn/ en dan noch een bandeken rontom haer hooft/ dat mede vol tan-

den

den haught: en 't hayr/ al ghevlecht/ ghelijck hoorntjens op't hooft: soo datse meer 'tconterfeytsel van den quaden / als van een mensche ghelijcken. Dit volck offert den Duyvel/en bidden de nieuwe Mane/ maken s'nachts een groot ghetier / voornemelijck/ wanneerse sullen offeren / als dan soo staet een mensch zijn hayr te berghen van't ghehuyl van de honden.

Ick heb 'tselve/soo wy des nachts/ met den boot aen't landt laghen / ghehoort: de Negros danssen/ springhen den gheheelen nacht lanck / en teghens den dagh/ zijnse stil / en slapen altemael / tot dat de Sonne/ een ure/ ofte twee/ is op gheweest.

Van raritepts halven / zijnder soo 3. ofte 4. diversche satsoenen van Meer-catjens: Papegaeyen/ ende Perquiten, ooch fraeye cleetjens van alderhande coleuren/ ghemaeckt van bast van Boomen / soo fijn/al oft sijde ware.

Aen de Cabo lopo Gonsalves, daer en woonen gheen menschen: maer de Negros, die daer altemet comen/ zijn uyt het lant/ die teghen dat haer dunckt/ daer eenighe Schepen te wesen / daer op de zee comen.

Soo pemant aen dese Caep comt / als daer Negros zijn / moet haer de handen vollen / met soo een weynigh out/ofte nieuw Lijwaet/wat brandewijn/ en wat snuysteringhe van cralen etc.

Dit moet ghy doen / ofte sult van u volck verliesen/die de Negros, alsse aen landt comen/ doot sullen slaen.

Van *Pynda, Congo*, ende *Loanda*.

DE op de Cuſten / bezuyden Cabo de lopo Gonſalves te handelen / ſoo weet als dat tot veel plaetſen de Portugijſen oock comen: als te Bengo, Dando, Ambres, Pynda, Congo, Loanda, ende in de bocht van Alvro Martins. Tot veel van deſe voornoemde plaetſen / wanneer ons Neerlanders, maer de Negros te vrienden hebben / ſoo en vermoghen de Portugijſen niets: ende onder de Negros voornemelijck / in't rijck van den Coninck van Pynda zijn de Duytſchen ſoo willecom / jae beter als de Portugijſen: maer den Coninck van Congo en is ſoo heel wel niet te vertrouwen / om dat hy in verbant / met den Coninck van Hiſpanien is / en voert Oorloghe teghens den Coninck van Pynda, Pykin, ende Miſſica, teghen alle deſe drie Coninghen / helpt den Coninck van Congo de Portugijſen Oorloogh voeren / ende al wat Negros de Coninck van Congo crijght van zijne partye / vercoopt aen de Portugijſen, in Loanda, al waer de Portugijſen een Stadt (ghenaemt S. Paulo) hebben ligghen / al waer oock alle de voornaemſte Negotie van de Portugijſen, in Angola werdt ghedreven.

Den Coninck van Congo, heeft langhe teghen de Portugijſen gheoorlooght / ende menighen ghebannen Portugijs uyt Portugael, om't leven ghebracht: want alle moet willighe ſchelmen / dieven / doot-ſlaghers, jae alſulcke / die men hier te lande levendigh met den vyere ſoude verbranden / werden te Liſboina, ghebannen naer Angola, in Loanda, op't Caſteel van Maſengama, dat de Portugijſen ghemaeckt hebben / in't landt van den Coninck van Congo, om teghens de Negros te Oorloghen / en hoe veel van de Portugijſen, nae't voornoemde Caſteel werden ghe-

ſonden /

sonden/gheene ofte heel weynigh weder comen / soo dat het qualijck te weten is / hoe menigh duysendt Portugijs, dat / dat Casteel Masengama al consumeert/van't onghesont wesen/ sonder die noch in den Oorloogh blijven.

Den Coninck van Congo, als hy noch vyandt met de Portugijsen was / heefter menighen om den hals ghebracht / ende de Portugijsen, gheen gheleghentheydt siende / om immer den Coninck van Congo te verwinnen/ heeft soo veel/ door de Papen/ te weghe ghebracht / datse een eeuwighe Paeys hebben ghemaeckt met den Coninck van Congo, die oock zijne af-Goden is af ghegaen / ende de Roomsche Religie aen ghenomen/ en sigh selven laten doopen/ ende soo een verbont ghemaeckt met den Coninck van Hispanien: en soo wanneer sy uyt gaen om te vechten / soo gaen de Portugijsen met de Negros t'samen/ende al wat Negros sy van hare partyen crijghen / vercoopen te S. Paulo, ende daer in't sonder anders gheen handelinghe en drijven als slaven coopen/ende vercoopen.

Langhs dese Custen van Cabo de lopo Gonsalves, tot bezuyden Loanda, vallen uytnemende schoone Olyfants-Tanden/ maer de Portugijsen soecken die soo seer niet/als wel Slaven: de Tanden en zijn oock met de Portugijsen soo goeden contant niet/ als wel Slaven. De Coopmanschappen die men op dese Custē moet hebben / om daer te handelen / zijn alles wat men bycans soude mogen bedencken: als taffeta/syde kousen/fluweel/witte twijn/ slesiger liwaet/blaeu/geel/groē/root laken/kamerijcx/gebrādē eñ Spaenschen wijn/copre beckens/ Naems-yser/ cralen/veel sorteringe van Neurenburgherye/Olye/

Meel/ Beschuyt; een Hollantsche Caes ghelt daer onder de Portugijsen, 18. ende 20. gulden.

Alle de costelijcxste waren/die men daer brenght/ sullen de Portugijsen wel coopen voor Tanden/ in die plaetsen/ al waer de Duytschen ende de Portugijsen, beyde vry zijn/ ghelijck te Pynda, ende Congo: daer woonen wel Portugijsen, maer en zijnder gheen meester/ en handelen daer veel Olyfants-Tanden/ diese weder aen onse Neerlantsche natie weder verhandelen.

Waerschouwe hier by/ een yeghelijck van onse natie/ dat sy haer der Portugijsen niet en vertrouwen: noch oock haer schoon semblant gheloof en gheven/ want u flatterende/ sullen onder-en-tusschen alle listen aen legghen/ om u te vermoorden/ en om't leven te brenghen/ oock Schip ende goet tot een roof nemen/ souden 'tselve in Congo met den ghemeenen Negro, light te weghe connen brenghen/ soo den Coninck en/ zijn Heeren daer niet teghen en waren.

De Portugijsen, vallen den Coninck van Congo oock seer moeyelijck/ om dat hy de Neerlanders, oock gheen vyant en verclaert. Ick hebbe diversche malen van de Portugijsen selve/ hooren verhalen/ als dat den Coninck van Congo openbaer uyt seght/ dat hy de Duytschen, soo lief/ ende liver in zijn landt siet/ als de Portugijsen: en soo de Portugijsen vyant zijn van de Duytschen, datse met haer Schepen/ diese soo wel en met gheschut versien hebben/ als de Duytschen, wanneerse in zee daer by comen/ aen tasten/ ende de selve sien te veroveren. Doch onder-en-tusschen den Coninck van Congo, is eenen Negro, ghelijck alle zijn ghemeente/ in heydensche wijse op ghevoedt/ placht den Duyvel te offeren/

menschen

menſchen te eten / ghelijck noch het merendeel van zijn volck (die diep in't landt woonen) doen / ende daer-en-teghen zijn de Portugijſen liſtigh / en doortrapt / die dapſent middelen connen verſieren / om den Coninck van Congo te verwecken / tot een vyandt van de Duytſche natien: als dan ſoo ſoudent de Portugijſen al om den hals brenghen / daer ſe meeſter af connen werden: daerommme ſal oock een yeghelijck altijts op zijn hoede weſen.

Oock waer dat ghy langhs deſe Cuſt / comende van Cabo lopo Gonſalves, erghens aen't landt comt met den boot / ſoo hebt altijts een / ofte twee ſteenſtucken / voor op ligghende / tot u defentie / ende erghens aen landt comende / met dat ghy op't landt treedt / ſoo maeckt teecken van vreede / ende ſlaet de Negros in de handt / laet oock u volck / die in de boot zijn / wel op haer ghewaer paſſen: alle die Negros zijn uytterma-ten ſeer bevreeſt van't ſchieten.

Beſchrijvinghe van de Cuſt Guinea, ende Angola.

Hoe men daer langhs in alle Rivieren, Havenen, ende Baeyen ſal ſeylen, alſoo men uyt *Neerlandt* is comende.

OM naer Cabo Verde te ſeylen / comende uyt Neerlandt, ſoo ſal men zijn cours ſtellen (ſoo haeſt den Canaal tuſſchen Enghelandt ende Vranckrijck ghepaſſeert is) naer de Eylanden van Canarien: en gaet z. z. w. ende z. w. ten z. ſoo ſult ghy recht op de voorſchreven Eylanden vervallen: ſoo ghy begheert / paſſerende tuſſchen Tanarife, ende de Palma, ofte Tanarife ende Gran Canaria door / naer d'Eylanden van Cabo Verde te ſeylen / die by ons de Soute Eylanden werden ghenaemt / ſoo gaet niet zuytlijcker als z. w. ten z. den windt hebt ghy / naer de zuyt ſeylende / tot uwen wille: en van de Sout Eylanden, can men Cabo Verde met den Monſon ghenoech beſeylen. De gelegenthept vande Sout Eylanden wert in dit boeck folio 260. beſchreven. Maer ſoo ghy recht door / naer Cabo Verde wilt ſeylen ſonder eenigh anders aen te loopen / ſoo ſeylt z. z. w. met weſtelijcker / om verſchil der lenghte wille: neemt oock goet acht op't varieren van't Compas / en loopt tuſſchen beyde twaſ-

ſe landt / ende de ooſtelijcxſte Eylanden dooꝛ : ſiet oock vooꝛ u van weghen een dꝛooghte (by my ghenaemt de Calveren dans) die tuſſchen d'Eylanden ende het vaſte landt light / 46. mylen van de Cuſt / s. ende w. met 7. Montes : ontrent deſe dꝛooghte ſpringht 't water rechts teghens malcanderen op. Vooꝛts van tuſſchen d'Eylanden / ghepaſſeert zijnde de vooꝛnoemde dꝛooghte / ſoo gaet recht naer de Caep toe. Men can oock / die wil / naer Cabo Blanco en van daer vooꝛts na Cabo Verde ſeylen : daer by comende / benooꝛden de Caep zijnde / vertoont met 2. ronde heuvelen / die vol geboomte ſtaen / die dooꝛ de Caep ſullen wiſſelẽ benooꝛden die 2. heuvelen / is de Cuſt duynne met ſommige heuvelkens / waer van eenige cael zijn / ende eenige hier ende daer een cleyn Boſch op ſtaet / maer van de vooꝛnoemde 2. heuvelẽ naer de z. iſt vol geboomte. De z. zijde van de vooꝛn. heuvelen (gelijckſe aen de cant van de zee ſtaen) zijn ſtepl gelijck af gehouwen / en ſchijnt of daer een vliet in ware / dan en is anders niet als een beucke in 't lant / daer dichte by / ſult veel tijts Negros met haer Canoan ſien uyt comen : van dees plaetſe begint een dꝛooghte / die winnende van 't landt af loopt / tot de Caep toe / en recht o. ende w. met de Caep / op 't eynde van de dꝛooghte een myle van 't landt / ligghen 6. ofte 7. Clippen / waer van 2. de grootſte zijn / en van varde / als men die eerſt comt te ſien / ſchijnen de cleynſte Canoan te weſen / die onder de grootſte ligghen en viſſchen / ghelijck dat oock veel tijts / van de Zwerten ghedaen wordt / dat ſe daer onder ligghen en Viſſchen.

't Zee-waert op 7. ẽ 8. vamen mach men wel by deſe Clippen langs loopen / ſo wanneer men daer een

gotelinghs-ſchoot buyten blijft / het water raſelt en cappelt daer ſeer / ende en ſchyeumt oock niet al iſt water wit / daer is diepte ghenoech / en wanneer men maer een weynigh af en wijckt / iſt terſtont 10. ende 12. vamen diep: ſoo haeſt als men daer boven is / ende ghepaſſeert zijnde de Clippen / ſoo hout wy dyaghende / om de ooſt / langhs de Cuſt / op 16. ende 17. vamen / naer een hooghachtigh Eylandeken / ghelegghen 2. mylen beooſten de Caep / ende light ontrent een clein half myle / in zee / van't vaſte landt af: op d'ooſt van dit Eylandeken / light een clepnder Eylandeken / ofte Clippe / dat heel wit van't voghel-mis is: dwars van deſe Eylandekens aen't vaſte landt / is een bocht met een blacke ſtrande: loopt 'tzee by die Eylandekens langhs / naer't Eylandt Cabe Verde.

Wyt die voornoemde bocht / ſtillen Negros, ende oock Viſſchers die in zee zijn / met haer Canoan aen boord comen / ende u in't François aen ſpreken / begeerende dat ghy daer ſout ten ancker comen: maer ſoo ghy onder 't Eylandt van Cabo Verde, begheert te weſen / al waer de rechte Reede is / ſoo en gheeft die Swerten gheen ghehoor / maer blijft langs de Cuſt ſeylen naer de ooſt / het Eylandt ſal u terſtont / buyten de hoeck van't vaſte landt / uyt comen: vertoont met eenen hooghen Bergh / aen de zuyt / op de zee-cant ſteyl / ghelijck af ghehouwen: en 't landt-waert / op de nooyt-zijde / iſt heel leeghe met een blacke ſteert die ſteenigh is: men moet (ſoo men van de weſt is comende) t'zee-waert van't Eylandt om loopen / en ſetten / op de ooſt-zijde / onder 't voorſchreven Eylandt aen de binnen cant / teghen over een ſandt-hoepken / al waer de leeghte is / op 15. tot de 19. vamen / naer

het

dat ghy varde af wilt ligghen: wat dat ghy begheert te hebben / van versch water / ofte ander verversinghe / moet van't Eylandt / daer de Schepen ligghen: naer 'tvaste landt varen / in een cleyn Baeyken dat om de west in bocht / ende light meest n. n. o. van daer de Schepen ligghen / ontrent ander half myle / daer is 't Dorp van Cabo Verde. Dweers over van het voornoemde Baeyken / aen't landt / ontrent een steen werpte / van de zee af / zijn putten daer versch water in is / al daer werdt alle het water van de Schepen / die daer comen / ghehaelt.

Vier cleyne mylen van't Eylandt Cabo Verde, om d'oost langhs de Cust / light een Stedeken ghenaemt Refusco, al waer veel Huyden vallen: de Françoisen hebben daer een stercke vaert op / en ligghen daer dickmael / met 10. ende 12. Schepen 'tseffens. Om van't Eylandt / naer dese Reede van Refusco te seylen / soo loopt langhs de wal daer nae toe / de Cust is leeghe Duyne / ende den grondt sandt / en meught het over al setten / waer dat het u belieft: een cleyne mylen bewesten 't Stedeken Refusco, ligghen steenen / in zee en oock op de strande / daer moet men een half myle van't landt blijven: die steenen steken ontrent een gotelingh schoot / van't landt in zee. Om by nachte van het Eylandt te seylen / naer Refusco, soo loopt op 17. vamen langhs de wal / en werpt het loot altemet: al waer het soo doncker / dat men niet en conde sien / soo sal u 'tloot waerschouwen / wanneer ghy by die voornoemde Clippen sult comen: want de grondt is daer soo even / ofte die gheschaeft ware: maer met dat men by die steenen / ofte Clippen comt / drooghtet cort 7. ende 8. vamen op / ende en comt die niet naerder (wesende by nachte) als 8.

vamen

vamen/ende ſet het dan/ tot dat het vaſt werdt/ ſoo ſult ghy de Schepen ſien ligghen/ ofte ſoo daer geen Schepen en zijn / ſult het Stedeken ſien / ende ſet daer dicht beooſten van/ naer dat den tijdt is: iſt in den tijdt van de Travados, als dan en is daer ghеen goede Reede voor de Schepen/ en moet niet min als op de 17. vamen ſetten: de beſte Reede in dien tijdt is onder 't voornoemde Eylandt/ al waer het als dan noch quaet ghenoech is / dat ghy ſomtijts (als de 3. 0. Travaden waepen) u Schip voor al u Ancкers ende Touwen niet en cont houwen ligghende: maer in den Somer upt den tijdt van de Travados, ſoo iſt voor Refuſco wel te ligghen / en meughy (ſoo ghy wilt) op de 6. ende 7. vamen aen't landt ligghen.

Seven mylen van Refuſco ooſt-waert is Porto dalla: en om van Refuſco langhs de wal/ daer na toe te ſeylen / meughy wel / ſoo ghy wilt / op de 8. vamen langhs de wal loopen: maer ontrent 3. mylen beooſten Refuſco / heeft de Cuſt eenen ham / en ſoo wanneer men in dien ham niet en begheert te weſen / ſoo blijft daer op de 16. ende 17. vamen. Een groot half myle beweſten Porto dalla ſteeckt een ſteert van't landt / een half myle in zee / daer ſalt u cort op drooghen / met 4. ende 5. vamen t'ſeffens: wanneer men 'tloot (comende van de weſt) altijts ghebruyckt/ al en hadde peniant zijn leven daer niet ghеweeſt / ſoo ſal hy't by deſe voorſchreven drooghte connen weten/ want ſoo haeſt (en noch raeder) als men die drooghte verneemt / ſiet men de huyſkens van Porto dalla al ſtaen. De Reede van Porto dalla, is alleen voor Jachten/ Sloepen/ en Schuyt-boots / is ghelegghen dicht aen't landt recht teghen over

over de huyskens / tusschen Clippen inne : maer soo ghy met Schepen comt van de west / soo wijckt van de voornoemde drooghte / 'tzee / tot op de 9. ofte 10. vamen / doch om met groote Schepen voor Porto dalla te ligghen / en hebt ghy gheen goede Reede. Den grondt recht voor Porto dalla, is cleyne steentjens / daer swerte naeldekens onder loopen: en soo daer yemant begheerde te setten / merckt datter eenen hoogen boom op't landt staet / dien brenght o. z. o. van u ende en comt niet naerder / als 5. vamen aen't landt.

Dien Boom werde ghenaemt Arbre de Candim.

Van Porto dalla, om de oost langhs de Cust / light Ioala, dicht by de Riviere Gambia. Te Ioala is een Kille / dicht aen't landt / van 5. ende 6. vamen water / al waer altemet groote Portugijsche Schepen (met grondt touwen vast ghemaeckt) ligghen / die van S. Tome comen / ende by ghevalle daer belenden. Voorts ist daer varde in zee vlack : 3. mylen van de wal zijnde / ist maer 5. ofte 6. vamen diep : 'tgheen door een drooghte comt / die tusschen Ioala, ende Porto nove is gheleghen / ghenaemt by de Portugijsen Baixa de Ioala. Op dese drooghte siet men de zee niet breken / ten sy met harde Travados. Comt daer het landt niet naerder / als de 6. vamen / want dicht aen de voet van die drooghte / ist 5. ende een half vaem diep.

Van dese drooghte Baixa de Ioala, tot de Reede van Ioala, is 6. mylen : en soo haest als men dese drooghte sal ghepasseert zijn / mach op de 5. vamen wel langs de wal gheloopen werden. By den gront can men weten wanneer men de banck is gepasseert: wãt de grõt vande bãck is hart gelijc een steen / maer 'tis sant / so haest alsmẽ so varde is / dat mẽ sal mogẽ

'tlandt naerder comen/als 5. vamen/ sal den grondt boven op sacht / ende onder sandt wesen / ende een weynigh voorder/oost-waert/ by Ioala comende/ is den grondt root gruys / al waer dan 3. o. van u sult sien een Bosch Palmijt-Boomen langhs de lijme van't water / en schijnt niet datse op't landt / maer in't water staen: wanneer men dit alsoo comt te sien/ soo sullen dwars van u aen't landt / eale duyn vlecken wesen / met Negros huyskens: en om sekerder kennisse / soo geert de wal / tot op de 4. vamen: dan sal de voornoemde drooghte ghelijck een steert van't landt af steken/ende sult de zee daer op sien ravelen/ en aen't lant een vliet op loopen/wanneer die banck noorden van u is / soo sult naer de zuyt 2. hooghe Palmijt-Boomen sien staen / die de Portugijsen, Os dous Irmanos noemen / wanneer die Boomen n. o. ende 3. w. van u zijn / sult u Ancker in de Kil laten vallen: het minste dat men daer heeft/ om in die Kil te comen is 2. vamen. Benoorden binnen den punt van dien groven hoeck / is de Reede van Ioala.

Den grondt (wanneer men soo varde voort sal wesen als Rio Gambia) is slick en modderigh sandt: en soo varde oost zijnde/als Cabo de S. Maria ('tgeen de oost-hoeck is van Rio Gambia) daer is de grondt roo schelpjens / ende ghelijck als men van benoorden is comende / soo en sal men de Riviere Gambia (voor dat men de Cabo de S. Maria siet) niet naerder comen als 10. vamen: want de noort-zijde van die Riviere is soo steyl/ dat soo men maer een vaem minder als de 10. en quame / terstont raecken soude.

Dese Riviere Gambia, is gheleghen recht in den winckel.

winckel van die Cuſt/ende het landt/van de Riviere weſt-waert naer Ioala ſtreckt z. o. ende n. w. ende 'tlandt aen de ander zijde van de Riviere zupt-waert ſtreckt z. ende n.

Van de zupt-puut/van de Riviere Gambia, die ghenaemt is Cabo de S. Maria, tot Cabo Roxo, ſtreckt de Cuſt meeſt zupden ende nooꝛden: ende den grondt ſoo men langhs die Cuſt (ghepaſſeert zijnde de Cabo de S. Maria) is ſeplende/zupt-waert naer Cabo Roxo, verandert ſigh/hoe varder zupt hoe witter: als vooꝛ eerſt/ſoo haeſt men de Cabo de S. Maria is ghepaſſeert/is den grondt ros ſandt/ſiende uptten graeuwen: ende 2. ofte 3. mylen zuptlijcker is de grondt heel graeu/ſoo dat ten langhen leſten/ontrent de Caep Roxo comende/den grondt wit ſandt is/en ſoo fijn ghelijck men in de nacht glaſen doet.

Langhs die Cuſt van Cabo de S. Maria tot Cabo Roxo (van de 20. vamen in zee tot op de 5. vamen aen't landt) is al een maniere van grondt. De Cuſt tuſſchen die vooꝛnoemde Caepen/is leege/ende men ſiet daer meeſt over al/e'er de Boomen/dan 'tlandt: de ſtrandt is wit ſandt.

Hoe men 'tdiep van *S. Domingo* ſal becomen, en voor *Cacheo* ſetten.

OM t'diep van S. Domingo te becomen/ſoo loopt van Cabo S. Maria, tot Cabo Roxo, op 5. vamen langhs de wal/'tweick is ſandt grondt als vooꝛen/maer comende ſoo varde als de dꝛooghte van S. Pedro, ſalt een vaem dꝛooghꝛ werden/ende den grondt modder/ende dat ſal ſoo 3. ofte

4. werpen lanck dueren / tot voor 'tincomen van Casa mansa, en van daer voort cleye ende stick-gront tot Cabo Roxo toe: soo wanneer Cabo Roxo, te weten dien hoeck van't landt / recht dwars van u af is (wesende op de 5. vamen) soo gaet 3. o. aen / naer een drooghte ghenaemt Baixa de Falula: maer soo het noch wassent water is / soo gaet 3. o. ten 3. aen / en sulter 4. ende 5. vaem diep vinden. Om nu te weten / wanneer men soo varde comt als de voornoemde drooghte van Falula, soo siet naer den inham van Falula, ende in't midden van dien ham staet eenen hooghen Boom / en wanneer dien Boom van ter halven den ham comt noorden te staen / dan is men soo varde als de drooghten van Falula. Van daer soo gaet recht zuyden aen / naer dat u wint ende tye plaetse sal gheven / en sult oock ghenoech te doene hebben / om 'tselve te connen seylen / spaert oock gheen seyl / en let wel op den stroom / die u al dwars na de wal toe set: ghy moet met dien ganck comen te sien 3. zeen / in malcanderen verheffende / teghen den anderen op / ghelijck oft 'tblasen van eenen Walvisch ware: en by soo varde ghy die selfde niet en comt te siene / soo zijt versekert / als dat ghy niet wel te weghe en sult connen gheraken: want sonder die drooghte te sien / en can niet seker gheseylt werden: daeromme is als dan den besten sin / te setten ('tmoet oock nootsakelijck ghedaen werden) tot dat het water wat is ghevallen / en dat ghy de drooghte (die haer dan weder sal beginnen te verheffen) comt te sien: soo light weder u Ancker op / ende gaet recht oost aen / tot dat die brandinghe van 3. ze'en achter uyt begint te gheraken: van daer soo gaet dan ('tsy dat het water valt / ofte wast) o.

ten noorden : houdende altijt een diep van vier ende vijf vamen / het diepſte van vijf vaem ende een half / en ſoo pemandt dieper water hadde / ghelijck 6. vamen / die moet weder de woyt geeren: tot dat hy weder vijf ende een halve vaem heeft / want dat is (al daer ter plaetſen) den rechten vaer wegh / en wat daer dieper ghevonden werdt / zijn al becayde weghen / die u ten langhen leſten / teghen de eene dyooghte / ofte de andere ſteen-banck / oft Clippe ſal aen-brenghen.

Voorts op dien ſelven cours / van ooſt ten noorden / ſoo ghy een vallende water hebt / ſoo ſult de noorder vlackten vernemen.

En ſoo ghy met dien cours comt op de twee vamen / harde grondt / ſoo geert de zuyt / want van de dyooghte / de Ioan de Coimbra (die men moet paſſeren al eer men by de noorder vlackte comt) ſchiet een rugghe af die men niet en ſiet branden / voor dat het water een derde part of meer is ghevallen : daer waeght u van de zuyt-zijde dat ghy die oock niet te veel en geert.

Daer is een merck op het landt / waer by men can ſien wanneer men ontrent die dyooghte is. het merck daer van is / eenen hooghen Boom / ghenaemt Arvore de Caſticais, ende ſtaet op de ooſt-zijde / van het leſte Boſch / op het landt / dat van Cabo Roxo af comt : ende wanneer dien Boom noordooſt van u comt / ende ghy dye ende een half vaem water / ſoo loeft aen naer de zijde van dien Boom / ende ſult mede terſtondt de noorder dyooghte ghewaer werden / loopt daer op een bas-ſchoot by langhs / ende die ghepaſſeert zijnde / ſoo loopt wy ooſt / ſoo het vallendt

water is/maer met wassen't water / o. ten z. om de zuyder vlackte te hebben / het gheene een bekende banck is / door dien dat het daer altijts op brandt: seylt langhs die zuyder drooghte / een tamelijck stuck weeghs daer van blijvende/ op 5. ende 5. vaem en een half / al waert 6. en sult gheen quaet seylen/ om een seker steert die van de zuyder drooghte af steeckt: en sult die ter stont ghepasseert wesen: dan moet men over die zuyder banck heenen seylen.

Om met seker mercken (daer die banck diepst is) over te loopen/sult acht nemen op't Bosch/van Ruy Pereira: daer staen meer Bosschen al eene/maer dit Bosch Ruy Pereira is het grootste / en soo wanneer dit Bosch begint noorden van u te comen / en dat die ander mercken oock wel over een comen: ghelijck als de west-punt van Praya das Vacas, moet n. w. (ende de oost-punt n. o. ten o.) oock van u wesen: soo loopt z. s. op 2. vaem over de banck heenen / met 4. ofte 5. werpen / sult daer over wesen: wanneer het maer een half voet diept / soo zijt ghy daer over: dan en hebt niets meer te schuwen / maer seylt mits waters van de Riviere ende setter voor Cacheo: maer wil een yeghelijck die desen vaer-weegh sal besoecken / hier by ghewaer schout hebben / dat sy altijt een Ancker van de boegh af / ghereet houden / met de boepe wel claer over boort hanghende / ende en laet het niet drooger / als 2. vaemen werden.

Van't *Canal das Caravellas.*

DEn van daer (ghepasseert zijnde de zuyder vlackte) in den Canal das Caravellas te seylen: soo gaet van de 8. vaemen z. o. naer d'Eylande

landekens : en ſult in den vaer-wegh 12. vamen hebben: loopt tot op de 6. vamen aen de Eylandekens / den grondt van de 6. vamen naer 'tlandt is modder.

Van die voorſchreven 6. vamen / ſoo gaet noorden aen / tot dat ghy den Boom (daer wy voren af hebbē geſchreven) Caſtiçais, comt te ſien / ende ſoo dien Boom (als ghy die ghewaer werdt) noorden van u voor upt is / ſoo ſult by dien ſelven noorder gaen blijven: tot dat ghy de banck ſult ghepaſſeert weſen / dan ſal ock de Riviere dos Ancoras met den hoeck van't voornaemſt landt o. z. o. van u zijn: gaet dan (de banck als voren ghepaſſeert zijnde) n. o. aen / als dan ſal de voorſchreven Praya das Vacas recht voor upt weſen / ſoo langhe tot dat ghy a Coroa Ruyva ſult ghepaſſeert zijn / dan ſal u ock da Vacas ontwiſſelen: daer zijt ghy int Canaal das Caravellas.

Om van Cabo Roxo naer de zuyt-zijde van de Eylandekens te ſeylen: ſoo loopt eerſt z. ende n. met de Caey: en gaet dan recht zuyden aen / op 6. ende 7. vamen diepte / den grondt is ſacht ſlick: en als ghy op 3. en 4. vaem comt / is den grondt ros en grouwe: dan zijt ghy n. o. ende z. w. met de drooghten: iſt waſſent water / ſoo ſeylt z. z. o. maer met vallent water / en moet niet anders ſeylen als z. o. in ſulcken voeghen / dat ghy de drooghte / comt te ſien branden: en dan ſoo ſeylt (op de 5. vamen ſlick grondt) daer by langhs: met den voornoemden cours van z. o. en ſoo den grondt niet ſacht / maer hart ware / dat comt u van de n. wijckt dan een weynigh af naer de z. blijvende op de 5. vamen.

Van die leſte drooghte af / daer ghy langhs comt ſeylen / tot de Eylandekens / is 3. cleyne mylen z. o.

ende

ende n. w.

De Portugijſen noemen deſe Eylandekens as Illhetas: en zijn 5. leeghe Eylandekens / waer van een 't hooghſte is / wanneer die (daer bezuyden af weſende) n. w. van u zijn / ſoo meughtſe wel aen doen / daer en is niet / waer voor men ſoude hoeven te ſchroomen.

Daer is oock (om te ſetten) goede ſtede onder: in't midden van de Eylandekens / in een bocht: en binnen in dien bocht is een groven hoeck / ende alſoo men daer in comt ſeylen // ſiet men een ſandt-ſtrandt daer veel Palmijt-Boomen op ſtaen: en recht teghen over die ſtrande / op de 5. ofte 6. vamen (beooſten een Riif dat daer ligght) ſult het ſetten.

Om van deſe Eylandekens / naer Punta de Boſſas te ſeylen / moet men zuyden aen gaen: ende dat met een achter ebbe: om een vlackte / die tuſſchen deſe Eylandekens / ende Ponta dos Boſſaes ligght / langhs de Cuſt / tot Eſtreito de Catabarira toe.

Ofte ſoo yemandt / van de Eylandekens de Cuja, naer den voornoemden hoeck dos Boſſaes wil ſeylen / die gaet z. o. aen. De punt dos Boſſaes moet men niet te naer comen: want daer ſtreckt een Riif af naer zee: en om deſen hoeck by 't landt te verkennen: daer ſtaet boven op't landt / een groſ gheboomte / op zijn ſelven alleen.

Vijf mylen / van d'Eylandekens buyten dien hoeck / van Boſſaes, is die drooghte gheleghen. Wilt ghy 't zee buyten die drooghte loopen: ſoo ſettet op de ooſt-zijde van d'Eylandekens / tot dat het hoogh water is: teghens dat het water begint te vallen / ſoo ligght u Ancker ende gaet onder ſeyl / ende loopt z. ten w. naer Ponta de Baluma: en ſeylt tuſſchen Ponta

de

de Baluma, ende Ilha de Galinhas voor: ende soo wanneer Ilha de Arcaste n. o. van u is / soo is oock de vooghte / de Pedrairas n. o. en z. w. van u: want die vooghte ende dat Eylandt ligghen z. w. en n. o. van den anderen. Dese vaer-wegh ghescheet op 4. vamen / en soo ghy op 3. vaem comt / soo en verslaet u daer niet inne / want het meer ghescheet / dat men op 3. dan op 4. ofte 5. vamen comt: daeromme soo sal / yemandt die dese seylagie wil besoecken / zijn reken-schap maken op 3. vamen.

Soo wanneer men tusschen den hoeck Baluma ende Ilha de Galinhas is ghepasseert / comt men in groote ravelinge van water / ofte het vooghten waren: maer en is anders niet als rescontringhe van stroom / die teghen malcanderen schieten / dese ravelinghe duert ghheheel tot Baluma toe.

Soo yemant aen dese Cust / begeert te setten / in d'een bocht ofte de andere / ghebuyckt continuerlijck 'tloodt / en waer den grondt schoon is / daer meughtet setten: maer en comt 'tlandt niet naerder / als derde half vaem / ofte soudt aen de grondt bevallen.

Om van Ponta de Baluma, naer Buracos de Bizagos te seylen / moet ghescheden met een achter ebbe / ende dan gaet z. o. aen / tot dat ghy by eenen hoeck comt met een heucke / ghelijck ofte daer een Eylandt aflaghe: het werdt oock van de Portugijsen Ilha dos Escravos ghenoemt / ende het is het landt dos Bizagos: al waer men dan terstondt by Coroas de Bisagos comt / tusschen veel vooghten ende steen-bancken inne / die al van de noort af comen.

Daerom soo wijckt / naer de zuyt-zijde van

Coras de Biſagos, ende gaet recht n. o. aen / naer eenen hoeck (die ghy voor upt ghewaer ſult werden) van de Portugijſen ghenoemt a Primeira Ponta de Bizagos: ghy en ſult niet dichte aen dien hoeck comen / want daer een ſteen-banck af ſteeckt: en ſoo wanneer ghy dien hoeck ghepaſſeert ſult weſen / ſoo loopt wy mitſ-waters / in de Riviere op / daer en is niet waer voor ghy hebt te ſchroomen.

Om van Baluma naer a Serra te ſeylen, moet men recht z. o. aen gaen / en met dien cours ſoo ſal men comen te vervallen recht op een clein Eplandeken / dat aen de zuyt-ooſt-zijde ligt: en ſoo wanneer men daer ('tgheene men oock noot ſakelijck moet doen) tot op een bas-ſchoot naer aen is: ſal men z. w. aen gaen naer het Eplandt / van Ioan Vieyra: op 10. ende 12. vamen langhs ſeltere drooghten / die boven water aen back-boort (ſoo men in loopt) ligghen / en moet op't loot daer by langhs loopen / tot het Eplandt Vieyra toe: als men die drooghten eerſt comt te ſien / ſoo moet men den hoeck van't Eplandt Roxo w. en w. n. w. brenghen / en ſal wiſſelen tot n. w. toe. Wilt ghy langhs 'tdiep van Ioan Vieyra inloopen / ſoo gaet z. o. aen / in ſulcker voeghen / dat u al de voornoemde drooghten / aen back-boort ſullen blyven / ende 'tzuyt-weſt diep (met ſommighe ſteen-reven die 'tzee ſtrecken) aen ſtier-boort / en voort ſeylende by den voornoemden cours z. o. ſal u noch een ander Rif / dat boven water ligt (met dat ghy 'tCanaal van Ioan Vieyra ſult ten eynde comen) verthoonen / dat ghepaſſeert zijnde / ſoo blijft al z. o. ſeylende: paſſerende as Ilhas de Poulon, en ſoo varde voort comende / als Ilha de Mayo, ſoo ſal 'teerſte landt / daer ghy ſult comen op loopen (wel verſtaende

ſtaende / by dien ſelven cours van 3. o.) ſal Cabo de Verga weſen.

Oft ghebeurde / dat u in deſen vaer-wegh / ondiep water voor quame / ſoo wijcht wat ooſtelijcker / en ſoo u de grondt dieper quame / als 18. vamen / ſoo wijcht 't zee / maer ſoo u het diep eenparigh blijft / ſoo en verandert gheen cours / ende ſult recht op Cabo de Verga comen loopen.

Maer een dinck dient hier tot waerſchouwinghe: namelijck / dat het u in deſen vaer-wegh / op een plaets 25. ende 30. vamen ſal diep werden / het geene van Rio de Nuno comt / en ſoo haeſt als ghy dit ſult ghepaſſeert zijn / ſal 't wederom 18. vamen diep werden / ende ofte het ghebeurde / dat yemandt (voor duyſter weder) de Cabo de Verga niet en quame te ſien: ſoo werpt het loodt / en ſult cleyne ſteentjens hebben / ende dat is den grondt van Cabo de Verga.

Ende ſoo yemandt upt as Coroas van d'Eylanden Biſige, naer a Sierra wilt ſeylen gaet 3. w. aen.

Om van *Cabo Verde*, langhs de Cuſt, tot *Sierra Lioa* te ſeylen.

DE zuyt-Cuſt van Cabo Verde af / tot Porto dalla is ſchoon: men mach langs de ſelve Cuſt loopen / ſoo naer als men begheert / ende niets vinden / als dat men voor ooghen ſiet. Maer van Porto dalla, tot de Sierra Lioa, is de Cuſt niet ſuyver: maer vlack en vol droogh ten.

Doch alle de droogh ten comen meeſt / voor het loot / af ende aen gheſeylt werden: ghelijck d'eerſte droogh te die men verneemt (comende van Cabo

Verde) is een vierde part van een myle / bewesten Porto dalla: ende die drooghte (soo ghy van de west comt) sal'tu cort op drooghen / en met den eenen werp 12. ende den anderen werp 7. vamen hebben: en streckt ontrent een groot half myle van't landt / naer de zee: en soo wanneer men daer een weynigh z. z. w. af wijckt / sal terstont weder diepen: loopt voort langhs de Cust / eerst op de 9. vamen / ende voorts hoe varder oost dat ghy sult comen / hoe het vlacker sal werden / tot de 4. vamen toe salt drooghen: de 4. vamen is van een vlackte / die tusschen Ioala ende Porto Nove gelegen / die so even is / dat men meer als 3. mylen lenghte sal seylen / sonder een voet droogher / ofte dieper te hebben: maer voorder naer Gambia, is den grondt puttigh / en sochte / voornemelijck aen de wal / maer de vlackte tusschen Porto Nove en Ioala, is hert sandt ghelijck een steen.

Van Rio Gambia, tot Cabo Roxo, langs de Cust / dicht aen de wal / op de 3. vamen / is de grondt meest ros sandt / maer ontrent 3. mylen benoorden Cabo Roxo teghen over eenen steylen rotzighen hoeck / al waer de Cust / over beyde zijden (van dien hoeck) Duyne ende vlacke sandt strandt is / daer is den grondt (een mosquet schoot van't landt af) sochte / dat men't loot qualijck weder can uyt halen: ende is 2. vaem diepe. Bezuyden die voornoemde hoeck teghens de strandt aen / is een handelinghe van Huyden / Was / Rijs / ende Olyfants-Tanden / daer men met Sloepen ende Schips-boots can comen.

Om voorts te seylen (wesende by dien voornoemden hoeck) naer de Sierra Lioa, moet men z. z. w. ende z. w. ten z. loopen / tot op de 19. vamen / om buyten de drooghten van Rio Grande (die van de

Portugijsen

Portugijſen Baixo de S. Pedro werden ghenaemt) te loopen.

Van de 19. vamen ſo ſeylt zuyden/ wel ſoo weſtelijck/ende ſult niet minder als 9. vamen crijghen: onder-en-tuſſchen ſult oock 5. ende 26. vamen crijgen/ en daer na weder 10. ende 11. vamen: alſt dan weder begint te diepen/ tot 12. ende 13. vamen/ ſoo is men de drooghten van S. Pedro ghepaſſeert: en dan meught wel ſoo ghy wilt o. z. o. naer de wal toe loopen/ en ſult met ſulcken cours comen eerſt op 19. ende 20. vamen/ ende dan weder op 7. ende 8. vamen/ dat van een ſtaert comt/ die van een Eylandt af ſchiet: en daer over zijnde ſalt wederom tot de 20. vamen diepen.

Met o. z. o. (wel verſtaende in dien tijt van Maert tot September) ſal men comen gheloopen/ op eenen hoeck aen: die hooger alſt vaſte lant is: ſoo dat als men dien hoeck eerſt comt te ſien/ſoo iſt vaſte landt/ al oft de Boomen in't water ſtonden/ al waer een vlackte af loopt/naer zee/die men op 3. en 2. vamen mach aen loopen/ en onder-en-tuſſchen/ in den vaerwegh/ ſoo men daer na toe comt gheloopen/ſal't altemet 7. 9. ende 11. vamen diep zijn. In deſen tijt van Maerte tot September, valt het water (alſo het oock alle die Cuſt langs doet) dwars op de wal daeromme in deſen hier comende/moet men (ſo haeſt als mē dien hoec comt te ſien) niet leger als 3. ſeylen: al waert ſchoon dat die ſelve hoeck/ maer 3. o. van u en ware/ ſoo ſult met die ſelve 3. ganck/ noch qualijck ghenoech boven comen. Bezuyden dien voornoemden hoeck loopt een Riviere in: ende dien hoeck licht 18. mylen bew. Cabo de Verga: eñ 36. mylē van Serra lio: 6. of 7. mylē van deſe hoec 3. waert/ begint

een hoogh landt / waer onder eenen Bergh is / in't landt / die de Portugijſen a Sierra noemen / en loopt ſoo ſteyl af / al oft die af ghehouwen ware : deſen Bergh ſal meer als 20. mylen (langhs de Cuſt ſeylende) met u wandelen : men can dien Bergh (in de Sierra Lioa liggende) wel ſien.

Achthien cleyne mylen / van deſen voornoemden hoeck / om de Z. O. liggen de Eylanden (ſoo ick die noeme Verſekeringh) op de 9. graden noordelijck / dicht by Cabo de Verga, ende zijn hooghachtigh.

Men can binnen tuſſchen deſe Eylanden / ende het vaſte landt / op 4. ende een half / en 5. vamen / door loopen : ſoo men de ſelve (uytter zee comende) eerſt comt te ſiene / verthoonen ghelijck / oft het vaſte landt ware / dat met een hoeck in zee ſtrechte.

Om tuſſchen 't vaſte landt ende deſe Eylanden door te loopen / comende uytter zee / ſoo brenght 't grootſte Eylandt ('t ghene oock 't hooghſte is) Z. O. ende Z. O. ten Z. van u / en loopt dan recht daer na toe : tot op een boogh-ſchoot naer aen't landt / ſeylt dan langhs de noort-zijde / van dat Eylandt / naer 't vaſte landt / ſoo langhe tot dat het binnenſte Eylandt / Z. ten O. van u is : al daer ſult een banck ſien ravelen / recht in't opene / tuſſchen 't Eylandt (daer ghy by langhs zijt comen looper) ende het landtlijckſte Eylandt in / loopt op het loot / op 4. ende 5. vamen / benoorden die ravelinghe langhs / recht naer het binnenſte Eylandt toe / den grondt is ſochte cley : en ſeylt langhs de binnen cant van dit Eylandt tuſſchen 't Eylandt ende het vaſte landt door : wel verſtaende / dat ghy het Eylandt ſult minnen / ende daer ſoo dichte by langhs looper / als ghy cont : oft

ſoo

ſoo den windt ruym is / ſoo loopt daer ſoo dichte by langhs / als u goet duncken ſal / hoe naerder 't Eylandt / hoe dieper water.

Dit Eylandeken is leeghe / ende ſtaet vol ghe-boomte / voornemelijck Palmijt-Boomen : aen de n. o. zijde (tuſſchen 't vaſte landt) mach men onder dit Eylandt ſetten.

Om voorts te ſeylen / van binnen dees Eylanden Verſekeringh : naer de Sierra Lioa, ſoo gaet / met dat ghy buyten zijt (wel verſtaende in dien tijdt als boven verhaelt) z. ende z. ten o. aen : al waer 't ſchoon by nachte / ſoo en ſult anders gheen cours gaen / en werpt altemets u loot / hoe ghy naerder de Sierra Lioa ſult comen / hoe het droogher ſal werden / maer en laet het niet droogher als 5. vamen werden / ſoo het droogher wierde / ſoo wijckt van't landt af / ende 't ſal dieper werden.

De noort-zijde van de Riviere Sierra Lioa is over de 2. mylen van de vlack men moet dicht by 't hooge landt / aen de z. o. zijde van de Riviere ('t ghheene met eenen hooghen upt-hoeck weſt naer zee ſtreckt) in comen.

Deſen hoeck is ſoo kenbaren landt / als op dit gheheele Cuſt can weſen : en heeft drie kenbare teecken : d'eene dat het een hoogh dobbel landt is / ten tweeden / als dat dien hoeck / over de 2. groote myle / meeſt o. ende w. in zee ſtreckt / 't derde / als dat de Cuſt aen de n. w. zijde gheheel leeghe duyne is / ende ſtreckt z. o. ende n. w.

Recht van dien hooghen hoeck in zee / ligghen (ontrent een moſquet-ſchoot van't landt) Clippen waer van eenighe boven water ligghen : dicht buyten die Clippen langhs / op 5. ende 6. vamen : ſeylt

men in de Riviere: ende dien hoeck ghepasseert zijnde daer die Clippen afsteken / soo mach men 't hooghe landt soo naer langhs seplen als men begheert / dicht aen't landt is diepste water.

Men can oock / soo men van de Eylanden Verssekeringh comt (en 'tlandt aen de n. w. zijde wat te nae wesende) wel op 3. ende 3. en een halve vaem / over de steert van de banck / dwars na het hooghe landt toe loopen / ende met dat men over de banck is / soo salt terstondt 7. 8. ende 9. vaem diep werden / ende dicht onder het hooghe landt / ist 24. ende 25. vaem diep / tot sommighe plaetsen 15. ende 16. vamen.

Om vooruts de Riviere in te seplen / soo volcht het landt / ende blijft al dicht by de oost wal seplende / sonder u selven van't landt te begheven / maer volcht die Cust omme / tot dat ghy op de noort-zijde by een plaetse sult comen / al waer veel Bananas Boomen / boven op't landt staen: settet al daer / teghen-over het Baeyken / dicht aen de wal / op 7. vamen / ende de Swerten sullen u aen boort comen.

Men can dese Riviere / tot 3. bysondere weghen / op seplen: eene die z. o. op strecht / al waer den Comnick woont / een andere / die oost op strecht / maer die en can men met groote Schepen / niet verder als 3. mylen (van de eerste plaetse daer Franciſco woont) op seplen: de derde strecht n. o. op.

Dese vliet van n. o is diepe / en men can met een Schip / hoe groot het oock ware / 8. mylen op varen / daer vallen oock Tanden / Rijs / ende veel verversinghe.

Om dese vliet op te seplen / moet men (soo men van Franciscos-plaets af seylt) maken de n. w. zijde

de aen booꝛt te crijghen / en loopen die op't loodt langhs / naer boven toe / en ſult by 3. Eylandekens comen / daer moet ghy een weynigh af wijcken / want het eerſte Eylandt / daer ſtreckt een blacte af / die ſtepl is / comt daer niet naerder als 7. vamen / ſeylt daer op de bupten cant langhs : ghy en moet oock niet te varde / van die Eylandekens af wijcken / om een booghte / die midden in de Riviere van het Banan-Eylandt (nae de weſt langhs de Riviere) af comt / ende is meer als ander half myle lanch : daeromme ſoo blijft al by de booꝛt weſt Cuſt langhs loopen / en volcht de Vliete / by de ſlincker-handt op / en daer is diep water ghenoech : maer de ander Vliet / die ooſt-waert ſtreckt (het ghleens oock de rechte Riviere is die van de zee af recht op loopt) is vol booghten : al waer haer oock de Portugijſen onthouden / ende hebben boven in die Riviere / een cleyn houten block-huys.

Vyf mylen z. o. ende z. o. ten z. van Cabo ledo da Sierra Lioa, ligghen de Eylandekens / ghenaemt Ilhas Bravas : 't zijn 3. Eylandekens gheleghen by malcanderen / en op't grootſte / is een beke van verſch water.

Aen deſe Eylanden (op de weſt-zijde) iſt 9. 10. ende 11. vamen diep : den grondt (ſoo men van de weſt comt gheſeylen) is te ſommighe plaetſen ſochte / en op ſommighe plaetſen hert.

Zupt weſt van deſe Eylanden / liggen de booghten van S. Anna : en met z. w. ten w. can men van deſe Eylanden (langs de w. zijde van deſe booghten S. Anna) in zee loopen : maer men moet altijt s'tloot werpen / want daer is een ſchare / daer men lichtelijck in ſoude loopen. Soo yemant hier comt / in den

tijdt van Maert, tot September, als de Z. W. winden waepen: soo wacht u als ghy laveert van de zuyt-zijde/van de Ilhas Bravas, dat ghy't daer niet te lange Z. Z. O. en laet over staen/want sult tegen de drooghte comen aen loopen/eñ den eenen smac 13. eñ den anderen smack maer 4. vamen hebben: maer een cleyne myle van dese Eylanden / dwars in zee zijnde: soo sal die drooghte / heel black / op gaende wesen. In dese tijdt zijn de lange gangen (om boven de drooghten van S. Anna te comen) best / en door dien dat de stroomen/dwars op de wal vallen/ sult niet (sonder groote moeyte) ten langhen lesten daer noch boven gheraken.

Van Ilhas Bravas, begint de vaste Cust / met een groote bocht/die over de 22. mylen in loopt: en wert ghenaemt Furna de S. Anna. In dese Furna de S. Anna, zijn veel Rivieren/waer van Rio das Gamboas, de voornaemste is / ghelegen 7. mylen / O. ende W. met de voornoemde Ilhas Bravas. Op den hoeck van die Riviere / light een steen-banck / die dwars van den hoeck af (ontrent een half myle) in zee loopt: als men in't rechte diep (om in de Riviere te loopen) sal wesen / soo sal den grondt / sacht streck (ende met hoogh water 3. vamen diep) wesen: men can dese Riviere (met cleyne Schepen) 12. groote myleñ op varen / al waer een plaetse is / ghenaemt Canacha: daer vallen Hupden / Tanden / Rijs / en Goudt.

Dese Furna de S. Anna is vol mylen / soo steen/ als oock sandt-bancken. Om van Cabo ledo te seylen / met Jachten / ofte Sloepen / naer Cabo de Monte, soo wijckt eerst van Cabo ledo af / dwars in zee/op de 9. vamen: gaet dan Z. W. ende Z. W. ten

Z. en/

z. aen/ naer dat u den windt / ſcherp / ofte ruym ſal weſen/ende ſeylt op de 8. vamen/ langhs de hooghten / ende dan ſult ghy 6. cleyne mylen / buyten de Cabo S. Anna loopen.

Nu met groote Schepen/is noodich/ eerſt tot op de 12. vamen/ van de Cabo ledo af/ dwars in zee te wijcken / ende van daer ſeylen dan ooch z. w. ende z. w. ten z. tot op de 30. vamen: ende van daer ſoo gaet o. z. o. naer Cabo de Monte toe: om voorts langhs de Grein-Cuſt te ſeylen.

Van *Cabo de S. Anna.*

DE Caep S. Anna, is een leeghe Cuſt/ghelegen 14. mylen o. ende w. met Cabo ledo, op den hoeck van Cabo S. Anna, ligghen 3. cleyne Eylandekens: de Cuſt om de Cabo, is ſchoyre/ ende leeghe aen de zee-cant: den hoeck van de Caep ſelve is gheheel leeghe/ende 'teen Eylandt/ ghenaemt O Farulho, die Cuſt van de Caep af/ tot Rio das Palmas, is alleens / leeghe ende ſtepl. Voor Rio das Palmas ligghet vol ſanden / ende die Riviere werdt 3. ende 4. mael 's jaers / haer diepten toe ghewoyen: ſoo dat al waer den eenen maent/is over ghevaren/ den anderen maent een ſant-plaet is: daeromme met Sloepen ofte cleyne Jachten / daer comende (ten uytterſten van 15. ofte 16. laſten groot) ſult u aen't landt van de z. o. zijde begheven / en loopen langhs die Cuſt/op't lant diep/ in de Riviere/ende 't ſal/ſoo ghy de Riviere in comt / een weynigh hooghet weſen/ als ghy van buyten comende / eerſt aen't landt hebt bevonden in de Riviere zijnde/ſo comt die 23. mylen op loopen/al waer een Dorp is/ genaemt Quimamora:

ende handelen van't gheene daer is.

't Landt van Rio das Palmas, tot Rio das Galinhas is 10. mylen o. ten z. en w. ten n. en is een leeghe Cuſt vol gheboomte. Van Rio das Galinhas tot Cabo de Monte is 14. mylen z. o. ten o. ende n. w. ten w. Cabo de Monte is uytnemende hoogh / en in't midden hanght het over: een myle n. o. ende z. w. van de wal weſende / ſalt 50. vamen diep zijn / den grondt ſlick. Een half myle binnen de Caep / aen de weſt-zijde / is een Riviere / gheneemt Rio dos Monos: deſe Riviere is heel wijt aen de mont / nochtans en can men de ſelve niet ſien / voor dat men daer dichte by (aen de Cuſt) is / en om daer inne te comen en iſt met hooghſte water maer 7. voet diep / maer binnen comende / is water ghenoegh. Derthien mylen de Riviere op / is een groote Negotie van Goudt / op een plaetſe gheneemt Chouxcha. Tin / Ajuyn / ende Hout / is daer uytter maten veel weert.

Van Cabo de Monte, tot Cabo de Miſurado, is 10. mylen n. w. ten w. ende z. s. ten o. boven op Cabo de Miſurado is eenen ronden Bergh / die recht op ſtaet ghelijck oft een menſche ware: dwars van de Caep af comende / hanght heel voor over. Deſe Caep ligt op de 6. graden ende 20. minutē benoordē.

Twee mylen beooſten de Caep Miſurado ſtaet een groot Boſſchagie / vol van gheboomte / dat van de Portugijſen Mata de S. Maria gheneemt is: van daer af begint de Grein-Cuſt, ende gheduert 36. mylen langhs 'tlandt ooſt-waert.

Van de *Grein-Cuſt.*

VAn dit Boſch S. Maria, tot Rio de S. Paulo is 5. mylen / ende 'tlandt begint daer niet hooghe-

ghebergh-

gheberghte / dat de Portugijſen , Montes de S. Paulo noemen/het wiſſelt 5. mylen/met eenen/langs de Cuſt/en is gheberghte/ dat ontrent 2. mylen in 't lant (van de zee-cant) af light/de Cuſt ſtreckt 3. o. en n. w. Bp deſe Riviere S. Paulo,moet men 2. mylen t'zee/van't landt af wijchen/ om dat daer vuylen liggen. Van deſe Riviere S. Paulo, tot Rio Iunco,is mede 5. mylen. In den mont van deſe Riviere Iunco, light een Eylant / al waer Gout ende Grein valt.

Van Rio de Iunco,tot Rio dos Seſtos,is 10. mylen: om by deſe Riviere te ſetten / moet men een myle in zee/van't landt af ſetten/ op 12. vamen ſtick-gront: en ſoo ghy varder af laeght/op 15. vaem/is de gront ſteen / daer ſullen u de Negros (te weten)d'inwoonders van die Riviere/aen boort comen/met haer Canoan ofte Almadias, om te verhandelen alſulcx / alſſe mede brengen 'tGrein dat brengen ſy altemael in bendchens (dieſe van riet maken) aen boort/deſe bendekens noemen de Portugijſen Seſtos,waer van die Riviere ook Rio dos Seſtos genaemt is/ ende de Reede/ al waer men met de Schepen (als boven) in zee light / noemen de Portugijſen , Olho dos Seſtos. De mont van deſe Riviere Seſtos,is cleyne ende en contſe niet ſien/voor al eer dat ghy bunē een punt (die daer van't lant af ſteeckt) ſult weſen/ in een boeght/ die de Cuſt aen d'ooſt-zijde heeft/ eñ daer is een hoeck aen de zee / al waer ſteenen af liggen/ dien hoeck heeft een ſtaert die varde af ſteeckt: de Portugijſen noemē dien hoeck Cabo das Baixos. Op de hooghte van 5. graden en 30. minuten (al waer Rio dos Seſtos is ghelegen) moet men ook niet naerder/als 12. vamē aen't lant comē/om de mille van een drooghte/die varde in

zee ſtreckt / ende de zee en ſal men daer niet ſien op verheffen / maer met 'tleeghſte water / ſoo lightſe droogh / aen deſe banck / op de 12. vamen / ſal den grondt / ſoo ſlick en ſandt weſen. 't Vier de part van een myle / benoorden aen de voet / van Rio dos Seſtos: ſtaet een groot Boſch / op't landt / aen een ſteylen Oever / en werdt van de Portugijſen ghenoemt A da Toninha, en op de zuyt-zijde van de voornoemde Riviere / is een punt / al waer de Cuſt o. ende w. ſtreckt: die langhs heuen een witte ſandt ſtrande is. De Cuſt van Rio Iunco, tot Rio Seſtos ſtreckt z. o. ten o. ende n. w. ten w.

Beooſten Rio dos Seſtos, is een Eylandeken / dat de Portugijſen Ilha da Palma noemen / ende dat / om dat daer maer eenen Palm Boom alleene op en ſtaet: men moet ſigh / tuſſchen dit Eylandt / ende het vaſte landt niet begheven / om daer tuſſchen door te looyen: maer ſoo yemandt (met cleyne Schepen) daer begheert te ſetten / ſoo doet dat / op de 10. vamen: een myle van't landt / is de grondt ſchoon: daer valt veel Grein: de Portugijſen handelen hier oock Negros, om ſlaven te maken. 't Volck van dit landt zijn veel viſſchers / een peghelijcken (wie daer comt) ſal 2. myten van't landt / in zee / de Negros met hare Almadias, ofte Canoan ſien liggen viſſchen: en ſchijnt van verre / alſoo men die eerſt comt te ſien: dat het Clipjens zijn / die ſoo op een reke by malcanderen liggheu. Een weynigh van Ilha da Palma, liggheu 2. Eylandekens / ghenaemt Ilhos Cagados, een half myle in zee / van de Cuſt / die heel wit zijn / van't mis / van de Aviquen, die haer daer op houden. Deſe Eylandekens zijn Clippigh / en verre myl / waer van ſommighe Clippen boven water liggheu: wie

een

aen deſe Cuſt comt / moet hem voor die Eylanden wachten: met een groot Schip en ſal men deſe Cuſt niet naerder comen / als 25. vamen / ende den grondt op deſe Cuſt is wijt: maer alſoo wy voorgen hebben gheſeyt / met cleyne Schepen / op de 10. vamen aen t'landt / is de grondt ſchoon. Op deſe Cuſt ghelijck ook op alle de Cuſten / voornoemt / waeyen veel Travaden uptten zuyden ende zuyd-ooſten / te weten / in den tijdt van Meye, tot het leſte van October.

Van Ilheos Cagados tot de Cabo Fermoſo is 4. mylen: dwars van deſe Caep in zee weſende / en cant men niet ſien / dat het een hoeck / ofte Caep is: ten is ook gheen punt die varde in zee af ſteeckt / ende is gheheel bedeckt / van't geboomte dat daer op ſtaet. Van deſe Cabo Fermoſo, tot Rio de Genoveſes, is 2. groote mylen.

Die Riviere werdt beleent by een groot Boſch / op een ſmallen hoeck / dat hooghet is / en boven alle andere Boſſchen upt ſtaet: al waer een cleyn Rivierken is / daer de Negros met haer Canoan upt comen / om te handelen: al daer moet men een half myle van de wal / op 15. vaem ſetten / den grondt is ſchoon. Van deſe handel plaets Genoveſes tot een cleyn Rivierken / genaemt Rio de S. Vincente, loopt de Cuſt met eenen ſcherpen punt naer zee toe / al waer groote ſteenen af ligghen / die met een ſtuert in zee ſteken: op deſe punt ſtaet wepnigh gheboomte. Rio de S. Vincente, light beweſten dien punt / al waer men ook anders met / als met Schips-boots / in can varen / om hout en water te halen. De mont van dit Rivierken / ende de Rio dos Seſtos, ligghen 14. mylen n. w. ende z. o. van den anderen. 't Landt van

Rio

Rio de S. Vincente is ſtepl ende leeghe / ende 't Rivierken werdt bekent by twee Boomen/die malcanderen ſoo ghelijck (ende even hooghe) zijn/dat daer ontrent op die gheheele Cuſt / gheen ſulcken paer Boomen meer werden gheſien/ ende deſe 2. Boomen/ noemen de Portugijſen, los dos Irmanos: die Cuſt langhs ligghen Clippen ende Reven/ende het landt ſtreckt al daer z. o. ten z. ende n. w. ten n. men moet al daer de Cuſt niet naerder comen / als 12. vamen.

Bezuyden Rio de S. Vincente, is een vooghte/die de Portugijſen P'e de Cavallo noemen / al waer de zee ſeer op ſtoyt/ daer moet men op de 22. vamen by langhs loopen / ende ſult op de groudt / grof ſandt/ en roodachtighe ſchulpjens hebben.

Van P'e de Cavallo tot Rio dos Eſcravos, is 8. mylen z. o. ende n. w. aen de nooyt-zijde / van Rio dos Eſcravos, is de Cuſt witte ſandt-ſtrandt / ende de Cuſte is ſtepl: op de zuyt-zijde van Rio dos Eſcravos is de Cuſt Clippigh / die men met leegh water can ſien: hier en mach men de Cuſt / niet naerder comen / als 15. vamen / ende daer ſult ghy ſtickgroudt hebben.

Uyt deſe Riviere dos Eſcravos, ſullen de Negros aen booyt comen / met haer Almadios ofte Canoan; om te verhandelen / ſulcx alſſe aen booyt brenghen: op deſe plaets / is water ghenoech / om hem te verſien. Langhs deſe Cuſt / van Rio de S. Vincente, tot de leeghte van Rio dos Eſcravos, light een ſteenc-Clip/ ontrent een vierde part van een myle / van de Cuſt af/ in zee / breedt zijnde ontrent / ſoo veel / als men met een Boogh-ſchoot ſoude connen over ſchieten: 't meeſte Grein, van de gheheele Grein-Cuſt, valt

hier

hier op dese plaetsen. Van de leeghte van Rio dos Escravos, tot de Cabo de S. Clement, streckt de Cust 4. groote mylen o. z. o. ende w. z. w. De Cabo de S. Clement is een hoeck / die niet varde in zee en steeckt/en is bedeckt van't gheboomte.

Van Cabo de S. Clement, tot Cabo das Palmas, is 10. groote mylen o. ende w. om van Cabo de S. Clement (soo men dicht aen de Cust is) te seylen naer Cabo das Palmas, soo moet men o. ten z. loopen/om seker op de Cabo aen tecomen.

De Cabo das Palmas, heeft eenen scherpen punt/ die varde af / in zee steeckt / en boven op de Caep/ staet een reke van Palm-Boomen: een myle in zee (van de Cabo af) ligghen 2. steen-bancken / gheheel dangereus / daer men de zee op siet storten. Dese Cabo is gheleghen/op de 4. graden benoorden. Van dese Cabo af oost-waert streckt de Cust o. n. o. ende w. z. w. waer door / men die Cabo, best comt te kennen: op de punt van dese Cabo (aen de west-zijde in een sandt-Baep) is een fonteyne van goet water daer menigh Schip (des noots zijnde) water haelt. Om tusschen die drooghte (die van Cabo das Palmas af light) ende 'twaste landt in te seylen/ daer is 10. ende 12. vamen diepte/ den grondt heel schoone. In den tijdt van September, tot het leste van April, loopt het water o. n. o. daeromme moeten sy/ die van daer af / naer de Mina, ofte S. Tome, willen seylen / haer rekenschap maken / datse altijts varder oost sullen wesen / alsse wel moenen: onder-en-tusschen / in desen selven tijdt / soo keert 'twater wel/ dat het weder naer de west loopt/ maer anders niet / als op nieuw / ende volle Mane/ 3. daghen voor/ ende 3. daghen naer: maer langs de

Cuſt (aen't landt) van Rio dos Eſcravos tot Cabo das Palmas, treckt den ſtroom dwars op't landt / en die Cuſt en is niet ſchoone / daeromme ſoo en ſal men niet minder als op 20. vamen / daer by langhs ſeplen.

De Cabo das Palmas, is achter dien ſcherpe punt / hoogh / ront op gaende / ſoo dat dien punt / ghelijck is / eenen Tonins-kop / met de ſtuyt: en langhs de Cabo, aen de ſtrande (in zee) ligghen Clippen / en op't landt / ſommighe ſandt-baeplaets: waer by dat deſe Cabo beſt is te kennen / ſoo men uyttet zee / daer by rount / is dat hem de zee / al daer crupſt / ende de ooſt-zijde / ſchijnt hem heel / met een bocht te ontvallen / ende als men 2. mylen van de Caep is af ghe-ſeylt / ſoo ſchijnt die Caep / eenen groven hoeck te weſen / ſlotze ghedeckt met ghebooomte / aen de Caep is een Dorp van Negros, dat de Portugijſen, Aldea de Portugael (ende de Negros die daer in wooncn Signorebos) noemen. Al de Cuſt ooſt-waert van de Caep af / tot as Barreiras Vermelhas, is ſtepl / ende 't ghebooomte dat daer op ſtaet / is dael / en rount die Cuſt niet naerder als 13. vamen / den grondt is fijn ſandt / ende te ſommighe plaetſen groſ.

Seven mylen o. n. o. ende w. z. w. van Cabo das Palmas, is de Riviere S. Pedro: op die Cuſt en is ghecn handelinghe: maer van de voorſchreven Barreiras Vermelhas, 't ghecne roode plecken zijn / op't landt begint 't ghebergh te van S. Apolonia, 't ghecne niet heel hoogh en is / maer t'eynden dat ghebergh-te / begint noch een ander ghebergh / meeſt ſoo hoo-ghe / als 't eerſte: en heeft ſoo hier en daer bzeucken. T'Eynden van dit ghebergh te / is de Riviere dos Barbos: op die Cuſt en laet niet / op de 12. vamen

aen't landt te comen: de grondt is wit ſandt.

Van de Riviere S. Pedro voorſchreven / tot de Riviere S. Andre, is 22. mylen: en onder weghen ontrent de helft / is een Caep ghenaemt Cabo da Praynha: beoosten die Caep / is een om-ſlaende hoeck / met een Baep: van dien hoeck (in zee) light een Clip / die wit is / ghelijck een Eylandt: ende deſe gheheele Cuſt langhs / is ſeer bewoont / van de Negros: ende een weynigh om de ooſt (van die voornoemde witte Clip / daer het landt om den hoeck in-bocht) zijn 6. ofte 7. Berghen: ende van die Berghen tot Rio de S. Andre is 7. mylen o. ten n. ende w. ten z. ende ſoo men van de voornoemde Berghen / langhs de Cuſt ſeylt / al eer men by Rio de S. Andre comt ('ghheene een wijde Rivier is) ſal hem noch een Rivier verthoonen / en boven den mont van die Riviere / ſtaen eenighe Boomen / ghelijck oft Pijn-Boomen waren: een weynich wonder / een half myle om de ooſt van deſe Boomen / light een Eylandt: ende en comt die Cuſt niet naerder als 12. vaemen / al waer boven op den grondt ſacht (ende onder ſandt) is / dan is men een half myle van't landt: ende een cleyne myle van't landt iſt 15. vaemen diep.

Als men de Riviere van S. Andre, 3. mylen naer de ooſt is ghepaſſeert / daer beginnen roode pleynen op't landt / die 4. ende 5. mylen lanck van die Riviere af / ooſt-waert werden gheſien: waer by deſe Riviere behent wordt. Deſe roode pleynen / zijn de Kleede / die de Portugijſen Barro Vermelho noemen. Van deſe roode pleynen / tot Rio de Lagoa (ofte ſoo ſy oock anders ghenaemt wordt dos Barbaros) is 7. mylen o. ten n. ende w. ten z.

Deſe Riviere da Lagoa heeft 3. merckens waer by

de ſelve bekent werdt: d'eerſte is (ghelijck als deſe Riviere meeſt ooſt langhs der zee op loopt) eenen hoogh gheboomte/ghelijck Pijn-Boomen/die over de mont van de Riviere ſtaen: en op in de Riviere/by de Negros huyſ lieng/ſtaen 4. Palm-Boomen/elck a part/verſchepden van den anderen/en by dat Negros Dorp/is een wijt water/dat men over 'tlandt uyt de Meerſſe can ſien: ende al die Cuſt is ſuyver ende ſchoone grondt.

Van Rio da Lagoa af/beginnen de Sete Aldeas, en continueren ontrent 8. mylen weeghs/ende zijn de Negros haer ſteden/die ſe ſoo langhs der zee op de ſtranden hebben gheboutt/ende die Cuſt ſtrecht o. ende w. en is een gladde ſtrandt van ros ſandt/en 'tlandt vol gheboomte: die gheheele Cuſt is black/ende 10. en 12. mylen/in zee/iſt maer 35. ende 40. vamen diep. De Negros van die Cuſt zijn groote viſchers/maer quaet volck/daer men hem wel heeft voor te wachten.

Van deſe Sete Aldeas, tot Rio de Mayo, is 10. mylen/langhs de Cuſt. Rio de Mayo, en heeft gheen wijde mont/en die Cuſt/om die Riviere is leegh landt/vol gheboomte/en daer is de menighte van volck: deſe Riviere/loopt eerſt noorden ten weſten/en terſtont cromtſe om/ende loopt ooſt noort ooſt op. Op de noort-zijde van deſe Riviere/ſtaet een heel hoy Boſſchagie/maer by de Negros haer woon-plaetſe/iſt groen: ende op d'andere zijde van de Riviere/is eenen ſandt-punt ſonder gheboomte.

Deſe Cuſt van de roo plecken (ofte ſoo ſy gheneemt werden Barreras Vermelhas) af/tot Rio Sueyro toe/is 23. mylen: en alle die Cuſt langhs/crielt

van volck / en werdt ghenaemt Alares. Van Rio de Mayo, tot Rio de Sueyro, is 9. mylen.

Om naer Axem te ſeylen / van de Sete Aldeas (weſende varde 'tzee van de Cuſt) ſoo gaet o. ten z. oen / ende de Cuſt ſtreckt o. ende w. ende 6. mylen van de Aldeas gheſeylt zijnde naer de ooſt: ſoo ſult een Caſteel comen te ſien / dat de Portugijſen daer ghebouwt hebben: ende noemen Caſtello de Axem: 't is hier een heel ongheſonde Cuſt / maer daer valt veel Goudt.

Deſe Riviere werdt meeſt bekent / door de Negros: die met haer Almadios, uyt de Riviere by mennigte aen boort comen / ende als sy u ſalueren / is min of meer / dan al ofte men de Raven en hoorde roepen / het gheene u daer ontrent / op die Cuſt / gheen Negros, uyt andere Rivieren ſullen doen / als de deſe.

Langhs alle deſe Cuſten ſeylende / ſoo en comt die niet naerder / als twaelf ofte derthien vamen.

Zuyd-oost van Rio de Sueyro, is eenen groben hoeck / daer op het water een bzeucke in is / met Reven daer af van ſteen / in zee ligghende / ſoo wanneer men zuyden ende nooyden is / met dien hoeck / ſoo en comt het landt niet naerder / als veerthien vamen / den grondt ſteen / en ſult daer niet ſetten.

Van dien hoeck af tot Axem, is ſeven mylen: ende als men dien hoeck is ghepaſſeert / ſoo mach men de Cuſt wel (die gheheel black is) op de 8. vamen (ſtick-grondt) langhs loopen / ende en comt niet naerder / al ſchijnt ghy (door de leeghte van't lant) varde af te weſen: want die Cuſt van dien gro-

den hoeck af tot Axem toe / is ſandt-ſtrandt / en een leeghe Cuſt / langhs de lijme van't water / ſoo dat men qualijck gheen landt can ſien : de ſtroom valt dwars na de wal. Ontrent half weghe / tuſſchen den groven hoeck / ende Axem, light een Riviere ghenaemt Rio da Cobra , al waer 't landt hooghер (als anderſins) ſchijnt te weſen: van weghen ſeker groen ghehoomte dat op't landt ſtaet.

Beooſten Rio da Cobra, liggghen 2. Eplandekens van Rotze / oft ſteen / waer van 't eene een Galepe ſonder rienen ghelijckt / ſoo wanneer men 't ſelve eerſt comt te ſiene : waerom het ooch de Portugijſen, Galè ghenoemt hebben : beooſten 't Eplandt Galè , ligght het ander Eplandt / al waer 2. cale Boomen op ſtaen / het gheene van verde doore Boomen ſchijnen te weſen.

Deſe Eplandekens liggghen in een mont / van een Riviere / ghenaemt Rio Manſum : recht zuyden van deſe Eplandekens : ſteeckt een hooghte / van ſteen / die gheheel ſtepl is: ſoo dat men den eenen werp / ſoude 7. vaem hebben / ende als men den anderen werp ſoude meenen te werpen / vaſt ſult ſitten : men moet hier niet naerder als 12. vamen comen / ende dan en can men gheen quaet ſeplen. Van deſe Eplandekens tot het Caſteel Axem is een myle.

Om op de Reede van Axem te ſeplen : ſoo moet eerſt / 't Caſteel maken te verkennen / al eer men't landt naerder ſal comen : de mercken (waer aen dat men't comt te verkennen) is eenen rooden Bergh / die op de weſt-zijde ligght / op de zee-caut / en 't ſpruyt een deſen Bergh / ſtaet het Caſteel van Axem : ten eerſten ſult by het Caſteel ſien ſtaen / eenen grooten Boom / die zijn tacken / boven heel breet uyt-waſt / ende

ende staet recht in't midden van't Dorp. Langhs 't Kasteel / in zee light het vol steenen en Clippen: beoosten dien voornoemden Boom / light een Clip / ghelijck een Eylandt / dat ghenaemt werdt S. Antonio : langhs dat Eylandt ligghen oock steenen / en beneven die steenen / is de Reede van Axem , op 8. vamen / n. ten o. met het Eylandt S. Antonio , is schoone steck-grondt.

Van dese Reede Axem oost-waert / streckt de Cust (naer Cabo das tres Pontas) z. o. ten z. ende t'landt-waert / hoe varder oost / hoe hoogher tot de Cabo (die 't hooghste is) toe / en dat landt op de Caep is boven op plat / en op de zee steyl / ghelijck ofte het af ghehouwen steen ware. Boven op dat platte landt staen eenighe Boomen dicht in den anderen / ende niet seer hooghe.

Soo haest als men noorden en zuyden is / met den eersten hoeck / das tres Pontas (comende van Axem) moet men t'zee / op de 15. ende 16. vamen / van't landt af wijcken / op slick grondt / en wachten u van de middelste punt / want daer light een steenbanck af / die (naer de oost) tot de leste punt toe streckt.

Ofte het ghebeurde ('tsy nu door stilte / tye / ofte anders) dat yemandt soo varde niet t'zee en conde gheraken / om boven de drooghte te loopen / dat u den stroom (die hert om de oost loopt) daer op soude willen brenghen : meught wel / tusschen de Caep / ende de voornoemde drooghte door loopen : en isser (tusschen de drooghte en 'tlandt) meest een myle wijt : en soo wanneer yemant daer door wilde seylen / siende de voornoemde drooghte branden / moet daer omme niet schroomen / al schijnt de zee wat vreesse-

lijck:

lijck: ghy en ſult niet min als 6. ende 7. vamen diep hebben/ſteenighe grout/ende de ſtroom ſchiet langs de wal: ſeylt daer recht midden-waters (tuſſchen de drooghte en 'waſte landt) door.

Om (de Cabo das tres Pontas ghepaſſeert zijnde) naer de Mina te ſeylen / ſoo moet op de 15. ende 16. vamen langhs 'tlandt looyen: ooch niet naerder/ om een drooghte / die in de mont van de Rivier S. Ioan de Mina light.

De hemiſſe van deſe Rivière S. Ioan da Mina, is eenen witten Bergh oſte pleyn/ die op de weſt-zijde light /met 3. groote Boomen / ende aen de ooſt-zijde/is een cleynen heuvel / ghelijck een Eylandeken/ beooſten daer van/zijn witte pleynen: die ghenaemt werden as Barreiras de Suma. In't landt al waer deſe Barreiras zijn/ſtaen 5. oſte 6. hooghe Boomen/ ghelijck Palm-Boomen.

Oſte pemandt (ſoo hy van de Cabo das tres Pontas naer de Mina ſeylde) den nacht op de handt quame: moet wel op't loot paſſen/blijvende op de 15. ende 16. vamen: ende ſoo haeſt als 'teerſte quartier/ upt ſal weſen / het loot werpende / ende bevint den grondt te zijn (weſende op de 15. vamen) grof ſant/ ſoo upt den roſſen: ſult dan ooch de zee hooren gonſen: even daer laet u Ancker (ſonder vooyder te ſeylen) vallen / en blijft daer ligghen / tot dat het dach werdt / ende ghy ſult recht (benevens dien Bergh/ die de Portugijſen Barreiras de Suma noemen) leggen. Dit moet men aldus doen/om niet vooyby te raken/ 'tgheene dooy den ſtroom (die daer gaet) licht can gheſchieden: al waer't ſtille.

Van deſe Barreiras de Suma, tot de Mina, is 3. groote mylen: en ſoo men dwars van die Barreiras

is/

ſtet men/ beooſten daer van / een hoogh groſ landt/ al waer eenen ronden heuvel op ligght/ die de Portugijſen Monte de Futo noemen.

Op de zuyt-zijde van dien Bergh / loopt een ſcherpen punt af/ al waer een witte heuvel op ſtaet ghelijck een Eylandeken: ende dat is het Caſteel van de Mina. Aen den Bergh Suma, noch oock rontom het Caſteel/ en ſtaet gheen Boſſchagie van Boomen/ als alleene cortе ruychte/ waer mede 't lant bedeckt is.

Aldus bekent weſende / ende het Caſteel ſiende/ ſoo loopt daer recht naer toe: tot op de 8. vamen/ en wanneer 't Caſteel n. ten w. van u is / ſoo ſettet op dit to 8. vamen / ſant grondt / al waer alle groote Schepen ſetten.

Van deſe Reede Mina, tot Cabo Corſo is 3. groote mylen: men can dien hoeck oock / van de Reede Mina wel ſien: het is de eerſte hoeck van dien bocht/ die 't landt al daer heeft. Cabo Corſo is een leeghe ſcherpe punt/ ſonder ghebooomte/ als alleene / eenen Boom die hem (ſoo men daer na comt ghewaer) op doet / ghelijck oft/ die van't landt af in zee ſtonde. Beooſten dit leeghe landt/ van de Caep/ is een grooter landt/ dat op ſommighe plaetſen root is: dat landt/ werdt Queromantin ghenaemt/ ende die Cuſt op den Oever van de zee / is heel ſtepl op ende neder/ ſonder ghebooomte.

Achthien mylen van Cabo Corſo, is Cabo das Redas, en tuſſchen deſe 2. Capen iſt/ dat onſe Neerlanders handelen/ ende die Cuſt ſtreckt n. o. wel ſoo ooſtelijck: ende het landt/ van de eene Caep/ tot den anderen / is tamelijchen hooghe / en heuvelachtigh: daer zijn 3. Dorpen/ oft de Negros haer ſteden.

Van die Cust van Cabo das Redas, die oock Monte de Beriqui werdt ghenaemt: pleghen de Negros al met haer Goudt/naer de Mina te comen.

Soo als men het hooghe landt van Cabo das Redas is ghepasseert: soo volchter een heele leege Cust/ ghelijcx de lijme van't water: ende 5. mylen van't hooghe landt/ oost-waert/ is een heuvel die ghenoemt werdt Pan de Navio, en by desen heuvel wert oock Cabo das Redas meest bekent.

Tusschen Pamo ende Rio da Volta, is een bocht ghenaemt Malavar, al waer een Negros Dorp staet.

Van de Cabo das Redas, oost-waert/ light Rio da Volta, ende die Cust streckt/ van de Caep/ tot die Riviere da Volta, o. ende w. ende staet langhs henen vol gheboomte/en veel heuvelkens. Dese Cust werdt ghenaemt Momo: de Negros van dese Cust is een quaet volck.

Van de Riviere da Volta ('tgheene een tamelijcke wijde Riviere is) tot Cabo de S. Paulo is 9. mylen z. o. ten o. ende n. w. ten w. De Caep S. Paulo is leeghe/ ende loopt met een steert in zee. Soo men van de Mina, naer dese plaetsen begheert te seylen/ sal men 3. ofte 4. mylen/ dwars van de Cabo Corso af/ t'zee wijeken/ ende gaen van daer o. n. o. met welcken cours/ ghy recht op Rio da Volta ('tgheen 40. mylen is) te lande sult comen: voorts van Cabo de S. Paulo tot Rio da Lagoa is o. n. o. ende w. z. w. de Cust is leeghe ende een sant-strandt: 'tgheboomte dat daer op staet/ schijnen al heuvelen te wesen: ende hier ende daer/ siet men soo een Dorp staen: dit's de Cust Arda.

Om van de Cabo Corso naer Rio da Lagoa te seylen/ moet men zijn cours (om versekert te wesen)

naer

naer Cabo de S. Paulo, stellen: ende dan soo loopt langhs de Cust / naer de Riviere da Lagoa: o. n. o. soo sult ghy recht/open / in de mont / van de Riviere comen: de mont van die Riviere is cleyne / ende met hoogh water/ niet meer als 2. vamen diep: die Riviere is periculeus/om inne te comen/door de droogten / die ('tgheen sant platen zijn) daer vooren ligghen: ende den meesten tijdt van't gheheele jaer/ siet mense branden. 'tIs een goede Riviere voor Sloepen/ofte cleyne Jachten van 15. ofte 20. lasten: ende ghelijck als men (van de Caep comende) daer in seylt / met dat ghy van buyten 'tnaeuwe zijt ghepasseert/soo opent u een wijde/ van 3. cleyne mylen breedt / ende oock soo lanck: 11. mylen (op) in de Riviere / is een plaetse / daer de Negros een stede hebben / ghenaemt Iabum: dit Iabum is groot / ende rontom al beset met houte palasaten: daer vallen veel Tanden. Van Rio da Lagoa tot Rio Primeiro, streckt de Cust o. ten n. ende w. ten z. 22. mylen.

De mont van Rio Primeiro is wijtachtigh: ontrent een halve myle z. o. van de Riviere / staet een dick Bosch van gheboomte: 3. mylen al eer men by de Riviere comt / is de grondt boven slick/ en onder sandt/ ende dan voorts is den grondt sandt; op dese Cust en is niets van proffijte/noch op alle dat landt ontrent Rio Primeiro, tot 8. ofte 9. mylen oostwaert: al waer die Cust/van de zee / is ghebroken/ ende inghewonnen: ende zijn al Eylanden die op de zee ligghen. In den Maent van Augusto, tot September, soo valt daer overvloedigh veel reghens.

Beoosten de Riviere Primeiro, light Rio fermoso. Vijf mylen z. o. ende n. w. van een cleyn Rivier-

hen / dat hem ſal openen ſoo men langhs de Cuſt coust ſeplen: de mont van Rio Fermoſo, is ontrent een myle wijt: 't lant dat bezoosten ende 't zuyt-oosten de Riviere is / heeft gheboomte / ſoo gheliick / dat van verre / al de Boomen / maer een Boom en ſchijnt te weſen: maer aen de rechter handt / daer bau / is een hooghet gheboomte / ende rijcker van loof: waer van op die Cuſt vele der gheliicke ſtaen: ende het op in het landt van dit gheboomte / ſtaen noch twee hooghe Boomen gheliick als de andere.

De mont van deſe Riviere / is heel black / over de 2. myten in zee: op't hooghſte water / is daer niet meer als 14. ende 15. voet diepe: ende den grondt is modder / men moet deſe Riviere aen de rechter handt / in comen / en de bzoogte blijft aen back-booxt: de ſtrande daer men by langhs in coust / wanneer men op't naeuſte coust / daer is een ſandt-baeplen / op de rechter hant / daer in (binnen den hoeck weſende) mach men't wel ſetten / recht midde waters / van de mont / op 8. vamen / al waer een doop ſtaet / dat ghenaemt is Atambane: een myle op / in deſe Riviere / de ſlincker handt om / zijn 2. gaten: het eerſte ſuit vooghy loopen / ende het tweede daer ſeplt (de ſpatie van 10. myten) in op / al waer een Stede is ghenaemt Aguna, van 2000. wooninghen.

Dit's de groote Riviere van de Stadt Benin, die 11. myten de Riviere op / is ghelegben by een plaetſe die Gato is ghenaemt / dus verde op / in de Riviere / can men met Schepen / van 20. ofte 25. laſten comen. Benin is een groote Stadt / gheliick in dit Boeck folio 314. werdt beſchzeben.

Noxts 4. myten van de Riviere Fermoſo, light

Rio

Rio dos Eſcravos: van dees Riviere loopt een droogte van't landt / tot 5. mylen in zee / en op diepſte van die droogte iſt 3. vaamen. Men mach dat landt / met een groot Schip / niet ſoo naer comen / dat men't ſiet / ofte ſoudt aen de groudt comen. Deſe vlachte is op de 6. graden / ende 40. minuten / benoorden.

Van Rio dos Eſcravos tot Rio Forcados, iſt mede 4. groote mylen / deſe Riviere Forcados, is heel wijt aen de mont / ende daer light een ſant plate voor: maer in't rechte diep iſt 12. vaamen / aen de 3. o. zijde is een vlachte / die van't landt af coint / daer het met hooghwater 3. vaem en een half diep is / ſuick grout.

Om hier langhs de Riviere in te comen: ſoo moet men de zuyt ooſte vlachte mijden / ende de noort weſte droogten ſchuwen / en gaet recht ooſt in / ſult ſonder eenighe perijckel daer binnen comen.

De kenniſſe van deſe Riviere / op het landt zijn twee Boomen / die op de zuydt-ooſt-zijde ſtaen / ende zijn hoogher / als alle de andere Boomen.

Deſe Riviere / loopt met twee armen / op in het landt / ende die aen de ſlincker-zijde / vijf mylen op ghevaren / al daer is een plaetſe van handelinghe.

Om van Cabo Corſo, naer deſe Riviere dos Forcados te ſeylen / ſoo moet men ooſt ten noorden aen gaen / naer Rio Fermoſo, 't welck 18. mylen / beweſten Rio dos Forcados is: ende van daer ſoo loopt op't landt langhs de Cuſt / tot Rio dos Forcados toe.

De reden dat men deſe ſeylagie aldus moet

ghebruycken, is om dat dese Cust soo qualijck is om te kennen.

Vijf cleyne mylen/ langhs de Cust/ van Rio das Forcados, light Rio dos Ramos, en is alleens als de Riviere dos Forcados, hebbende mede een diep van 12. vamen: soo dat die 2. Rivieren (uytter zee comende) niet en connen onderscheyden werden: de Cust is leeghe/ ende de zee storter gheweldigh teghen aen: daer is menigh Piloot met die Riviere/ bedrooghen gheweest/ende zijn daer oock wel Schepen ghebleven/die in de Riviere dos Forcados meenden te seylen/ ende in dese Riviere/lijf/ Schip/ ende goet verlooren hebben: want als men in de selve seylt soo loopt men daer in/ghelijck in een fuycke/en wert in't leste droogher/ ende al eer men 'tselve can bemercken/ soo is te laet/ om te rugghe te keeren: soo werdt Schip en goet verlooren: ende wat aen gaet lijf en leven/soo menigh mensche/ daer te lande comt werdt van de Negros doodt gheslaghen/ ende op ghe'eten.

De Negros die daer zijn/zijn seer wilt/ ende woonen veel op die ghebroke Cust: en wanneerse ergens willen wesen/ moeten al (met hare Iangados) over water varen. Dese Negros werden Iouves genoemt 'tlant langhs de Cust staet al vol gheboomte. Dese Riviere dos Ramos is 18. mylen/ z. o. ende n. w. van Cabo Fermoso: al die gheheele Cust is leeghe/ ende loopt met de Caep heel omme: ende de Cust/ van de Caep op de zuyt-zijde streckt o. ende w. ende de noort-zijde van de Caep streckt z. ende n.

In den tijdt van Iulij, tot Augustus, is daer een herde stroom/ die om is loopende: en 'tis noodigh/ voor een Schip/ dat in dien tijdt/ op die Cust wil wesen/

wesen/ zee houde/ soo veel moghelicken is: en make altijt/ ten minsten/ een myle (op de 8. vamen) van't landt te blijven: den grondt is soo sachte/ dat als men 'tloot daer werpt/ can men 'tselve qualijck weder te rugghe uyt halen.

De kennisse van dese Caep Fermoso, is/ dat het een heel leegh landt is/ ghelijcx de lijme van't water/ ende soo men de Caep siet/ schijnt het datter veel seylen onder het landt zijn/ maer het zijn alboomen/ die men soo siet/ ghelijck ofte die in't water stonden: ende het landt en can men niet sien: en op de 15. vamen en can men niets sien/ noch lant/ noch Boomen.

Oost-waert om dese Caep/ ligghen 5. ofte 6. Rivieren/ waer van dat de eerste (ghenaemt Rio de S. Bento) 6. mylen van de Caep is gheleghen. Dese Riviere S. Bento is aen de zee heel naeuwe.

Drie mylen van Rio de S. Bento, light Rio de S. Illefonso: ende een myle beoosten S. Illefonso, light de Riviere Iuandias. Dese Riviere streckt o. ten n. ende w. ten z. meest langhs der zee in.

Een myle beoosten dese Riviere Ioandias, light een Rivierken S, Barbora (die oock anders genoemt werdt) Rio da Mea.

Drie mylen van Rio da Mea om de oost/ is een Riviere ghenaemt Rio das Mastros: al waer (op de oost zijde van de Rivier) 2. hooghe staken staen/ ghelijck 2. masten sonder wandt: waerom de Portugijsen die oock soo ghenoemt hebben: beoosten dese Riviere das Mastros: is een Riviere ghenaemt Rio de Sombrero: die de Portugijsen mede soo hebben ghenoemt/ om dat aen de west-zijde (eenen Boom staet die ghelijck een man/ met een hoet op't hooft schijnt te wesen.

Dese

Deſe Riviere de Sombrero, is voorde blanck. Van Cabo Formoſo, tot deſe voornoemde Riviere Sombrero, meught de Cuſt / op 8. vamen ſtick-grondt / wel langhs te ſeylen: maer by Rio de Sombrero comende / moet men meer van't landt af wijcken.

Acht mylen beoosten Rio de Sombrero, ligght Rio Reael, een groote Riviere / die 6. cleyne mylen (buyten aen de zee) wijt is: maer een weynigh binnen / is die maer ander half myle wijt: men can deſe Riviere tot 2. weghen in comen: de eene is in't midden van de mont / tuſſchen 2. hooghe ſandt-platen in / die zuyden ende noorden ſtrecken / ende is ontrent een gootelinghs-ſchoot wijt: voorts een ſoo men eerſt in comt iſt 21. ofte 22. voeten diep / maer wat binnen comende (aen de z. w. zijde) iſt 5. ende 6. vamen diepe.

Het ander diep is beoosten de eerſte / ende is ontrent een myle wijt / ghеſtreckt z. o. ende n. w. men mach hier (met eenigh Schijp) wel laveren / op 5. ende 6. vamen. In de midts van dit diep / is een hooghte van 3. vaem water: wanneer ghy die blackte ghepaſſeert zijt / ſoo ſult (die ghy niet hooghер en ſult konnen) naer een punt op de rechter handt ſeylen / ende achter die punt / maeckt Reede: al waer een dorp ſtaet van over de 2000. Zielen: daer werdt veel Houts ghemaeckt. Wat meer van deſe Riviere is / werdt in dit Boeck folio beſchreven.

Beoosten van deſe Riviere Reael (voor de mont van de boght Camaron) ligght 't Eylandt Fernan do Poo: op de 4. graden benoorden. Dit Eylandt Fernan do Poo, is een gheheel hoogh Eylandt / met claer weder / can men't 20. mylen vande in zee ſien / daer

daer wast veel Suycker-riet op/en is vol van volckeren. Van dit Eylandt tot het vaste landt / ist 5. mylen wijt: men can tusschen het Eylandt / ende het vaste landt wel door seylen. Oft quame dat yemandt (van de Cabo Formoso seylende) te leeghe verviele/ om boven 't Eylandt Fernan do Pôo te loopen/soo seylt tusschen 't Eylandt ende het vaste landt door: men can't daer op 15. vamen (een halve myle van de wal) setten.

Wanneer 't Eylandt Fernan do Pôo zuyden van u is / dan sult oock op't vaste landt / eenen hooghen Bergh sien / nooyden van u: ende werdt ghenoemt Monton, ofte Maton: tis eenen Bergh gheleghen op Amboes. Het volck van dese Cust werdt ghenoemt Chaquins: te loef-waert van desen Bergh/ light 't Eylant Amboes, en is ontrent een half myle lanck. Wil hier by/een peghelijck/niet onghewaerschout laten/daer niet lichtelijck (al hadt ghy schoon wat van doene) aen't landt te comen: want het volck is uytnemende wilt.

Ofte soo yemandt (het sy door wille ofte oock door dwanck) aen het landt moste comen: soo loopt naer het Eylandt Amboes: ende met dat ghy met den boot by het landt comt / soo vraeght eerst (door dat ghy op landt sult comen) naer Capiteyn Francisco Letto, of naer zijn soone / ofte naer eenen Antonio Mendos: soo daer eenighe van in't leven zijn: eñ als ghy met een van dier hebt gesproken gesept hebbende/ wat u van nooden is/ soo vaert weder (sonder een lant te comen) met u boot aen boort: eñ u sal al wat ghy van nooden zijt/ door de Negros, met haer Canoan, aen boort gebracht werdē: of altemet sullent u aen de boot brengen/ alst maer frupt/

ende hoenders en zijn. Met het Schip/sult buyten een myle van't Eylandt/blijven ligghen/ z. w. ende w. z. w.

Den windt / van den middagh / tot den avont/ waeyt/daer z. w. ende alst Eylant Amboes(t welck oock Zambus ghenaemt werdt) o. ende w. van u is/ dan meught het wel/over (naer het vaste landt) laten staen: want dan comt u het Tye ('tgheen uyt Rio de Camaron comt ghevallen) te bate: als dan en hebben die andere stroomen / gheen macht / om u te verleyden: de ganghen moeten oock niet lanck/ maer cort wesen/ ende went dickmael / om de stroomen / die u (als ghy uyt de tocht / van Camaron waert) soude verleyden: de stroomen zijn daer hert/ voornemelijck met een ebbe/comt uyt Rio de Camaron een stercke stroom.

Hier zijn veel Walvisschen/ende uytnemende veel andere visch. Wat meer van dese Cust is/ dat cont ghy in dit Boeck lesen / in de seylagie van de Mina naer S. Tome en Angola.

Om van *Cabo das Palmas* naer de *Mina*, ofte *Gout-Cust* te seylen.

SOo men van Cabo das Palmas af seylt / om naer de Mina, ofte Gout-Cust te loopen: soo gaet o. ten n. aen / om 'tgheberghte van S. Apolonia te verkennen / 'tgheene 30. mylen langhs de Cust in't landt light. Elf mylen / voor dat men (op 20. vamen steck-grondt/langhs 'tlandt seylende) by 'tgheberghte van S. Apolonia comt / sult een Eylant ghemoeten/gheheel wit van't Voghel-mis/ en buyten om / heel Clippigh: ende een myle voor-

der

der van dit Eylandt / is noch een ander Eylandt / vuylder en Clippigher als 'teerste. Van dit leste Eylandt / tot de Cabo das tres Pontas, is 3. cleyne mylen. Dese Caep heeft 3. hoecken / en boven de middelste hoeck (die varste uyt steeckt) zijnde / soo is men de Caep ghepasseert.

Van de oost-hoeck af / streckt de Cust n. o. ende z. w. Drie groote mylen / van dien oostelijcxsten hoeck / ligghen de Eylandekens Dandeson, dicht aen het landt / by een plaetse / al waer eenighe ronde pleynen / op't gheberghte van't landt ligghen: op die Cust valt veel Gout. Van de Riviere Dandeson, tot Rio de S. Hieronimo, is 7. mylen / n. o. en z. w. De Riviere S. Hieronimo is cleyne / naeuwe / ende ondiepe / met hoogh water / isser 6. voeten / om in te comen / ende en verthoont niet / voor dat men daer dichte aen is.

Beschrijvinge/hoe men van de Mina, naer S. Tome ende Angola sal seylen.

SOo men van de Mina is seylende naer S. Thome ofte Angola, ist dat u den stroom ('tgheene daer in't ghemeen beurt) afset naer de wal: soo loopt naer Cabo Fermoso: die ghy nootsaeckelijck moet verkennen het is eenen leeghen hoeck / langs de lijme van't water/ ende de Boomen die daer op staen / schijnen al ofte het seylen waren. Dese Caep is principael te kennen / by hare streckinghe: want de west-zijde van de Caep / streckt z. ende n. ende de oost-zijde streckt o. ende w. ende de Cust is soo vlack / dat men op de 15. vamen/ gheen lant en can sien. Acht mylen beoosten dese Caep / light de Riviere Ioan dieas. Alle dese Cust/ voornemelijck van de Riviere de Sombrero is wonder vlack/ soo dat de zee 2. mylen van't landt al breeckt. Wanneer men nu/ van Cabo Fermoso, af seylt/ naer 't Eylandt Fernando Pôo, ende en cont/daer niet bezuyden (boven om) comen: soo loopt daer binnen door. Het Eylandt Amboes west van zijnde / soo meught wel over (naer 'tvaste landt) loopen: maer om 'tverleyden van de stroomen/moeten de gangen cort ghemaeckt werden.

Uyt

Wyt de Riviere Camaron, valt een harde Ebbe/ ende als men n. o. en z. w. daer van comt/is die heel wijt/en aen de weſt-zijde is een groſ lant van eenen Bergh/die de Portugijſen Montegos ghenoemt hebben / en is ſonder heuvelen. Den hoeck van dien Bergh wert ghenaemt Cabo da Sierras: al waer een ſcherpe punt af comt gheſchieten / die op de hoeck/ aen de ooſt-zijde van de Riviere/ te niete loopt / met een leegh landt/ daer ſommige rechte Boomen (gelijck Palm-Boomen op ſtaen. Hier en moet men niet dzooger comen/als 12. vamen/ſtick-gront: gewent hebbende (ter plaetſen / als men ſoo naer is/ aen't landt als 12. vamen) ſoo wanneer dan den hoeck z. w. ten w. en n. o. ten o. comt te ſtaen: ſoo verualt men weder in een ander Riviere / ghenaemt Boexo: 't ſp bp dage/ofte bp nachte/dat men daer ſeplt 'tloot moet altijts gaen/eñ en comt 'tlant niet naerder (voor 't ſekerſte) als 15. vaem: voornemelijck bp de Riviere Boexo, daer iſt ſtenich. Deſe Riviere is cleyn/ ende op de zupt-zijde / is een Cypreſſen, ende ock een Palmijt-Boſch/ende in't landt ſtaen 2. ronde heuvelen: die Cuſt van Boexo, tot Pan de Navio (dat ock O Panmo werdt ghenaemt) ſtreckt z. ten o. ende n. ten w. Dit landt ('tghene de Portugijſen Pan de Navio noemen) heeft tlandewaert een gheberghte: 'tgeene aen de weſt-zijde een ronden Bergh heeft/ghelijck-ſomigh een Zupeker-broodt/ en aen de n. o. zijde / van die Riviere/ is een bocht: en op de zupt-zijde is een bocht 5. mylen wijt/tot Ponta Garajao toe. Om de hoeck van Garajao te kennen: ſoo ſiet naer een Eplandt / dat op de nooꝛt-zijde is gheleghen/en in't landt/ iſt al gheberghte/op de zee-cant iſt leeghe voet-ſtrandt van ſandt.

Van deſen hoeck zupt-waert: is Rio de Campo, en op de zupt-zijde van Rio de Campo, is een ſteene banck / die met hoogh water onder ſpoelt / ende met leegh water / light dooghe. Als men over de bocht comt van Pan de Navio, daer ſal men 'tlandt niet naerder als 15. ofte 16. vamen comen / en van die diepte naer zee iſt ſlick-grondt / en naer 'tlandt ſteenighe grondt.

Op de voornoemde 15. vamen mach men't ſonder perijckel wel ſetten: ende en hebt gheen noot van eenighe dooghten: ghelijck als de dooghten van Rio do Campo, ende oock het Eylandt / op Pan de Navio, die men op de 12. vamen / ſoude onder ſeplen: daeromme ſoo moet hier niet naerder als 15. vamen aen't landt gheromen werden.

Die groote mplen / van Rio do Campo, om de zupt / ligghen in't landt ſommighe hooghe Berghen / ghenoemt As ſete Sierras: werden oock wel Sierras Botas ghenaemt / ende dat ghebergh̃te is ſoo onbolligh van ſatſoen / dat eenighe ghelijck Olyfanten / ende eenighe ghelijck Kemelen ſtaen / ende die Cuſt al daer / op't water is leeghe / en ſchoore / met leegh water / ſiet men de ſtrandt: maer met hoogh water / en can men gheen voet van ſtrande ſien: aen't zupt-eynde van deſe Cuſt / ſtaet eenen ronden Bergh / hebbende de ghelijckenisſe van een hoy-bergh: van deſen ronden Bergh af / ſtreckt een ghebergh̃te met heuvelen / die 2. mplen z. w. ſtrecken / tot Rio de S. Bento toe: ende de Cuſt ſtreckt z. ende n.

Om de Riviere de S. Bento te kennen / is by een cleyne bocht / die (als men o. ende w. met de Rivie-re is) opent / al waer men de Negros, met haer Ca-noan, ſiet over en weder / van d'een hoeck naer d'an-

der

der baren: dit Baeyhen over ghepaſſeert zijnde/van den eenen hoeck aen d'ander: ſoo ſult twee hoecken ghewaer werden/die op de noort-zijde van de Riviere zijn / ende den eenen hoeck is grooter als de andere / ſy zijn ooch wijt / ende ſult de zee daer op ſien hyanden / ende ſult in't landt ſommighe Berghen ſien ligghen. Dit is de kennisſe van deſe Riviere. Aen de zupt-zijde mach men't / op de 12. vamen/ ſlick ende ſandt-grondt / ſetten. Deſe Cuſt ſtreckt z. ten w. ende n. ten o.

Twee groote mylen langs de Cuſt/naer de zupt/ al waer een leegh landt is/met 3. heuvelen / die ghenoemt werden los Mitos : o. en w. zijnde met die heuvelen / ſoo en comt 'tlandt niet naerder als 12. vamen: want het iſſer heel Clippigh.

Van daer zupt-waert/ is een leeghe Cuſt/ die vol hoecken en punten is/en van verre ſchijnt/ even boven het water te ligghen : die Cuſt werdt Popins ghenaemt : langhs de ſtrandt / op de zee-cant / iſt ſandt.

Van deſe Cuſt / tot Cabo de S. Ioan, is 6. groote mylen / die Caep light op de ander halve graet / benoorden : ende als men n. o. ende z. w. van de Caep af comt/ſoo vertoonen daer 3. hoecken voor den anderen : hier aen deſe hoecken is een herde reſcontreringhe van ſtroom / de zee heeft er ooch een hooghe verheffinghe/en ravelt ſeer: 'twater comt ſterck van de zupt ſchieten op dien hoeck/en van daer voorts/ langhs de wal nae't noorden : wanneer deſe Caep begint achter uyt te comen / ſal u de zupt-Cuſt ontvallen z. o. wel ſoo ooſtelijck / ſonder ghebergh te. Aen de Cabo de S. Ioan en is gheen voet ſtrandt/als Kotz.

Voor

Soo yemandt / hier comende / begheert te ſeylen ('tzy nu van Cabo de S. Ioan, ofte ooch van Rio de S. Bento naer Cabo de lopo Gonçalves: ſal hier by ghewaerſchout zijn / dat alle de Travados de wateren naer haer trecken / alſoo dat / waer ſy haer op maken: daer ſchiet het water naer toe. Als deſe Travados aen comen / wie ten Ancker light / die gaet onder ſeyl / alleens waer dat de Travados van daen comen: ſoo en moet men niet ligghen blijven. De ſeylagie van Cabo de S. Ioan, ofte van Rio de S. Bento, naer Cabo de lopo Gonçalves: moet ſ'daeghs op ghelaveert / ende in deſer maniere / naer ghecomen werden / als volcht.

Men ſal (laverende) alle morghens van daer men ten Ancker light / onder ſeyl gaen / en laten 'tzeewaert (met eenen z. w. ofte z. windt) over ſtaen / tot den middagh dat den windt zeelick comt / en wenden dan weder na de wal. Ofte het ghebeurde / dat u den windt niet en veranderde / en ſult daerom / op den middagh niet laten te wenden / en weder na de wal te ſeylen / om te ſetten / ghy crijght wat ghy cont / winſt / ofte verlies / en ſult onder het landt niet naerder als 12. vamen ſetten: want de Cuſt van de 12. vamen / naer het landt is vuyl / ende op de 12. vamen / is den gront ſlick en ſomtijts ſandt. 't Water / in de tyden van de Travados, loopt ſeer ſt om de noort.

Van *Cabo de S. Ioan*, *Coriſco*, ende de Riviere d'*Angre*, die oock *S. Ioan* ghenoemt werdt.

Van

VAn de Cabo S. Ioan, tot het Eylandeken Coriſco, is 4. mylen. Coriſco is een cleyn ende leegh Eylandeken / dat van verre gheliick de lijne van't water ſich verthoont. Die in de Baey om Cabo S. Ioan naer 't Eylandt Coriſco, ofte oock in de Riviere d'Angro. wil ſeylen: die loope (uyt der zee comende) midden waters / tuſſchen 't Eylandt Coriſco ende de voornoemde Caep in / op 9. ende 10. vaamen / in ſulcker voeghen / dat ghy het Eylandt Coriſco cont ſien / ende den grondt / die ghy aen't loot ſult hebben / is vermullende leye / maer de Caep naerder weſende / als 't Eylandt / ſoo ſal den grondt meeſt ſteen / ende weynigh leye weſen.

Als men nu ſoo verre in comt / dat men't lande aen de ooſt comt te ſien / 'tgheene in de mids van de Riviere S. Ioan (ofte ſoo ſy anders werdt ghenoemt d'Angre) is gheleghen / dat hem (ſoo men't eerſt comt te ſien) verſchept van malcanderen / gheliick ofte het Eylanden waren: als dan ſoo laet het vijf / noch een ofte twee glaſen (van een half ure) voort ſtaen / ende ſult comen / op de 8. ende 9. vamen ſtickgrondt / en groff ſandt / daer ghy het loot / weder qualijck ſult connen uyt trecken: en ſoo ghy dan naer 't Eylandt Coriſco loopt / 'tgheen z. z. o. ende z. o. ten z. van u ſal weſen: houdt het ſelve ſoo ſtaende ende ſet daer onder (dicht by weſende) op de 8. en 9. vame.

Soo yemandt / uptter zee comende / ſoo verre in ware / dat 't Eylant o. eñ w. lage / ſoo ſult 2. ander Eylandekens / op deo. z. o. zijde (van't Eylant Coriſco) af ſien liggen / eñ op de o. z. o. zijde van't Eylant Coriſco ſiet 'tgheboomte / gelijck oft in't water ſtonde / ende ſult op de ooſt-zijde ſien / al waer een witten heuvel is / dat al daer 't Eylandt hooghor

werdt: al is de zee daer ſlecht/ſoo loopt dat Eylant niet naerder / als 9. vamen: want z. w. van't Eylandt iſt vuyl van ſteene kleven / al waer ghy ſout/ den eenen werp 7. vaem / ende den anderen werp/ op de Clippen vaſt ſitten.

Op de zuyt-zijde van't vooriſs. Eylandt/ dicht by de weſt-punt/ langhs/ tuſſchen de vuylen/ ende het Eylandt in/ can men (ſoo varde voort zijnde als het halve Eylandt) Reede maken: ſoo wanneer de helft van't Eylandt z. ende n. van u is / ende eenen hooghen Boom die ghy z. w. van u ſult bryenghen / een roer ſchoot van't Eylandt af zijnde/ſoo laet u Ancker vallen/ende ſult aen't landt/water/hout/Palmijt ende wilde Inhamos vinden: en met een net veel viſch connen ſlepen. Niemant wie hier come / en make des nachts vyer / om de Negros wille / aen't vaſte landt / dat ghy heel booſe ende wilde menſch-eters zijn. Het is hier ſoo ſlecht/ dat wie begheerde/ daer kiel ſoude connen halen: ende light bevrijt voor alle tempeeſt.

Soo men uytter zee (weſende op een graet ſchaers) naer 'tlandt comt gheloopen/ſoo moet men 'tloot wel laten gaen / voornemelijck als't weder een weynich duyſter is/ want de vooghten/ op de z. w. zijde van Coriſco, zijn bedrieghelijck/ende ſout op de ſelve vaſt ſitten / al eer men 'tſelve eens ſoude vermoeden: maer 'tloot werpende/ſoo ſult niet naerder connen/ als 15. vamen. Deſe vuylen liggen van de 50. tot de 40. minuten/ noordlijck/ meeſt o. ende w. met Cabo das Eſteiras.

Van't Eylandt Coriſco, tot de Riviere Gabon, is 14. mylen/ ende die Cuſt van Cabo das Eſteiras, tot Rio de Gabon, niet naerder als de 15. vamen connen

ben.

den grondt (tot Rio de Gabon toe) hart: de Cuſt ſtreckt z. ten w. ende n. ten o.

De Cabo das Eſteiras, is de zupt-hoeck van Rio d'Angre: ghelegghen o. ende w. met de mynen van't Eylandt Coriſco. Het landt op de nooyt-zijde/ van die Caep / ſtreckt o. n. o. ende op de weſt-zijde/ ſtreckt z. ten w.

Zupden van de nooyt-hoeck / van Rio de Gabon, ſult eenen ronden heuvel ſien / die rontom / ghelijck een Eylandt/van't water ſchijnt omcinghelt te weſen: maer als ghy o. ende w. met den heuvel comt/ ſoo ſult ſien/als dat dien heuvel/ met een ſlijck ſchorre (die ſtepl op den Oever is) aen't vaſte landt vaſt teghen over dien hoeck is den grondt ſlijck / ende het loot valter tot 'teynde toe inne / comt die niet naerder als 15. vamen. Deſe Riviere de Gabon, light recht onder de Linie Æquinoctial: o. ende w. met 't Eylandt S. Thome: 'tlande-waert in/aen deſe Riviere/ verthoont sigh een landt-ſchap/dat anders niet/als Palmijt-Boomen en ſchijnt te weſen. Van de Riviere Gabon tot het Eylandt / al waer de Fanais beginnen (die van varde al ghelijck graeuwe heuvelen ſchijnen / met een leeghe Cuſt / waer van sigh anders niet als hoogh en ydel gheboomte verthoont) is 4. groote mylen: ende die Cuſt / meught op de 10. vamen langs loopen/den gront is ſchoon. Deſe Fanais ghepaſſeert zijnde / ſoo verthoont hem een landt / wat hooghet alſt voorgaende / dat cael gheboomte is / die lanck ſtaen / ende ſchijnt / ofte het ſelve beacbept wierde: dit noemen de Portugijſen os Fanais grandes: van daer naer de zupt / ſult 'ghe-boomte aen de zee / van malcanderen af ſien ſtaen vol gloppen / ghelijck / al ofte de Cuſt / vol Rivieren

ware: maer en hebt daer anders gheen riviere/als Nazaret: ende light op de 40. minuten bezuyden. Langhs de Cust seylende/naer Rio de Nazaret: soo en coomt tlandt niet naerder/als 12. ofte 13. vamen: want van Angre de Nazareth, steeckt een hooghte af: al waer men light op soude comen seylen / al waert al schoon / dat ghy u loot continuerlijck liet gaen / want die hooghte is soo steyl / dat ghy den eenen werp 10. vamen/ende den anderen werp vast sout sitten: daeromme sy een peghelijck / hier over ghewaerschout: onder-en-tusschen tloot even wel niet op houden/maer altijts diepen: ende soo pemant van Angra de Nazaret, naer de Cabo de lopo Gonçalves (die 11. mylen van den anderen zijn verschepden) wil seylen / die siet oock wel voor hem / dat hy (voor een hooghte die in dien vaer-wegh light) niet en werdt bedrooghen / al ist daer diepe / want op de noort-zijde/een myle van de Caep light een hooghte / waer voor men luchtelijck can bedrooghen werden: en sult den eersten werp 30. vamen/en den derden werp vast wesen.

De Cust van Angre de Nazaret, tot de Caep streckt o. n. o. ende w. z. w.

Van *Cabo de lopo Gonçalves.*

DEt hemisse van Cabo de lopo Gonçalves: ghelegen een graet bezuyden de Linie, is een landt / dat hem van varde verdeelt / ghelijck ofte het Eylanden waren: die ghelijck beachpde heuvelen / in zee laghen / ende noch een myle van de Caep wesende / soo schijnt die een Eylandt te wesen: ende die Caep is soo steyl dat (maer een haegh-schoot van't

landt

landt zijnde) men gheen grondt en can werpen: om onder dese Caep te setten/water/hout/en hoenders te halen/soo loopt dicht (op de noort-zijde een myle binnen de Caep) aen't landt/in eenen in-ham: ende settet aen de oost-zijde van dien ham/op 15. ofte 20. vamen/soo naer aen de wal/dat men met een steen daer op can werpen/by eenen hooghen Palm-boom die boven alle andere Boomen upt-steeckt.

In desen ham/ofte bocht/loopt een vliet op: als daer op die voorschreven eenighe Schepen gheset ligghen/sullen de Negros terstont aen boort comen/om wat te hebben/en wilghy daer met weden aen landt comen/soo moet ghy die Negros de handen vollen/met wat out/schoon lijwaet/ende soo wat andere snuysteringhe meer: dan sullen u die Negros, niet alleen aen't landt laten comen/om te halen wat u van nooden doet/maer sullen u alle behelp ende faveur bewijsen.

Doch ofte het soo gheschiedde/dat daer gheen Negros en waren (ghelijck sy daer oock op sommighe tijden niet en zijn) soo vaert met de boot (dicht by dien voornoemden Palm-Boom) aen't landt/ende graeft daer soo veel putten/ontrent een half vaem diep/als ghy begheert te hebben: ende daer sal al verschy water in comen: die strandt is wit sandt. Aen de voornoemde oost-zijde van dese Vliete/staen herwelen van slecht gheboomte/ghelijck ofte het hooghten van't landt waren/die boven 'tander gheboomte staen: al daer ter plaetsen (al waer dese Boomen zijn) is een plàtsch van verschy water.

Recht teghen over de Caep/aen Canzimbas, is mede water/dat men upt kuylen haelt/al waer oock sommighe Schepen water halen.

Van't Eylandt *S. Thome.*

ALſoo men van de Mina, ofte van Cabo Verde, langhs de Cuſt comt gheſeylen/om tot S. Thome te ſeylen/iſt in den tijdt van Ventanius ende Briſas, twelck is van April tot September, ende ghy begheert de Caep ('tgheene oock noodſakelijck moet zijn) aen boort te loopen: ſoo ſult maken/ daer niet (als met den morghen-ſtont) dwars van te comen: als dan gaet w. ende w. ten n. aen/ tot den avont/ ſoo ſult ghy op Ilheo das Rolas: ofte op A ſete Pedras (die alle by malcanderen ligghen) comen te vervallen: ende ſoo haeſt als men 'tlandt van S. Thome comt te ſiene/ ſoo ſiet men oock Ilheo das Rolas met A ſete Pedras. Hier ter plaetſen/ al waer de Ilheo das Rolas ligghen/is 'tlandt van S. Thome hooghe: ende daer iſt/ dat de Riviere (die de Portugijſen Rio de Anna de Chaves noemen) ligt/ en by comende/ ſult op 't landt/langhs de Cuſt/ het Suycker-riet/ by menichte ſien ſtaen: ende ſoo men 'tlandt om de noort langhs ſeylt naer de Stadt S. Thome, ſoo ſal hem een leege hoeck (aen de noort-zijde van de voorſchreven Riviere) verthoonen/ na dat ghy Ilheo de Anna de Chaves hebt gheſien/het welcke een ſteen is die tuſſchen windt ende water ſpoelt.

Dien voornoemden noort-hoeck van de Riviere de Anna de Chaves, ſult ghy daer na toe comende) ſien/ dat de zee van de daer op breeckt/ daer ligghen ſteenen af/ende en moet dien hoeck niet naerder/als 20. vamen comen: van deſen hoeck af ſult een ſteenen huys ſien ſtaen/ende oock terſtont het Caſteel/ met het Eylandt das Cobras, ende de Schepen

ſien

sien ligghen / die op de 14. ende 15. vamen gheset ligghen.

Van *Pyndo*, *Congo*, ende *Angola*.

ELf mylen om de zuyt / van Cabo de lopo Gonçalves light een Rivierken / ghenaemt S. Mixias: al waer men't op de 10. vamen mach setten: de Cust tot dit Rivierken streckt z. o. ende n. w. ende daer is niet te schuwen / als dat men voor ooghen siet. Op de z. o. hoeck van dit Rivierken / steeckt een Rif af / dat ontrent / van't landt af / tot middewaters van de mont comt: de zee sal hun (wie hier comt) daer ghenoech van waerschouwen.

Van Rio S. Mixias tot Cabo de S. Catherinha is 13. mylen / ende van Cabo de lopo Gonçalvos tot Cabo de S. Catherinha, is 24. mylen z. o. ende n. w. Onder weghen tusschen S. Mixias ende Cabo de S. Catherinha, ligghen noch 2. vlieten / doch niet gheestimeert / ende men mach / voor beyde die Rivierkens setten / op de 10. vamen. Alle dese Cust langhs / is vlacke sandt-strandt / ende de grondt is mede sandt.

Waer by men Cabo de S. Catherinha sal kennen / is een Bosch Boomen dat op den hoeck langhs de zee-cant staet / en in't landt / ist leeghe / ende slecht landt / ende naer 'tnoorden van de Caep af / streckt de Cust z. ende n. ende naer de zuyt van de Caep / streckt de Cust z. o. ende n. w.

Neghen mylen van dese Caep Catherinha z. o. ende n. w. ligghen caluwe Berghen / die van de Portugijsen ghenoemt werden / As Sierras de S. Speritu, en schijnen al ofte die beploeght waren met

witte

witte pleynen / ende te ſommighe plaetſen als hooge heuvelen / 'tgheene Pijn-Boſſchen ſchijnen te weſen: langhs de zee-cant is de Cuſt Clippigh: moet oock die Cuſt niet naerder / als 8. ofte 9. vamen (en te ſommighe plaetſen op 12. vamen) comen / 'tloot ('tgeene altijt moet gaen) ſal u daer af waerſchouwen / hoe naer ghy daer ſult moghen comen / men ſal't ſoo langhe als den grondt ſchoon is / naer het landt laten ſtaen: maer ſoo haeſt den grondt ſteenigh werdt / ſoo moet het van de Cuſt af / na zee wenden. Alle deſe Cuſten langhs / is ſoo veel viſch (die men met den hoeck can vanghen) dat het onuyt-ſpreckelijck is.

Deſe Cuſt light op de 2. graden en 40. minuten bezuyden: en varde in't landt light veel hoogh gheberghte. Van deſe plaetſe is / tot de Caep Primeiro die op de 3. graden ſtijf is gheleghen) 5. mylen 3. ende 11. ſult deſe Cuſt tot op de 8. vamen (en niet naerder) aen't landt comen / want van de 8. vamen naer 'tlandt iſt ſteenigh: op deſe Cuſt ſiet men veel Sangados, ofte ſoo men die ooth noemt / Canoan, achter de Clippen ligghen / 'tgheen Negros zijn / die ligghen viſſchen.

Op de zuyt-zijde van deſe Caep / ſtreckt de Cuſt o. z. o. ende w. n. w. naer de bocht van Alvaro Martins: ende in deſe bocht van Alvaro Martins, zijn 2. hoecken / d'een aen de noort / en d'ander op de zuyt-zijde / zijn beyde in zee ſchoon / ende de ſtrandt fijn ſandt: en ooch ſeer bewoont van Negros, 'tgheene heel goet volck is.

Deſe Baey van Alvaro Martins, light op de 3. graden en 30. minuten bezuyden.

Van deſe bocht Martins, tot de Cabo Segundo

ſtreckt

ſtreckt de Cuſt 3. ende 11. 9. mylen/ende die Cuſt is passelijcken hooghe / met witte pleynen / ofte heuvelen die wit zijn : daer light een Eylandeken / ofte Clippe/ dicht aen het landt/ daer mach men't setten op de 10. vamen / den grondt sandt. Dese Caep light op de 4. graden / schaers / ende beneffens die Caep verheft hem de zee / ende brandt seere / over Clippen ende Reven/die daer ligghen.

De Cuſt streckt bezuyden de Caep / o. 3. o. met hoogh gheberghte/ aen de water cant / ende streckt langhs de Cuſt / tot de 4. graden 30. minuten styf/ en van daer af (al waer dit gheberghte eyndighet) is de Cuſt leeghe/ en slecht/ tot sommighe plaetsen/ met ronde heuvelkens/ en schijnen al ofte het Canoan waren / ghelijck als de Negros daer hebben : alle dese Cuſt is schoone/sandt/ende slijck grondt: maer tegnden van dees gheheuvelde Cuſt/ op den hoeck/ is een brooghte/ghenaemt O Baixo do Indio, al waer (teghen over) 4. cleyne Eylandekens ofte Clippen ligghen.

Thien mylen van die brooghte/zuyt-waert/light een Riviere / ghenaemt Rio das Montas. Van die voornoemde brooghte do Indio , tot dese Riviere/ ist al slecht landt/met weynigh geboomte te sommighe plaetsen aen de strant root sant: 't geboomte dat daer op staet/is hier en daer/eenige Palm-boomen: ende de strande selve/ aen't water /is sandt ende steenen: ende meught die Cuſt op acht ende seven vamen langhs loopen / den grondt is slijck. Oost ende west van dese Riviere / aen de zuyt-zijde / staen twee heuvelen / een weynigh verschepden : die de Portugijsen, As duas Montas noemen / en soo men by de wal langhs comt gheseylen / siet men op den

hoeck / dat de buytenste heuvel / grootst is: ende 'tlande-waert in/daer af/ist al slecht ende cael landt de Cust tot sommighe plaetsen sandt-strandt.

Ander-half myle/ van dese Riviere / om de zuyt/ is een grof root landt / steyl over de zee hanghende dat het schijnt te moeten / van boven neder in de zee vallen / en boven op ist met ronde heuvelen : daer staen veel Palm-Boomen op/ende recht in't midden van dit landt/ staet een Bosch / ghelijck ofte het een fortresse ware / dat de Portugijsen Castella de Palmella noemen. Dit landt werdt ghenoemt As do Loango,ende het staet vol van gheboomte/ soo cleyn ende groot / dwars teghen over 'tmeest gheboomte/ van de Cust af/ naer zee/steeckt een drooghte/daer met 'thooghste water maer 6. voeten waters comt: de mids van dese drooghte light op de 5. graden ende 15. minuten / en comt hier die Cust niet naerder/ als 18. ofte 20. vamen / want op de 15. vamen ist al Clippigh. De zee loopt hier grof / principael met springh : en bezuyden dese drooghte werdt de Cust leegher : op de 5. graden en 30. minuten / sult op het landt alleen eenen ronden heuvel sien / die schuijns winnende op gaet / en voorts al het landt is leeghe / cael / en plat / ende slechts hier ende daer staen Palmijt-Boomen : de strandt is sandt/ende de Cust is (van de 10. vamen naer 'tlandt) steenigh: ende dien voornoemden ronden heuvel noemen de Portugijsen,Cascaes : men sal dese Cust niet naerder als 10. vamen setten.

Alle dese voorschreven Custen/van Cabo de lopo Gonçalves tot dien ronden heuvel Cascaes , moeten langhs de wal / met laveren / op ghehaelt werden: ende men moet alle avonden setten/en alle morgens/

alst

alſt dagh is (wanneer den windt z. ende z. ten o. is) onder ſeyl gaen / men ſal oock (als men des moꝛgheus onder ſeyl gaet) niet langher als tot 11. ofte ten uptterſten tot 12. ueren op den middagh / laten af ſtaen / al waer't ſchoon / dat den windt niet en veranderde: en ſoo het ſtil wiende / moet niet laten te ſetten / al waer't 80. vamen diep / op dat men geen grondt af en raeckt: want ſoo (het weder ſtil werdende) de grondt af raeckt / ſoo ſult groote armoede hebben / al eer dat ghy de Riviere van Congo ſult comen vooꝛby gheraken / want den ſtroom loopt daer veel tijts (jae meeſt al 't jaer dooꝛ) om de nooꝛt te weten n. o. ende n. n. o. maer ſoo ghy / daer zijnde in den tijdt van Maerte tot September, als de z. ende z. z. o. winden waeyen / dan verneemt dat den ſtroom naer't z. w. loopt / ſoo en ſult niet ſetten / maer ſeylt altijts vooꝛt en vooꝛt / ende laet 'tloot altemets werpen. Op deſe Cuſt ſchiet de zee (in dien tijdt van Maerte tot September) harder op de wal / als anderſins: dan mach men't wel / meer 'tzee laten ſtaen / als wel in andere tijden.

Op de hooghte van 5. graden ende 45. minuten / is een Cuſt / groſ ende hooghe / boven op met witte heuvelen / die van verde (de ſommighe meer ſeyls / ende de ſommighe volle ſeylen) ſchijnen te weſen.

Benoꝛden deſe heuvelen / is de Cuſt oft ghebꝛoken landt ware: al daer werdt de Cuſt groen / ende 'tlande-waert inne / iſt cael / met ſommighe heuvelen / daer gheboomte op ſtaet / ſ'moꝛgheus comen daer veel Negros uyt / met haer Canoan, om te gaen viſſchen: die wal ſtreckt z. w. ten z. ende n. o. ten n.

Twee cleyne eylen gheſet zijnde / bezuyden dat groen landt / op de n. zijde van eenen leeghen hoeck /

die de Portugijſen, O Palmar noemen / is eenen inwijck / en van dien voornoemden hoeck / recht naer't zuyden / is al bebouwt landt: ende by dien hoeck zijnde / ſoo ſiet men in de Baey d'Angeren liggen: ende ſoo men by dien hoeck (die men een ſchoot-weegh moet ſchuwen) de Baey in ſeylt / ſal u een groote dicke Boom (die aen de zee-caut by een cleyne boetſtrandt ſtaet) verthoonen / recht over dien Boom / als den voornoemden hoeck z. w. van u is) ſult het op de 5. vamen ſetten. Deſe Negros zijn vreedſaemigh / maer daer en boven hout u gheweer altijts gereet. Wie maer water ende brandt-hout heeft van doene / loope naer dien hoeck O Palmar, ende ſet het aen de noort-zijde daer van / als den hoeck z. ende z. ten w. van u is / op 5. ende 6. vamen / den grondt ſlick / maer voor den hoeck ſelve moet men hem wachten / want een ſchoot weeghs om den noort van den hoeck iſt ſteenigh / ende voorts iſt al ſlick grondt.

Van Congo, naer de zuyt varende (ſoo men uyt de Riviere comt) en moet men hem niet varde't zee / vant lant begeven / op dat u de ſtroom niet om d'o. en verlepde / maer verſekert zijnde met de Barreiras Vermelhas, dat zijn roode pleynen ofte heuvelen / ſoo loopt wat op de 10. vamen / langhs de wal: die Cuſt ſtreckt 7. mijlen lanck / recht z. ende n. en't landt van binnen is heel ſlecht: tis op die Cuſt langs ſchoon / en meughter op de 10. vamen wel ſetten / van den zuyt-hoeck van deſe Cuſt / ontvalt hem het landt / z. o. ten o. ende maeckt een bocht / funta die tot den hoeck van Rio dos Ambres, gheduert.

Deſe Rio dos Ambres light teghen de noort-zijde / aen de zuyt-zijde van die voornoemde bocht Funta, op de 7. graden en 20. minuten bezuyden. Op deſe Riviere

Riviere is een leegh landt/al waer de zee op de zuyt punt ſeer ſtoyt : ende op dien hoeck ſtaet een groen Boſch / dat gheheel dicht is / en ooſt-waert daer ſtaet weynigh Boſch : hier mach men wel op de 8. vamen aen de Cuſt comen. Een myle bezuyden de Riviere dos Ambres, is eenen groben hoeck die rotzigh (ſonder voet-ſtrandt) is / ende de zee ſtoyt ſeer op die Clippen : 3. mylen / bezuyden dien groben hoeck / is eenen Bergh / die ghelijck een Eylandt / van't landt ſchijnt te ligghen : dien bergh noemen de Portugijſen A Sierra de Bamba. Als dien bergh o. z. o. van u is / een myle daer af zijnde / ſoo is het ſandt. Dit gheberghte ligt op de 7. graden ende 40. minuten bezuyden.

Van dit gheberghte zuyt-waert / ligghen eenighe ronde Berghen / die de Portugijſen As ſete Sierras ('tgheen de 7. Berghen is te ſegghen) noemen: deſe ſete Sierras, zijn heuvelen / gheleghen langhs de Cuſt / ende haer (ſoo men daer nae toe comt ſeylen) eerſt verthoonen / ofte het al Eylanden waren : ende al waer die Berghen eyndighen / daer is de Riviere Dande: ende de zuyt-hoeck van Dande, is eenen hooge groben hoeck / die ſchuijns met een ſteert af loopt ende dwars in zee / daer van zijnde / verthoont meeſt alleens Cabo de Spichel, in Barbarien, ende zijn al roo ende witte pleynen op de heuvelen : men macht langhs die Cuſt van de 12. tot op de 15. vamen ſetten / maer den grondt is ſoo ſochte / dat alſt een weynigh waeyt / u Ancker niet houden en ſal.

Deſen hoeck van Dande ligt op de 8. graden ende 40. minuten bezuyden.

Dande zuyt-hoeck van Rio Dande, ſtreet de Cuſt

zupt-waert/tot Rio Bengo, 3. ende 11. deſe Cuſt van Dande tot Bengo, is al leegh̃e Cuſt/ met witte heuvelkens / ſtepl op den Oever van de zee-caut / ende het binnen landt is leegh̃e / cael ſonder gheboomte. Van den hoeck Dande, tot het Eylandt Loanda is 5. groote mylen/ende ſoo u den windt ruym is (daer na toe ſeylende) ſoo gaet 3. ten W. aen: ende ſult ſoo veel hebben/ als ghy by de windt ſult connen halen: want het Eylandt Loanda, ende den hoeck Dande, liggen 3. ende 11. van malcanderen: ſoo het een moye hoeltje waept dat ghy moet laveren / ende wilt in de bocht van Bengo ſetten / loopt wy (t'ſy by daghe ofte by nachte) op de 10. vamen in de bocht / ende hebt nerghens voor te wachten / maer paſt wel op u loot/ende ſoo pemant by daghe in comt ghelooven met eenen ſcherpen windt / die loope ſoo varde over dien ſelven boegh / tot op de 10. vamen / ende ſet: u en ſal des anderen daeghs gheen landt-wint ſeylen/ om naer het Eylandt van Loanda te ſeylen. Soo daer pemant come/die daer niet bekent en is/ weſende in deſen bocht van Bengo, mach op't loot (langs de Cuſt naer de zupt) wel looven / ſoo naer als hy wil/die Cuſt is ſchoone/ ende hier en daer met ſantbaeykens/ende daer en ligh̃t anders gheen Eylandt als dit/ende is ghheel leegh̃e (dat als men op de 12. vamen is/ſo ſietmen het vaſte lant eer alſt Eylant/ 't gheene mede leegh̃e is/met roode ende witte bleynckſen/maer het Eylandt is noch leegher: ſoo naer comende dat men het Eylandt ſiet / ſoo ſullen hem 3. ofte 4. leegh̃e Boomen vertoonen / die de Portugijſen, as Fuſendas noemen: men moet benoorden 't Eylant (tuſſchen 't vaſte landt ende 't voornoemde Eylandt) in ſeylen / daer de Reede onder het Eylandt/

ende

ende daer en is niet te ſchuwen/als dat voor oogben gheſien wert/ ende wijckt dicht aen het Eylant/ ſoo naer dat ghy met een ſteen daer op cont ſmacken/ende brenght een touwe op het Eylandt. 't In comen van dit Eylant wert in dit Boeck breeder beſchreven / in de hier na volghende ſeylagie / van Neerlant naer Angola. Dit voorſz. Loanda can oock bekent worden by 4. ofte 5. Palmijt-Boomen die midden op't Eylandt (die ander half myle van de noordt-hoeck) ſtaen / teghen over een ſchoore / al waer dat de Reede is. Teghens over 't Eylandt Loanda op het vaſte landt is eenen heuvel/die gheheel steyl/ende neer is / en op den hoeck van dien heuvel ſtaet (onder alle andere cleyne Boomen) een ronden Boom/ hooger als d'andere: dien hoeck noemen de Portugijſen O morro das Lagoſtas. Tuſſchen dien hoeck / ende het Eylandt cont men inne om op de Reede / onder het Eylandt Loanda te ſetten. Met groote Schepen/op deſe Cuſt / is beſt te comen / in de tijden van Travados, alſt reghent / dan en ſeylen daer gheen n. o. winden: en in den tijdt van Ventanias, en ſal u gheen arbeyt/ende groote moeyte ontbreken.

Beschrijvinge/hoe men de Cust van Angola, uyt Neerlandt comende / sal beseylen.

OM uyt Neerlandt (souder aen eenighe andere plaetsen te comen) naer Angola te seylen: soo sult voor eerst soo langhe tot dat de Linie ghepasseert is) vervolghen die seylagie/ welcke ghebruyckt werdt/om naer Bresilien Meridionalis te seylen. Ist (als men de Linie passeert) in den tijdt van September tot Maert soo en sal niemandt / de Linie ghepasseert zijnde / z. o. winden ontbreken : want het dan in den tijdt is/ dat de z. o. ende o. z. o. winden waeyen: ende sult 15. 16. buyen/tusschen dach/ende nach hebben/die u elcke reyse/met motterye ende cleynen reghen/caecksghewijse over sullen waeyen : doch selden soo hert/ dat men daer meersseyls / soude moeten in nemen: al dus danighen weder heeft men tot op de 18. ende 20. graden bezuyden de Linie. Op al desen wegh/ van de Linie af / na de zuyt / laet het vry vol staen/ dat u Schip vaert heeft/en meught wel blinde/ende wat u meer goet can doen laten by staen / sonder erghens voor te vreesen/ van Abreolhos , ofte yets anders. Ick hebbe voor desen wel/ ende noch van eenighe groote swaricheyt hooren maken / van de Abreolhos, 't gheene my niet ghenoech en can verwonderen:

want deſe voornoemde ſeplagie ghebruyckende / al en hadde men gheen ſeplen qualijck in't ſchip / ſoo ſoude men boven de Abreolhos dryven.

Om weder te comen tot onſen cours te vervolghen / ſoo laet het met alle de ſeplen zuyt-waert over ſtaen / ende ſoo yemant comt te vervallen op de Eylanden van Martin Vaz, mach daer wel tuſſchen door loopen / ende en heeft niet te ſchuwen / als dat men voor ooghen ſiet: deſe Eylanden zijn ghheel hooge / en verſien met verſch water / de zee iſſer rontomme ſeer diepe.

Voorts vervolghende den cours naer de zuyt (die men noodſakelijck moet continueren / tot op de 28. ende 30. graden / al eer men't ſal wenden) al waer den goeden windt w. oſte w. n. w. ſal waeyen / dan ſult het wenden / ende loopen ooſt-waert over na de Cuſt van Angola, ende ſult niet minder / als op de 25. ende 26. graden / maken ontrent 't lant te comen / want (den wint) al eer men aen't landt van Angola can comen / ſal z. o. zuyden ende z. w. loopen men ſal't oock weten / als dat van de 28. graden / tot de 25. graden nooyt-waert / de zee vol wier ende ruyghte dryft / ende de ſelve vernemende / ſoo en late niemant hem voorſtaen by 't lant te weſen: want deſe ruyghte / over de 300. mylen / van't landt / werdt vernomen: al waer oock (noch) daer beneven die ruyghte / een ſeker ghevoghelte werdt gheſien / ghelijck Avijcken, maer zijn grooter / de Portugijſen noemen die voghelen Entenais. Soo yemant in deſen vaer-wegh zijnde / Travados over come / ofte eenighe ſijnen reghen: die willen wy voor al waerſchouwen (al waer't ſchoon datſe van achteren quamen) al de ſeplen in te nemen / tot datſe

over 'thooft zijn / ende weet ofte die sterck zijn ofte niet / want segghe u dat in de maent van Meye, tot 'tleste van Iulio, dien fijnen reghen dickmael met soo herden wint aen comt / dat u de masten met alle de seylen / te gelijcke over boort connen wacyen.

Wanneer men nu by 'tlandt van Angola begint te comen: soo moeten hem (van op de 22. graden aen de Cust te comen) wachten: want van de 24. tot de 22. graden toe / langs de Cust / is een slimme droogte / die varde in zee / van't landt af comt: en op de 22. graden / ontrent de Cust / in zee / light noch een drooghte / die gheheel vlack is: al waer dickmael Portugijsen, met cleyne Schepen op zijn ghebleven: daeromme sal men maken met zuytlijcker (als op de 20. graden stijf) te landen / al daer meught wel by de Cust langhs naer de noort loopen / tot Cabo Negro, al waer hooghe witte sandt-Berghen in't landt ligghen / cael sonder geboomte / en op de strant langhs de zee-cant wit sandt: de Cust schijnt niet suyver te wesen / maer sy is schoon / ende men mach de selve (een myle daer van blijvende) langhs seylen / tot den hoeck van Cabo Negro toe. Als men soo varde noort is als Cabo Negro, dat is op de 16. graden: soo sal een yeghelijck / wie het sy / al en ware hy noyt daer gheweest / door dese Caep bekent werden. Dese Cabo Negro is een grof swert landt / vol gheboomte / steyl op ende neer / aen't water ghelijck af ghehouwen: ende het is soo steyl / aen de Caep: dat men maer een half myle (dwars in zee) van den hoeck af en is / soo en sal men gheen grondt hebben / ende de Cust van die Caep noort-waert is al hoogh landt / tot het Eylandt van Loanda toe: ende de gheheele Cust langhs witte sandt strandt / ende al

de al schoone Custe die men op een myle ('tzee) langhs can loopen. Sult oock hier by weten / dat (ghelijck als men by de Cust langhs van de zuyt/ naer de noort comt loopen) soo haest men het eerste troubel water verneemt / vermenght met diversche coleuren / soo is men by de Riviere Coansa, die seer groot is / en soo hert uyt-werpt / dat het water / 3. ende 4. mylen in zee/daer van troubel is.

Van dese Riviere Coansa tot het Eylandt van Loanda is 6. mylen : en wanneer men (van bezuyden) by het Eylandt Loanda comt / soo moet van't landt af wijcken/ naer de zee / op 14. vamen : want het is ontrent de zuyt/ van't Eylandt/ varde vlack: ende seylen soo 'tzee-waert van't Eylandt langhs/ naer't noort-eynde toe / ende het sal van de 14. vamen tot de 18. vamen diepen : den grondt wit sandt.

Onder dit Eylandt Loanda is de Reede van S. Paulo, een Stede die de Portugijsen daer in Angola hebben: ende dit Eylandt Loanda, is ontrent 8. mylen lanck/ ende een groote half myle breet/ gheleghen op de 8. graden ende 45. minuten / een half myle van't vaste landt af : het is heel leegh / ghelijcx het water/ende de vaste Cust is mede wel leeghe/ maer niet soo leeghe alst Eylandt : op't Eylandt en staet oock gheen Bosch / ofte gheboomte / als alleen 3. leeghe Boomen/die de Portugijsen As Ensandas noemen : wanneer men 'tzee-waert van't Eylandt is/ soo siet men die drie Boomen/ ende op steynge climmende / can men over het Eylandt heenen / de zee/ aen d'ander zijde van't Eylandt sien / ghelijck een binnen water/en op't vaste landt de Stadt S. Paulo, die de Portugijsen daer hebben ghebout/ende oock sekere ronde wit/ende roode heuvelen.

Om daer binnen te weſen / ſoo ſeylt by de noort-zijde van't Eylandt in / op 15. ende 18. vamen: en loopt ſoo dichte aen't Eylandt langhs / dat ghy met een ſteen daer op ſout connen werpen: ende en heft nergens voor bevreeſt te weſen / want ſoo dicht aen't Eylandt / als boven / en ſult niet droogher vinden / als van de 15. vamen / tot de 20. den grondt ſchoon wit ſandt: ſeylt alſoo by het noort-einde van't Eylandt om / ende ſet het binnen dicht onder het Eylandt / ſoo naer dat ghy een Ancker / op het Eylandt vaſt ſet / ende brenght een ander Ancker dwars uyt / naer het vaſte landt / ſoo light ghy wel verſeylt.

Beschrijvinghe/ hoe de Cust van Angola op verscheyden Pools hooghten vertoont/ alsoo men uyt-ter zee daer op comt te vervallen.

ALsmē op de Cust van Angola ('tgeene al bezuyden de Linie is) comt te vervallen/ op de 19. graden/ sult ghy een leeghe Cust vinden/ van wit sandt/ ende een myle van't lant sult 30. vamen diep hebben/ sacht slick/ ende het binnen landt is grof/ ende streckt z. o. ende n. w. Met leegh water (soo als ghy noort-waert loopt) sult 3. heuvelkens sien/ waer van 'tmiddelste grootst is/ en op de noort-zijde van die heuvelkens/ steeckt een punt af/ die steenigh is: van daer noort-waert is de Cust grover en schoon/ de strandt langhs vermenght zijnde met sandt.

Soo yemant comt op de 17. graden/ daer sult ghy een grove sant-Cust/ ende sochte gront vinden: ende die Cust/ tot Cabo Negro toe/ streckt recht z. en n. Op desē Cust sout met de steven aen't landt moeten loopen/ al eer u quaet sou geschien/ soo steyl ist daer/ ende niets waer men voor heeft te vreesen. Maer alsoo men op desē hoogte van 17. graden/ de Cust van Angola sal' aen soecken/ moet men voor-dachtigh wesen op de droogte/ genaemt Baxa d'Antoni Çazado, en laet niet 'tloot altemets te werpen/ want die droogte is gelegē tusschē de 17. en 18. gradē

75. mylen van't landt af / al waer oock verſcheyden Portugijſen op zijn ghebleven : de zee verheft ſigh daer ſeer hooghe op.

Niemant die deſe dyooghte comt te ſiene / en vertrouwe hem onder de lume van dees dyooghte te comen / want is ſoo ſteyl / dat ghy (eer wetens) ſout vaſt ſitten. Deſe dyooghte is alle onder water / ſoo dat daer nergens yets van dyooghe en werdt ghe-ſien : by nachte hoyt men deſe dyooghte (als men daer noch een myle van is) gonſen / ende by daghe en werdt men die niet ghewaer / voor en al eer men daer dichte by is / ende ſtuyft machtigh / voor de hooghe brandinghe / die daer op looyt.

Cabo Negro light op de 16. graden en 40. minuten: die Cuſt aen de Caep ſtrecht een weynigh n. o. ende o. n. o. ende 'teynden van dat landt ('tghene n. n. o. ende o. n. o ſtrecht) na de zuyt / ſtreckt een ſandt punt af / al waer een Baep / met een leeghe Cuſt is ende een groote myle / 'tzee van die leeghe Cuſt / iſt 24. vamen diepe / den gront wit ſandt / hier daer viſch op wil vanghen / moetse met den hoeck / en ſal ſoo veel Pargos vanghen / als hy begheert te hebben.

Op de 15. graden en 40. minuten is eenen ſchoy-ren Oever / ſteyl op ende neer / ende boven op is even ende ſlecht : van dien Oever af / valt de Cuſt met een bocht in : van daer af begint de Cuſt / noort-waert hoogh landt te werden : ende naer de zuyt leegh landt. Op de 15. graden ende 15. minuten / is eenen groo-ten bocht in 't landt / met twee ſteyle (ghelijck af ge-houwen) hoecken : 4. mylen noort-waert van deſe bocht / is een glop in de Cuſt / daer een Riviere ſchijnt te weſen / ende die Cuſt is ſandt / boven op ligghen 2. heuvelen / die de Portugijſen Alto Negro noemen.

noemen.

De Cuſt op de 15. graden/is groſ landt/daer boven op 2. ſlechten zijn/gelijck tafels/en by de nooꝛtlijckſte zijn 2. ronde heuvelen / ende een halve myle bezuyden die tafel/is een Riviere/die aen't in comen een ronden Bergh (ghelijck een ſout-Bergh) heeft/ 2. boogh ſchooten in zee van dit landt iſt 70. vamen diep / ende een halve myle van't landt / iſt 150. vamen diepe/ hier begint een bocht / die de Portugijſen Angra do Negro noemen.

Op de 14. graden is een ſteyle plaetſe / aen het landt / ende daer dwars s. ende w. van zijnde / ſulx een de nooꝛt noch 2. andere ſteyle heuvelen ſien/ende op de middelſte van die 3. is een cleyn ſmal heuvelken / met een hoeckx / ende daer dwars van zijnde/ iſt met een ſale/en aen de nooꝛt-zijde ghebooken. Alleer men van de zuyt (comende) by deſe Oevers comt / ſoo ſiet men 2. hooghe ſpitſe Berghen / in't landt/ende teghen-over die Berghen/is de Cuſt op de zee-cant leege/ende wat benooꝛden/is een hooghte vol ghebooms.

Tuſſchen die 3. Oevers heeft de Cuſt een inham : vooꝛts om de nooꝛt / van de leſte Oever / is noch eenen ſteylen Oever/grooter ende hooghꝛ als de vooꝛgaende / en van deſe hooghden looꝛt een leeghe punt af naer zee toe/ die de Portugijſen A Ponta d'Angra de S. Maria noemen. Deſe Oever / ende de Oevers daer boven is af beſchꝛeven/ligghen ontrent 2. mylen van den anderen. Van dien zuyt-hoeck d'Angra de S. Maria , tot den nooꝛt-hoeck is 5. mylen.

Deſe bocht ligꝛt op de 13. graden 30. minuten/ 't landt in de bocht zijn al Berghen langhs de zee/

men sal hem daer niet van de wal begheven: want den stroom valt daer hert naer 'tnoort-west ende westen/ soo dat als men van de wal belent / grooten arbeyt heeft om daer weder by te comen/en schreumt die wal niet/maer mintse vry/het isser diep ghenoech/ ende de grondt/langhs de Cust/is schoon sandt/een myle van de Cust ist 40. vamen diepe.

Op de 12. graden 30. minuten/is mede een bocht die de Portugijsen Angra de S. Antoni noemen: de zuyt-punt van dese bocht is heel leeghe ghelijcx het water/ende de noort-hoeck/ is een grove punt / met een steylen Oever: een groote myle benoorden dien groven hoeck/staet op't landt eenen heuvel/hebbende de ghelijckenisse van een mans hoet / van daer af noort-waert/ begint grof landt / maer by die heuvel ist leeghe/met veel gheboomte/en een sandt strande/ den gront op 8. vamen is sochte/dat men't 'tloot daer qualijck weder can uyt halen / soo is de grondt 2. en 3. mylen in zee.

Op de 12. graden ende 15. minuten / is een Cust van 3. mylen lanck / die by het water heel leeghe is/ ende op de cant steyl / ofte die af ghehouwen ware/ met witte heuvelen / ofte pleynen: van dien heuvel/ om de noort is eenen heuvel die ghelijck een Eylandt van't landt schijnt te ligghen.

Op de 11. graden 20. minuten is de Riviere Logoao, die de Negros Tonga noemen: van die Riviere naer de noort 2. cleyne mylen is een bocht/en van die Riviere tot die bocht is de gront socht ghelijck modder/tot de 20. ende 25. vamen (van't landt af in zee) toe. Benoorden van dese bocht begint de Cust Benguela, die streckt n. w. ende z. o. tot Cabo ledo toe/ ende is vol hoecken.

Twee

Twee mylen benoorden van die bocht/is noch eenen clippen in-wijck/ die vol gheboomte staet / ende is gheslick een Riviere / een half myle hier van/ dwars is zee / is maer 6. vamen diep : van daer noort-waert / aen die Cust van n. w. en z. o. is een leeghe punt / ghelijck 'twater / die van verre met gloppen verthoont / en schijnt ghebroken landt te wesen / ende dat is den Oever van Benguela , ende staet vol gheboomte / men sal langhs de gheheele Cust/ om de zupt / niet een sulcken hoeck meer sien/ als de die.

Op de 11. graden ende 30. minuten / eer men by dese punt comt/is een bocht/en van die bocht noort-waerts/is een stuck-weeghs Custe / dat door-aert is van sandt / 'tgheen een Eylandt schijnt te wesen: bezuyden / ende oock benoorden die plaetse / is veel gheboomte en ruychte / ende is 3. clippe mylen bezuyden den hoeck Benguela , men mach langhs den hoeck Benguela seylen / soo naer als men wil / een steen worpte van't landt ist 17. ende 18. vamen diep: den grondt stick / van daer naer de noort is een groote in-bocht / ende sult sien een rouw heuvelken daer gheboomte op staet/dat stepl naer de landt-zijde is af gaende. Tusschen den hoeck ende de Riede van Benguela , zijn twee witte sandt-pleynen: ende aen dien hoeck eyndighet 'tgheberghte / ende noort-waert/ en werdt gheen gheberghte meer ghesien : maer is leegh landt met gheboomte ghelijck het water / vol in-hammen. Van den hoeck Benguela tot de Riede toe / is 4. mylen. Die groote mylen/ om de noort / van de Cabo Ledo , is de Cust groen landt / met steyle gheberghte / ende op de boet (vande zee) strande. Vier mylen van Cabo de S.

Bras, om de noort/is een groote bocht/met groot ge-
boomte. Deſe Caep S. Bras ligt op de 10. graden
ende 30. minuten : n. w. van deſe Caep (een moſ-
quet ſchoot) is een ſtick ſwert geberghte/ van daer
tot den hoeck/iſt landt meeſt even hooghe/ende bo-
ven op met gheboomte. Een myle al eer men (van
bezuyden comende) by deſen hoeck comt/is een ſteyl
Clip/ daer boven op veel gheboomte / ende onder
rontom Palm-Boomen ſtaen : tuſſchen die Clip/
ende de voornoemde Caep / is de Cuſt leeghe / met
een witte heuvel/die ſcherp is van on-evenheyt/van
dien heuvel tot den voornoemden hoeck / is ontrent
een moſquet-ſchoote: ende die wegh van dat Eylant
tot de Caep/moet men de Cuſt wat ſchuyven/ want
't iſſer ſteenigh. Als men nu ſoo varde voort is als
dat ſwert gheberghte/ſal hem een wit berghachtigh
lant verthoonen/ al waer een bocht in is / daer men
Reede can maken / voor alle winden die op die Cuſ-
ten waeyen. Van die bocht tot Cabo ledo is 8. groo-
te myten n. w. ende z. o. Cabo Ledo ligt op de 9.
graden ende 45. minuten : ſoo men van de zuyt daer
na toe comt gheloopen/iſt een leeghe punt / die var-
de af in zee ſtreckt/ende dat is de rechte Cabo Ledo,
dien hoeck is ontrent een groote half myle breet/dat-
ſe ſoo om draept/ende daer (by om comende) ſal hem
de Cuſt ontvallen naer de bocht van Coanſa. Om
in de bocht van Coanſa Reede te maken / ſoo ſet het
op 6. ofte 7. vamen ſtick grondt. Om deſe Coanſa
te kennen : ſal men dat ſelfde connen doen / by een
ſtuck Boſſchagie/dat gheheel dicht in malcanderen
(in't midden van de bocht) ſtaet/ende een weynigh
daer benoorden van/ zijn 2. ronde heuvelkens / ghe-
lijck 2. Mouwe borſten. Van deſe bocht Coanſa

noort-

noort-waert ſtreckt de Cuſt n. w. ende z. o. tot een leeghe hoeck/ die de Portugijſen Ponta de Palmeirinha noemen. Deſen hoeck Palmeirinha is een leeghe ſandt punt/al waer de zee crachtigh op breeckt/ende ſtaet vol Palmijt-Boomen/ſult ooch/noch op 2. andere punten Palmijt-Boomen ſien ſtaen/met ſommighe ſtammen van Palmijt-Boomen / dat Negros ſchijnen te weſen: deſe hoecken ghepaſſeert zijnde/ ſoo ſult dicht aen het water een dicht ghehoomte ſien ſtaen: als dan ſult van de ſteynghe het gadt van Corrimba ſien/ en ſchijnt oft het een beſloten water ware: daer men ught het ſetten. Om van daer noort-waert te loopen / 't ſijn naer Loanda oft voorder / ſoo loopt eerſt d'waes in zee / tot op de 35. oft 40. vamen / ende dan ſult ghy wy van de vlackten van Loanda loopen. Ende om daer naer de zuyt te laveren / en moet niet min / als 35. vamen ſetten.

Hier noord-ooſtert het Compas 4. graden.

Een corte beſchrijvinghe van *Terra Nova*, om 't ſelve te beſeylen, ende wat plaetſen daer zijn om Reede te maken.

SOo men uyt Neerlant naer Terra Nova ſeylt/ moet men (van de Canaal) zijnen wegh maken/ eerſt naer de Eylanden van Azores, tot dat men begint te comen op de 39. ende 40. graden: en al cout men 't Eylandt Corvo in't ſighte / des te bequamer ſult (waer't u belieft) op de banck van Terra Nova comen comen: ende wanneer men 45. oft 50. mylen/ te weſten Corvo is/ ſoo ſal men 't ſelve

van de roose (des Compas) 15. graden van't noort naer't oosten verleggen / ofte moet w. ten n. wel soo noordelijck / voor west nemen / ende wanneer men ontrent de banck van Terra Nova begint te comen / soo moet 'tyser van de roose / 20. graden van't noort naer't oost gheleyt worden / ofte moet d'halve streeck d'noort w. ten n. ende w. n. w. seylen: ock wanneer men dan des middaeghs by de Sonne / met een Graet-stock / ofte Astrolabium, sal willen hooghde nemen / moet gheschieden (alst Compas niet en is verleyt) wanneer de Sonne in't zuyt-zuyt-oost begint te comen / uyt oorsake van de afwijckinghe der Compassen: want een Compas / dat het yser recht onder de Tely ligt / sal op de Banck 28. graden van't rechte noort / naer't oosten zijn gheweken.

Naer de Banck seylende / sal men maken met de 46. ofte 46. graden en 30. minuten (of soo het mogelijck is minder) op de Banck te comen / ende soo ghy op die voorsz. hooghde / comt op de Banck te vervallen / sult het 40. vamen diep vinden / ende op 7. ende 48. graden en 30. minuten / 50. 60. ende 70. vaem: sult (op die hooghde van 48. graden) 2. banckien vernemen / waer van de oostelijcxste cleyn is / en sult daer op 70. 80. ende 90. vamen diep vinden / in somma hoe narder naer de noort / hoe dieper / ende hoe meerder zuyt / hoe hooghder / tot 4. vamen dat de Banck op't zuyt-eynde ondiepe is: al waer ock Clippen boven water ligghen.

Ende soo men op de 46. graden ende 30. minuten over de Banck (naer't Eylandt Terra Nova (loopt sult met een onverleyt Compas (west noort west seylende) recht op Baey bols vervallen: ende soo ghy

het landt van Cabo Razo (t'ghheen op de 46. graden ende 30. minuten light) ſiet / ſoo en ſult om de zuyt ghheen landt meer ſien/want de Cuſt ontwait al daer weſt-waert / ende van Cabo Razo nooyt-waert/ ſtrecht de Cuſt meeſt zuyden ende nooyden. Deſe Cabo Razo is ſlecht/ ſonder heuvelen / ende meught daer wel dicht aen ſeylen / hebt niet te ſchuwen / als dat voor ooghen werdt ghеſien.

Van deſe Cabo Razo om de nooyt op de 46. graden ende 45. minuten / zijn 2. Havenen / een cleyne myle verſchеyden van den anderen / ende de zuytlijckſte/is ghenaemt Abre Ronhoſa, de andere Abre Fermoſa, ende de Cuſt aen de zee-caut is leeghe.

Een myle ooſt ende weſt (in zee) van Ronhoſa, is een drooghte/die (ghelijck de boem van een boot) boven water light/ende meught daer wel by langhs ſeylen/ſoo naer als u goet dunckt.

Abre Fermoſa is naeuws / om in te comen / 't landt op de zuyt-zijde / is tot ſommighe plaetſen rootachtigh/ende is ſlechter om de zuyt/als op de nooyt-zijde.

Een cleyne myle om de nooyt/van Abre Fermoſa, is Abre Agoa forte, ende is voor aen de mont heck naeuwe / 't landt aen beyde zijden hooghe / wanneer men daer dicht aen't landt is / ſal men een groote myle o. n. o. eenen leeghen hoeck ſien/ daer een Eylandt van light / ghenaemt Farilhon, ende is op de 47. graden: een cleyne halve myle benooyden 't Eylandt Farilhon, is de Haven Agoa forte, en ſoo men daer in ſeylt/ſoo en blijft op de n. zijde/ anders geen landt/als een Eylant/en op de n. zijde van dat Eylandt/is noch een Haven / die ooch ghenaemt werdt Abre Fermoſa: 2. cleyne myles benooyden dat Ey-

landt: is gheberghte/dat op de zee light/ ende is van de Portugijsen ghenaemt A Serra das Brigas, 'tlight op de hooghde van 47. graden 10. minuten.

Om de noort van dat gheberghte / is een wijde groote Haven / ghenaemt Abre de Brigas, om daer in te seylen / hebt niet te schuwen / als dat voor ooghen werdt ghesien/ende is by naest een myle wijt. Noort-noort-oost van Abre de Brigas, zijn 3. Eylandekens / gheleghen dight by den anderen / ende strecken z. ende n. werden 'tsamen ghenaemt Ilheos da Esphera, en in't particulier/heet het zuytlijckste/ Ilheo de Ferro, het middelste Columbrina, ende het noortlijckste Ilheo das Galiotas, ligghen op de 47. graden 30. minuten: bewesten 'tzuytlijckste Eylandeken / is een Haven ghenaemt Arnado, ende wat voorts om de west van't Eylandt Columbrina, is een ander Haven ghenaemt Abre dos Portugesos. Op de noort-zijde van't noordelijckste Eylandeken is een Haven ghenaemt Augoado.

Soo yemant op de voornoemde 3. Eylanden (met mistigh weder) te lande quame/ ende anders gheen landt meer en saghe/als die Eylanden/ soo en weest niet beschroomt / om onder die Eylanden (in d'een bocht ofte d'ander) Reede te maken / want daer en is niets / waer voor men soude vreesen / ende die Eylanden ligghen een cleyne myle van't landt / op die gheheele Cust van z. ende n. en zijn gheen sulcke Eylanden meer / die soo ligghen als die / waer door sy oock light zijn te kennen: op't middelste dat ghenaemt werdt Columbrina, en staet gheen gheboomte: als ruychte / en rontom ligghen sommighe steenen / ende is 'tleeghste van de 3. soo men tusschen 'tmiddelste / ende het noortlijckste Eylandt comt in-

gheloopen

gheloopen/met dat men daer binnen comt/ ſiet men op de zuyt-zijde/ een ſteyle punt / die men ſoo veel als goet dunckt / ſal mijden / ende laet het in ſtaen/ tot binnen in de bodem van de Baey/ al waer de zee heel ſlecht is / ende ſet waer het u belieft. Soo yemant comt / tuſſchen 't middelſte ende het zuytlijckſte in te loopen/ſoo ſult dien voornoemde ſteyle punt op de noort-zijde hebben / ende wacht de ſelve als voren/ blijft dan daer bezuyden van/ende ſeylt ſoo inne-waert ſonder vreeſe / het is een ſtaepe Reede/ en is op de noort van Abre Arnado.

De Cuſt noort-waert van Agoa d'aguada en is niet heel hooghe/ende ontrent 4. mylen om de noort is Piti-abre, daer moet men voor 4. Couwen meeren: en light op de hooghde van 47. graden 45. minuten. Een groote myle noort-waert van Piti-abre, is eenen hoeck ghenaemt Cabo da Eſphera, ende is heel vlack/ afgaende: van dien hoeck tot de Haven van S. Iuan, ſtreckt de Cuſt w. n. w. 2. cleyne mylen / en light op de hooghde van 47. graden ende 56. minuten. Op de zuyt-zijde van S. Iuan, is een groote bocht / ghenaemt A Balieyra, 't landt van S. Iuan is hooge/ende dichte by op de noort-zijde/ daer van / is een hooghe Bergh / daer de zee teghen aen ſpoelt/die ghenaemt is Monte Louro. Dicht aen de voet van dien Bergh / is een vliet / ghenaemt Rio Remedios, al waer men met boots can in loopen: wat meer om de noort van dien Bergh / is noch eenen anderen Bergh/ cleynder als d'eerſte: al waer mede de zee teghen ſpoelt) ghenoemt O Morro Eſpinheto: een myle bet noortlijcker / is noch eenen Bergh/die werdt ghenoemt Morro da Eſtancia: dien leſten Bergh ghepaſſeert zijnde / noort-waert daer

is een

is een groote bocht / ghenoemt A Enfiada grande, die de Engelſchen Tors-Bay noemen / ende light op de 48. graden ende 10. minuten: op de nooꝛt-zijde is een Bergh / ghenoemt Morro Velho, een groote mijle benooꝛden Morro Velho, is een black afgaende punt / met ſommige cleyne Eylandekens / ghenoemt Cabo de S. Françiſco, en light op de 48. graden en 15. minuten: van daer looꝛt de Cuſt een weynigh n. n. w. Twee cleyne mylen van de Caep nooꝛt-waert / is een Haven ghenaemt O Frade, daer moet ghy (om te ligghen) u een Ancker / op een leegh Eylandeken / brenghen.

Om de nooꝛt van O Frade, is een groote Baey / die (aen de mont) 4. groote mylen wijt is / waer in veel Havenen ende Reeden zijn: als Abre de Trindade, Abre de Graça, Abre de Perguiça, Abre dos Patos, Abre dos Omiziados, en Samet Bay, aen de nooꝛt zijde van die Baey / is een ront Eylandt / ontrent een half mijle van't landt / in zee / ghenoemt Ilheo de Bacalhaos, ende light op de 49. graden / ende de groote Baey light op de 48. graden 50. minuten.

Om de nooꝛt van't Eylandt Bacalhaos (aen't landt) is een langhe Haven / ghenoemt S. Catherina daer is volck / ende in't midden van die Haven is een dooghte / die moet men ſchuwen / en men can / aen beyts zijden daer langhs in ſeylen: een weynigh nooꝛt-waert van S. Catherina Baey / is eenen punt die bol gheboomte ſtaet / ende een half mijle (in zee) van die punt / is een hoogh ront Eylandeken / en 2. cleyne mylen nooꝛt-waert / van dat Eylandeken / is Boa Viſta: ende een cleyn half mijle nooꝛtlijcker / is noch een cleyn Eylandeken / van de black / ſonder gheboomte; ende als men by dat Eylandeken is /

ſoo

soo siet men de Schepen in Boa Vista op de Reede ligghen/ende het is een Reede achter Reven/en steenen / die n. n. w. ende z. z. o. strecken : en n. o. van Boa Vista light een Clip/van 3. ofte 4. vamen boven water/ al waer men met de boots gaet visschen.

Om de noort op de 49. graden ende meest 40. minuten/ligghen 3. Eylandekens/ghenaemt Ilheos de Frey Luis , ende en zijn niet seer hooghe / elck een wachte hem van al daer met eenigh volck aen landt te comen. Thien mylen n. o. ende z. w. van Ilheos de Frey Luis , op de 50. graden en 15. minuten/light Ilheas das Aves. De wilden van dat landt / is quaet volck/ende seer begheert naer't yser.

FINIS.

Cort onderrecht.

NAdemael dat de Landen / die in dit Boeck beschreven zijn / moeten door Cosmographische, ende Astronomische Instrumenten op ghespeurt / ende ghevonden werden (al hoe wel veel wijse ende ervarene Autheuren in hare Boecken / soo door figueren / als oock schriftelijck daer van onderrecht doen) soo ist dat wy (nochtans niet in't gheheel / maer ten deele) van eenige Instrumenten / op't eenvoudighste (die nootsakelijck in dese seylagien / een yeghelijck hooren bekent te wesen) sullen handelen.

Het eerste Deel.

Wat nutticheyt een Compas doet, ende hoe de streken ghenaemt werden.

HEt al-ghemeyne Compas / 'tgeen tot de (soo wel groote / als cleyne) zee-vaert wert ghebruyckt / is om daer door (als geleyt werdende) te vinden alle hoecken / ende plaetsen / gheleghen in de gheheele Sphera des Weerelts : sonder 't welck anders niet light can ghedaen werden. Het Compas is in voorleden tijden ghedeelt / in 4. 12. ende 32. even-ghelijcke ghedeelte / ofte streken / volghens de Cosmographie van Petrus Apianus: ende nu deelen wy het Compas in 64. streken / ofte deelen : 'tcan oock in 128. jae in 360. (dat ware ydere graet zijne streke)

streke) ghedeelt werden / doch wat meer is als de 64. streken / can gheen zee-vaert (door veel beweeginghen die de selve is onderworpen) nut doen: ende alsoo de 64. streken/noch in geen gemeen ghebruyck en zijn / sullen wy die (op zijn zee-mans) met dese navolgende namen noemen.

Namen der streken van't Compas.

1. Noort.
2. d'halve streeck beoosten. N.
3. Noort ten Oosten.
4. d'halve streeck beoosten N. ten O.
5. Noort Noort Oost.
6. d'halve streeck beoosten N. N. O.
7. Noort Oost ten Noorden.
8. d'halve streeck bee. N. O. ten N.
9. Noort Oost.
10. d'halve streeck beoosten N. O.
11. Noort Oost ten Oosten.
12. d'halve streeck beoosten N. O. ten O
13. Oost Noort Oost.
14. d'halve streeck beoosten O. N. O.
15. Oost ten Noorden.
16. d'halve streeck beoosten O. ten N.

1.

17. Oost.
18. d'halve streeck bezuyden O.
19. Oost ten Zuyden.
20. d'halve streeck bezuyden O. ten Z.
21. Oost Zuyt Oost.
22. d'halve streeck bezuyden O. Z. O.
23. Zuyt Oost ten Oosten.
24. d'halve streeck bezuydē Z. O. ten O
25. Zuyt Oost.
26. d'halve streeck bezuyden Z. O.
27. Zuyt Oost ten Zuyden.
28. d'halve streeck bezuydē Z. O. ten Z
29. Zuyt Zuyt Oost.
30. d'halve streeck bezuyden Z. Z. O.
31. Zuyt ten Oosten.
32. d'halve streeck bezuyden Z. ten O.

2.

33. Zuyt.
34. d'halve streeck bewesten Z.
35. Zuyt ten Westen.
36. d'halve streeck bewesten Z. ten W.
37. Zuyt Zuyt West.
38. d'halve streeck bewesten Z. Z. W.
39. Zuyt West ten Zuyden.
40. d'halve streeck bewestē Z. W. ten Z
41. Zuyt West.
42. d'halve streeck bewesten Z. W.
43. Zuyt West ten Westen.
44. d'halve streeck bew. Z. W. ten W.
45. West Zuyt West.
46. d'halve streeck bewesten W. Z. W.
47. West ten Zuyt.
48. d'halve streeck bewesten W. ten Z.

3.

49. West.
50. d'halve streeck benoort W.
51. West ten Noorden.
52. d'halve streeck benoort W. ten N.
53. West Noort West.
54. d'halve streeck benoort W. N. W.
55. Noort West ten West.
56. d'halve streeck ben. N. W. ten W.
57. Noort West.
58. d'halve streeck benoort N. W.
59. Noort West ten Noort.
60. d'halve streeck ben. N. W. ten N.
61. Noort Noort West.
62. d'halve streeck benoort N. N. W.
63. Noort ten Westen.
64. d'halve streeck benoort N ten W.

4.

Het tweede Deel.

Wat cracht de Compaſſen hebben, ende hoe men door de ſelve, op de Paſ-Caerten gheleydt werdt.

DE cracht ende natueren van de Compaſſen/ is wel een van't voornaemſte/dat een Piloot/ ofte Stier-man behoort te weten: daer beneven oock 't verſchil der lenghde / van de al-ghemeene plat-formighe Paſ-Caerten. Wat aen-gaet de natuere van de Compaſſen/is ſoo/dat de ſelve in allen quartieren des Weerelts verandert / ende werdt ghenaemt af wijckinghe/ofte noort-oost/ende noort-westeringhe: waer door / en ſoo eenigh ander misverſtandt/ en quaet acht-neminghe meer/ dickmael confuſie comt / ende dan ghebeurt het altemet / dat men Caerte / Booghe / en altemael wil over boort werpen/ ofte men verbloeckt de Autheuren / die de ſelve hebben ghemaeckt / maer ten lieght hem dickmael niet aen de Inſtrumenten / ofte Caerten/ waer van gheene en zijn / hoe ſlechte Autheuren die ghemaeckt hebben / dat ſe 80. ofte 90. jae 150. mylen ſoude verſchillen van de waerheyt/ghelijck ons de ervarentheyt leert / dat een Stier-man / uyt Weſt-Indien comende / 100. jae 150. mylen naerder aen't landt is / alſt punt in zijn Caerte wel wijſt/ dit en can gheen Autheuren hare Caert / ofte ander Inſtrument ghemeten werden: want die verſchil der lenghte / op de Paſ-Caert niet en verſtaet / ſal (uyt Weſt-Indien comende) voor 't minſte 80. mylen/eer op de Canaal weſen/alſt beſteck in zijn Caerte: en dat het ſomtijts ghebeurt (ſonder weten van

verſchil

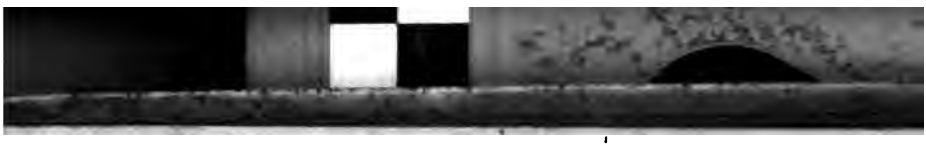

verſchil der lenghde/ ofte af-wijckinghe der naelde) dat even-wel men recht comt te verdallen/en is niet/ dat deſe inventien maer neuf-wijſighept (ghelijck die ſomtijts ghenoemt werden) en ſouden weſen: maer is dat de eene foute/ d'andere beteert.

Het derde Deel.

Hoe men d'af-wijckinghe van't Compas ſal weten.

DIt te weten (weſende erghens waer) bezuyden ofte benoorden de Linie Æquinoctial, wat variatie/ ofte af-wijckinghe de Compaſſen hebben: ſoo is daer toe noodigh een Horiſontael Compas/geleght met het yſer recht onder de Lely: daer mede ſal men (in zee zijnde) met vlijt daghelijcx de Sonne (in't op ende onder gaen) peylen/ waer van tot onder-rechtinghe wy hier vervolgens eenighe exempelen ſullen ſtellen.

'tEerſte Exempel.

ALſoo ick des morghens/ door de wizieren van een Horiſontael Compas/ de Sonne ghepeylt hebbe/ en bevinde dat de ſelve 20. graden/ bezuyden 'tooſt op ſtaet: des avonts peyle de Sonne weder in't onder gaen/ ende bevinde dat de ſelve 25. graden bezuyden 'tweſt onder gaet: ſoo trecke de 20. van de 25. graden/ dan reſt my noch 5. graden/ die ghedeelt in twee'n/ comt 2. ende een halve graet/dat het Compas van't noort is af gheweken: nu nademael dat de Sonne maer 20. graden (zuyt-waert) van't ooſt is op gheſtaen/ ende 25. graden (zuyt-

waert/ van't weſt is onder gegaen/ ſoo volght daer upt/ als dat het Compas van't rechte nooꝛt/ naer't ooſten is ghetrocken/ ende dat werdt ghenaemt nooꝛt-ooſteringhe: als dan moet men het pſer ofte punt van't Compas/ 2. graden ende een half (ooſtwaert van't nooꝛden) legghen: ende ter contrarie/ ſoo de Sonne meer graden bezuyden het ooſt op ſtaet/ als dis 'tſavonts bezuyden 'tweſt onder gaet/ ſoo moet men 'tpunt/ ofte 'tpſer van't Compas (weſt-waert naer't nooꝛden) legghen/ ende dat werdt ghenaemt nooꝛt-weſteringhe.

Daer zijn oock vier-cant Horiſontael Compaſſen/ die den wijſer op de cant ſtaen: daer mede men bp naeſt/ op een maniere als met de ronde/ moet handelen/ upt ghеſondert dat men die vier-cante Compaſſen ſoo langhe ginds en weer moet bewegen/ tot dat de Sonne Radies, op de cant/ dooꝛ de viſieren ſchijnt/ ende dan moet men beſien/ hoe veel de Lelp/ op den Horiſont verſchilt/ datſe van't rechte nooꝛt/ naer't weſt/ ofte ooſt/ is afghеweken: met dat verſchil ſal men handelen/ als boven.

Noteert.

MEn ſal des moꝛghens ghеen Sonne peplen/ vooꝛ en al eer de ſelve/ boven den Horiſont ſtaet/ dat men die even van't water bpp ſiet/ ende des avonts deſghelijcke/ de Sonne oock peplen wanneerſe noch niet aen't water en ſtaet/ om dies wille/ dat de Sonne (dooꝛ de reflectie ofte ſchijn van 'twater) ghеſien werdt/ al eer die boven den Horiſont comt: daerommе moet men vlijtigh merck nemen/ wanneer de Sonne boven den Horiſont comt/

ende

ende neder begint te gaen / om die te peylen.

Het tweede Exempel.

DE Sonne is op gheſtaen recht ooſt / ende gaet 15. graden zuytlijcker als weſt onder: men begheert te weten hoe veel 't punt van de Lelp moet verlept werden.

Achter volghens 't voorgaende eerſte exempel / de Sonne ooſt op-gheſtaen zynde / varder van't weſt is af gheweken / en nademael de Sonne / recht ooſt is op geſtaen / ſoo moet men de 15. graden halveren / comt 7. graden ende een half / dat 't yſer ooſt-waert van't noort moet ghelept werden.

Het derde Exempel.

DE Sonne heeft op gheſtaen / volgens het eerſte Exempel / 13. graden noortlijcker als ooſt / ende 13. graden zuytlijcker als weſt onder gegaen / die 2. ghetalen maken t'ſamen 26. graden / die ghehalveert comt 13. graden / ende om dat de Sonne noortlijcker als ooſt op gheſtaen / ende zuytlijcker als weſt onder ghegaen is: ſoo volght daer upt / als dat het punt / ofte yſer des Compas / van't noort 13. graden naer't ooſten is gheweken.

t'Vierde Exempel.

HEt ghebeurt nu ſoo / dat men 't ſmorghens de Sonne heeft gepeylt / ende 'tſavonds (door dien de Sonne bedect onder gaet) ſoo en cannen de ſelve niet peylen / ende men wilde nochtans de afwijckinge / ofte variatie van't Compas weten: ſoo

ſal

ſal men dat ſelve door den Aſtrolabium Catholicum doen/wanneer Pools hooghte ende declinatie bekent is/ ſoo brenght den Horiſont aen de Pools hooghte/ en beſiet / al waer dan de Sonne hare declinatie in den Horiſont door ſnijt / telt dan van't middel-punt/ langhs den Horiſont, hoe veel graden daer zijn/ tot de ſnijdinghe van de declinatie / benoorden / ofte bezuyden 'tooſt / ende al wat / den op-ganck van de Sonne op't Horiſontael-Compas / meer ofte min is ghevelt/als den Aſtrolabium Catholicum wijſt/ dat halveert / ende dat halve ghetal is 'tghene dat 't Compas is afghewecken.

Het vijſde Exempel.

MEn is erghens in den Ocean, ende 'tghebeurt dat de Sonne t'ſ morghens / wanneer die op ſtaet/niet gheſien en can werden/maer ſchijnt voorts den gheheelen dagh door / en men wilt de afwijckinghe van't Compas weten/ ſoo neemt eenen Graet-ſtock/ofte ander Inſtrument / ende meet de Sonne des voor middaeghs (ick neme) 52 graden ende 46. minuten / beſiet dan niet het Horiſontael Compas / hoe veel graden dat de Sonne van't ooſten ſtaet/en bevint 42. graden/dat outhout par memorie/ ofte teeckent 't ſelve op / en dan weder na den middagh/ vlijtigh waernemende/ wanneer de Sonne ander mael 52. graden ende 46. minuten hooghe comt te ſtaen/'tghene men ooch als voren met een Graet-ſtock / ofte ander Inſtrument moet meten/ ende beſiet op het Horiſontael Compas / hoe veel graden de Sonne dan van't weſten ſtaet/ bevint die 56. graden 14. minuten: tret dit dan / achtervolgens

het

het eerſte exempel / 't minder ghetal van't meerder / ſoo ſal daer 14. graden en 14. minuten oberſchieten / en dat ghehalveert / comt 7. graden ende 7. minuten dat het Compas van't rechte noort is af gheweken: en ghelijck als de Sonne maer 42. graden en was van't ooſten / ende 56. graden 14. minuten van't weſten / ſoo volcht naer't eerſte Exempel / dat het Compas 7. graden ende 7. minuten noort-ooſteringhe heeft / ende moet ooſt-waert van't noort ghelept werden.

't Seſte Exempel.

MEn heeft (volghens 't eerſte Exempel) de Sonne ghemeten datſe 15. graden noort-waert van't ooſt is op ghestaen / ende gaet 15. graden noort-waert van't weſt onder / men begheert te weten wat af wijckinghe 't Compas ſoude hebben.

Nademael de Sonne 15. graden noortlijcker als ooſt is op ghestaen / ende 15. graden noortlijcker als weſt onder ghegaen / ſoo trecht men 15. van 15. reſt 0. waer upt volght / als dat het Compas recht wijſt / ende gheen af wijckinghe en heeft.

Het vierde Deel, daer inne beweſen werdt, waeromme den Graet-ſtock niet recht en wijſt.

DEn ſtock Baculus Iacobs (ofte ſoo men die in't ghemeen noemt) Graet-ſtock / moet men met het eynde (van waer de 90. ofte 0. graden haer beghin hebben) aen't ooghe ſtellen / om daer mede / 't ſy Sonne ofte Sterren te meten: hoe hooge de ſelve boven den Horiſont ſtaen / ende wanneer

men met den voornoemden Graet-stock/Sonne ofte Sterre (voornemelijck wanneer die hoogh-gaende zijn) comt te meten / soo werden die altijts hoogher op den voornoemden Graet-stock bevonden/ als die waerlijck staen: jae 'tschilt soo veel/dat (op sommighe Graet-stocken als de Sonne ofte Sterre comen in't zenith 90. graden hoogh te staen) het kruys / 2. graden over de 90. graden / naerder t'ooghe comt / al hoe wel nochtans de Graet-stocken wel gheteeckent zijn / ende de kruyssen hare behoorlijcke lenghde hebben.

Hier toe werden veel behulpselen / onder de zeevaerders (om die fauten te remedieren) gebruyckt/ nochtans gheene / die het altijts recht sullen wijsen: maer is alleenlijck soo veel / datse de fauten daer door/ ten deele helpen.

Waer door dese faute bestaet / soude wel connen gheremediert werden / soo wanneer men den voornoemden Graet-stock met de middel-lijne/even hooghe ghelijcx/ 'tcentrum (van het ooghe) aen't ooge stelden: maer nademael dat d'ondersten hoeck van't oost-coronal recht boven d'operste oogh scheel van't ooghe / alle menschen (ende d'een noch meer als d'ander) varder uyt (alst centrum van't oogh-appel / waer uyt de strael van't gesigte eerst zijn begin heeft) staet: soo volght dat het selve (de Sonne ofte Sterre metende) niet en can gheschieden/sonder dat het cruys (hoe wel niet soo veel als anders) naerder 'tooghe sal comen te staen / alst in der waerheyt sal wesen: daeromme soo yemant met eenen Graet-stock / de rechte waerheyt van Sonne ofte Sterre (hoe hooghe die boven den Horisont staet) begheert te weten / die make zijn Graet-stock soo dat 'tcentrum

trum van't ooghe ende 'tmiddel-punt van't cruys ghelijck ſtaen / ſonder dat de ſtock verder upt (alſt punt van't ooghe) comt te ſtaen: als dan ſal men met den Gzaet-ſtock ſeker ende wiſſe hooghde becomen.

Om door't meten van de Sonne ofte eenighe Sterre de Pools hooghde te vinden.

DE Pools hooghde is / dat een ſtier-man noot-ſakelijck moet weten / al eer hy tot ſekerheyt van ſeylagie ſal comen comen: daerom ſoo ſal men ('tſy met eenen Gzaet-ſtock / Aſtrolabium, ofte ander Inſtrument) 'tſelve altijts bevlijtighen / ende de Sonne ofte Sterre wel waer nemen / als die in't zupden ofte in't nooxden comen / die men als dan ſal meten hoe hooghe de ſelve boven den Horiſont ſtaen: dat gedaen zijnde / ſal men in de Tafelen ſien naer hare declinatien: iſt dan dat ſy nooxtlijcke declinatie hebben / ſoo ſult die (zijnde nooxt-waert van de Linie Æquinoctial) van u ghemetene hooghde af trecken: ende ter contrarie / op de zupt-zijde van de Linie weſende / ſoo moet men de nooxtlijcke declinatie toe doen / ende 'tghetal dat daer upt comt (ofte reſt) moet men van de 90. trecken / ende 'tghene daer over ſchiet / is de verhevinge des Pools: als hy

I. Exempel.

MEn is den 10. Auguſtus 1623. op de nooxt-zijde van de Linie Æquinoctial, ende men meet de Sonne als ſy in't zupden is 85. graden 35. minuten verheven boven den Horiſont, men

begheert te weten op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Men ſal ſoecken in de ſeſte Tafel (om dat het derde Jaer naer't ſchrickel-Jaer is) op den 10. Auguſtus, daer vint men dat de Sonne 15. graden ende 49. minuten nooyt-waert van de Linie is ghedeclineert / welcke declinatie men (van de 85. graden 35. minuten) ſal aftrecken / reſt 69. graden en 4. minuten / dit van 90. 't Zenith ghetrocken / blijft 27. graden 30. minuten dat den nooyt-Pool is verheven boven den Horiſont: en even ſoo veel is de Linie Æquinoctial verſcheyden van't Zenith.

II. Exempel.

MEn is den eerſten September 1624. op de zuyt-zijde van de Linie Equinoctial. en men meet de Sonne als ſpin't nooyden is 50. graden 20. minuten verheven boven den Horiſont, men begheert te weten / op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Soo ſal men ſoecken in de achtſte Tafel (om dat het Schrickel-Jaer is) op den eerſten September, daer vint men dat de Sonne 8. graden 16. minuten nooyt-waert van de Linie Æquinoctial is ghedeclineert / welcke declinatie men tot de gemeten hooghde ſal toe doen / is 't ſamen 58. graden 36. minuten / dit van ('t Zenith) 90. af ghetrocken / reſt 31. graden 24. minuten / dat den zuyt-Pool is verheven boven den Horiſont, even ſoo veel is de Linie Æquinoctial verſcheyden van't Zenith.

III. Exempel.

Men

MEn is des 10. Auguſtus 1625. op de zuyt-zijde van de Linie Æquinoctial, en men meet de Sonne als ſy in't noorden is 60. graden 35. min. verheven boven den Horiſont, men begeert te weten op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Soo ſal men ſoecken in de eerſte Tafel (om dat het in't eerſte Jaer naer't ſchrickel Jaer is) op den 10. Auguſtus, daer vint men dat de Sonne 15. graden 40. minuten noort-waert van de Linie Æquinoctial is gedeclineert / welcke declinatie men tot de ghemetene hooghde ſal toe doen / comt t'ſamen 76. graden 15. minuten: dit van't Zenith 90. af ghetrocken / reſt 13. graden 45. minuten dat den zuyt-Pool is verheven boven den Horiſont, en ſoo veel achtervolgheus 't eerſte Exempel / is de Linie Equinoctial verſcheyden van't Zenith.

IIII. Exempel.

MEn is den 1. September 1626. op de noort-zijde van de Linie Æquinoctial, en men meet de Sonne / als ſy in't z. is 50. graden 20. minuten verheven boven den Horiſont: men begheert te weten op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Soo ſal men ſoecken in de 4. Tafel (om dat het 2. Jaer naer't Schrickel-Jaer is) op den 1. September, daer vint men dat de Sonne 8. graden / 27. minuten n. waert van de Linie Æquinoctial is gedeclineert / welcke declinatie men van de gemeten hooghde ſal af trecken / reſt 41. gra. 53. min. dit van't zenith 90. gra. af ghetrocken / reſt 48. gra. 7. min. dat de noort-Pool is verheven boven den Horiſont, en achtervolgheus het eerſte exempel, is de Linie Æquinoctial verſcheyden van't Zenith.

Tafel van de Declinatie der Sonnen op het eerste Jaer naer het Schrickel Jaer.

Ianwarius.			Februarius.			Martius.		
dn	gra.	mi.	dn.	gra.	mi.	dn.	gra.	mi.
1	23	3	1	17	2	1	7	28
2	22	58	2	16	45	2	7	5
3	22	52	3	16	27	3	6	42
4	22	46	4	16	9	4	6	19
5	22	39	5	15	51	5	5	56
6	22	32	6	15	33	6	5	33
7	22	24	7	15	14	7	5	9
8	22	16	8	14	55	8	4	46
9	22	7	9	14	35	9	4	23
10	21	58	10	14	15	10	3	59
11	21	49	11	13	56	11	3	35
12	21	39	12	13	36	12	3	12
13	21	29	13	13	16	13	2	48
14	21	18	14	12	56	14	2	24
15	21	7	15	12	35	15	2	1
16	20	56	16	12	14	16	1	37
17	20	44	17	11	53	17	1	14
18	20	32	18	11	32	18	0	50
19	20	19	19	11	10	19	0	26
20	20	6	20	10	49	20	0	2
21	19	53	21	10	27	21	0	21
22	19	39	22	10	5	22	0	45
23	19	25	23	9	43	23	1	8
24	19	10	24	9	21	24	1	32
25	18	55	25	8	59	25	1	55
26	18	40	26	8	36	26	2	19
27	18	25	27	8	13	27	2	42
28	18	9	28	7	51	28	3	6
29	17	53				29	3	29
30	17	36				30	3	53
31	17	19				31	4	16

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het eerste Jaer naer het Schrickel Jaer.

Aprilis.			Mayus.			Iunius.		
Da.	gra.	min.	Da.	gra.	min.	Da.	gra.	mi.
1	4	39	1	15	9	1	22	7
2	5	2	2	15	27	2	22	15
3	5	26	3	15	45	3	22	23
4	5	48	4	16	2	4	22	30
5	6	11	5	16	20	5	22	37
6	6	33	6	16	37	6	22	44
7	6	56	7	16	54	7	22	50
8	7	18	8	17	10	8	22	55
9	7	40	9	17	26	9	23	0
10	8	2	10	17	41	10	23	5
11	8	25	11	17	57	11	23	10
12	8	47	12	18	12	12	23	14
13	9	9	13	18	27	13	23	17
14	9	30	14	18	41	14	23	20
15	9	51	15	18	56	15	23	23
16	10	13	16	19	10	16	23	26
17	10	34	17	19	24	17	23	28
18	10	55	18	19	37	18	23	29
19	11	16	19	19	50	19	23	30
20	11	36	20	20	3	20	23	31
21	11	56	21	20	15	21	23	31
22	12	17	22	20	27	22	23	31
23	12	37	23	20	39	23	23	31
24	12	57	24	20	50	24	23	30
25	13	16	25	21	1	25	23	29
26	13	35	26	21	12	26	23	27
27	13	54	27	21	22	27	23	25
28	14	13	28	21	32	28	23	22
29	14	32	29	21	41	29	23	19
30	14	50	30	21	50	30	23	16
			31	21	59			

Tafel van de Declinatie der Sonnen op het eerste Jaer naer het Schrickel Jaer.

Julius.			Augustus.			September.		
da.	gra.	mi.	da.	gra.	mi.	da.	gra.	mi.
1	23	12	1	18	7	1	8	21
2	23	8	2	17	52	2	7	59
3	23	3	3	17	37	3	7	37
4	22	58	4	17	21	4	7	15
5	22	53	5	17	4	5	6	53
6	22	47	6	16	48	6	6	31
7	22	41	7	16	32	7	6	8
8	22	34	8	16	15	8	5	45
9	22	27	9	15	57	9	5	23
10	22	20	10	15	40	10	5	0
11	22	12	11	15	22	11	4	37
12	22	4	12	15	4	12	4	14
13	21	56	13	14	46	13	3	51
14	21	47	14	14	28	14	3	28
15	21	38	15	14	9	15	3	5
16	21	28	16	13	50	16	2	41
17	21	18	17	13	31	17	2	18
18	21	8	18	13	12	18	1	55
19	20	57	19	12	52	19	1	32
20	20	46	20	12	33	20	1	8
21	20	35	21	12	13	21	0	44
22	20	23	22	11	52	22	0	21
23	20	11	23	11	32	23	0	3
24	19	58	24	11	12	24	0	26
25	19	46	25	10	51	25	0	50
26	19	33	26	10	30	26	1	13
27	19	19	27	10	9	27	1	37
28	19	5	28	9	48	28	2	0
29	18	51	29	9	27	29	2	24
30	18	37	30	9	5	30	2	47
1	18	22	31	8	43			

Tafel van de Declinatie der Zonnen/ op het eerste Jaer naer het Schrickel Jaer.

October.			November.			December.		
Da.	gra	min	Da.	gra	min	Da.	gra	min
1	3	11	1	14	31	1	21	55
2	3	34	2	14	50	2	22	4
3	3	58	3	15	9	3	22	13
4	4	21	4	15	28	4	22	21
5	4	44	5	15	46	5	22	29
6	5	7	6	16	4	6	22	36
7	5	30	7	16	22	7	22	43
8	5	53	8	16	40	8	22	50
9	6	17	9	16	58	9	22	56
10	6	40	10	17	15	10	23	2
11	7	3	11	17	32	11	23	7
12	7	25	12	17	48	12	23	11
13	7	48	13	18	4	13	23	15
14	8	11	14	18	20	14	23	19
15	8	33	15	18	36	15	23	22
16	8	55	16	18	51	16	23	25
17	9	17	17	19	6	17	23	27
18	9	40	18	19	20	18	23	29
19	10	2	19	19	34	19	23	30
20	10	23	20	19	48	20	23	31
21	10	45	21	20	2	21	23	31½
22	11	6	22	20	15	22	23	31½
23	11	28	23	20	28	23	23	31
24	11	49	24	20	40	24	23	30
25	12	9	25	20	52	25	23	28
26	12	30	26	21	3	26	23	26
27	12	51	27	21	14	27	23	24
28	13	11	28	21	25	28	23	21
29	13	31	29	21	36	29	23	17
30	13	51	30	21	46	30	23	13
31	14	11				31	23	9

Tafel van de Declinatie der Sonnen/ op het twee-de Jaer naer het Seyzickel Jaer.

Ianwarius.			Februarius.			Martius.		
da.	gra	mi.	da.	gra	mi	da.	gra	mi.
1	32	4	1	17	7	1	7	34
2	22	59	2	16	49	2	7	11
3	22	53	3	16	32	3	6	48
4	22	47	4	16	14	4	6	25
5	22	41	5	15	56	5	6	2
6	22	34	6	15	37	6	5	39
7	22	26	7	15	18	7	5	15
8	22	18	8	14	59	8	4	52
9	22	9	9	14	40	9	4	29
10	22	0	10	14	21	10	4	5
11	21	51	11	14	1	11	3	42
12	21	42	12	13	41	12	3	18
13	21	32	13	13	21	13	2	55
34	21	21	14	13	1	14	2	31
15	21	10	15	12	40	15	2	7
16	20	59	16	12	19	16	1	43
17	20	47	17	11	58	17	1	20
18	20	35	18	11	37	18	0	56
19	20	22	19	11	16	19	0	32
20	20	9	20	10	54	20	0	8
21	19	56	21	10	32	21	0	15
22	19	42	22	10	11	22	0	39
23	19	28	23	9	49	23	1	2
24	19	14	24	9	27	24	1	26
25	18	59	25	9	4	25	1	50
26	18	44	26	8	42	26	2	13
27	18	29	27	8	19	27	2	37
28	18	13	28	7	57	28	3	0
29	17	57				29	3	23
30	17	40				30	3	46
31	17	24				31	2	10

Tafel van de Declinatie der Sonnen/op het tweede Jaer naer het Schrickel Jaer.

Aprilis.			Mayus.			Innius.		
Da.	Gra.	min	Da.	Gra.	min	Da.	Gra.	min
1	4	33	1	15	4	1		5
2	4	56	2	15	22	2	22	13
3	5	19	3	15	40	3	22	21
4	5	42	4	15	58	4	22	28
5	6	5	5	16	15	5	22	35
6	6	28	6	16	32	6	22	42
7	6	50	7	16	49	7	22	48
8	7	12	8	17	5	8	22	54
9	7	35	9	17	21	9	22	59
10	7	57	10	17	37	10	22	4
11	8	19	11	17	53	11	23	9
12	8	41	12	18	8	12	23	13
13	9	3	13	18	23	13	23	16
14	9	25	14	18	38	14	23	20
15	9	46	15	18	52	15	23	23
16	10	7	16	19	6	16	23	25
17	10	29	17	19	20	17	23	27
18	10	50	18	19	37	18	23	29
19	11	10	19	19	47	19	23	30
20	11	31	20	20	0	20	23	31
21	11	52	21	20	12	21	23	31½
22	12	12	22	20	24	22	23	31½
23	12	32	23	20	36	23	23	31
24	12	52	24	20	47	24	23	30
25	13	11	25	20	58	25	23	29
26	13	31	26	21	9	26	23	27
27	13	50	27	21	19	27	23	25
28	14	9	28	21	29	28	23	23
29	14	28	29	21	39	29	23	20
30	14	46	30	21	48	30	23	17

Tafel van de Declinatie der Sonnen/ op het twee-de Jaer naer het Schrickel Jaer.

Iulius.			Augustus.			September.		
da.	gra	mi.	da.	gra	mi	da.	gra	mi.
1	23	13	1	18	11	1	8	27
2	23	9	2	17	56	2	8	5
3	23	5	3	17	41	3	7	43
4	23	0	4	17	25	4	7	21
5	22	54	5	17	9	5	6	58
6	22	48	6	16	53	6	6	36
7	22	42	7	16	36	7	6	14
8	22	36	8	16	19	8	5	51
9	22	29	9	16	2	9	5	28
10	22	22	10	15	45	10	5	5
11	22	14	11	15	27	11	4	43
12	22	6	12	15	9	12	4	20
13	21	58	13	14	51	13	3	57
34	21	49	14	14	33	14	3	33
15	21	40	15	14	14	15	3	10
16	21	31	16	13	55	16	2	47
17	21	21	17	13	36	17	2	24
18	21	10	18	13	17	18	2	0
19	21	0	19	12	57	19	1	37
20	20	49	20	12	37	20	1	14
21	20	38	21	12	17	21	0	50
22	20	26	22	11	57	22	0	27
23	20	14	23	11	36	23	0	3
24	20	2	24	11	16	24	0	20
25	19	49	25	10	56	25	0	44
26	19	35	26	10	35	26	1	8
27	19	23	27	10	4	27	1	31
28	19	9	28	9	53	28	1	54
29	18	55	29	9	32	29	2	18
30	18	41	30	9	10	30	2	41
31	18	25	31	8	49			

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het tweede Jaer naer het Schrickel Jaer.

October.			November.			December.		
dg.	gra	min	dg.	gra	min	dg.	gra	min
1	3	5	1	14	36	1	21	53
2	3	29	2	14	45	2	22	2
3	3	52	3	15	4	3	22	11
4	4	15	4	15	23	4	22	19
5	4	38	5	15	42	5	22	27
6	5	2	6	16	0	6	22	34
7	5	25	7	16	18	7	22	41
8	5	48	8	16	36	8	22	48
9	6	11	9	16	53	9	22	54
10	6	34	10	17	10	10	23	0
11	6	57	11	17	27	11	23	5
12	7	20	12	17	44	12	23	10
13	7	43	13	18	0	13	23	14
14	8	5	14	18	16	14	23	18
15	8	28	15	18	32	15	23	21
16	8	50	16	18	47	16	23	24
17	9	12	17	19	2	17	23	26
18	9	34	18	19	17	18	23	28
19	9	56	19	19	31	19	23	30
20	10	18	20	19	45	20	23	31
21	10	40	21	19	59	21	23	31
22	11	1	22	20	12	22	23	31½
23	11	23	23	20	24	23	23	31
24	11	44	24	20	37	24	23	30
25	12	4	25	20	49	25	23	29
26	12	25	26	21	1	26	23	27
27	12	46	27	21	12	27	23	25
28	13	6	28	21	23	28	23	22
29	13	26	29	21	33	29	23	19
30	13	46	30	21	43	30	23	15
31	14	6				31	23	10

Tafel van de Declinatie der Sonne / op het Bergh Jaer naer het Archijckel Jaer.

Ianwarius.			Februarius.			Martius.		
da.	gra.	mi.	da.	gra.	mi.	da.	gra.	mi.
1	23	6	1	17	11	1	7	40
2	23	1	2	16	53	2	7	17
3	22	55	3	16	36	3	6	54
4	22	49	4	16	18	4	6	31
5	22	42	5	16	0	5	6	8
6	22	35	6	15	42	6	5	44
7	22	28	7	15	23	7	5	21
8	22	20	8	15	4	8	4	58
9	22	12	9	14	45	9	4	34
10	22	3	10	14	26	10	4	11
11	21	54	11	14	6	11	3	47
12	21	44	12	13	46	12	3	23
13	21	34	13	13	26	13	2	59
14	21	24	14	13	6	14	2	36
15	21	13	15	12	45	15	2	13
16	21	2	16	12	24	16	1	49
17	20	50	17	12	3	17	1	25
18	20	38	18	11	42	18	1	2
19	20	25	19	11	21	19	0	38
20	20	12	20	11	0	20	0	14
21	19	59	21	10	38	21	0	9
22	19	46	22	10	16	22	0	33
23	19	32	23	9	54	23	0	56
24	19	18	24	9	32	24	1	20
25	19	3	25	9	10	25	1	44
26	18	48	26	8	47	26	2	7
27	18	32	27	8	25	27	2	31
28	18	17	28	8	3	28	2	54
29	18	1				29	3	17
30	17	45				30	3	40
31	17	28				31	4	4

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het derde Jaer naer het Schrickel Jaer.

Aprilis.			Martius.			Iunius.		
Da.	Gra.	min	Da.	Gra.	min	Da.	Gra.	min
1	4	17	1	15	0	1	22	3
2	4	50	2	15	18	2	22	11
3	5	13	3	15	36	3	22	19
4	5	36	4	15	53	4	22	27
5	5	59	5	16	11	5	22	34
6	6	22	6	16	28	6	22	40
7	6	44	7	16	45	7	22	46
8	7	7	8	17	1	8	22	52
9	7	29	9	17	17	9	22	58
10	7	51	10	17	33	10	23	3
11	8	14	11	17	49	11	23	7
12	8	36	12	18	4	12	23	11
13	8	58	13	18	19	13	23	15
14	9	19	14	18	34	14	23	19
15	9	41	15	18	49	15	23	22
16	10	2	16	19	3	16	23	25
17	10	23	17	19	17	17	23	27
18	10	44	18	19	30	18	23	29
19	11	5	19	19	43	19	23	30
20	11	26	20	19	56	20	23	31
21	11	45	21	20	9	21	23	31
22	12	7	22	20	21	22	23	31½
23	12	27	23	20	33	23	23	31
24	12	47	24	20	44	24	23	30
25	13	7	25	20	55	25	23	29
26	13	26	26	21	6	26	23	28
27	13	45	27	21	17	27	23	26
28	14	4	28	21	27	28	23	24
29	14	23	29	21	37	29	23	21
30	14	41	30	21	46	30	23	18

Tafel van de Declinatie der Zonne / op het Verbe
Jaer naer het Schrickel Jaer.

Julius.			Augustus.			September.		
dg.	gra.	mi.	dg.	gra.	mi.	dg.	gra.	mi.
1	23	14	1	18	15	1	8	31
2	23	10	2	18	0	2	8	11
3	23	6	3	17	45	3	7	49
4	23	1	4	17	29	4	7	27
5	22	56	5	17	13	5	7	4
6	22	50	6	16	57	6	6	42
7	22	44	7	16	40	7	6	19
8	22	38	8	16	23	8	5	57
9	22	31	9	16	6	9	5	34
10	22	24	10	15	49	10	5	11
11	22	6	11	15	31	11	4	48
12	22	18	12	15	13	12	4	25
13	22	0	13	14	55	13	4	2
14	21	51	14	14	37	14	3	39
15	21	42	15	14	19	15	3	16
16	21	33	16	14	0	16	2	53
17	21	23	17	13	41	17	2	30
18	21	13	18	13	22	18	2	6
19	21	3	19	13	2	19	1	43
20	20	52	20	12	43	20	1	19
21	20	41	21	12	23	21	0	56
22	20	29	22	12	3	22	0	33
23	20	17	23	11	42	23	0	9
24	20	5	24	11	22	24	0	14
25	19	52	25	11	1	25	0	38
26	19	39	26	10	40	26	1	2
27	19	26	27	10	19	27	1	25
28	19	12	28	9	58	28	1	49
29	18	58	29	9	37	29	2	12
30	18	44	30	9	16	30	2	36
31	18	30	31	8	54			

Tafel van de Declinatie der Zonnen / op het Seghichel Jaer.

October.			November.			December.		
Da.	gra.	min.	Da.	gra.	min.	Da.	gra.	min.
1	2	59	1	14	21	1	21	51
2	3	22	2	14	40	2	22	0
3	3	46	3	14	59	3	22	9
4	4	9	4	15	18	4	22	17
5	4	33	5	15	37	5	22	25
6	4	56	6	15	55	6	22	33
7	5	19	7	16	13	7	22	40
8	5	42	8	16	31	8	22	47
9	6	5	9	16	49	9	22	53
10	6	28	10	17	6	10	22	59
11	6	51	11	17	23	11	23	4
12	7	14	12	17	40	12	23	9
13	7	37	13	17	56	13	23	13
14	7	59	14	18	12	14	23	17
15	8	22	15	18	28	15	23	20
16	8	44	16	18	43	16	23	23
17	9	7	17	18	58	17	23	26
18	9	29	18	19	13	18	23	28
19	9	51	19	19	27	19	23	29
20	10	13	20	19	41	20	23	30
21	10	34	21	19	55	21	23	31
22	10	56	22	20	8	22	23	31
23	11	17	23	20	21	23	23	31
24	11	38	24	20	34	24	23	30
25	11	59	25	20	46	25	23	29
26	12	20	26	20	58	26	23	27
27	12	41	27	21	9	27	23	25
28	13	1	28	21	20	28	23	22
29	13	21	29	21	31	29	23	19
30	13	41	30	21	41	30	23	15
31	14	1				31	23	11

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het Schrickel Jaer.

Ianwarius.			Februarius.			Martius.		
dg.	gra.	min	dg.	gra.	min	dg.	gra.	min
1	23	7	1	17	15	1	7	22
2	23	2	2	16	58	2	6	59
3	22	56	3	16	41	3	6	36
4	22	50	4	16	23	4	6	13
5	22	44	5	16	5	5	5	50
6	22	37	6	15	47	6	5	27
7	22	30	7	15	28	7	5	4
8	22	22	8	15	9	8	4	41
9	22	14	9	14	50	9	4	17
10	22	5	10	14	31	10	3	53
11	21	56	11	14	11	11	3	30
12	21	47	12	13	51	12	3	6
13	21	37	13	13	31	13	2	42
14	21	27	14	13	11	14	2	19
15	21	16	15	12	50	15	1	56
16	21	5	16	12	30	16	1	32
17	20	53	17	12	9	17	1	8
18	20	41	18	11	48	18	0	44
19	20	29	19	11	27	19	0	20
20	20	16	20	11	5	20	0	3
21	20	3	21	10	44	21	0	27
22	19	49	22	10	20	22	0	50
23	19	35	23	10	0	23	1	14
24	19	21	24	9	38	24	1	38
25	19	7	25	9	16	25	2	1
26	18	52	26	8	53	26	2	24
27	18	36	27	8	31	27	2	48
28	18	21	28	8	8	28	3	12
29	18	5	29	7	45	29	3	35
30	17	49				30	3	58

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het Schrickel Jaer.

Aprilis.			Mayus.			Iunius.		
da.	gr.	min.	da.	gr.	min.	da.	gr.	min.
1	4	44	1	15	13	1	22	9
2	5	7	2	15	31	2	22	17
3	5	30	3	15	49	3	22	25
4	5	53	4	16	6	4	22	32
5	6	16	5	16	23	5	22	39
6	6	38	6	16	40	6	22	45
7	7	1	7	16	57	7	22	51
8	7	23	8	17	13	8	22	56
9	7	46	9	17	29	9	23	1
10	8	8	10	17	45	10	23	6
11	8	30	11	18	1	11	23	10
12	8	52	12	18	16	12	23	14
13	9	13	13	18	31	13	23	18
14	9	35	14	18	45	14	23	21
15	9	56	15	18	59	15	23	24
16	10	17	16	19	13	16	23	26
17	10	38	17	19	27	17	23	28
18	10	59	18	19	40	18	23	29
19	11	20	19	19	53	19	23	30
20	11	41	20	20	6	20	23	31
21	12	1	21	20	18	21	23	31
22	12	21	22	20	30	22	23	31½
23	12	41	23	20	42	23	23	30
24	13	1	24	20	53	24	23	29
25	13	21	25	21	4	25	23	28
26	13	40	26	21	14	26	23	26
27	13	59	27	21	24	27	23	24
28	14	18	28	21	34	28	23	21
29	14	37	29	21	43	29	23	18
30	14	55	30	21	52	30	23	15
			31	22	1	[illegible]	[illegible]	2

Tafel van de Declinatie der Zonne op het Schrickel Jaer.

Julius.			Augustus.			September.		
dg.	gra.	min.	dg.	gra.	min.	dg.	gra.	min.
1	23	11	1	18	4	1	8	16
2	23	7	2	17	49	2	7	54
3	23	2	3	17	33	3	7	32
4	22	57	4	17	17	4	7	10
5	22	52	5	17	1	5	6	48
6	22	46	6	16	45	6	6	25
7	22	40	7	16	28	7	6	2
8	22	33	8	16	11	8	5	40
9	22	26	9	15	53	9	5	17
10	22	18	10	15	35	10	4	54
11	22	10	11	15	18	11	4	31
12	22	2	12	15	0	12	4	8
13	21	54	13	14	42	13	3	45
14	21	45	14	14	24	14	3	22
15	21	36	15	14	5	15	2	59
16	21	26	16	13	46	16	2	35
17	21	16	17	13	27	17	2	12
18	21	6	18	13	7	18	1	49
19	20	55	19	12	47	19	1	26
20	20	44	20	12	28	20	1	2
21	20	32	21	12	8	21	0	38
22	20	20	22	11	48	22	0	15
23	20	8	23	11	27	23	0	8
24	19	55	24	11	6	24	0	32
25	19	42	25	10	45	25	0	56
26	19	29	26	10	24	26	1	19
27	19	16	27	10	3	27	1	43
28	19	2	28	9	42	28	2	6
29	18	48	29	9	21	29	2	29
30	18	34	30	9	0	30	2	53
31	18	19	31	8	38			

Tafel van de Declinatie der Sonnen / op het Schrickel Jaer.

October.			November.			December.		
da.	gr.	min	da.	gra	m in	da.	gra.	min
1	3	16	1	14	35	1	21	57
2	3	40	2	14	55	2	22	6
3	4	3	3	15	14	3	22	15
4	4	27	4	15	32	4	22	23
5	4	50	5	15	51	5	22	31
6	5	13	6	16	9	6	22	38
7	5	36	7	16	27	7	22	45
8	5	59	8	16	44	8	22	51
9	6	22	9	17	2	9	22	57
10	6	45	10	17	19	10	23	2
11	7	8	11	17	36	11	23	7
12	7	31	12	17	52	12	23	12
13	7	54	13	18	8	13	23	16
14	8	16	14	18	24	14	23	19
15	8	39	15	18	39	15	23	22
16	9	1	16	18	54	16	23	25
17	9	23	17	19	9	17	23	27
18	9	45	18	19	24	18	23	29
19	10	7	19	19	38	19	23	30
20	10	29	20	19	51	20	23	31
21	10	50	21	20	5	21	23	31½
22	11	11	22	20	18	22	23	31
23	11	33	23	20	31	23	23	30
24	11	54	24	20	43	24	23	29
25	12	15	25	20	55	25	23	28
26	12	35	26	21	6	26	23	26
27	12	56	27	21	17	27	23	23
28	13	16	28	21	28	28	23	20
29	13	36	29	21	38	29	23	16
30	13	56	30	21	48	30	23	12
31	14	16	[illegible]	[illegible]	3	31	23	8

Tafel van eenighe voornaemſte zuyt-ſterren, hoe veel die van de *Linie Equinoctial* ghedeclineert ſtaen.

Om deſe Tafel te verſtaen: ſoo weet/dat welcke Sterre achter 'tghetal van de declinatie een Z. ſtaet / die heeft zuytlijcke declinatie: ende waer een N. ſtaet / beteeckent noortlijcke declinatie.

		gra.	min.	
	Den grooten Hont Syrius.	16.	11.	Z.
	De noortlijcxſte van de tweelinghen.	32.	41.	N.
	d'Ooſtelijckſte vande tweelinghen.	28.	55.	N.
	Den kleynen Hont Procyon.	6.	12.	N.
	De claerſte in de water-ſlaughe.	6.	57.	Z.
	't Hert van den Leeuw.	13.	53.	N.
	d'Leeuws ſtaert.	16.	49.	N.
Spica Virginis.	De Coorn-aer van de Maecht.	9.	1.	Z.
	Tuſſchen de oyen des boers Arcturus.	21.	18.	N.
	De zuyder Balance.	14.	18.	Z.
	De noorder Balance.	7.	50.	Z.
	't Hert van Scorpius.	25.	26.	Z.
	't Hooft van Hercules.	14.	55.	N.
	't Hooft van Andromeda.	26.	54.	N.
	In't eynde van Aquarius, Fomahant.	31.	39.	Z.
	De lichtſte in den Arent Vultur.	7.	54.	N.
	Den ſlincker ſchouder.	5.	55.	N.
De Reus Orion.	Den rechter ſchouder.	7.	16.	N.
	De eerſte van't gordel.	0.	39.	Z.
	De middelſte.	1.	30.	Z.
	De derde.	2.	12.	Z.
	Den ſlincker voet.	8.	43.	Z.

't Oogh

't Oogh van den ſtier Aldebaran.	25.	38.	N.
't Hooft van Andromeda.	26.	54.	N.
Capella, ofte Gepte.	45.	30.	N.
't Hooft van Meduſa.	39.	22.	N.
De noorder Croon.	28.	6.	N.
De Lier.	38.	28.	N.
De middelſte van de 3. op den Arent.	7.	54.	N.
De ſteert van de Swaen.	43.	53.	N.
't Roer van't Schip.	52	0.	Z.

Van ſommighe Sterren gheſtaen ontrent den Noort-Pool.

't Noortlijchſte achter-wiel van de wagen.	26.	6.
't Zuytlijchſte achter-wiel van de wagen.	31.	29.
't Zuytlijchſte voor-wiel van de wagen.	34.	3.
't Noortlijchſte voor-wiel.	30.	45.
't Naeſte Peert aen de wagen.	31.	50.
't Middelſte Peert.	32.	57.
't Voorſte Peert.	38.	38.
De middelſte ofte claerſte van de wachters.	14.	7.
De hoeſt van Caſſiopa-Schedir.	35.	39.
De ligghſte in Perſeus-zijde.	41.	38.

Hoe men met de Sterren ſal handelen, om de Pools hooghde te becomen.

Met de Sterren die hare declinatie hebben, van de Linie Æquinoctial, moet men (om de Pools hooghde te becomen) anders handelen als met de Sterren die hare declinatie hebben van den Pool, alſo ſy

1. Exempel.

Men

MEn is ergheus in zee op de nooꝛt-zijde van de Linie Æquinoctial, al waer den grooten Hont in't zuyden 56. graden 40. minuten hoogh boven den Horiſont wert bevonden / men begheert te weten op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Men ſal in de Colomne van de zuyt-ſterren ſoecken naer den grooten Hont/ ende ſien wat declinatie die heeft / daer ſult vinden als datſe 16. graden 11. minuten zuyꝛtlijcke declinatie heeft / nu ſal men die declinatie met de ghemetene hooghde 't ſamen aderen / comt 72. graden 51. minuten vooꝛ de Pools hooghde.

Naer advenant dit eerſte exempel ſal men met alle de ſterren (die hare declinatie van de Linie Æquinoctial hebben) handelen / maer men ſal weten dat als men benooꝛden de Linie is / ſoo moet men alle ſterren die zuyꝛtlijcke declinatie hebben / haer declinatie tot de ghemetene hooghde doen / ende die haer declinatie nooꝛt-waert hebben aftrecken: en ter contrarie op de zuyt-zijde van de Linie Æquinoctial zijnde / ſoo moet men de zuyt-lijcke declinatie aftrecken/ ende de nooꝛtlijcke declinatie toè doen.

Sterren ontrent den Pool.

Om vooꝛ eenige ſterren ontrent de N. Pool ſtaende de Pools hoogde te becomen/ ſoo moet men de gemeten hoogde met hare declinatien 't ſamen aderen/ ofte aftrecken/ als bp I. Exempel.

Men meet het nooꝛtlijckſte vooꝛ-wiel van de wagen wanneer die recht 3. ende 11. boven den Pool is ſtaende/ ende bevinde de ſelve 45. gra. 30. minuten verheven boven den Horiſont, men begheert te weten op wat Pools hooghde 't ſelve moet weſen.

Men

Men sal in de Colomna van de noort-sterren soecken naer 't noortlijcste voor wiel van de wagen/daer sal men bevinden als dat die 30. graden 45. minuten declinatie heeft/ nu sal men die de declinatie van de ghemetene hooghde af trecken / rest 14. graden 45. minuten/voor de verhevinghe des Pools.

II. Exempel.

MEn moet de middelste / oste claerste van de wachters / wanneer die recht zuyden ende noorden op het leeghste onder den Pool staet/ ende bevinde de selve 32. graden 45. minuten hooghboven den Horisont staen / men begheert te weten op wat Pools hooghde 't selve moet wesen.

Men sal in de Colomna van de noort-sterren soecken naer de middelste wachter/ daer sal men vinden als datse 14. graden 7. minuten declinatie heeft/ nu sal men die 14. graden en 7. minuten tot de ghemetene hooghde aderen/comt 46. graden 52. minuten/ voor de Pools hooghde : op sulck (als vooren) ende deser wijse sal men de Pools hooghde by alle Sterren becomen.

Tafel hoe veel men op yder ſtreeck der lenghde moet ſeylen, al eer men een graet der breede ſal becomen, en hoe veel men op elcke ſtreeck van den eerſten Meridiaen af wijcken.

Namen van de ſtreken.	L. der b.	't afwijc. der M.
	myl.	min	myl.	min
Noort ofte zuyt/ is alleens.	15	0	0	0
d'halve ſtreeck b'ooſten.	15	3	1	26
Noort ten ooſten.	15	29	2	57
d'halve ſtreeck b'ooſten.	15	40	4	33
Noort noort ooſt.	16	14	6	13
d'halve ſtreeck b'ooſten.	17	0	8	1
Noort ooſt ten noorden.	18	2	10	1
d'halve ſtreeck b'ooſten.	19	24	12	19
Noort ooſt.	21	13	15	0
d'halve ſtreeck b'ooſten.	23	38	18	17
Noort ooſt ten ooſten.	27	0	22	27
d'halve ſtreeck b'ooſten.	31	49	28	4
Ooſt noort ooſt.	39	13	36	13
d'halve ſtreeck b'ooſten.	51	40	49	27
Ooſt ten noorden.	76	53	75	25
d'halve ſtreeck b'ooſten.	153	2	152	18
Ooſt/ ofte weſt/ is alleens.	0	0	15	0

OM dees boven ſtaende Tafel wel te verſtaen moet men eerſt wel letten op de namen van de ſtreken/ende beſien dan na het teghen-over ſtaende ghetal/in de eerſte ligie van de Tafel/ ſtaan-

de

de mylen/en in de tweede linie/de minuten/ſoo dat de twee eerſte ghetalen / zijn de mylen en minuten / die men moet ſeylen / al eer men een graet der breedte/ zuyt / ofte noort/oy /ofte af ſal comen.

De derde ende vierde linie/zijn de mylen ende minuten / wat men elcke reyſe / der Meridianen af wijcke.

Alsby exempel.

Ick ſeyle op d'halve ſtreeck b'oosten n. o. ende begheere te weten / hoe veel men moet ſeylen/ al eer een graet der breede zuyt ofte noort wert beromen / ſoo beſiet in de twee eerſte linien / teghen over d'halve ſtreeck b'oosten n. o. al waer 23. mylen 38. minuten ſtaet / die men voor een graet moet ſeylen/en d aer teghen over/in de derde en vierde linie 18. mylen 17. minuten / voor d'afwijckinghe der Meridianen,en ſoo verbolgheng/na advenant moet met alle de ſtreken ghehandelt werden.

Tafel hoe veel dat u *Gulden ghetal* ende *Epact* is op yder Iaer, naer d'oude, ende nieuwen stijl, beginnende van dit tegen-woordighe Iaer 1622. tot het Iaer 1660.

Jaren.	G.g.	E.n.s.	Jaren.	E.o.s.
1622	8	18	1641	28
1623	9	29	1642	9
1624	10	10	1643	20
1625	11	21	1644	1
1626	12	2	1645	12
1627	13	13	1646	23
1628	14	24	1647	4
1629	15	5	1648	15
1630	16	16	1649	26
1631	17	27	1650	7
1632	18	8	1651	18
1633	19	19	1652	29
1634	1	1	1653	11
1635	2	12	1654	22
1636	3	23	1655	3
1637	4	4	1656	14
1638	5	15	1657	25
1639	6	26	1658	6
1640	7	7	1659	17

Soo yemandt (in dese naest staende tafel) 't gulden ghetal / ofte de Epacte begeert te weten / die siet naer den datum van't Iaer / daer hy in is / en daer teghen over staet het gulden ghetal / nieuw / ende oude Epacte.

Als by exempel.

Ick den in't Iaer 1623. ende begheere te weten wat mijn gulden ghetal / oude ende nieuwe Epacte is / en bevinde in de Tafel teghen-over 1623. in de vierde Colomne / als dat het gulden getal 9. de nieuwe Epacte in de derde Colomne 29. ende de oude Epacte in de leste Colomne 9.

Een ander.

Ick den in't Iaer 1641. en begheere te weten wat mijn gulden ghetal is / soo vinde de 1641. in de vierde Colomne / staende teghen over 1622. ende het gulden ghetal in de tweede Colomne / nieuwe Epacte 18. ende de oude Epacte 28. Op deser maniere cont ghy in die Tafel alle de Iaren (haer gulden ghetal / oude ende nieuwe Epacte) weten.

Tafel

TAFEL

Waer door men (tgheheele Jaer deur) de nieuwe Mane sal weten.

Gu	Jan	Fe.	Ma.	Ap.	Mai	Ju.	Jul.	Au.	St.	Oct.	No.	Dec
1	29	28	28	27	27	25	25	23	22	21	19	19
2	17	16	17	16	16	14	14	13	11	11	9	9
3	7	5	7	5	5	3	3	2.31	30	30	28	28
4	26	24	26	24	24	22	22	20	19	19	17	17
5	16	14	15	13	12	11	10	8	7	7	5	5
6	4	3	4	3	2.31	30	29	27	26	25	24	24
7	23	21	23	22	21	19	19	17	15	15	13	13
8	12	11	12	11	11	9	8	7	5	4	3	2
9	1.31	29	30	29	28	27	26	25	23	22	21	20
10	19	17	19	18	17	16	16	14	13	12	10	9
11	8	7	8	7	6	5	5	3	2	2.31	30	29
12	27	26	27	26	25	24	23	22	21	20	19	19
13	17	15	16	14	14	12	12	10	9	8	7	7
14	6	4	6	4	3	2	1.30	29	27	27	26	26
15	24	23	25	23	22	21	20	18	17	16	15	15
16	14	12	14	13	12	10	10	8	6	6	4	4
17	3	1	3	1.30	30	28	26	25	24	24	2	22
18	21	20	21	20	20	18	17	16	14	13	12	11
19	10	9	11	9	9	7	7	5	4	3	1	1.30

OM door deſe Tafel de nieuwe Mane te weten ſoo moet u 'tgulden ghetal bekent weſen/ende ſiet dan in de teghen over ſtaende Tafelen van't gulden ghetal in wat zijn maent wanneer de Mane nieu is/als by

Exempel.

HEt is in't Jaer 1623. ende begheere te weten wanneer de Mane in September ſal nieu weſen/ende 'tgulden ghetal is 9. upt wijſende de Tafel van't gulden ende de Epackt / ſoo ſiet in de Tafel van September teghen over de 9. ſtaende van't gulden ghetal/daer ſtaet 23. waer upt volght als dat het den 23. September 1623. nieuwe Maen ſal weſen.

Een ander exempel.

HEt is in't Jaer 1624. ende begeere te weten wanneer de Mane in Februarius ſal nieu weſen / 'tgulden ghetal is 10. ſoo ſiet in de Tafel van Februarius, teghen over de 10. ſtaende van't gulden getal/daer ſtaet 17. waer upt volght als dat het den 17. Februarius 1624. nieuwe Maen ſal weſen.

***

REGISTER.

HOe de *Portugijſen* haer ſchepen equiperen, hare retoeren en maniere van leven. fol. 1.
Wat ſlaven in *Breſilien* werden ghebruyct, ende hoe de *Breſilianen* woonen. fol. 9.
Den aert, ende meer andere dinghen van *Breſilien*. fol. 17.
Wat de *Spaengiaerts*, en *Portugijſen* doen teghen de *Bitjos*. fol. 29.
Van *Neerlandt*, naer *Breſilien* te ſeylen. fol. 33.
Waerſchouwinghe, om aen de Cuſt van *Breſilien* te comen. fol. 35.
Welck wy *Breſili Meridionalis* noemen, ende hoe men de ſtroomen moet cabelen. fol. 37.
Om in byſender tijdt van't Iaer te ſeylen in *Parnambuco*, *Baya*, *Rio das Ilhas*, ende *Porto Seguro*, begint van fol. 39. a 44.
Van de Havenen gheleghen tuſſchen *Parnambuco*, ende de *Baya de todos los Sanctos* begint fol. 45.
Van de Havenen tuſſchen de *Baya de todos los ſanctos*, ende *Rio de Ianeiro*, begint fol. 60.
Van de *Abreolhos*. fol. 64.
Van *Sperito Santo*. fol. 69.
Van't Eylandt *S. Anna*. fol. 73.
Van *Cabo Frio*. fol. 74.
Van *Rio de Ianeiro* begint fol. 77.

Van

Van de Cuſt tuſſchen *Rio de Janeiro*, ende *S. Vincente*. fol. 86.
Van de Cuſt tuſſchen *S. Vincente*, ende 't Eylandt *Cananea*. fol. 92.
Van de Cuſt tuſſchen *Lagoa de Parnagua* tot het Eylant *S. Catherina*. fol. 97.
Van de Cuſt *Patos*. fol. 100.
Van de Cuſt *Carae-Gaves*. fol. 105.
Van *Rio de la Plata*. fol. 107.
Om de *Rio de la Plata* op te ſeylen. fol. 114.
Hoe men uyt *Rio de Janeiro*, naer *Rio de la Plata* ſal ſeylen. fol. 121.
Van de Cuſt benoorden *Parnambuco*. fol. 123.
Om over de drooghte van *S. Roque* te ſeylen. fol. 133.
Van de inwoonderen van *Braſilien*. fol. 136.
Negotie in *Braſilien*. fol. 137.

Van Weſt-Indien.

VAn de groote *Golf Occidentalis*. fol. 143.
Seker verhael van de grootheyt van *America*. fol. 147.
Wat goederen de *Spaingniaerts* ghemeenlijck in *Weſt-Indien* brenghen. fol. 157.
De retoeren uyt *Weſt-Indien*. fol. 159.
Hoe men uyt *Neerlant* in *Weſt-Indien* ſal ſeylen. fol. 164.
Om in *Porto Rico* te ſeylen. fol. 170.
Van *S. Domingo*. fol. 172.
Om de oude *Canaal* te paſſeren. fol. 180.
Van de *Avana*. fol. 187.
Om bezuyden *S. Juan*, *S. Domingo* ende *Cuba* langhs te ſeylen. fol. 188.

Hoe

Hoe men uyt *Neerlandt* de Cuſt van *Venezuela* ſal beſeylen. fol. 198.
Van *Punta de Rey*. fol. 201.
Hoe men uyt *Neerlandt* naer de Cuſt van *Nueve Granada* te ſeylen. fol. 208.
Om van *Cartagena* naer *Nombre de Dios* te ſeylen fol. 215
De kenniſſe van de gheheele Cuſt, tuſſchen *Nombre de Dios*, ende *Cartagena*. fol. 217.
Om uyt *Nombre de Dios* te ſeylen, naer *Cartagena*. fol. 223.
Om in de *Honduras* te ſeylen. fol. 226.
Van't Eylandt *Yamayca*. fol. 227.
van *Trogillo*, ende *Puerto Cavallos*. fol. 234.
Van de bocht *Nueva Eſpana*. fol. 239.
De kenniſſe van *d'Avana*. fol. 249.
Om van *Campeche*, naer *S. Iuan de Vlua* te ſeylen. fol. 254.
Om door de *Canaal van Bahama* naer huys te ſeylen. fol. 255.
Van d'Eylanden *Azores*. fol. 256.
Van de *Sout Eylanden*. fol. 260.
't Eylandt *Fernan de Noronha*. fol. 263.
Eenighe Eylanden gheleghen langhs de Cuſt van *Venezuela*. fol. 264.

Van Guinea, Mina, ende Angola.

VAn de handelinghe, &c. fol. 266.
Van de Riviere *Sanaga*. fol. 271.
Van *Cabo Verde*. fol. 272.
De *Sierra Lioa*. fol. 283.
Van een vreemt Dier. fol. 286.
Van de *Furna de S. Anna*. fol. 293.

Van de *Grein-Cust*. fol. 302.
Van de Cust *Queeck queeck* ende *Mina*. fol. 304.
Van de Cust *Momo* ende *Arda*. fol. 311.
Van de Cust *Suere*. fol. 316.
Van de bocht *Camaron*. fol. 320.
Van't Eylandt *Fernando Póo*. fol. 322.
Van de Cust *Pyndo*, *Congo*, ende *Loanda*. fol. 326.
Hoe men langhs de Cust van *Guinea*, ende *Angola*, (comende uyt *Neerlandt*) sal seylen. fol. 330.
Om in't diep van *S. Domingo* te seylen, ende voor *Cacheo* te setten. fol. 337.
Hoe men van *Cabo Verde* langhs de Cust, tot *Sierra Lioa* sal seylen. fol. 345.
Langhs de *Grein-Cust* te seylen. fol. 354.
Van de *Mina* langhs de *Gout-Cust* te seylen. fol. 366.
Van *Cabo Corso*, ende de *Gout-Cust*. fol. 367.
Van *Cabo Fermose*. fol. 373.
Van't Eylandt *Fernando Póo*. fol. 375.
Om van *Cabo das Palmas*, naer de *Mina* te seylen. fol. 376.
Om van de *Mina*, naer *S. Thome* te seylen. fol. 378.
Van de *Cabo de S. Iuan*, *Corisco*, ende de Riviere *d'Angre*. fol. 383.
Van de *Cabo de lopo Gonçalves*. fol. 386.
Van *Pyndo*, *Congo*, ende *Angola*. fol. 389.
Om uyt *Neerlandt*, de Cust van *Angola* te beseylen. fol. 398.
Hoe de Cust van *Angola* verscheyden Pools hooghden verthoont. fol. 403.
Van *Terra Nova*. fol. 409.
Van't Compas. fol. 416.
Hoe men de variatie van't Compas sal connen weten. fol. 419.

Hoe

Tafel van verſcheyden Pools hooghden. 457
Hoe men met een Graet-ſtock de rechte hooghde ſal becomen. fol. 423.

Eynde des Regiſters.

Om deſe Tafelen te verſtaen, ſal men weten;

als dat waer een N. achter 'tghetal ſtaet, op de noort-zijde van de Linie Æquinoctial is, ende al waer een Z. achter 't ghetal ſtaet, zuyt-waert van de Linie Æquinoctial is.

In America, beginnende van Rio de la Plata, tot de Almaſonis.

	gra.	mi.	
Rio de la Plata.	36.	20.	Z.
Cabo de S. Maria.	35.	20.	Z.
Ilha de S. Catherinha.	28.	30.	Z.
Ilha de Cananea.	24.	45.	Z.
Rio de S. Vincente.	24.	0.	Z.
Rio de Ianeiro.	23.	10.	Z.
Cabo Frio.	22.	40.	Z.
Rio Sperito Sancto.	20.	40.	Z.
't Midden van de Abreolhos.	18.	20.	Z.
Porto Segure.	16.	20.	Z.
Rio das Ilhas.	15.	26.	Z.
Baya de todos los Sanctos.	13.	30.	Z.
Cabo Coleur.	12.	30.	Z.
Rio de S. Franciſco.	10.	40.	Z.
't Eylandt S. Alexe.	8.	40.	Z.

Cabo de S. Augoſtin.	8.	30.	Z.
Parnambuco.	7.	56.	Z.
't Eylandt Tamaraca.	7.	30.	Z.
Cabo Blanco.	6.	45.	Z.
Ponta de Lucena.	6.	6.	Z.
Porto dos Tyres.	5.	40.	Z.
't midden van de droogte S. Roque.	4.	0.	Z.
Ponta de Siara.	1.	50.	Z.
De ooſt-hoeck van Rio Mear.	2.	15.	Z.
't Midden van de Riviere Almaſonis, ofte anders ghenaemt S. Ioan, light	0.	40.	Z.

Van de Cuſten Weſt-Indien in America, beginnende van Punta del Rey tot el Florida.

	gra.	mi.	
't Eylandt Dezeade.	15.	30.	N.
't Eylandt Marri-galante.	15.	0.	ſchaers N.
't Eylandt Guadalupa.	15.	4.	N.
't Eylandt Monſerate.	16.	0.	N.
't Eylandt As Nevas.	16.	20.	N.
't Eylandt S. Chriſtoval.	16.	30.	N.
't Eylandt Saba.	17.	30.	N.
't Eylandt Virgem gorde.	18.	15.	N.
't Eylandt Paſſagem.	18.	30.	N.
De noort-zijde van 't Eylant S. Ioan, oft P. Rico.	18.	20.	N.
Punta de Samana, de ooſt-noort-hoeck van S. Dom.	20.	0.	N.
Caep Tuberon light op de	18.		N.
't Eylandt Nabaça.	18.	15.	N.
't Eylandt Tortugua.	20.	50.	N.
Cabo S. Nicolao.	20.	40.	N.
De mont van de Oude Canaal.	23.	15.	N.
Dominica.	14.	40.	N.
't Eylandt S. Crus.	17.	40.	N.

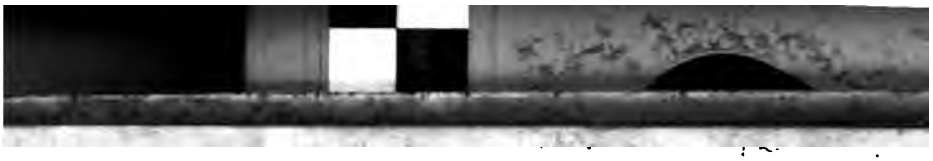

Cabo Roxo op de zuyt-zijde van S. Iuan.	18.	0.	N.
't Eylandt Mona ende Monico.	18.	10.	N.
De Haven van S. Domingo, ſoo light oock Porto Fermoſo in de Gollecoa.	18.	0.	N.
't Eylandt Beata.	17.	15.	N.
Cabo da Crus in Cuba.	20.	30.	N.
De Caimans.	19.	6.	N.
Ilha de Pinos.	21.	0.	N.
Cabo de S. Anton.	22.	0.	N.
De Tortuguas onder Florida.	25.	0.	N.
't Eylant S. Vincento gelegen in den wegh naer de punt.	12.	0.	N.
't Eylandt Granada.	11.	15.	N.
De Teſtigos.	10.	0.	ſchaers. N.
De punt, oſte Ponta del Rey.	10.	30.	N.
Cabo del Cordeleira.	10.	0.	N.
De vaſte Cuſt beoosten Coquibocoa.	12.	0.	N.
Cabo de la Vella.	12.	15.	N.
Cabo de la Guja.	12.	0.	N.
d' Haven Cartagene.	10.	30.	N.
d' Haven Nombre de Dios.	8.	30.	N.
Punto de Moranto in Yiamayca.	18.	0.	N.
Cabo de Honduras.	14.	40.	N.
Ilha do Lobos.	22.	30.	N.
De Haven van S. Pedro Y S. Pablo.	20.	34.	N.
't Eylandt voor S. Iuan d' Alua.	18.	30.	N.
't Eylandt Atreangula.	20.	40.	N.
't Eylandt Agarta.	20.	0.	N.
't Eylandt Arenas.	22.	0.	N.
Roca Pertida.	18.	0.	N.
De drooghten van Siſal.	21.	40.	N.
Cabeſſas dos Martires.	25.	0.	N.
Cabo de Catocha.	21.	20.	N.
De Baey van Campeche.	19.	0.	N.

De Vlaemſche Eylanden, ghenaemt Azores.

	gra.	mi.	
T'*Eylandt Corvo.*	39.	50.	N.
't*Eylandt S. Iorſe.*	39.	20.	N.
Terceira.	39.	40.	N.
S. Miguel.	39.	20.	N.
S. Maria.	37.	40.	N.

'tEylandt Salvage, ende de Canariſche Eylanden.

	gra.	mi.	
M*Adeira.*	32.	30.	N.
't*Eylandt Servaſſo.*	30.	0.	N.
Groot Canarien.	28.		N.
La Palma.	28.	0. ſchaers.	N.
't*Eylandt Ferro.*	26.	15.	N.

De Sout-Eylanden ligghen van de 18. graden, tot de 14. graden 30. minuten.

S. Iago.	15. 10.	N.
't*Eylandt Fernan de Noronha.*	3. 30.	bezuyden.
Os Penedos de S. Pedro.	1. 30.	benoorden,

Van de Cuſten in Africa, beginnende van Rio d'Onro tot Cabo de Buena Eſperança.

	gra.	mi.	
R*Io Onro.*	29.	30.	N.
Cabo blanco.	20.	10.	N.
Cabo Verde.	15.	36.	N.
't Zuyder eynde van de drooghte S. Pedro.	11.	8.	N.
d'Eylanden Verſekeringhe.	9. 0. ſchaers.		N.
Cabo ledo da Sierra Lioa.	7.	45.	N.
De drooghte van S. Anna.	6.	30.	N.

Cabo

Cabo Monte.	4. 40.	N.
Cabo de S. Clement.	3. 50.	N.
Cabo das Palmas.	3. 46.	N.
Cabo das tres Puntas.	4. 20.	N.
Cabo Corſo.	4. 30.	N.
Cabo Fermoſe.	5. 0.	N.
Cabo de S. Ioan.	1. 30.	N.
't Eylandt Coriſco.	1. 0.	N.
De drooghte van Coriſco.	0. 50.	N.
Cabo das Eſteires.	0. 50.	N.
Rio de Gabon, en S. Thome.	0. 0.	Linie Æquinoctial.
Rio de Nazareth.	3. 40.	Z.
Cabo de lopo Gonçalvas.	1. 0.	Z.
Cabo Premeiro.	3. 0.	Z.
De bocht van Alvaro Martins.	3. 30.	Z.
Cabo Segondo.	4. 0.	ſchaers. Z.
O Baixo do Indio.	4. 30.	Z.
De Riviere van Congo.	6. 0.	Z.
Den hoeck van de Riviere Dande.	8. 30.	Z.
't Eylandt Loanda.	8. 50.	Z.
De Riviere Coanſa.	9. 10.	Z.
Cabo Ledo.	9. 45.	Z.
Cabo de S. Bras.	10. 30.	Z.
De Riviere Lagoa anders Tonga ghenaemt.	11. 20.	Z.
Cabo Negro.	16. 40.	Z.
De drooghte, of Baxa d'Antoni Cazado.	17. 30.	Z.
Cabo Roſto das Pedras.	23. 40.	Z.
Cabo das Voltas.	29. 30.	Z.
Cabo de Buena Eſperança.	34. 40.	Z.

FINIS.

ERRATA.

ERRATA.

Fol. 2. lin. 29. leeſt voor Genêre, Janeiro.
Fol. 11. lin 14. leeſt voor die die/ die de.
Fol. 28. lin. 31. leeſt voor Equinoctial, Æquinoctial.
Fol. 33. lin. 22. leeſt voor 60. graden 30. 6. graden 30. minuten
Fol. 41. lin. 2. leeſt voor als wanneer/wanneer.
Fol. 45. lin. 6. leeſt voor omclauwen/omloeven.
Fol. 46. lin. 10. leeſt voor ſlaet over /wanneer men daer in ſeylt.
Fol. 56. lin. 2. leeſt voor daer deſe ſlee/al waer deſe ſteen.
Fol. 57. lin. 33. leeſt voor connê gewrocht/ſoudê connê gewrocht.
Fol. 58. lin. 1. leeſt voor maer moeten/moeten
Fol. 62. lin. 27. leeſt voor groen en graeuwe plecken / roode en graeuwe plecken.
Fol. 77. lin. 6. leeſt voor ſoo / ſoo.
Fol. 81. lin. 27. leeſt voor 80. mylen/ 280.
Fol. 82. lin. 19. leeſt voor datter gheen gheberghte is / al eer daer eenigh gheberghte begint.
Fol. 85. lin. 2. (ende op ander plaetſen meer) voor leeſt voor Morrenbaya, Marenbaya.
Fol. 88. lin. 7. leeſt voor dan loopt over/loopt over.
Fol. 88. lin. 30. leeſt voor die Eylanden niet naer/die Eylandê niet naerder.
Fol. 104. lin. 11. leeſt voor en is eenen hoeck/is eenen hoeck.
Fol. 112. lin. 14. leeſt voor weſten/weſt/en voor hal/halve myle.
Fol. 124. lin. 6. leeſt voor bramінghe/brandinghe.
Fol. 125. lin. 30. leeſt voor Reede/Reede.
Fol. 120. lin. 12. leeſt voor het landt/ſoo moet het landt.
Fol. 149. lin. 27. leeſt voor die daer in zee veele/in ſeer veele.
Fol. 171. lin 12. leeſt voor S. Iuan, S. Iuan daer Porto Rico op ligt
Fol. 176. lin. 19. leeſt voor Tonins back-huys/ Tonins back-huys verthoont.
Fol. 179. lin. 12. leeſt voor Guajana, Guanabo voor gaens.
Fol. 179. leeſt voor de Caep Tüberon 18 grade. 15. 18. graden Eylandt oſt Cuo naeſt ligghen.
Fol. 182. lin. 23. leeſt voor is ſet 3. 0. die ſet 3. 0.
Fol. 189. lin. 18. leeſt voor Alona, Mona.
Fol. 196. lin. 6. leeſt voor goerne ſchulpiens/roo ſchulpiens.
Fol. 219. lin. 19. leeſt voor 3. ende 0. 3. ende n.
Fol. 243. lin. 2. leeſt voor ſoo als ghy/ſoo haeſt als ghy die.
Fol. 256. lin. 3. leeſt voor tot op de 28 graden / dan gact als voorzen n. 8. tot op de 28. graden 30. minuten.
Fol. 275 ofte waer meer / leeſt voor Suala, Juala.
Fol. 306. leeſt voor Rio d'Angre, Redangre.
Fol. 372. lin. 23. leeſt voor die om is loopen / die om d'ooſt is loopende.
Fol. 374. lin. 27. leeſt voor fol. beſchreven/ fol. 318. beſchreven.
Fol. 396. leeſt voor Foſendas, Enſendas.

Eynde deſes Boecx.

mo. in
an —